

Ad acta colloquii Montisbelgardensis Tubingae edita, Theodori Bezae responsionis, pars prior.

<https://hdl.handle.net/1874/406422>

AD ACTA
COLLOQVII

MONTISBELGARDENSIS

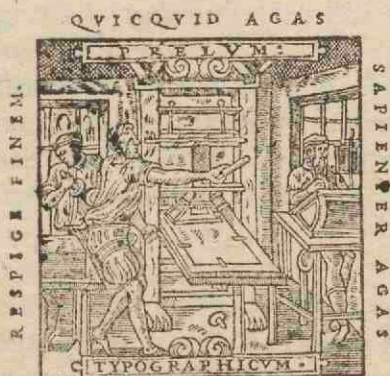
TUBINGÆ EDITA,

THEODORI BEZÆ

Responsionis, Pars
Altera.

**
*

EDITIO PRIMA.

GENEVÆ,

Excudebat Joannes le Preux.

M. D. LXXXVIII.

AD ACTA

COLLOQUII

MONTISHEGARIENSIS

TYRINCAE REPTA

Theodori Bera

Responsionibus

Altil.

EDITIO PRIMA

GENEVAE

GENEVAE

Erasmii Joannis de Perre

M. D. LXXVIII

3

IN RESPONSIONEM

ad Acta Colloquij Montisbelgardensis

Tubingæ edita, Theodori

Bezæ præfatio.

PARS ALTERA.

LONGAM narrationem D. Andreas hoc loco inseruit, nonnullis suo more ad suas respõsiones adiectis, & meis cõtrà non paucis detractis, minimè certè necessariam, quã nihilominus in Colloquij continuationem consenserimus. Sed voluit ille nimirum hanc quoque tum nostri suggillandi, (quasi causæ diffisi disputationem subterfugerimus) tum suas grauißimas calumnias, quibus tunc nos affecit, publicè spargendi occasionem arripere: certum scilicet procuratæ ab ipso pacis Ecclesiarum argumentum. Res autem ita se habet. Quinque & amplius totis diebus in ista ineptissima disputandi ratione inutiliter consumptis, quum D. Andreas, non iam disputatoris, siue alterius partis, personã sustinens, sed ipse Illustris. Principis nomine nos compellans, præter omnem expectationem petiisset, vt de Prædestinatione deinceps disputaretur: nos cõtrà dimissionem ab Illustris. Principe modestè postulauimus. Primùm, quòd in ijs literis quibus ipse nos euocarat, nullã aliam causam huius conuentus attulisset, quàm infelicè illam de Cœna Domini cõtrouersiam: neque à nostris Ciuitatibus aliam ob causã missi aduenissemus. Deinde, quòd hæc grauißima quæstio publicè in illo cœtu, allatis vtrinque contrariis sententiis, disceptari, absq; nonnullorum offendiculo non posse videretur, nec etiam breui tempore absolui: nos autem, instante iam Paschæ festo, à nostris Ecclesiis commodè abesse non possemus. Adidimus tamen paratos esse nos, si liberet ipsius Celsitu-

A.ij.

dini, nostram hac etiam de re sententiam diuini verbi testimoniis confirmatam, priuatim apud ipsum exponere: & si quas nobis Theses D. Andreas proponeret, domum eas referre, & commodum ad illas responsum domi meditatè parare. Et sic quidem solutum est eius dici colloquiū, quæ fuit Martii 25. Postridie verò, quum rursus conuenissemus, oblato supplice libello, partim easdem recusatæ à nobis amplioris colloquutionis causas repetimus, partim postulauimus, vt quum in præcipuis & essentialibus doctrinæ de Cœna Domini capitibus, nempe de Signis & rebus significatis, tū aduersus Transsubstantiatores, tum aduersus eos qui nuda signa constituunt inter nos conueniret: & de sola per fidem vtili corporis ac sanguinis Christi perceptione satis constaret, omni acerbitate sublata, & abrogatis illis sectarum appellationibus, mutuam fraternitatem, sic præparato ad pleniorē de præsentia modo & indignorum manducatione concordiam aditu, sincerè deinceps testemur. Iussis autem ad hæc nobis, itidemque auditoribus, paululum secedere: manentibus autem apud Illustriss. Principem, idque nouo prorsus exemplo, Vvirtembergicis, & vnà cum ipso deliberantibus, paulò post reuocati, (perbreuis enim fuit deliberatio) D. Andream rursus duplicem personam sustinentem audiuius, multis verbis suo more differentem, quorum hæc fuit summa. Quòd Illustrissimus Princeps nullam aliorum trium capitum mentionem in suis literis fecisset (duo enim D. Andreas tum quoque primùm adiecit) idcirco accidisse, quòd nos in istis quoque dissidere non intellexisset: & paratum quidē illum esse neque labori neque sumptui vlli parcere, adferendo malis istis remedio. Quòd si nobis non placeret de istis quoque tribus conferre, sibi tamen videri expedire vt Theses de his capitibus, à nobis (inquebat D. Andreas) conscriptæ audientibus omnibus recitentur, domum à nobis postea, sicuti petieramus referendæ, ad quas prout & quando visum esset responderemus. Et hæc quidem ille Princeps Illustriss. nomine,

qui-

quibus ipse postea de suo quicquid voluit adiecit, veritus, ut res ipsa ostendit, ne si *ἑρέων* suarū publicæ recitationi nō assentiremur, præclarā, ut sibi videbatur, nostris in istis quoque capitibus in omnium odium adducendi occasionem amitteret. Quam autem partim absurda, partim manifestè aliò detorta sint quæ tum in nos, non minus acerbè quàm impudèter, dixit, velim Lectorem ex edito ipsius scripto cognoscere: quæ tamen paucis comprehensa, visum est nunc additis ad singula refutationibus subiicere.

1. *Doctrinam de Prædestinatione non vilem modò, verùm etiam necessariam esse, ac proinde requiri ut auditores in concionibus rectè de hac quoque instituatur. Quis verò istud ignorat? Et ostendat, si potest D. Andreas, hanc Christianæ doctrinæ partem, aut à nostris siue scribendo, siue concionando prætermittam, aut à suis rectiùs & accuratiùs quàm à nostris pertractatam.*

2. *Nisi hac doctrina rectè & ad fidei analogiam explicetur, fenestram ad Epicureorū vitam aperiri. Ita est omnino. Num verò secundum analogiam fidei docent qui manifestè, vel cum Pelagianis præuisionem fidei & bonorum operum, constituunt æterni electionis decreti causam *ωεγ-ηρ* *ἡρώων*, vel seipso in altero diuini decreti membro explicando, necessariò refellunt, nihil illa Pauli tonantis verba veriti, *Antequam boni vel mali quicquam fecissent? Quos ego ad D. Lutheri scholā amando. Et num Epicureorum vitam suadent, qui immutabile quidem Dei decretū esse contendūt, quòd in Deū nulla cadat mutatio: sed interea docent, nunquam separanda quæ Deus indissolubili vinculo coniunxit: id est ab ipsius æterno, & infallibili, siue electionis siue reprobationis suo tempore exequendæ decreto, nunquā esse seiungendas medias ipsius executionis decreti causas: salutis videlicet in electis, fidem Iesum Christum amplectentem, & eiusdem Spiritum in electis agentem: damnationis verò in reprobis, corruptionem & putres ac mortiferos ipsius fructus?**

3. *Tertiò, illa malè explicata doctrina desperationis occasionem,*

afflictis & à Satana tentatis conscientias præberi. Consentio. Sed vtri faucias conscientias, tum eorum qui vel nunquam adhuc fuerunt, ne exterius quidem, vocati per verbi prædicationem, vel oblatam Euangelij salutem nulla dum fide apprehenderunt: tum eorum quorum fides aut per negligentiam aut grauissimum aliquem lapsum est confopita, certis & commodis remediis adhibitis sanant? An qui diuinas illas firmissimas consolationes illis admouent, putà vndecima etiam hora vocari & fide donari nonnullos: externam quoque vocationē, nisi per nos steterit, esse diuinæ voluntatis de nobis seruandis pignus: pulsandas esse Dei misericordis fores, etiam si reperitis primis pulsibus non pateant: baptismi effectum, etsi interdum baptisatorū culpa, ad extremum halitū differatur, tamen resipiscentibus euandidum fieri non posse: non simpliciter peccato, sed incredulitate perire, quibus Dei misericordia per Euangelij ministerium, singulari Dei voluntate præbeatur: veram denique fidem electis irreuocabiliter donari, ac proinde, quanuis interdum penitus abolita videatur, tamen amissam non esse, sed oportere precibus & tum seria detestatione peccati tum veracis Dei promissionibus incumbendo *ἀναζωπυρέιδω*. Annon verò potius ij turbatis conscientias pessimè caueant, qui lapsos peccatores ad prima fidei & spei principia reuocantes, & quod docti theologi de Spiritus sancti energix & sese exerentis efficacix intermissione temporaria scripserunt, ad ipsius totius gratix amissionē trahentes, postquā iusserunt conscientias ad verbi Dei veritatem, & Fidei *πληροφάν* recurrere, perseuerantię promissione à fidei dono, perinde ac si *ἀμέταμέλητον* nō esset separata, vnde & ipsius electionis incertitudo, & fidei fundamenti vacillatio necessariò consequitur; id ipsum quò lapsos erigere, & stantes inniti volunt, mox ipsimet euertunt?

Doctrinam de predestinatione non ita esse ad scholas ablegandam, ut non opus sit eam rudi & imperito populo proponere. Nos verò neque ab auditoriorum pulpitis, neque à templorum

plorum cathedris vel illud, vel aliud vllum religionis nostræ caput excludimus, sed aliam esse docēdi & in vtrāque partem disputandi, quàm doctrinæ publicis concionibus proponendæ, & auditorum vsibus applicandæ, siue (vt loquitur Paulus) rectè secūda rationem quis neget? Nā sic quoq; in domo Dei distincta sunt Pastorum & Doctorum munera. Deinde quis sapiens hac in re non malit Apostoli consiliū & exemplum, de lacte ante solidum cibum adhuc in Christo infantibus præbendo, potiùs quàm tam confidentem hunc Doctorem se qui, sufficere sibi vnus horæ spatiū ad explicanda tam arduæ ac multiplicis quæstionis mysteria existimantem? *Nemo prudēs, inquit Christus, vinū nouū mittit in vres veteres, quātò, minùs sapit qui de præstātissimo vino priùs in vres fecibus adhuc & vappa obritos immittēdo, quàm de repurgādis illis & apparādis cogitet? Sed & illud demiror, venire in mentē potuisse D. Andreæ, vt rudibus etiā ac imperitis, doctrinā tam arduā & humanæ rationi repugnantem, proponendam existimet, qui tantam infirmorum, quos vocat, habendam rationem, post Euangelium, septuaginta iam annis & ampliùs in Germania instauratum putat, vt ne nunc quidem imagines, quæ vera sunt manifestæ idololatriæ fomēta, è templis facillè tollēdas censeat. Saltem verò D. Lutherum audiret hac de re in præfatione ad epist. ad Rom. sic differētem, *Necessè est, inquit, veterem Adamum priùs esse mortificatum, sensum carnis detritum, lactantes in Christo primùm adulescere antequàm meracum hoc bibant. Nam & hīc est sua quædam pueritia, cui lacte interim opus est dum solido cibo assuescat.**

5. Nos, quos aduersam partem D. Andreas appellat, de Prædestinatione docemus, Deum eterno, occulto & immutabili decreto, maximam partem hominum nolle seruari, & ad agnitionem veritatis peruenire. Quid si verò decreuisset Deus nullos profus seruare, sed, perinde vt malos quotquot exciderunt spiritus, æternis semel pœnis omnes nascituros homines addicere? Num illum D. Andreas cuiquam iniuriam facturum fuisse dixerit, quin sua ipsius illum

conscientia redarguat! Humanò certè generi non est aliquo necessariò vinculo magis adstrictus, quàm tot animantibus, quorum laniena viuere concessit hominibus: nec propterea crudelis ille in bestias, sed in nos beneficus cum gratiarum actione prædicandus est, vt ab Apostolo monemur. Quòd igitur aliquos ex humano genere penitus, sua ipsorum vnus culpa perditos Deus excipere ab æterno decreuit, gratuita saluti in Christo destinatos, insignis est gratia: quòd ceteros in suis peccatis relictos iustis pœnis afficere ab æterno constituit, iusto iudici conuenit. Decretum autem hoc diuinum negari non potest, quin electionis quoque decretum, id est fidei & salutis nostræ fundamentum aboleatur, quum eligere dici quisquam non possit qui omnes assumit: sed is demum qui vnos accipere, alteros reicere decreuit: quorum neutrum dari sine altero potest. Et rursus hoc decretum, quia Diuinum est, necessariò quoque æternum est, & quidem immutabile, nisi Deum, vel in tempore aliquod consilium cepisse, vel in incertum quæ decernit decernere, vel mutabilem esse cum insigni blasphemia censeamus. Vanum est enim, quod de præscientia perinde docent, ac si ea vel decretum illud summum ordine antegrederetur, vel ab eo separaretur: quum è contrario, si ordinè rerum existentie spectes, necesse sit prius decretum esse aliquid futurum quàm illud futurum Deus præsciat: quod nisi concedatur, incidemus in alteram aut vtramque hanc blasphemiam qua dicuntur res vel à seipsis vel fortuito existere. Quod autem hinc nonnulli existimant effici, Deum igitur esse malorum auctorem, pessimè colligitur, vt suo loco declarabitur. Occultum illud verò, duabus de causis vocamus: vna, quòd humani non sit iudicij, ad quas singulares personas horrendum illud decretum pertineat definitè & sine exceptione statuere, sed iubeat potius Christiana charitas de maximis etiam peccatoribus bene sperare, & pro illis preces apud Deum concipere, quum alioqui quicumque extra Christum moriuntur, esse iræ vasa

vniuer-

vniuersaliter sit constituendum. Altera causa est, quod executionis quidem huius decreti, id est tum salutis electorum, tum exitij reprobatorum causa nobis patefacta sunt, illorum videlicet salutis, Christus per fidem apprehensus electos gratis iustificans: istorum verò reatus & corruptionis à primo parente in omne humanum genus deriuata propagatio, cui sunt ipsi quoque in utero matrum infantes obnoxij: ac deinceps putres eius corruptionis fructus. At cur hos quidem in Christo eligere & seruare, alios verò extra Christum relinquere, & tandem iustè damnare decreuerit, & quidem cur potius hos, quàm illos: causa nobis est inscrutabilis, sola videlicet ipsius voluntas: nobis quidem in permultis rebus occulta, ut inquit August. semper autem iusta. Grauius igitur in hoc mysterio hallucinantur, qui decretum hoc æternū ab ipsius executione, quæ in tempore fit, non distinguentes, in eligendis quidem præuisam fidem & bona opera, in relinquendis verò, incredulitatem & peccata præscita ut causam decreto *απονομις πέντε* falso statuunt. Illi verò grauius & magis ridiculè peccant, qui prius quidem illud rectè tollunt aduersus Pelagianos, istud verò posterius amplectuntur, præposterè veriti ne si aliter statuatur, Deo tribuatur damnationis reprobatorum causa: quum tamen eadem sit necessariò contrariorum ratio communis, & Paulus, sicuti de Iacobo loquens dilectum illum fuisse dicit, id est dilectioni suo tempore secururæ destinatum, nondum nato ipso & antequam boni quicquam fecisset: sic etiam de Esauo exoso, id est ad odium & exitium destinato, itidem dicit, exosum illum fuisse antequam natus esset, & quicquam mali fecisset. Ergo, inquit D. Andreas, *non vult Deus omnes ad agnitionem veritatis venire, quod tamen affirmat Apostolus.* Imò verò vult, si ex Apostoli mente, *omnes*, non singulos generum, sed genera singulorum cum doctis & peritis omnibus interpretibus, & ut ipsa illius loci sententia flagitat, intelligas. Alioqui doceat nos D. Andreas, possint ne aliqui, vel nolente & inuito Deo ad

hanc veritatis viam peruenire: vel volente Deo vt eò perueniant, eò tamen non peruenire: quorum duorum prius scio quidem illum negaturum: sed vtrumuis dixerit, peræquè Deus non esse Deus, id est impotens esse censetur: quia vel sic nolet quod tamen fiet, vel volet quod tamen non fiet. Nec causa est cur hinc quispiam excipiat, necessariò quidè fieri, quæ Deus sine conditione vult fieri, itidè que non fieri quæ sine exceptione nolet fieri: eorū verò quæ sub conditione vult vel non vult Deus, exitum à conditionis impletionem pendere, cuius generis sit istud de quo nunc quæritur. Deum enim velle OMNES ad agnitionem veritatis venire, sed sub conditione, *Si crediderint*. Istud autem etsi quandam habet veri speciem, tamen absurdissimè dicitur. Primum enim non sine blasphemia suspenditur ab hominum voluntate. vel aliis vllis intermediis causis consilij diuini firmitas, quum è contrario ad primæ causæ determinationem omnes intermediæ, contingentes quidem sua sponte, necessariæ verò necessariò conspirent. Deinde quinquam conditio hæc, *Si crediderint* ab illis exigetur qui potestatem illius implendæ non habuerint? Aut igitur vana est omnis illa exceptio, aut liberum credendi vel non credendi arbitrium, id est in vtramuis partem flexibile, omnibus tribuetur, id que vel ex natura, quod merè Pelagianum est, vel ex gratia, quod esse falsissimū res ipsa conuincit, & præterea sic demonstratur. Veritas certè de qua nunc à nobis quæritur, non illa est cuius vestigia in hominum mente supersunt, & quam ait illos Apostolus in iniustitia detinere: sed illa saluifica veritas nobis in Euangelio patefacta, quam caro & sanguis non nouit, siue de qua homo *ψυχὸς* ne cogitare quidem potest. Quod quum ita sit, si vult OMNES Deus, id est sine exceptione singulos homines vniuersaliter ad salutem peruenire, vt isti locum Apostoli, & similes alios interpretantur, consequitur necessariò hanc veritatem efficaciter, & cum facultate credendi coniunctam, vel extraordinario afflatu, vel verbi prædicati
mini-

ministerio singulorum mentibus insinuari, quorū neutrum arbitror ab vllō sanæ mentis affirmari posse. Saltem enim ex eorum numero excipiendi fuerint tot infantium, extra Ecclesiam, vel in ipso partu vel ante rationis vsum intereuntium, myriades. Nec aliud fuerit de longè maxima populorum multitudine statuendum, quos priùs interiisse, & quotidie interire constat, quàm vel ipsum Christi & Euangelij nomen audierint. Relinquitur ergo particulam illam *Omnes*, minimè de singulis hominibus intelligendam, sed ita significari, ex quibusuis nulla nec ætatis, nec sexus, nec conditionis, nec gentis habita ratione, Catholicam quam vocamus Ecclesiam diuinitus eligi & colligi. Quemcūque igitur Deus ab æterno decreuit veritatis suæ cognitione non dignari, (nulli profectò facturus iniuriam, etiam si singulos in vniuersum perderet, quum omnes in peccatis concipiamur & nascamur,) is nunquam ad veritatem perueniet, nec volet etiam peruenire, siue exteriùs vocetur, siue non vocetur. Contrà verò quemcunque Deus seruare per veritatem suam ab æterno constituit, is vel ab ipso vtero, vtpote in Ecclesia natus & in fœdere comprehensus, Christo datus, seruabitur, vel suo tempore à Patre ad Christum trahetur, id est, vt illud Christi dictum August. rectè & scitè interpretatur, Ex nolente fiet volens. Et tamè hanc doctrinā, licet tum *νομοθετικῶς* de Deo, tum scripturæ testimoniis penè infinitis, rationibus denique inuictis confirmatam, damnare se testatur D. Andreas *tanquam erroneam, falsam, quæ perturbatis consciētis omnem consolationem adimat, & vsum totius Ministerij verbi & Sacramentorum prorsus tollat.* Sed benè est quòd hæc non sunt Dei Omnipotentis fulmina, cui vt & clementissimo electorum suorum in Christo seruatori, & vt iustissimo peccatorū in reprobis extra Christum vltori, summa laus & gloria sempiterna tribuatur: sed sunt D. Andree fuliginosa fulgetra, cui ab eodem Deo Opt. Max. plus scientiæ & minùs confidentiæ præcor.

Nos negare Baptismum esse lauacrum Regenerationis, sed eius

duntaxat sigillum & obfignationem, quibus ad marginem apposita est noua obseruatio. *Summa doctrina Theodori Beza de Baptismo*. Immò verò inter tot alias D. Andreae falsissimas calumnias hæc est non infima. Baptismum enim esse lauacrum Regenerationis, quod expressis verbis testatur Apostolus, ecquis vnquam Christianus est inficiatus? Sed vt isti videtur sacram Domini Cœnam abolere, & panem esse corpus Domini pro nobis traditum inficiari, qui corpus In, Sub vel Cum pane, imò vbique sua essentia adesse & à quibusuis ore ipso manducari negat: ita censet Baptismum ab eo non haberi lauacrum regenerationis, qui aqua Baptismi, & externæ quoque ablutioni aliquatenus saltem non tribuat, manifesta cum infania, quod ne Angelis quidem sine impietate concederetur, nempe vnus Sancti Spiritus opus, vt suo loco fauente Deo plenius declarabitur.

Nò omnes infantes regenerari qui baptisantur, sed infinitos pueros baptisatos in aeternū, occulto Dei decreto damnari. Saltē verò D. Andreas, adultos Catechumenos hypocritas exciperet. Quod si fateri cogitur, ceddò ex quo tandem Scripturæ loco, vel quo fretus argumento conditionem infantium quàm adultorum dixerit esse potiozem? Et cur minus existimare liceat inutiliter aliquos baptisari quàm ab aliquibus sacram Domini Cœnam ad exitium sumi? Quòd si excipiat D. Andreas, quod ipse inter disputandum contendit, Omnes videlicet infantes in Ecclesia ad Baptismum oblatos, vera fide esse præditos, quòd regeneratio fidem præsupponat quæ Christum amplectarunt, rursus vnde istud colliget de baptisatis pueris omnibus, quòd de adultis omnibus affirmare non ausit? Sed vt illud ipsi nunc quidem largiamur, quid iis fiet qui scelerata sua vita se non esse regeneratos apertè postea demonstrant, quales certè nimium multos esse constat nomine Christianos, re nihil minus, vt & olim multò plures Iudæos fuisse, carne quidē circūcisos, re ipsa verò Christi hostes: Respondebit nimirum D. Andreas illos à fide & Regeneratione postea excidisse, Quod si verum est

est, ergo nec certa est nostra electio, nec fidei *πληροφορία*, quibus sublatis, vbi spes, vbi consolatio Christianorum? Sed de istis suo loco plenius. Vt autem de istius calumnia penitus liqueat, nos ita de baptisatis, siue pueris siue adultis, nec sentire, nec loqui didicimus. Immo docemus ritè baptisatis integrum semper baptismū, siue credant, siue non credant diuinitus præberi, & quamuis non necessariò (non enim, inquit Apostolus, quia sunt omnes semen Abrahæ, ideò sunt omnes filij, sed ij demum in semine censentur, qui sunt promissionis filij) probabiliter tamen, & ratione minimè vana, relictis penes Deū arcanis ipsius consiliis, præsumi Dei & promissionis filios qui in Ecclesia nascuntur, & proinde fœderis adoptionem in iis obsignari, quod certius postea in adultis ex Sp. sancti effectis perspicitur. Ista si D. Andreas nõ satisfaciunt, an propterea prophani sumus, & baptismum esse lauacrum regenerationis Beza inficiatur, ac non ipse potius in calumnia manifestissima deprehenditur?

8. De Imaginum quoque, inquebat D. Andreas, *demolitione inter nos controuertitur, an prius ex oculis, quàm ex animo remouenda sint Imagines, quæ Idololatriæ occasionem præbere videantur. Abolendas enim esse Imagines, quæ apertè ad Idololatriam proficiunt, nulla controuersia est.* Egregia scilicet controuersia & veterano Theologiæ Doctore conueniens, An Idololatriæ sint inter infirmos habendi: an illis medeatur qui huius Idololatriæ fomenta retinenda censet: an secundum prioris tabulæ præceptum ad Iudæos tantum pertinuerit, quod D. Lutherus & D. Brentius malè affirmant, D. aut Andreas rectè negat. Item an Deus hoc secundo præcepto non tantum adorari, sed etiam vllius Religionis causa fieri Imagines superuacaneè prohibuerit: ac proinde Imagines tantum adorari pro Diis veterit, sese verò in vllis Imaginibus coli minimè interdixerit: & rectè fecerint an secus, qui quatuor plus minus ab Apostolorum prædicatione seculis, primum picturas, ac tandem etiam statuas in religiosa loca, quamuis de Ido-

Idolatria mox secuta nihil cogitantes, introduxerunt. Quòd si tollendæ statim non sunt Imagines à Christiano Magistratu, sicut D. Andreas affirmat: quærit Beza quod spatium isti infirmitati præfigi velit: & annon sexaginta anni & ampliùs Imaginibus ex animis Idololatrarum tollendis sufficere debuerint. Quærit præterea, vnde potiùs quàm ex manifestis adgeniculationibus & eiusmodi gestibus iudicari possit, quibus statuis homines ad cultum abutantur: ac proinde quas Imagines iam pridem in plurimis Germanicis Ecclesiis aboleri oportuerit. Quærit denique Beza, Si ex animo loquitur D. Andreas, cur non Cruces & Crucifixorum Idola sustulerit, immò cur alicubi sublata vel curauerit ipse, vel sit passus restitui, quum nulla idola magis propensos ad Idololatriam homines reddant.

Controuertitur etiam, An in iis templis vera Euangelij prædicatio & Sacramentorum usus celebrari possit, in quibus Pontificij suam Idololatriam exercuerunt, an verò potiùs sint euerèda: quo nomine magnum odium sustinetis, quòd superioribus annis tot templa in Gallia & Belgio funditus sint euersa. Meræ calumniæ nec aliam ob causam, eo tempore & loco à D. Andrea commemoratæ, quàm vt nobis suggillandis animum expleret. Nec enim verisimile est tam insigniter mendacem quenquam esse potuisse, vt confinxerit Gallos vniquam dubitasse de vero Dei cultu in ipsis templis Papistarum instaurando, quum in primis semper apud Regiam Maiestatem vrserint, vt aliqua sibi templa concederentur: & vbi superiores nostri fuerunt, Pontificij nihil ferè magis quàm sua sibi templa restitui postularint, Neque verò de Belgis aliter censere possum. In tota verò Heluetia ignorare non potest D. Andreas non alibi quàm in illis Templis Verbum Dei doceri & Sacramenta administrari. De Templorum autem euerfione violenta, cuius nos libenter D. Andreas, contra suam conscientiam, auctores vel suasores fecerit, suo loco respondebo.

Et hæc tum ille, quibus à me, ne ignem foderem, diffimularis,

mulatis, petita rursū dimissione, respōdi bona cum Principis pace, nobis æquam non videri publicā Secretor D. Andrea recitationem, ne auditorum animos aliqua subiret suspicio nos illorum dogmatum esse conscios, quæ nobis iam obiecisset, & quæ proculdubio in suis illis Theſibus eſſet repetiturus. Ad hæc autem ille, pari rursū pudore, Principis Illustriss. personam sustinēs, multa præfatus de Celsitud. ipsius pietate & zelo, de quibus nemo sanè nostrūm fuit qui dubitaret, quæ probra in nos non coniecit? Etenim, si verbis ipsius creditur, ipse quidem *in assertione doctrinae sua, perspicuum, apertum & manifestum Dei verbum protulerit, nos autem nihil præter humanae rationis argumenta, & humanas glossas. Hoc infaustum & perniciosum certamen de Cæna Domini, & de Christi persona, non aliunde quàm à nobis ortū fuerit. Ipsi simplicem sensum verborum Testamenti Christi semper retinuerunt & adhuc retinent: nos autem Christi Testamentum corrumpimus, & planissima eius verba in alienum sensum detorquemus.* Denique quid non? Et mox ludibriū etiam ad hanc contumeliam adiicere nihil veritus, *studebimus autem, inquit, paci & tranquillitati publicæ: Gallicarum Ecclesiarum miseria serio & vehementer afficimur. Pro illis sedulo præcamur, & precabimur quoad vixerimus, nec unquam ex parte nostrā nos illis defuturos pollicemur.* Et quis hîc tibi, vel tuæ factionis vlli credat, D. Andrea? Annon enim is es qui paulò ante hoc ipsum Colloquium, virulentissimum illud scriptum edidisti, in quo D. Brentij testamentum secutus, aduersum Gallos Evangelium amplexos, non tantūm vt perniciosissimos hæreticos, sed etiam vt seditiosos & suis Magistratibus rebelles, classificum cecinisti? & qui nos in hoc ipso Colloquio ausus es Mahumetanos appellare? An non ij estis ex quorum ore nihil quotidie auditur præter ZVvinglianorū & Caluinistarū nomina? quibus summa Christianæ Religionis est, nos vt Testamenti Christi corruptores, vt in ipsam Christi personā blasphemos, vt Deū constituētes & scelerum, & malorū damnationis auctorē, omnium hominum odiis obicere? quibus solenne est, tot sanctissimos

Martyres, qui vobis securè in hypocauftis vestris quiescentibus, Euangelij veritatem suo sanguine obli-
 runt, Diaboli Martyres appellare? Et vnde, quæso, tam
 repentina hæc mutatio? Sed benè est, & Deo Opt. Max.
 gratias agimus, quòd apud religiosissimos pleròsque
 Germaniæ Principes (inter quos Illustriss. principem
 Mompelgardensem legatione pro nobis Lutetiam vs-
 que obita celebrem, absit vt non numeremus) & veri-
 tas & pietas & æquitas plus ponderis quàm Tribunitij
 omnes vestri clamores habuerunt: quibus tãdem, vt spe-
 ro, & artes vestræ patebunt, & tum causæ nostræ boni-
 tas, tum etiã innocentia, manifestæ fient. Vt autem ad
 rem redeam, quum sic nobis amicè & humaniter vale-
 dixisset D. Andreas, & ita discessissemus vt abutum in
 posterum diem pararemus: postridie tamen quum intel-
 lexissemus D. Andream & Osiandrum, quasi nobis sub-
 terfugientibus, victores triumphum canere, & Illustriss.
 ipsum Principem, sic abruptam hanc colloctionem i-
 niquistimè ferre, nec discedendum nobis cum mala ip-
 sius gratia putaremus: veriti denique ne Gallis exuli-
 bus, qui magno tum numero Mompelgardum ab Illu-
 stris. Principe humanissimè excepti refugerant, fraudi
 esset huiusmodi discessus: quãuis quò euasura essent re-
 liqua satis prospiceremus, manè nihilominus, mutata
 sententia, Illustriss. Principe salutato, in reliquam
 sequentem collationem consensimus: ea tan-
 tùm conditione addita, ne propter pro-
 ximum Paschæ festum ista discepta-
 tio longiùs protraheretur: &
 ita demum ad audien-
 das D. Andree de-
 clamationes rur-
 sum proces-
 simus.

THESES THEOLOGORVM VVIR-
 TEMBERGENSIYM, DE TEMPLIS PAPI-
 sticis, de Imaginibus, Organis Musicis in
 templo, & eorum reformatione.

EXTRA CONTROVERSIAM SVNT POSITA.

I.

EMPLA diuino cultui destinata, vt in illis verbum
 Domini doceatur, & audiatur, Sacramenta distribuuntur
 & percipiuntur, cum Idololatria contaminata fuerint, iux-
 ta verbum Domini purganda esse.

RESPONSIO AD THESES
 de Imaginibus
 Ad I.

Annotationes marginales
 D. Iac. Andreae quibus ad
 Thes. D. Beze, post ab-
 solutum colloquium exhi-
 bitas, breuiter respondetur.

ASSENTIMVR.

1. Furor ergo, non zelus,
 aut saltem zelus non secundum scientiam fuit, quod passim in Gallia & Belgio
 quam plurima Tempa amplissima diruerunt, & funditus euerterunt.

Th. Beza Responsio ad Annotat. marginalem D. Andreae.

IMMO furiosos non esse indefinite & statim iudicandos, qui-
 cunque ita sese in constringendis auctoritate priuata imaginibus
 gesserunt, liquet ex eo in primis, quod a furore proficisci non po-
 test ferius idololatriam detestanda zelus, quo ductos fuisse non
 paucos, & tota antea vita, & sincera nominis diuini in mediis
 flammis confessio demonstrat. Deinde constat non paucis in
 Belgio locis Magistratum mandata istis euerisionibus prauiisse. In
 Gallia autem agnosco, non tantum imprudentia, sed etiam non re-
 cto impetu, atque adeo variis aliis modis fuisse in his rebus pecca-
 tum, vt in bellis euenire solet. Sed omnes qui modum quem oportuit
 non tenuerint furiosos, sanguinarios, homicidas, Lutheranas
 hyperbolas sequutus, nolim quidem ego appellare, quia certo scio sic
 fore vt multis vere piis iniuria fieret, qui non peruerso, sed impru-
 denti zelo deliquerunt. Veteres certe Episcopi, quum talis quidam zelus
 Dei, sub Constantino, Christianos edvsq; aduersus Paganorum idola
 abriperet, eos qui forte in euerisione idolorum esset a Paganis occisi,
 neq; vt furiosos, neq; vt alicuius sceleris reos damnarunt, sed dun-
 taxat inter martyres numerandos non esse statuerunt. Can. Elibe-
 C. j.

rina Synodi 60. Templorum autem ipsorum euersio, etsi minus excusari potest, nec mihi sanè probatur: tamen, vt probè noui, & vt ciuitates ipsa postea testata sunt, nec impetu, nec temerè plerisque locis accidit, sed quòd ita in tristissimo illo bello, ad quod nostri aduersus publicè pacis violatores tutandæ suæ salutis causa sunt adacti, ipse templorum illorum situs, istud necessariò postularet. Quòd si tibi, D. Andrea, furiosi sunt, semel omnes, isti quorum zelus, feruente bello, hæctenus non fuit secundum scientiam, quòd temporis & ordinis quam oportuit rationem non habuerint: quòd tandem nomine illos appellabis, qui non feruente bello, sed rebus pacatis, Illustrissimo beatæ memoriæ Principi & Duci Vvirebergenfi Vlricho, huius nunc Ducis ano, persuaserunt, vt Monachorum Tubingensium templum in equile conuerteret? Quòd præsens spectauimus, nunquam autem à vobis reprehensum audiui.

Thef. II. Vviremb.

Imagines, siue pictas, sive sculptas, quibus historie, & res sacre representantur, adisphorone esse.

Antith. II. Th. Bezæ.

- Picturam & sculpturam agnoscimus in rebus*
ciuilibus magnum usum habere: qua de re hic non
agitur. Nam autem historiis sacris representan-
dis, etsi per se est à diætopos: magis tamen nocere,
quàm prodesse, si in sacra loca inferantur, propter
humani ingenij ad Idololatriæ cultum propen-
sionem, ipsa experientia ostendit. Nec temerè &
sub veteri fœdere, & amplius quàm trecentis an-
nis post Christum, hic mos non fuit, ut ista alibi
quàm in sancto Dei verbo scripta, vel sculpta, vel
picta extarent. Imò cum Paulinus Nolanus Ep-
piscopus istum morem pingendorum parietum sim-
plici zelo inuexisset: videmus, quòd res euaserit, ut
hoc fuerit merito ab Elibertino Concilio expres-
sè prohibutum. Et extat Epiphaniij Epistola ab
Hieronymo à Grecis in Latinum translata, ex qua
apparet, intolerabile fuisse illi o seculo in eade sacra
extare Christi vel sancti ullius imaginem.
1. Fallacia accide ntis est Id enim non fit vitio picturarum aut sculpturæ, sed negligentia Episcoporum & Ministrorum Ecclesiæ, quorum fideli opera hæc omnia facile caueri possunt.
 2. Vbi non est lex, ibi nulla transgressio. Picturæ & sculpturæ non aliter prohibere sunt, quam si ad cultum profant, Exod. 20.
 3. Nullo præcepto diuino prohibiti fuerunt hoc facere: sed ijs temporibus omnia persecutionibus perturbata erant, vt de his non cogitaret. Mos ergo fuit, non præceptum.
 4. Nolanus impietatis arguendus non est, sed accusanda negligentia pastorum & Episcoporum in docendo: qui hæc omnia facile caueri potuissent, quæ secuta sunt mala. 5. De Elibertino Concilio, & Epiphaniij Epistola, infra in Colloquio videantur acta.

Th.

Th. Beza Resp. ad marginales obseruationes D. Andreae.

Ad. Distinxi vsu imaginū in ciuilibus & aliis licitis huius vitę negotiis, siue ad honestā oblectationē, siue ad res alias multas, interdum non tantū commodas, verū etiam necessarias comparatum, ab vsu suapte natura religioso, quem perexiguū esse dixi: & si picturę in sacra loca inferantur, cum maximo, & vt ipsa stultorum magistra experientia tot seculis docuit, superstitionis, ac tandem etiam manifestę idololatrię periculo coniunctum. Respondet D. Andreas, fallaciā esse accidentis, quoniam istud non fiat picturarum vicio, sed ministrorum Ecclesię negligentia, quorum opera facillē id possit cauēri. Quasi verō picturę ipsę, quantumuis suapte natura mutę, quodammodo tamen sua illa externa forma non loquantur: immō verō sępe magis quā res ipsę viuę mentem spectantiū non permoueant. Itaq; si obscęnę sunt, obscęnitatis & omnis turpitudinis, si fallę, falsitatis magistrę sunt. Primum igitur istas excipi à D. Andrea decuit, nec statim fur ore periclitos existimare quicūq; tales quāplurimas in Christianorū templis non tantū prostare, sed etiam omni & interno & externo cultu adorari, impatientius quā ipse faceret tulerunt: cessante ab officio Magistratu, & falsis Baaliticis sacerdotibus hoc scelus non modō non reprehendentibus, sed etiam seduld adiuuantibus. Sed quid si res veras & sanctas nobis istę picturę sanctę quoque representent: Abiit verō à nobis vt illas per se reprehēdamus. Sed quā hic præcipuē, vt ipsa experientia docuit, incautis conscientiis insidietur Satan: & in hoc maxime imaginum genere sit peccatum, dixi & dico, nullis imaginibus minū quā istis oportuisse sacrorum locorum, id est ad publicum Dei cultum designatorum aditum parēre: quemadmodum etiam apparet ex historia Ecclesiastica, Spiritum illum erroris non potuisse statim istud obtinere, sed picturas eiusmodi primū penē nullas inter Christianos fuisse, nec foris, nec in templis conspectas: deinde quum in parietibus depingi martyrum historię cepissent, tandem à picturis ad ipsas statuas esse peruētum: quo facto omnes simul superstitioni & idololatrię fores patuerūt, quas nūc quoq; iubet cum suis D. Andreas non nisi prudenter, cautē, circumspectē, haud aliter dimitti quā Homerum non penitus dissimilem ob causam Plato ex sua Rep. non extrudit, sed reuerenter amandat vnguentis delibutum. Sed hæc inquit, D. Andreas Ministrorum Ecclesię diligētia cauēri facillē potuerāt. Scilicet. Det igitur vbiq; D. Andreas magis fidos & diligentes pastores, quā summos illos prophetas: & cordatiōres, ne dicam minū timidos quā sit ipse: det etiam magis obediētes greges suis illis Saxonis & Vvrttembergicis

quorū nunc adhuc infirmitatis post annū septagesimū à restituta Euāgelij luce, tantā habendam rationē putat, vt, nisi saluis manentibus imaginibus, locum non fore audiendo puro Euāgelio clameret. Ridiculē id quidem. Quīnam enim imaginum euerfione offenderētur, qui nunquam in templis illas aspexissent, si nondum natis istis fuissent sublatae? Immo, quum tam exiguus sit istarū picturarum in sacris locis vsus, & vt miserabilis euentus docuit, tam procliuus & sanē ineuitabilis illarum abusus: quantō satius fuerit, & est, eliminatis semel illis, & penitus extrusis, & pastores ab hac cura & sollicitudine liberare, & greges ipsos tanto periculo eximere?

Ergo, si D. Andrea credimus, Ecclesia illa, vt prima, sic purissima, ^{Ad 2. 3.} siue doctrinam ipsam diuini cultus, siue externam ipsam cultus for- ^{& 4.} mam spectemus, non idcirco in sacris locis, per trecentos & amplius annos, omni imaginum specie qua possunt ad idololatriam abduci, caruit, quasi Dei praecepto simpliciter veritis, sed more quodam, quod persecutionis temporibus sic essent omnia perturbata, vt de istis rebus cogitare ipsis non vacaret. Ista verō ex Pontificiorū libris à D. Andrea descripta, quis Christianus æquo animo ferat? Apostolos scilicet Spiritu Dei plenissimos homines, quorum fundamento superstructa est & interna & externa Dei doctrina plenissime fuit tradita, qui & de rebus etiam adiaphoris, certissimas regulas tradiderunt, ita terruerunt vel obstupescerunt persecutiones, vt de recto in Christianorum cætib; imaginum vsu, (si quis in Ecclesia iam tum erat constitutus, aut postea constitutus,) nihil praeceperint: aut res ista tam parui fuit momenti vt eam ne leuiter quidem attingendam putarint? Et vnde quæso mos iste nullas in sacris locis, immo certē ne domi quidem, habendi sacrarum; historiarum imagines, (quem non potest D. Andreas, negare & vniuersalē & trium etiam ac amplius seculorum perpetuū fuisse) profluxit, nisi ex Apostolorum & Apostolicorum virorum doctrina, & vniuersali omnium Ecclesiarum consensu? Et istud rursus vnde, nisi ex illo prioris tabulae secundo praecepto, perpetuo & immutabili profectum est? Hoc autem praeceptum sic fuisse iam inde ab ipsa *uopo deo* in vera Ecclesia Iudaica semper ita intellectum, & accuratē obseruatū, vt imagines non tantū adorari, vllōne religioso cultu coli, sed etiam in templo collocari prohibeantur, perpetua Iudaicæ gentis historia testatur: nisi quum à vero Dei cultu, frustra reclamantibus Prophetis gens illa defecit. Vt autem ad Christianam Ecclesiam veniam, agens scilicet Paulus de idolothytis, præteriisset idolæ Gentilium ab idolæ Christianorum distinctionem? Et Ioannes ab idolis ipsis cauendum *ad diuinitas* monuisset? Origenes autem lib. aduersus Celsum 7. *Non patimur*

patimur, inquit, Iesum apud aras & simulachra & templa colere, quia scriptum est, Non sine tibi dy alieni &c. Et lib. 8. Sunt, inquit, nobis simulachra non per impuros aliquos opifices fabricata, sed per Dei verbum in nobis edita & formata, Virtutum videlicet exempla, & structurae quae imitatrices sunt Christi. Et ne existimet D. Andreas, cultum tantum prohiberi, non autem ipsam Christi crucifixi in sacro loco collocationem, audiatur Clemens Alexandrinus in Parænetico, ipsam penè plasticen in vniuersum damnans, Nobis, inquit, aperte vitium est artem fallacem exercere. Scriptum est enim, Non facies vllius rei similitudinem. Epiphanius certè Hieronymi *ὀρθόδοξος*, quum iam eius tempore, non quidem statuarum, sed picturarum vsus aliquis historicus, circiter annum Christi 380. in loca sacra, ac præsertim in martyrum *μνημεία* irrepisset, per quam primùm rimam Satan mortuorum inuocationem in Ecclesiam introduxit: in illa insigni ad Ioannem Hierosolymitanum epistola, non ex more aliquo, sed contra auctoritatem scripturarum esse testatur, *videri in Ecclesia pendentem, siue Christi, siue cuiuspiam sancti imaginem*, ad eò quidem vt velum in quo imago illa depicta pendeat, manibus suis consciderit. Et hunc quidem, mirum ni D. Andreas furiosum etiam appellet. At contra Epiphanius, si superstes esset, D. Andream non modò perpetuo tum Iudaicæ veræ, tum Christianæ totius puræ tot seculorū Ecclesiæ consensu, verum etiam scripturarum auctoritate coargueret: quum ipsius Constantini magni tempore, neque pictæ, neque sculptæ, vllius vsus sacri causa, ne extra templa quidem cruces vllæ extiterint. Citantur præterea eiusdem Epiphaniij hæc verba aduersus Encratitas, Synodo septima Constantinopolitana, citata, *Estote memores, dilecti filij: ne in Ecclesiam imagines inferatis, neq; in sanctorum cæmeteriis eas statuatis, sed perpetuò circumferite Deum in cordibus vestris. Quin etiam neque in domo communi tolerantur. Non enim fas est Christianū per oculos suspensum teneri, sed per occupationem mentis: de prophanis illis prophanorū hominū idolis minimè differens: quæ etsi nunc in Epiphaniij codicibus non leguntur, tamen prorsus consentanea sunt iis quæ ex ipsius epistola citauimus. Sed & Iconiensis Ampiloichius Basilij *ὀρθόδοξος*, Nobis, inquit, cura non est corporales sanctorum vultus in tabellis coloribus effigiare, quoniam his opus non habemus, sed conuersationis & virtutum illorum memores esse debemus. Quæ verò Hieronymi sententia fuerit, partim ex eo manifestè dignoscitur, quòd illam ipsam Epiphaniij epistolam tanti fecit, vt etiam in Latinum sermonem conuertendā putarit: partim quòd malā causam, id est sanctorū inuocationem aduersus Vigilantium defendens, imaginum tamen in sacris locis collocatarum nullam faciat mentionem. Augustinus autem in Psal. 113. perspicuè satis declarat suā diæceleos tēpla, nullas imagines habuisse: & quamuis non prorsus, nec satis liberè de*

sepulchris & picturis martyrū, vir interdū immoderatē moderatus loquat ur, satis tamē apertē quid de iis rebus sentiret ostendit, lib. de Moribus Ecclesiæ cap. 34. Quæ quum ita se habeant, concedo quidem D. Andream prohibitam imaginum adorationem, & hoc esse illius secundi præcepti fundamentum: sed hoc addo, sic perpetuū fuisse hoc præceptum in Ecclesia vera, tam Iudaica, tum Christiana, à fidei sacerdotibus & Prophetis, itidēque Apostolis & fidei pastoribus ac doctoribus tunc, & à piis populis explicatum & accuratissimè obseruatū: nēpe vt à sacris locis omnes imagines quibus paulatim à vero spiritali cultu ad superstitionem, ac tandē etiam, vt tristis experientia probauit, ad manifestam idololatriam homines abduci possent, à sacris omnibus cōuentibus arcerentur: & sapientissimè, aduersus hunc abusum pij cuiusdam affectus specie glifcentem, in Eliberina synodo sub Constantini magni tempora cautum fuisse, non modò ne adorarentur istiusmodi picturæ, (nec dum enim ad statuas ventum erat) sed ne tale quippiam in ipsis parietibus pingeretur.

Paulinum, & eos qui primi parietes sacrorum locorum apud ^{Ad} martyrū *muniera* historicis sacris picturis representatis martyrū certaminibus exornarunt, absit vt tāquam superstitionis, nec dum quasi idololatrias reprehendam. Dicere tamen illos ausim, superioribus testimoniis fretus, hac imprudētē audacia grauiter illos in Ecclesiam totam peccasse, qui si hodie superstites essent, qua fuerunt alioqui pietate præditi, & ipsas imagines, & omnes earum propugnatores animaduerso errore suo conspuerent.

Thesis III. Vvirtemb.

Imagines quæ ad idololatriam prostant abrogandas & abolendas esse.

Antith. III. Th. Beza.

Non tantum imagines quibus manifestè abutuntur homines, sed etiā quibus alluci possunt ad Idololatriam, cuiusmodi sunt quæ in locis sacris spectantur, tollendas censemus, Et in genere, expresso Dei verbo, asseritur, quæ de cultu suo loquēs, nō tantum adorari, sed etiam fieri imagines veruit. Præclare enim August. Psal. 113. Plus valent, inquit, simulachra ad curuandam infelicem animam, quod os, oculos, pedes, aures habet, quàm ad corrigendam, quod non loquuntur, neque vident, neque audiunt, neque ambulant.

Respon

Th. Beza Responso ad annotat. marginales.

Adi. Si ex animo loquitur D. Andreas, quæ tandem imagines in tem-
 plis relinquentur, quibus & prioris sæculi homines non sint ad
 horrendam idolomaniam pellecti, & adhuc hodie pellici non
 possint? *Vitabitur*, inquit ille, *hoc periculum, pastorum monitis ac dili-*
gentia. Sed quid si pastores negligentes fuerint, quales hodie quo-
 que nimium multi sunt? Et cur pastores in inculcanda surdis ido-
 lolatrarū auribus veritate laborare tot annis maluissent olim, & tu
 nunc tuique similes post annos septuaginta mauultis, quam se se-
 mel, etiam *ἐναίσιως* ex Apostoli monitis peracta, declarandis illius
 iustissimi facti causis vnū fortassis mensem occupari? Tantine, quæ-
 so, momenti res ista est? Et quinam tandem ex ipsis imaginibus
 fructus percipi potest, cuius causa cum tam certo & manifesto
 idololatriæ periculo, contra totius Ecclesiæ puræ perpetuum mo-
 rem retineantur? Et cur non isti lapides, ad quos tam multi im-
 pingunt, & nemo non impingere potest, semel amouentur, po-
 tius quam pastoribus hic assiduus labor imponatur, vt suos mo-
 neant ne ad præsentem istos lapides impingant? Dicam etiam ali-
 quid amplius, vt crepet Satan à quo vos adhuc video, partim ne-
 scio qua falsa pietatis specie, partim præpostero offensionis infir-
 morum, quos in illa infirmitate fouetis, metu præpeditos fascinari.
 Cruces & Crucifixos retinuitis. Atqui nullæ magis imagines fue-
 rint eliminandæ, vel ipso vos Constantino docente, cuius matri in-
 uentio veræ illius, quam vocant, Crucis tribuitur, quum nullo ma-
 gis in simulachro sit peccatum. Nam quò plus honoris exhibitum
 Crucibus & Crucifixis illis fuit, quam reliquorum, quos vocant,
 Sanctorum imaginibus, tantò grauior hæc impietas fuit. At enim,
 dicet D. Andreas, ad Pontificios, Crucis & Crucifixæ imaginis ado-
 ratores, non ad nos ista pertinent. Immo saniores Pontificij inter-
 rogentur. Respondebunt, hunc cultum à se non Crucibus illis vel
 Crucifixi imaginibus, sed mente ad ipsum, vt loquuntur, *πρωτότυ-*
πον subiecta, ipsi Christo attribui. Vos autem, præeunte vobis, vt
 antè dixi, ipso D. Lutero, annon ipsi quoque ad vestras Cruces &
 Crucifixi imaginē procumbitis? Annon etiam alicubi venerationis
 causa, cerèos media luce illi accèditis? Nescio an etiam thus aliqui-
 bus locis adhuc illis adoleat nr. Et hoc quicquid & quātulumcūmq;
 est, obsecro, annon est externa adoratio & quidem religiosa? quæ
 quum apud imaginem fiat, quicquid de *πρωτότυπον* & subuectione
 mentis prætexatis, annon secundum illud præceptum transgredi-
 mini? Nisi fortasse existimatis illo interdicto Deum internam tan-
 tùm adorationem sibi totam vindicare: quum tamen constet, non
 modò non adorandam esse imaginem vllò externo interno-ve
 cultu, sed ne in imagine quidem Deum coli se velle idèoque ex fa-

cris loeis abactas semel omnes imagines, quòd illis ibi exstantibus externa saltem adoratio vix ac ne vix quidem possenteuitari.

Si diuinum præceptum, ita esset explicandum vt vult D. Andreas, superuacanea foret pars ipsius prior. Satis enim erat adorationem prohiberi, quum satis intelligatur vetari ne fiant ad cultus quæ semel facta adorari prohibeantur. Res autem aliter se habet. Deus enim, cui notissima est hominũ ad idolomaniam propensio, vt illis caueret, præmonens futurum vt si vllius religionis causa (huc enim prior legis tabula, non ad civilem hanc vitam spectat) & quasi hoc opus Deo gratum esset, vllas imagines rerum creatarum siue pingerent, siue arte vlla effigiarent, sensum diuini cultus aliquid illis imaginibus decideretur: ne fieri quidem illas voluit, nedum in iis locis collocari, qui religioso omni cultui propriè sit consecratus: picturam alioqui & sculpturam ciuilibus vsibus accommodam minimè condemnas. Huic autè diuino præcepto quoniam non est obtèperatũ, & somniarũt homines, se posse, neglecta priore huius mandati parte, alteram obseruare: videmus quòd tandem res reciderit: eò quidem certè, vt veterum idololatriam longè latèquẽ supererant qui tamen Christiani præ ceteris videri volunt. Quid amplius: potest ne pati D. Andreas quasi suo ipsius ore redargui? Ecce illi D. Brentium, totidem verbis ista scribentem in 20. cap. Exodi. *Hoc simpliciter prohibetur in politia Mosãica, nec licuis publicè in Ecclesia imagines insinuere, etiam si non adoraretur, nec colerentur.* Nũ verò D. Brentius quoque in ista huius præcepti explanationis parte fuerit Calvinista?

Thef. IIII. Vvirtemb.

Queritur autem, An propter Idololatriam, que passim in Templis Papistis exercetur, ipsa Tempia & altaria Imaginibus, sacris historiis minimè Idololatricis exornata, & dispensationi corporis & sanguinis Christi in Eucharistia destinata, diruenda: Itẽ, an Organa Musica eòquam à Deo prohibita essent, ex Templis eliminanda sint? In hac questione negatiuam amplectimur & defendimus.

Antithes. IIII Th. Beza.

1. Hac euersione, quam plurimi infirmi in fide offensi sunt, vt abiecta veritatis doctrina, quam gustare ceperant, iterum ad vomitum redierint, & hostes veritatis

in idololatria propugnanda pertinaciores facti sunt. 2. Idola tollenda esse consentimus. In his verò quæ ad representandas sacras historias, vel picta, vel sculpta sunt, ædificatio Ecclesie spectanda, & consideratè agendum. In primis verò insimulorum perpetua ratio habenda est.

Aliud est 'euersio templorum, quam minimè probamus, quàm manifestorũ idololatriæ sublatio, quibus vel nunc abusi fuerint homines, vel probabile est non posse non abuti.

Et quod attinet ad Organa musica, Musicen
minimè damnamus: sed vbi cantatur harmo-
nicè³ quod mente non intelligitur, res ipsa
ostendit quid inde consequatur: nempe vt
paulatim magna pars cultus Dei in cantun-
culas mutetur, & non Dei verbo⁴ mètes pas-
cantur, sed inanibus sonis aures mulceantur.

3. Harmonia Musica
singulare Dei donū est,
cuius præcipuus vsus ad
cultum Dei destinatus
esse debet: sicut exēpla
piorum Regum docent
4. Immo maximè mè-
res piorum ad pietatem,
& de notè debitum Deo
cultum præstādum ex-
citantur.

Th. Beza resp. ad marginales annotationes D. Andreae.

Ad 1. Nostrum non est præstare quod nostra culpa non accidit. De
infirmis verò suo loco dicemus.

Ad 2. Si serid tollenda censet idola, D. Andreas, ex sacris videlicet lo-
cis, & inde tamen excipit quæ ad repræsentandas sacras historias
vel picta vel sculpta sunt, definiat prius oportet quid Idolum ap-
pellet, & nouum aliquod Lexicon proferat, ex quo intelligamus
has siue picturas siue sculpturas, non comprehendi Idoli appella-
tione. Doceat præterea quid sacras historias appellet. Imagines e-
nim quibus testatæ Martyrum perpeffiones repræsentantur, à qua-
rum picturis capisse in Oriente certum est picturarum in sacris lo-
cis vsum, negari nulla certa ratione potest, non esse profanis pictu-
ris vel sculpturis annuerādas. Historicum autem, & alios ciuiles
picturarum vsus, longè aliud est à sacris locis ex perpetuo Domini
præcepto, & perpetuo puræ Ecclesiæ vsu, propter idolomanie cer-
tissimum, vt tristissimo tot seculorum, exemplo docemur, pericu-
lum arcere, quàm simpliciter illas fieri prohibere. Theologiā cer-
tè D. Andreae non nouerat Ezechias, quum æneū illum serpentem,
ipsius Dei iussu fabricatū, & ipsius Christi typum, nec, vt verisimile
est, in loco sacro collocatū, penitus confregit, nihil infirmos veri-
tus offendere, qui multò speciosiora, cur abusus quidem tollendus,
non autem res ipsa penitus abolenda videretur, afferre poterant
quàm nunc possint quos D. Andreas infirmos appellat, nec idolo-
latras timens exasperare. Quid autè illis temporibus apud æneum
illum serpentem, & in locis excelsis patrarunt Israëlita, quod hodie
qui excitatæ Euangelij luci aduersantur, suis imprimis Crucibus
& Crucifixis prolixè non exhibeant? Et Ecclesiæ scilicet ædifica-
tioni consulunt qui tam execrandæ idolomanie fomentum reti-
nendum, in dè etiam, vbi sublatum fuit, restituendū censent: quum
tamen ne Constantinj quidem magni, qui tanti signum Crucis
materiatum fecit, vllus fuerit in sacris locis Crucibus, nedum cru-
cifixis locus, tantūm absuit vt tunc Christiani ad illorum simula-
chrorum pedes procubuerint.

Musices ablit vt legitimum vsum, tum ad honestam oblectationem, tum in primis ad canendas Deo laudes comparatum reprehendamus. Sed neque talis oblectationis causa sacros habent conuentus Christiani, neque nobis vnquam persuaserit D. Andreas, vt ipse monitis potius obsequamur, quam Apostolum audiamus, qui si merito peregrinarum linguarum vsum absque interprete in Ecclesiastico catu prohibuit, multò minus sonos illos Musices Harmonicos, quibus aures solæ, is quæ cantantur nullo modo, ne ab iis quidem qui cantant plerumque intellectis feriantur, in Ecclesia tolerasset. Et quid amplius? Annon expressis verbis, sicut precari lingua à circumstantibus non intellecta prohibet Apostolus, sic etiam psalli eadem prorsus ratione, rebus quæ psalluntur non intellectis, vetat? *Precabor, inquit, Spiritu, & precabor etiam intelligentia. Psallam Spiritu, sed psallam etiam intelligentia.* Qua de re rursum infra ad Antithesin 8. dicemus.

Thefis V. Vviremb.

Fundamenta doctrine & assertionis nostra hæc sunt.

Christus in templo Hierosolymitano docuit, quem locum aliàs speluncam latronum appellat. Et legimus facta esse Encæniam, non Templum dirutum esse. Iob. 20.

Paulus Athenis ad altare Deo ignoto consecratum, Gentibus Christum prædicat. Neque in Actis Apostolorum vsquam legimus, quòd vel ab Apostolis, vel ab illorum auditoribus tale quiddam tentatum sit. Act. 17.

Thef. VI. Theol. Vviremb.

Imagines, siue sculptæ, siue pictæ, non absolutè, sed ratione cultus diuini in lege prohibita sunt, ne ad Idolatriam prostarent.

Si enim Deus in lege sua omnes Imagines (etiam extra periculum adorationis & Idolatriæ) prohibere voluisset quum dicit, Non facies tibi sculptile, neq. omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra: Exod. 20: certè non præcepisset fieri duos Cherubim aureos in arca fœderis, Exod. 25. & in velo, Exod. 26. sed & in Templo Ierosolymitano iussu Domini adificato, fecit Salomon in Sancto sanctorum duos Cherubim, 1. Reg. 6. Et in lateribus sacris erant in latere Cherubim, & Leones, 1. Reg. 7. & sub mensis fusti duodecim boues, ibidem: quæ omnia in templo conspiciantur. Neque tamen his Imaginibus peccatum est in legem Dei, dum nemo eas Imagines coleret. Et Moyses aneum serpentem in deserto Israelitis inspicendum proposuit, Num. 21. quem Ezechias non contriuisset, nisi populus Israeliticus 2. Reg. 18.

rac laticus ei serpenti thymiana adoleuisset, eoque ad Idololatriam abusus fuisset.

Et, quantum à pictura Imaginis Dei distat, quod Isaias dicit: Vidisse se Dominum se dentem super solium excelsum, & eleuatum? Isaias 6. Et, annon Daniel pingit nobis Deum Patrem antiquum illum dierum? cuius uerimentum candidum erat quasi nix: & capilli capitis eius, quasi lana munda. Deinde pingit filium hominis, uenientem usque ad antiquum dierum, Danielis 7. Annon hæc sunt pictura? Quare si eas Imagines remoueamus, quæ coluntur, satis factum erit hac in parte legi diuina: à ceteris Imaginibus & picturis, nihil erit periculi.

Antithes. V. & VI. Th. Beza.

Restè docetur templorum euersio minimè esse necessaria, nec temerè¹ probanda. Sed quod dicitur de templo Hierosolymitano, nullo modo² huc spectat. Tàtùm enim abest, ut, quum Christus in eo doceret, ullis esset idolis vel sculptris vel pictis contaminatum, ut Iudæi postea extrema quæque potius pati maluerint, quàm aquilæ simulachrùm in eo statui. Et disputari posset, an Christus passurus fuerit tale quiddam in tēplo spectari, qui tanto zelo uendētes & ementes è tēplo eiecit, & numulariorum menfas euertit: quum tamē prætextum aliquem speciosum haberent, qui prætexi nullis simulachris potuit.

Quòd autè dicitur, imagines non absolutè sed ratione cultus in lege prohibitas fuisse, si sic intelligitur, quasi ceremoniale fuerit secundum præceptū, ut obseruatio Sabbathi, negamus: idq; probam³ perpetua & accurata eius præcepti secūdi in veteri purè Christiana Ecclesia obseruatione, quæ tamē cæremoniales leges aboleuit. Quòd enim ad⁴ Cherubimos atrinet, perinde id fuit, ac si in tēplo non fuissent positi, nimirum extra omnium etiam Sacerdotum conspectum, & propositi etiam ut typi Maiestatis illius Messie ipsi Angelis dominantis, cuius nunc ueritatem habemus.

non asperit. Sed quæritur: an liceat illarum exemplo imagines pingere aut sculptri exprimerè? An id per se impium sit? Ad quam quæstionem hæc exempla accommodantur, contra eorum errorem, qui arbitrantur, simpliciter à Deo prohibitum esse, imagines pingere aut sculpere.

1. Nos nullo modo probare possumus illos furores populi: quum a brogatio ad cuiusq; loci Magistratū pertineat. In quo tamen etiā prudentia cum pietate requiritur, nequid inuestiue aut cum offensione piorum fiat.

2. Imò maximè huc spectat. Euerfiones enim templorum magis propter impiam doctrinā & Missas Pontificias, quàm propter idololatrias imagines in Galiliis & Belgio factæ sunt. Quo nomine Hierosolymitano templo tempore Christi maximè respondent.

3. Nequaquam præceptum Dei de prohibitis imaginibus, ad ceremoniales leges referimus: sed ad prohibitum Deum cultū, neque fabricandas neque adorandas, præceptum Dei sonare docemus.

4. Nihil refert, quòd illas imagines populus pingere aut sculptri.

5. Eadem ratio harum quoque imaginum est, quæ ad hunc scopum & questionem propositam allatæ sunt, sicut de Cherubim dictum est.

6. In hoc non peccatum est, quod omnium oculis expositus est serpens æneus: sed quod Sacerdotes populum per doctrinam Mose non rectè erudiuerint. Sic enim nihil periculi in illo spectaculo publico fuisse: quo pij fidem suam quotidie confirmare potuissent.

7. Exemplum Ezechia, pij Principes nostro tempore imitati sunt, in colendis imaginibus, quæ ad cultum prostabant. In reliquis, qui moderatè

egerunt, ædificationi Ecclesiæ plurimum seruiuerunt.

8. De crucis & crucifixi imaginibus nihil periculi est, quàm diu populus rectè doceatur. Quando autem doctrina corrupta est, nihil sanum aut syncerum reliquitur, siue adsint siue absint imagines in templis. 9. Cum pictura crucifixi Christi in Epistola ad Gal. 3. non pugnat etiam externa pictura, quæ neque præcepta neque prohibita quæ sit, tanquam Adia phoron habenda est. Neque pro pisticis templis habenda sunt, in quibus crucifixi imagines adhuc reperiuntur, si populus piè & rectè doceatur. 10. Idem nos quoque dicimus. Sed interim nulla ratione doceri potest, impium esse, si ad eum modum pingantur, quem admodum à Spiritu sancto in Verbo comprehensa sunt.

Th. Beza Responsio ad marginales annotationes D. Andrea.

Ista in quos dicantur viderit D. Andreas. Nam in Belgio quoque certissimum est plerisque locis, non nisi mandante vel probante Magistratu municipali Templà fuisse euerfa, siue prudèter, siue imprudenter id sit factum. In Anglia quoque, Scotia & Heluetia, si quæ sūt Pontificiorum Ecclesiæ diruta, nihil hîc temerè, neque populi tumultuario concursu gestum est. In Gallia verò populos, medio feruente ciuili bello, eo offensos quod suas sacras ædes, suis ipsorum sumptibus, prout Regis edicta permittebant, constructas à Pontificijs impunè ferro & igne subruj viderent, frustra tum Pastoribus tum ipsis belli Ducibus reclamantibus, vicissim illorum Templà nonnulla subruisse nemo mirabitur, qui quanta sit belli civilis tempestas, & quàm ineuitabilis armorum licentia, præsens perspexit: vt eas occasiones præteream, de quibus dixi ad Antich. annotationem primam. Templorum denique profanorum euersio-

Ad.

euerfionem per fe damnandam effe, ne ipfe quidem D. Andreas dixerit. Et quòd ad me attinet, optarim quàm plurimis locis à Chriftianis Magiftratibus, ingentia illa templa quæ Pontificiam idololatriam fua ipforum forma teftificantur, & ad deambulandum, ac edendos beatus potiùs quàm ad commodè recipiendos auditores, & ad audiendum concionatorè funt comparata, iam inde ab initio fuiſſe fubuerfa, & alia concionibus ac Sacramentorum adminiftrationi commodiora extracta.

Ad. 2.

Propoſuit D. Andreas aduerſus Templorum tumultuarios euerſores, (quos & ipſos minimè probamus) Chriſti exemplum qui in templo Hieroſolymitano docuit, quem tamen locum aliàs speluncam latronum appellat, templum verò propterea non diruit. Reſpondimus in Antith. nihil hoc exemplū ad id de quo agimus pertinere. Templum enim Hieroſolymitanum tunc nullis idolis fuiſſe contaminatum, nec vllò prophano cultu externo pollutum. Contrà D. Andreas contendit, aptum eſſe hoc argumentū, quoniam Templorum euerſiones, magis propter impiam doctrinam & Miſſas Pontificias, quàm propter idololatricas imagines in Gallis & Belgio acciderint. At ego contrà certiffimum eſſe affirmo, ſi falſam doctrinam ſimpliciter ore, vel in ſuis ſcholis, vel ex ſacris pulpitis Pontificij ſonuiſſent, nec aliquid viſibile idololatricum in illorum Templis fuiſſet conſpectum, noſtros ne lapidem quidem vnum fuiſſe moturos. Idque ita eſſe vel ex eo conſtat, quòd alioquin, quum communis eſſet illa cauſa falſæ doctrinæ, omnia certè Pontificiorum templa ſuſtuliffent, quum è contrario multò plura ab idolis repurgata ad ſacrum miniſterium exercendū retinuerint. Poſtremò, quid pluribus hic opus eſt, quum ſeipſum redarguat D. Andreas? Eſt enim externus ille cultus, quem ſynecdochicè per Miſſas illas Pontificias intelligit, à falſa quidè doctrina dependens, ſed ab ipſa doctrina quiddam diſtinctum, illius videlicet fœtus & praxis. Oſtendat autem nobis D. Andreas, tale quippiam tūc fuiſſe in templo Hieroſolymitano, à Scribis & Phariſæis veram doctrinam alioquin per falſas interpretationes & traditiones falſantibus, factitatū. Probet etiam, ſiquæ talis idololatria domum Dei polluiſſet, Chriſtum in aliquorum gratiam, quos D. Andreas infirmos appellat, fuiſſe patienter illam toleraturum, ac non potiùs vel templum ſuo ingreſſu dedignaturum, aut fortaiſſis ſua ipſius manu euerſurum, qui bis, accepto quoque flagello, euerſis numulariorum numis & menſis, vendentes & emètes ex ipſo atrij populo proſtigauit: & ne in ablutione quidem manuum Phariſæis quicquam conceſſit: quas res tamèper ſe à *draçòpus* eſſe liquet: nec præterea illis numulariis, & venditoribus, ac emptoribus, tum antiqui moris, tum auctoritatis ſacerdotum, tum etiam aliarum rationum ſpecioſum prætextum deſuiſſe.

D. iij.

*Nequaquam, inquit D. Andreas, præceptum Dei de prohibitis Imaginibus ad Cæremoniales leges referimus. Ergo cum D. Luthero & cū suo D. Brentio transigat. Sic enim D. Brentius in 20. Exodi de hoc ipso Imaginum faciendarum & colendarum interdicto differens, Hoc, inquit, simpliciter prohibetur in politia Mosaica, nec licuit publicè in Ecclesia Imagines instituere, etiamsi non COLERENTVR aut ADORARENTVR, sicut simpliciter prohibitū fuit, nequis carne suilla vesceretur. Est & hæc pars præcepti Cæremonialis, pertinens tantum ad politiam Mosaicam, quemadmodum Circumcisio, Sabbathum &c. Quid autem D. Lutherus? Is tractans Deut. cap. 4. vbi eodem præcepto iubetur Israël auctores imaginum & ipsas imagines perdere, extra metas penitus excurrens, & à temerariis εἰκονολάταις, quos licet hyperbolicōs, meritò tamen reprehendit, transiens generaliter ad quæstionem, an tollendæ sint vlllo modo imagines, Quum constet, inquit, apud Christianos, non debere gladio corporali occidi impios, & eam Legis partem vt merè Cæremonialem abrogatam, vt qua temporalis fuerit vsque ad Christum: sequitur & imagines nullà necessitate tollendas esse, quum ad eandem Legis partem pertineant. Idem tamen paulò post, se ipsum vtcumque reprimens, Quamquam & ego, inquit, imagines non admodum amem, & vellem in templo non statui: non quòd solum hoc spectem, quia adorentur, quòd rariùs accidere puto: sed quòd fiducia operis in pretio, & earum specie ponitur, quasi hoc opere aliquid obsequij Deo præstetur, quum interim perdatæ sumptus, & totum quòd istis impenditur, in meliores vsus pro fratrum necessitate sit impendendum. Hæc ille, si tollendarum, ergo etià vllius Religionis, siue sanctimonix causa faciendarum imaginum præceptum cum D. Brentio Cæremonialis Legis partè constituens, in quibus cogor præterea multa desiderare. Primùm enim, quòd D. Lutherus raram Imaginum adorationem esse putat, nec præcipuam esse illius diuini interdicti causam, non tantùm expressis ipsius Domini verbis, & Prophetarū toties inculcatis reprehensionibus, sed ipsa denique in oculos omnium adhuc hodie incurrente experientia refellitur. Deinde quòd ad sumptum & operis tanquam sancti fiduciam attinet, vnde istud nisi ex ipsius idololatriæ fonte? nempe quòd imagines illæ pro rebus sacris habentur, quum tamen Deus ne in viuis quidem Sanctis, vel etiã Angelis voluerit, ne externa quidem religiosa adoratione coli, nedum in mutis & mortuis vllis imaginibus: quòd quum non tantùm in sacris publicis locis sed etiam in priuatis ædibus euenire possit, imò vix vlla sit superstitionum hominum domus in qua priuatas qualdam sacras imagines non habeant, apud quas aduoluti, vel sanctos, vel Christum ipsum non inuocent: ne hæc quidè Lutheri, eòdè loco, verba temerè probarim, *Leui pictura imagines priuata in domo non possim improbare. Quanta sit enim prudentia & circumspectio in picturis etiam**

historicis

historicis eiusmodi vtendum, ne sic quoque Satan rimam inueniat, docent nos tristissima exempla Michæ Iudic.8. & Gedconis Iudic. 8.27.

Ad 4.

Ad rancidum illud argumentum duorum Cherubimorum in æde sacra, arcæ Domini insidentiū, quod D. Andreas ex fœdis idololatriæ propugnantium lacunis haurit, respondimus, sic illos fuisse Dei iussu in sacro loco collocatos, vt illis populus ad idololatriam abuti non posset, vt nec arca ipsa, quod hæc essent extra hominum cōspectum in vltimo templi adyto collocata. Quid ad hæc D. Andreas. *Nihil, inquit, refert, quod istas imagines populus non videret, sed queritur, An liceat illarū exemplo imagines pingere vel sculperre. Quasi verò picturam vel sculpturam per se quisquam nostrū damnauerit. Sed si D. Andreas agit de iis quæ ad religionem & conscientiam vllō modo spectant: respondeo intrepidè & sine vlla exceptione, ipsius Dei verbis, non tantū adorari, sed etiam ad factum vllum vsū fieri vllū imaginū genus nefas esse: & quoniam sacra præsertim loca vni sancto cultui destinata sunt, pudendū esse & intolerabile (vt Epiphaniij verbis vtar) tale quicquā in Christianorum templis spectari. Sic enim explicandum illud præceptum, & Legislatores ipsum sensisse, & veram Iudaicam & Christianam illam puram Ecclesiam iudicasse affirmo, quod negare D. Andreas, nisi inexcusabili impudentia non potest. Quod autem ait nihil interfuisse ista ne viderent an secus Israëlitæ, ne refutatione quidem indiget apud sani iudicij homines.*

Ad 5.

Protulit aliud argumentum D. Andreas, ab imaginibus Leonum & boum petitum, quibus ex Dei mandato, vasa quædam & instrumenta templi fulciebātur. At cur non etiā mala punica, & lilij flores, & Cherubimos in auleis Tabernaculi opere Phrygionico contextos profert? Ridicula omnia. Erāt enim ista Dei minimè à seipso dissidentis iussu sic facta & collocata, vt mera quædam essent illarum rerum ornamenta, quibus abuti ad vllum Dei cultum non magis quàm ipsis illis vasis & instrumētis quisquam posset. Quorsum igitur ista ad id de quo agimus?

Ad 6, 7, & 8.

Præstitisse diximus æneum illum serpentem iussu Dei in deserto fabricatum, finito illius vsu typico, nunquam exponi omnium oculis: & Ezechie sanctissimi Regis in illo penitus abolendo exemplum debuisse & debere Christianos Principes nostris temporibus imitari. Respondet D. Andreas, non fuisse in eo peccatum quod omnium oculis expositus fuerit ille serpens, cuius conspectu pij quotidie cōfirmare fidem suam potuerint: culpam autem illius idololatriæ sacerdotibus negligentibus vel etiam idololâtris esse tribuendam. Fallitur autem D. Andreas vehementer, si putat vel Moysis, vel sanctis illis temporibus, serpentem illum fuisse vel in tabernaculo, vel in templo Domini collocatū, quod contra Domini

præceptum nunquam factum à Mose vel pijs regibus fuisset : neque explicat historia vbi serpens, ille Ezechiae temporibus steterit. Probabile est autem populum, postquam præceps in omne idololatriæ genus ruiisset, alicubi quoque, vt patrum sanctorum monumentis quamplurimis, sic etiam isto simulachro, peculiari quadam etiam religione, ab usum fuisse. Quidnam autem hic admittere poterunt Iudæi, quod certatim Christiani suis Crucibus & Crucifixis non exhibuerint? Quod si Ezechias eo nomine summa laude dignus prædicatur, quod non contentus populum curasse melius docendum, huic simulachro, quamuis Diuinitus fabricato, & ad tanti miraculi memoriam tot seculis conseruato non pepererit: quid prætexere nunc possint Christiani Principes suæ in illis præsertim Crucibus & Crucifixorum simulachris semel abolendis negligentia, quæ quinto vix seculo in Christianorū sacra loca inuenta, paulatim omni horrenda idolomania spurcitie contaminata sunt, vt alia infinita idola præteream, quæ à viris pijs ne spectari quidem sine horrore possunt?

Non pugnat, inquit D. Andreas, Christi descriptio spiritualis cuius fit mentio Gal. 3. cum externa pictura. Per se non pugnat, fateor, sed *κατὰ συνβιβένδος*, quoties videlicet vllius sacri vsus causa, etiam citra adorationem & cultum ista sunt aut habentur: quod quum nulla ratione quantumuis diligenti vitari possit, præsertim si in locis ad vnus Dei cultum ordinatis statuatur, vt tot seculorum experientia cōprobauit: & propterea rectè, vt ante dixi, doceat D. Brentius, *in sacra politia Mosai'ca, non licuisse publicè in Ecclesia imagines statuere, etiam si non adorarentur*, quis non videt hoc quoque præceptum contra eiusdem Brentij sententiam, non minus diligenter in Ecclesia Christiana obseruandū? Nisi fortasse somniamus Christianos minus esse ad idolomaniam propensos, quàm olim Israëlitas, quum speciosiores multò nunc prætextum habeant Christiani, quàm olim Iudæi, quibus crassa duntaxat illa prophanorum idola proponebantur: & nisi diligentiores Christianam Ecclesiā pastores habuisse, vel habere imaginamur, quàm olim apud Iudæos fuerint, Moses, Aaron, quem etiam populus ab officio abduxit, Iosue, Phinees, tot denique Propheta Israëlitis præceptum illud Domini inculcantes. Et vt largiamur tam obsequentem dari posse populum, & tam diligentes in docendo pastores, cuius prudentia fuerit de eo prohibendo abusu laborare, cuius inuehendi occasionem, vel potius illicium ob oculos præsentissimum non tollas, sed toleres?

Ne nos quidem sacrarum, siue historiarum, siue visionum propheticarum picturas per se damnamus, quibus præsertim sacer ipse contextus illustrari & melius intelligi possit. Sed quid iis fiet picturis, quæ quum fallæ sint, spectatores quoque fallunt? Quid iis etiam

Ad 9.

Ad 10.

etiam fiet quæ rectè & honestè sacris literis tradita, tam turpiter & obscenè à pictoribus repræsentatur? ut si quis Putipharis uxorem & Iosephum ab adultera sollicitatum: vel Bethsabeam, vel Susannam nudam lauantem, & meretricio cultu deformatam ob oculos proponat? vel Amnonis, vel Absalomi incestum, vel quæ Ezechiel. 16. narrantur, repræsentet? Omnes istas certè, inquit D. Andreas, abolendas censimus. Vtinam verò omnes essent abolitæ, nec tantùm ex templis, sed etiam ex omnium oculis sublata. Sed si meritò ista censentur penitus abroganda, cur non multò magis quæ si in Templis retineantur, experientia tot seculorum offendit, non posse non homines ad scèdiorem etiam scortationem, penè etiam inuitos, paulatim pellicere? Deniq; quum inter res penitus inanimatas cuiusmodi sunt picturæ & sculpturæ omnes, & res ipsas, siue historici, siue visionibus sanctis exhibitas, tantum intersit, quantùm inter corpus & umbram, minimè velim nudas umbras spectandas proponi, ex quibus liceat quidvis spectatibus imaginari, sed potiùs sedulò curari ut cum umbra corpus, id est cum picturis verbum ipsum Domini, nos per aures & intellectum in illo verbo suo crudientis copuletur.

Thes. VII. Vvirtemb.

Regula à D. Paulo præscripta, de infirmis non offendèdis, accurate obseruanda est, & Idola priùs verbo Domini ex animis hominum euellenda, quàm ab oculis eorum remoueantur, &c.

Antithesis VII. Th. Beza.

Danda quidem est opera, ut paulatim ex ipsorum Idololatrarum mentibus euellantur idola: sed vicissim fouendum esse tam scèdæ superstitionis morbum negamus. Nec videmus, quàm non foueantur in eorum animis, ante quorum oculos prostant obiecta, quibus ad illam retinendam commoueantur.

i. Si sana doctrina Euangelij populo tradatur, plus periculi est à festinatione, quàm à cunctatione & mora longiore in tollendis imaginibus. Priùs enim verbo Dei ex animis hominùm eximenda sunt idola, quàm ab oculis remoueantur. Qua in re certum tempus nec potest, neque debet definiti.

Th. Beza Responso ad marginalem annotat. D. Andrea.

Damnata, & meritò quidem, non quòd ad rem ipsam per se, sed quòd ad circumstantiam attinet, tumultaria, ex priuatorum impetu deiectione idolorum, D. Andreas, in hac Thesi totus est ut cunctantes in iis tollendis Magistratus excuset. Cui suæ sententiæ duas subternit rationes. Vnam, quòd ex Apostoli doctrina, non offendend-

dendi sint infirmi. Alteram, quod plus periculi sit in festinatione,
 quam cunctatione & mora longiore, cuius certum tempus nec pos-
 sit nec debeat defini. Ego utrinque grauius & perniciosè D. An-
 dreas affirmo errare, & suos in eundem errorem abducere. Nam
 quod ad priorem rationem attinet, certissimum est Apostolum
 non agere, neque de Ethnicis aliquatenus dantaxat ad Christum
 conuersis, neque de cultu quopiam manifeste idololatrico: sed de
 Iudæis, non pertinaciter & mala conscientia, at per ignorantiam
 Leuiticum cultum diuinitus institutum, mordicus retinentibus,
 quod libertatem nobis per Christum partam, & Legem Ceremoni-
 nialè, cuius corpus erat Christus, abrogatam esse nondum co-
 gnouissent. Hoc autem ita esse, non tantum ex eo constat, quod
 Apostolus, non simpliciter infirmorum meminit, sed infirmo-
 rum in fide, & de peruersis Iudæis loquens, illos appellat Con-
 cisionem & canes, quos non iubet assumi, sed caueri: & quibus ne
 ad momentum quidem cesserit: de prophanis autem idololatri-
 agens, usque ad eò ablit ut ad illorum illicita sacra conuiuere pos-
 se sanctos doceat, ut contra neget illos quicquam habere cum
 Christo commune, qui cum illis in idolæo epulentur, & ne in pri-
 uato quidem cum prophanis conuictu, sanctos ferat immolatoris
 carnibus, alioqui quod ad hanc circumstantiam attinet, ad inopos-
 vefcentes, cum corum offensione qui sic execrentur idola ut idolo-
 thya sine vlla exceptione auersentur. Quorsum igitur ista D. An-
 dreas, ad id de quo agimus: Etsi enim Pontificios, à quibus merito
 discessimus, neque cum Iudæis qui ad tempus à fœdere exciderunt,
 neque cum Turcis, qui nec in Ecclesia neque ex Ecclesia sunt, neque cum
 antiquis illis cum quibus Deus nunquam fœdus pacis pepigerat, re-
 censeo: tamen quod ad Idololatriam attinet, de qua nunc agimus,
 eodem loco, quamuis non pari per omnia ipsos habeo. Et quod ad
 ipsam idololatriam attinet, quam iniqua est illius comparatio cum
 Leuitico cultu, siue Cereimoniali Lege diuinitus tradita? Eadem
 certè quæ Christi cum Belial, & Lucis cum tenebris. Quæ igitur ra-
 tione, quæ conscientia, quo pudore, D. Andreas, quæ de infirmis
 in fide, dicuntur, cum manifestè hac quidem in re prophan-
 nis nominibus: & cultum antea, non modò tolerabilem, sed
 diuinitus expressè mandatum, cum fœdissima illa scortatione
 confert? Ergo, inquiet D. Andreas, nihil-ne istis, à Pontificiorum i-
 dololatria nondum eorumque abductis, ut errata sua omnia satis
 perspiciant, indulgendum, ac non prius Idola ex illorum mentibus
 per Dei verbum euellenda, quam ex tepidibus & illorum conspectu
 tollenda censet? Ego verò pastorem officium, à piorum Magistratu
 tum muneste distinguendum hinc etiam esse arbitror. Pastorem e-
 nim munus est, spiritualibus vbi illis annis Satanam & intus &
 foris proffigat: nec amplius quicquam illis licet, nisi quum extra
 ordinem,

ordinē, quod rarissimū est, nec temerē in exēplum trahendū à Deo mouentur. Magistratus suos ergo sedulo doceant Pastores, dādā illis esse operam, vt ex auctoritate & imperio, quod illis diuinitus tributum est, veram & puram religionem in sua ditione, vel, si polluta est, repurgent, vel, si iam repurgata, puram tueantur & conseruent. Priuatos autem & publice & sigillatim erudiant, idque primū propinato lacte, ac demū deinceps solido exhibito cibo, vt Apostolus apud Corinthios factitauit: & veteres vtres renouent, priusquam vinum nouum in illos effundant, ne simul vtres & vinum pereant, vt noster ille Præceptor monet. Fateor & illud, piis Magistratibus prouidendum esse, vt diligentum & sedulorum pastorum vestigia quodammodo in vera instauranda religione sequantur: sic tamen, vt cunctantes non modò sua indulgentia non foueant, sed contrā, vt sæpe inculcat Augustinus, illud Christi cogitent, Compelle intrare: sic denique vt hic non illa carnis prudentia regnet, sed zelus & sapientia Dei dominetur, quæ non modò quid sit agendum, sed quomodo etiam, & quò progressu agendum sit, quod agendum est, præscribet, quòd ea de re nihil profus propter cunctantiarum varietatem specialiter certum præcipi, vel fieri posse videatur. Hostium vrbibus iubetur populus primū pacem, id est pacificam subiectionem offerre, neque nisi pacem recusantes perdere. Num verò existimat D. Andreas, toleranda propterea fuisse illorum idola, tantisper dum ex illorum mentibus euellerentur? Sed hoc, fateor, peculiari nititur ratione. Aza verò & omnes illi pij Reges, quum ex Prophetarum monitis, addita capitali pœna, cultum illū Dei, profligatis idolis instauraret, an expectarunt dum Apostata in illam idolorum destructionem consentirent? Præcar igitur sanè doctrina, præcant monita, præcant quæcunque auersos à Deo vero animos possunt ad verum cultum reuocare, sicut in primis pij Reges illi verbum Dei coram vniuerso populo legendum & explicandum curarunt. Sed in rebus præsertim per se clavis & manifestis, (cuiusmodi est imaginū omnium ad vllum religionis vsum fictio, collocatio, & qualiscunque siue interna, siue externa veneratio, tam discretè prohibita, & omnibus Ecclesiæ puræ testimoniis dānata,) expectare num hypocrite consentiant, superstitioni assentiantur, pigri sibi in ignauia sua placētes expergefatos se testentur, quid aliud est quàm iustici illius Horatiani exēplo, expectare donèc perpetuas aquas suggerete fonte, totius defluat amnis: & præpostera offensionis hominum obtentu, illatas ipsi Deo contumelias, piè scilicet & magna charitate, negligete. Etsi igitur damnanda est temeritas, tamen, contrā quam opinetur D. Andreas, in eo quoque magnopere hallucinans, plus est in vnius diei cunctatione periculi, quàm in mensis integri acceleratione. Sed quorsum nunc ista disputatione opus est? Demus

ad annos 30. vel 40. potuisse tolerari imagines, tantisper dum iconolatra in Germania erudirentur: si postea sublata fuissent, quotus quisque nunc ex iis qui stantes illas viderant, offenderetur, qui nunquam illas in templis aut alibi conspexisset? Et quid iis locis fiet, in quibus restituta sunt quæ fuerant ablata? Nēpe, sic pendet cultus Dei ab imaginibus, quibus pura tota Ecclesia vetus tā multis seculis caruit, & Cruces & Crucifixos ignorās, & nefarium esse ducens hominis pendentis imaginē in sacro loco spectari, vt vera Religio nisi seruatis imaginibus periclitetur. Annon verò potius hæc sunt eorum hominum subterfugia, qui vt nonnullorum erratis & defectibus suam negligentiam tucatur, madido sacco, vt vetus habet prouerbum, sese aduersus imbrem operiunt?

Theſis VIII. Vvirtemb.

Quòd ad Organa, & instrumenta Musica attinet, manifestum Dei verbum extat: *Laudate Dominum in chordis & Organo. Laudate eum in Cymbalis bene sonantibus. Laudate eum in Cymbalis iubilationis. Exemplum Regum piissimorum, Dauidis, Solomonis, Ezechie, Iosie & c. hoc idem restantur: quorum Musica instrumentalis in Templo à Spiritu Sancto non reprehensa, sed commendata est.* Psal. 150.
Reg. 3.
2. Paral.
20.
2. Paral.
29. 34

Antithesis VIII. Th. Beza.

Instrumentalis Musica adhibita est quidem Leuitico cultui: sed expressum Dei speciale mandatum de ea non habuerūt pii Reges qui eam instituerunt, quum à Mose instituta & obseruata non fuerit. Ideò que ad omnes pertinent, quæ ex sacra scriptura deprompta sunt à Theologis Vvirtembergicis testimonia, pro instrumentali Musica in templis retinenda. Et malè faciunt, qui eam tanquam à Deo prohibitam, ex Ecclesiis & Templis eliminant.

Th. Beza Resp. ad marginalem annotationem D. Andreae.

Vtri verò credemus, num D. Andreae scelus è Deo & pios Reges Dauidi & piis aliis Regibus impingenti, quasi expressum mandatum non habuerint instrumentalem Musicam Leuitico cultui adhibendi, an potius Spiritui Sancto, tum summæ audaciæ, tum pudendæ incitiæ D. Andreae coarguenti? Sic enim Spiritus Sanctus loquitur. 2. Chronicorum 29. v. 25. *Et statuit Ezechias Leuitas in domo Domini cum Cymbalis & nabliis & Citharis ex praecepto Dauidis & Gad vidensis Regis, & Nathan Propheta, quia per manum Domini fuit hoc*

*preceptum, per manum Prophetarum eius. Nihil autem fuisse in Tēplo vel alia voce, vel adhibitis instrumentis cantatum, quod non ab omnibus audientibus audiretur dubium non est: cuius Musices ratio penitus hodie nobis est ignota. Et hanc fuisse Cæremonialis cultus partem, non temerè in Ecclesiis Christianas inuehendam constat, & tristis docet experientia. Etsi igitur Musices vsum relictum, & præsertim concinendis vti decet Dei laudibus accommodatum, minimè damnamus: illam tamen symphoniacam Musicen, siue voci adiungantur instrumenta, siue minus, (in qua pascuntur aures non animus, nihil eorum quæ canuntur intelligens: vnde factum etiam videmus, vt omnis Dei cultus in eiusmodi cantu-
culas degenerarit) sapienter existimo fecisse, qui in Ecclesiis aboleuerunt, & sola vocis graui, pia & religiosa cantione contēti, illam ex catibus publicis eliminarunt. Veteres certè Christiani in suis *κῆρυκταις*, ante lucanos hymnos, teste Plinio secundo, eccinerunt, lingua nimirum & Musica ab omnibus intellecta, qua de re scribens author *Quæstionum & Responsonum Christianarum*, (etsi falsò inscriptus Iustino, quum in eo citetur Origenes, illo posterior, tamen peruerustus & eruditus,) quæst. 107, *In Ecclesiis, inquit, receptus non est usus carminum per eius generis instrumenta, & alia incipientibus conuenientia, sed simplex cantio in eis manet.* Sed & Gregoriano quem vocant, vel alio eiusmodi cantu, quem paulatim obsolescentē Gregorius restituerit, veteres Ecclesias fuisse cōtentas probabiliter inde coniicitur, quòd instrumentum illud per antonomasiam Organon appellatum, quo vno Pontificij in suis Ecclesiis vti consueverunt, constat idoneis testibus, auctore demum Vitaliano Pontifice, circiter annum Domini 660. inuectum fuisse cum Musico illo cātu, & teste Auentino, in Francia anno Domini 878. fabricatū. Et eiusmodi quiddam tribuit Meletianis Theodoretus lib. *Hæreticarum fabularum* 4. His auctoribus & Osiandro suo Organorum architecto nitatur D. Andrea zelus quandiu volet: ego quidem alium entusiasmum requiro.*

SEQUENTIA DOGMATA, SCRIPTURÆ SACRÆ
non consentanea censemus.

I.

Non posse doceri Euangelium in templo, in quo prohibita, & Idololatriæ sacra celebrata sunt.

II.

Non licere Coenam Domini celebrare in altari, quòd prius abominatōni missæ Pontificiæ seruierit.

III.

Mensam ex ligno confectam loco altaris lapidei in templis necessario constituendam esse, in quo Cœna Domini celebretur: quum tamen Christus unà cum discipulis suis, non mensa usus sit, sed humi pro more & consuetudine gentis discubuerit.

IIII.

Abrogationem imaginum populo permittendam: quæ pietati & sapientie Regum, Principum, & cuiusque loci ordinarij Magistratus commendata est.

Jacobus Andreas D.

Lucas Osiander D.

Responsio Th. Bezae Ad Dogmata.

- A reuerendis Dominis collocutoribus damnata & superioribus Thesis subiecta, neque ad nos, neque ad vllas, vt existimamus, Christianas Ecclesias pertinent. Hoc tamen dicimus, Quamuis res per se sit *ἀδύνατος*, lapideam structuram, quam altare vocant, vel ligneam mensam communem habere in vsu sacrae Cœnae Dominicæ: tamen probabile non est, Satanam vnquam potuisse Cœnae Dominicæ Sacramentum in illud horrédum sacrificium denuò offerendi Christi commutare, si altaribus Christianæ Ecclesiæ caruissent. Et vtinam ista Sacramenti altaris appellatio nunquam fuisset vsurpata.
1. Esse hæc dogmata, à ZVvinglianis & Calvinianis sparsa & opere completa, infrà in Colloquio copiose demonstratur.
2. Sacrificium altaria, non altaria sacrificia pepererunt. De quo etiam plura in ipsa collatione sequentur.

Theodorus Beza, Geneuensis Ecclesia Minister.

Abrahamus Musculus Bernensis Ecclesia Minister.

Petrus Huëbnerus, Græca lingua in Gymnasio Bernensi Professor.

Antonius Fauius, Geneuensis Ecclesia Minister.

Claudius Alberius D. Professor Philosophia in Academia Lausannensi.

Mompelgarti. 29. Martij. 1586.

Th. Bezae Responsio ad Annotat. marginales D. Andreae.

Hæc meras esse calumnias & putida mendacia respondi, & adhuc respondeo, quæ D. tamen Andreæ non puidit affirmare, copiose

Adi.

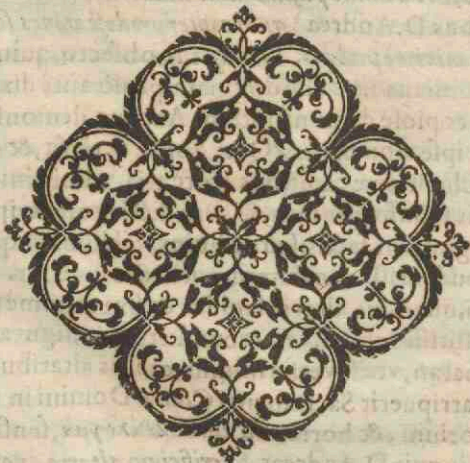
copiose à se fuisse demonstrata, & quidē quasi dogmata ab iis quos ZVvinglianos & Calvinianos vocat sparsa, & ipso opere cōplera. Legatur, ergo istę demonstrationes, quę certē nusquā sunt, nec esse possint. Tantū ibi recitat egregius iste demonstrator, Comit̄is nescio cuius, siue fabellam, siue historiam, qui non religione, ut apparet, sed ambitione, bis inuito Principe, quicum communem habuit in quadam Ecclesia iurisdictionem, altare lapideum diruendum, & mensam in eo loco extruendam curavit. Egregia certē ^{ad eū} ambitiosi vel etiam malē eruditi vnus, nostrę quam iste ZVvinglianus & Calvinianam appellat, Confessionis hominis factum, habendum esse pro dogmate, & quidem sparsō, & à ZVvinglianis & Calvinianis reipsa completo. Imò, quānam potuit iste Comes, existimare non posse doceri Euāgelium in templo, in quo prohibita sacra idololatrica celebrata sunt, qui altare duntaxat lapideum, in mensam ligneam commutarit? Et si calumniari exemplo D. Andreae liberet, cur non pari, id est non minus inepto argumento concluderem, Principem illum Augustanę confessionis, qui mensa lignea bis eversa restituendum altare lapideum curavit, existimasse, non licere Cœnam Domini in mensa lignea celebrare, sed necessariò altare lapideum adhibendum? Quid si verò, longius etiam progressus, hoc esse dogmā Lutherānum aut Vvirtembergensē dicerem? Me quidem certē meritiò omnes ut mēdacissimum calumniatorē conspuerent. Sed quid D. Andreae pudeat, qui tā impudente calumniā non contētus nos aspersisse, paulò post illius historię narrationē, suauiter nos irridens, *Hęc, inquit, dogmata nō proposuimus quòd existimaremus, vos in cōtraria sententia esse, sed quia Ecclesia vestra, hoc nomine passim malē audierunt* (te scilicet & tui filibus auctoribus D. Andrea) *quapropter prodest omnes scire, illam cōfessionem vobis minimè probari.* Dic igitur, obsecro, quānam ZVvingliana & Calviniana hæc esse dogmata, paulò antè dixisti à te fuisse, & quidem copiosè demonstratum? Aut cur demonstradum suscepseris quod ipse non credas? Quæ nostra verò sit, & de istis, & de ceteris fidei Christianę capitibus sententia, nimis iniquum fuerit non ex nostris Confessionibus, & tum dictis, tum scriptis, tum etiam per Dei gratiam, factis: sed ex huius, vel illius aliquo dicto, vel facto, vel impudentissimi calumniatoris ore iudicare.

Ad 2.

Obiter dixi, quāuis altaria lapidea & fixa minimè per se reprehendam, præstitisse tamen, veteri consuetudine, ligneas mensas retineri, quòd Satan, ut est versutissimus, ex istis altaribus non leuem occasionem arripuerit Sacramenti Cœnæ Domini in Sacrificium, etiam expiatorium, & horrendū certē *βδελύγμα*, sensim transformandi. Imò, inquit D. Andreas, *Sacrificium altaria, non altaria Sacrificium pepererunt.* Falsum. Etsi enim feliciore illo seculo, mensis ligneis, etiam post sublatas agapas, vsæ sunt Christianę Ecclesię,

quibus oblationes imponebantur, in ipsum altare postea, quod concauum erat, reponenda, vt lect. 13. Bicus testatur, seruato adhuc eius rei Romæ in Lateranensi Ecclesia monumento: quas mensas abusuè aras etiam & altaria passim nominant, ad eò quidem vt & in Ægypto sub Athanasio lignæ illæ mensæ permanserint, vt ex calumnia Ischyrae apparet, & in Africa sub Augustino, sicut tum ex aliis locis constare potest, tum ex eo quòd in Quæst. Vet. & No. Testamenti, quæst. 101. officium esse Diaconi portare altare, testatur. Tamè lapideas etiam aras nonnullis locis fuisse multis ante seculis constitutas, quàm vlla fieret *συνθηματος* illius metio, probare licet ex Nysseno in oratione de baptisate: cuius rei auctor fuisse Syluester Constantini magni temporibus existimatur, hoc testante inter cæteros Gersone libro contra Floretum quarto. Sed hæc age condonetur D. Andreae *ἀνισοπνοία*, vt & illud quòd somniat Christum cum discipulis humi discubuisse, nec mensa vsus esse. Ridiculè id quidem, quum veteres satis constet, non humi sed super discubitorios lectos, & quidem ad mensam accubuisse. Sed quod dixi, arreptam fuisse paulatim à Satana inuchendi illius horrendi sceleris occasionem, minimè inanis est coniectura, quum altarium proprius & præcipuus vsus fuerit Sacrificium: quod considerantes olim Israëlita, parùm absuit quin horrendum inde ciuile bellum inter illos exoriretur. Ios. 22. Quinam igitur verè dixerit D. Andreas, Sacrificium altaria, non altaria sacrificium peperisse?

THE-

THESES D. D. VVIRTEMB. DE
BAPTISMO.

41

Extra controuersiam posita.

I.

Baptismum aqua & verbo Dei constare.

RESP. TH. BEZÆ AD THESES D. D. VVIRTEMB.
de Baptismo.

Antithesis 1. Th. Bezæ.

EQVIRIMVS in hac thesi præcipuam huius Sacramenti partem prætermittam, nempe sanguinem CHRISTI, cuius signum Sacramentale est aqua.³ Minime autem præmitti debuisse dicimus, essentialia eius sacræ actionis ritus ab Apostolo explicatos, Rom. 6. 4. & 5. Col. 2. ver. 12.

Annotationes, marginales D. Jac. Andrea, quibus ad Theses D. Bezæ post absolutum colloquium exhibitas breuiter respondetur.

1. Quum ea ab initio exponere visum esset, quæ extra omnem controuersiam essent, & negari non possent: generaliter quoque prima Thesis posita est, Baptismum aqua & verbo Dei constare.

Vocabulo autem, VERBUM DEI inclusum est, quod hic desiderant aduersarij: videlicet non sine sanguine Christi ablutionem à peccatis fieri.
2. Aqua non significat sanguinem Christi, sed organum est, per quod in sanguine Christi, virtute Spiritus Sancti à peccatis abluimur, regeneramur, renouamur.
3. Ritus essentialis etiam in verbo Dei comprehensus est, Baptizate. Ideo sine causa reprehendimur, quasi à nobis omissus esset.

Responsio Th. Bezæ ad marginales obseruationes D. Andrea.

Aquam & Sanguinem Christi esse propriè essentialia partes Baptismi, vt signum & signatum.

Ad 1. Canterius certè, quod aiunt, in limine. Quanti sit enim momenti, in controuersia de Sacramentis, recta partium essentialium, ex quibus constât declaratio, vel illud ostendit, quòd non potest perniciosius in hoc argumèto errari, quàm si signum, vel quod est signi confundatur cum eo quod est signati, vel contra. Illud autem quod hic de Baptismo dicitur, quàm multis modis non rectè dicitur. Nam quoquo modo Verbum accipias, id est, siue pro ipsa institutionis Domini explicatione verbali, quæ præire actioni consuevit, vt quid ibi, quo auctore geratur, & quæ sit promissio in quam fides respicit, omnes intelligant: siue pro ipsa præcipua Baptismi formula diuinitus præscripta, Signum fuerit, ordinationem & voluntatem Dei significans, sicut inuenta sunt quæ eloquimur, vt animam

F. j.

conceptus declarentur, Aqua verò itidem necessariò nullam nisi signi rationem habet, & quidem vel maximè propriè, utpote materialis & visibilis. In hac igitur D. Andreae partitione, nulla ne tenuissima quidem facta fuerit istius primariæ Sacramentorum essentialis partis, nempe rei significatæ mentio, cuius tamen causa, res alioqui naturalis ad alium penitus usum transfertur, ex illo Augustini dicto, In Sacramentis (id est signis) non quid sint, sed quid significant spectatur. Et quibus nos clamoribus exagitet D. Andreas, si Cœnæ Domini partes essentielles diceremus, Verbum, & panem ac vinum, præteritis corpore & sanguine Domini, quibus vnus tamè illi, (quoties ipsis placet, idque certè non rectè) Cœnam Domini definiunt? Deinde cur alia maximi momenti signa in hac partitione præmittuntur? Ritus videlicet externi, putà immersio, siue aspersio, ritus & ipsi minimè inanes, ut per partes describit Apostolus Rom: 6. vnde certum est exortas illas quoque Apostolicas phrasas, Expoliare veterem hominem, & Christum induere. Et Baptismum esse regenerationis lauacrum, & Baptismo ablui peccata: & Renasci ex Aqua. Iustissimis igitur de causis quasiui, cur & alteram Baptismi partè Essentialem, sanguinè Christi mirum, & Sacramentales ritus prætermiserit: quæ respondens D. Andreas appellatione Verbi comprehendit, Sophistam agit manifestè. Nam & aqua verbo Dei præcipitur. Quod autem ait Augustinus, & quidem rectè, *Accedit verbum ad elementum & fit Sacramentum*, aliò spectare quàm ad id de quo agimus, vel ex eo liquet, quòd ibi, ut alibi apud hunc scriptorem sapientissimè, Sacramenti vox ad sola signa sacra restringitur: sic Augustino declarante, non partes essentielles vel componentes ex quibus constat Baptismus, sed qua ratione, nempe ex Dei ordinatione per verbum declarata, res communes, qualis est aqua & aspersio externa in Baptismo, & panis ac vinum cum ritibus Cœnæ Domini peculiaribus, ad res sacras significandas & obsequandas adhibeantur. Nihil autem hîc comòdè respondere D. Andream voluisse minimè mirum est, ut qui, sicut mox audiemus, per aquam fateri nolit sanguinem Domini significari, & Baptismi in internū & externum partitionem expressè inficietur: denique ipsam Spiritus Sancti personam contendat esse Baptismi partem pag. 441. ut hic meritò disputationem abrumperè poterim, ac fortassis etiam debuerim, quum omnes fateantur aduersus negantem principia non esse disputandum. Ego verò, assensurus mihi, sicuti spero, omnibus, non dubito affirmare Baptismum, sicut Eucharistiam, atque aded Sacramèta in genere omnia, constare re terrena & re cœlesti: quæ sunt in Baptismo quidem, aqua & Christi sanguis, quibus κατ' ἀναλογίαν respondent, Ablutio corporis sordium per aquam terrena, siue externa: & Ablutio peccatorum per sanguinem Christi ac Renouatio, cœlestis & interna.

Aquam Baptismi esse sanguinis Christi pro nobis effusi, & eius aqua aspersionem, signum applicationis eius sanguinis, tum ad remissionem peccatorum, tum ad spiritualem regenerationem.

Ad 2.

Audi, Christiane lector, aliud multò etiam absurdius, negantem videlicet D. Andream per Aquam Baptismi sanguinem Christi significari. Nam ex his duobus alterum necesse est, aquam videlicet aut aliquid, aut nihil significare, id est, signi rationem, vel habere, vel non habere. Quòd si nihil significat, ne signum quidem est: quo posito, quid tandem visibile & materiatum in Baptismo ponitur, cui hæc definitio conueniat qua dicitur, Sacramentum esse visibile signum inuisibilis gratiæ, & in quo aliud videatur, aliud intelligatur? Apertè igitur neget D. Andreas, Baptismum esse Sacramentum. Sin verò aqua Baptismi signum est alicuius rei, per quam abluamur à peccatis, quænam illa res alia esse potest quàm sanguis ille cuius vnus. per fidem apprehensione peccatum omne eluitur? Et nisi ita esse statuamus, quinam externa immersio & emersio internam veteris hominis mortificationem, & noui instaurationem, Apostolo teste, visibili signo repræsentarint? Sed audiamus, si aqua nõ est signum in Baptismo, utpote quæ nihil significet, quid igitur illam esse velit D. Andreas, *Est, inquit, organum & instrumentum per quod in sanguine Christi virtute Sp. Sancti à peccatis absoluiamur, regeneramur, renouamur.* Deus bone, quòd tandè homines abripit rixandi libido! Num enim, quæso, organum siue instrumentum esse negamus aquam Baptismi, quum illam esse dicimus signum visibile diuinitus ordinatum, quo menti nostræ representatur verus ille pro nobis effusus sanguis, non vt inane spectaculum, sed vt eius per fidem apprehensione, & Spirituali applicatione, tum remissio peccatorum, tum imaginis Dei renouatio in nobis reipsa sanciat? Quòd si nobiscum sentit D. Andreas, cur non potius quàm nobiscum litiget mancam illam fuisse suam Thesin ingenuè agnoscat? & cur illi potius placet *ὄργανον* organi appellatio? Nam alioqui totidem erunt Sacramenta constituenda in Ecclesia Dei, quot sunt instrumentales nostræ salutis causæ. Sed aliud in hac homonymia latet de quo dicemus etiam suo loco. Sed age, D. Andream primùm cum Herbrado collega suo, deinde secum hic committamus, qui pag. Compendij Theolog. 583. *Veteres, inquit, voce Sacramenti interdum simul signum & rem Signatam significant, interdum signo tantum illam tribuunt.* & pag. 584. *Elementum est signum gratiæ Dei.* Et ipse horum Actorum pag. 172. *Sacramenta signa esse nemo vnquã negauit.* Excipiat igitur D. Andreas seipsum. Et huius ipsius Collationis pag. 545. *In Baptismo non tantum significatur & representatur adoptio, sed etiam exhibetur.* Et

quis nostrum aliter de Sacramentali significatione loquitur? Quod si adoptio in Baptismo significatur, certè negandum non fuit, aqua significari sanguinem illum quo reconciliati adoptamur. Sed bene est, quod tandem ad se rediens, pag. 456. *Quod ad significationem, inquit, attinet, seu representationem, si partes Baptismi inter se conferantur, suo modo ferre possumus, quod aqua signum sanguinis, & aspersio eius seu immersio, dici possit spiritualis mortificationis & regenerationis significatio seu representatio. Verum hæc aqua & eius nuda aspersio, non est Baptismus sed pars duntaxat Baptismi.* Bene est ergo quod confidentem & seipsum redarguentem reum habemus. Sed istud quorsum & in quos dicitur, aquam non esse Baptismum? Num enim iste putat nos vsque adeò ineptire, ut alicuius totius partem sentiamus esse ipsum Totum cuius pars est? Et quum aquam dicimus esse signum sanguinis, annon ab utraque parte Totum ipsam, ut vnum integrum ex signo & signato compositum, declaramus?

Baptismum esse quidem vnum simpliciter consideratum: duplicem verò, naturam: vnum videlicet externum, propriè sic dictum: alterum verò internum, sic translative vocatum.

Sed hoc certè, nisi ridiculè, inficiari non potest. D. Andreas, Baptismi voce propriè externam & corpoream immersionem in aquam significari, quæ vox postea, propter sacramentalè coniunctionè, figuratè ad testandam nobis Spiritualem vim mortis Christi, animæ nostræ sordibus tollendis adhibitam; transfertur: ut & abolitio corporis exterior ad animæ à peccato repurgatione non potest, nisi metaphoricè, accommodari. Nā duobus istis signis externis distinctè consideratis, quamuis quod ad Deum attinet coniunctim semper præbitis, nempe, aquæ & exterioræ aspersioni, duo ista signata correlatiuè respondēt, sanguis Christi, siue Christus ipse pro nobis passus, & interna eius per fidem applicatio: vnde & ista duo itidè correlatiua effecta consequuntur, nempe ablutio externa sordium corporis, & interna ab aliis animæ sordibus repurgatio. Itaque quum inter disputandum, ut habetur pag. 438. D. Andream audire quasi altis cothurnis iubarè uota, & hac magnifica præfatione utentè, *Ego non meis, sed Apostoli Pauli verbis respondere volo, qui ad Ephes. sic scribit, Vnum esse ex Pauli verbis vnum tantum esse baptismum & non duos, Interiorem & exteriorem,* quod etiam passim postea repetere disertis verbis ipsum non puduit: quum hæc, inquam, audirem, valde sum admiratus, cuiquam venire in mentem potuisse, ut putaret quod in duo distribuitur, in totidem tota secari. Num enim, quæso, vnum hominem in duos homines diuidimus, quum ex duobus componi totum vnum hominem dicimus, corpore videlicet & anima? aut animas plures numero esse sentimus, quum hominem interiorem & ex-

& exteriorem, vt loquuntur Paulus & Petrus, in vno eodémque subiecto consideramus? Respondet autem illa corporis & animæ distributio ad amissim istis Baptismi, imò etiam omnium Sacramentorum partibus essentialibus, quum, vt rectè inquit Augustinus, in iis aliud videatur, aliud intelligatur, & in iis non quid sint, sed quid significant spectetur. Annon enim, quæso, id quod sunt & quod videtur, visibile est & externum? Quod autem significant & quod intelligitur, annon est intelligibile & internum? Itaque signa quidem vt corporea sunt, corporibus: rem autem signatam, id est Christum ipsum cum suis beneficiis, menti & fidei præberi rectè & Orthodoxè dicimus, teste ipso quoque Augustino, qui Christum ipsum testatur, *non esse Dentis, sed Mentis cibum* (ac proinde lauacrum) mente videlicet non corpore sumendum. quamuis totum hominem Spiritualiter & lauet & pascat ad spirituales vitam. Sed quoniam ne istis quidem fortassè D. Andreas acquiescet, age rursus illū cum suis, sed hac in re sanioribus, conferamus. Sic igitur Herbrandus eiusdem à me citati libri pag. 640. ad illud ipsum ineptissimum ac planè ridiculam argumentum ex professo respondens, *Est vnus est*, (inquit) *Baptismus Ephes. 4. tamen trifariam accipitur. Primum, EXTERNVS aqua. Securò est Baptismus Christi INTERNVS, quo corda ab ipso per Spiritum Sanctum à sordibus peccatorum abluntur, & donantur homines Spiritu Sancto. Et hic solus est Christi proprius. Et hic coniunctus est EXTERNO per què & fit. Tertium miraculosus effusus, super Apostolos in die Pentecostes. Audiamus etiam D. Brentium. Is in sui syntagmatis explicatione, edita anno Domini 1527. Duplex, inquit, est homo, Internus & Externus, spiritualis & carnalis (id est corporeus) proinde in sacramento offertur per verbum interno & spirituali homini suum donum, hoc est spirituale. Carnali autem suum, hoc est externum. Item. Baptismus duo habet, aquam & verbum. Corpus in Baptismo aquam sensibiliter accipit quo lauatur: Fides verbum, quo lauatur internus homo.*

At cur non potius sanguinem, vt rem signatā, D. Brentius quàm verbum cum Aqua vt signo composuit? Nepe (vt loquitur D. Andreas pag. 445.) quoniā non dixit Dominus, de Aqua, Hoc est sanguis meus, sicut de vino Cœnæ Domini. Atqui non dixit etiam Christus de aqua, Hęc est verbum, neque Hęc est spiritus. Sed quid si euincam satis manifestè ex Dei verbo Aquæ Baptismi ex aduerso vt signo respondere Sanguinem, vt rem sacramentaliter & significatam & spiritualiter fide percipiendam? Nam cui tandem ex geminis illis noui fœderis sacramentis responderet legalis illa sanguinis victimarum veteris fœderis aspersio tam copiose explicata. Hebr. 9. 20. cuius hæc fuit formula, Hic est sanguis ille de quo mandatum dedit ad vos Dominus? Certè Baptismo. Nam ad Cœnæ Domini sacramentum ille ritus referri ἀναλόγως

non potest: quòd aliud sit *Aspergere* quàm edendũ vel bibendũ dare: quod fieri sub lege non poterat, quum neq; carnem cũ sanguine comedere, neque sanguine etiam ipso vesci fas esset: hoc ipso quoque indicante quanto sint clariora noui fœderis quàm veteris Sacramenta. Fuerit-ne verò ille legalis sanguis victimæ, absque noui non antitypo, quod est aqua, sed re, quod est sanguis ipse Domini? Præterea quòd Ioan. 1. Ioh. 5. 8. tres testes illos in terra collocans, sanguinẽ nominatim aqua adiungat, & quidem vtrumque à Spiritu, ipso videlicet Sacramentorum effectu, non separatim quidem, sed distinctum, annon satis expressè aquam Baptismi declarat esse Christi sanguinis Sacramentum, quo tum expiamur, tum renouamur. vt non immeritò scripserit August. Sacramẽta Ecclesiæ Christi ex ipsius latere perfosso, & sanguinem cum aqua fundente, veluti promanasse, vtpote quæ ab ipso omnẽ illam Sacramentorũ & appellationem & vim accipiant. Denique ista exceptio, non dici de Baptismi aqua, sicut de vino Cœnæ Domini, quòd sit Christi sanguis, mera est tergiueratio, & Sophisticum effugium. Nam inter veros Theologos perpetuum est hoc axioma, pro expressè scriptis haberi quæ ex verbo scripto necessariò colliguntur. Quum autem, vt analogia, in Sacramentis, necessariò August. teste, retinenda, seruetur, Aqua ipsa neque internam asperisionem, neque internam ipsam ablutionem, neque eius effectum, id est regenerationem significare propriè possit, sed distinctè ablutio externa, internæ: & corporis mundatio, quæ est ablutionis externæ effectũ, internæ mundationi animæ respondeat, necessariò quoque internum aliquid signatum Aquæ respondeat oportet. Illud autem quidnam aliud esse potest, quàm sanguis ille qui vnus tollit peccata mundi? Sic in Domini Cœna, Pani sacro respõdet Christi corpus, illi sacro vino, sanguis: itidẽmque perceptio corporalis panis & vini, Spiritualem carnis & sanguinis perceptionem fidelj menti repræsẽtat, & in ea obsignat: ac demum mutua fidelium & cum Christo & inter se κοινωνία, quæ perceptionem illam vt effectum consequitur, internam cum capite Christo & mystici inter se corporis membrorum κοινωνία, atque ad eò σωματικὴ Spiritualem, quasi visibiliter spectandam præbet. Itaque quum Baptismus Aquæ, dicitur Regenerationis lauacrum, et si non exprimitur sanguinis nomen, sicut nec lauacri interni, vtrũque tamen pro expressò habetur: sanguis videlicet, Aquæ: respondens ex aduerso lauacrum autem internum externo, vt tandem effectum internum, nempe Regeneratio verè, licet Sacramentali significatione, tum Aquæ, tum lauacro externo tribuatur, vtpote quæ propriè Dei sit vnus opus.

Rectè igitur partes essentielles Baptismi, & ipsius materiam esse dixi, Aquam, vt rem terrenam, & Christi sanguinẽ, vt rem celestẽ: & rectè actionem hominis externam, quæ est Baptismus externus, cum

cum interna Spiritus, quæ est Baptismus internus composui, quæ malè inficiatur D. Andreas: neque inde efficitur duos esse Totos Baptismos, sed vnus totius duas partes. Dico etiam amplius quiddam, quod negari nisi peruicaciter non potest: nempe sic esse semper coniunctas istas partes quòd ad Deum ipsum loquentem attinet, vt & tamen res signata absq; illo signo, & signum absq; re illa signata interdum percipiatur: sicut suo loco docebo. Sed & idem D. Andreas, locum illum Apostoli Ephes. 4.5. de vno Baptismate, manifestè detorquet ad tollendam interni & externi Baptismi distinctionem, ipse tum Iohannis Baptiste, tum Apostoli Petri verbis velut ex professo repugnans. Iohannes enim Baptista disertis verbis & duos baptifatores, sese videlicet & Christum: & duplicem Baptismum, vnum quidem aquæ, (id est terrenum & externum,) alterum Spiritus, id est Spiritualem & caelestem, etsi non separatim quasi duo Tota, tamen distinctè ponit & numerat. Petrus autem I. Petr. 3. 21. non minùs expressè Baptismum, quo corporis fordes abluuntur, à Baptismo stipulationis bonæ conscientie apud Deum per resurrectionem Iesu Christi, itidem non separat sed distinguit. Paulus verò pius (quales non quidem sunt necessariò, sed probabiliter præsumuntur omnes ritè baptisati) ad colendam mutua fraternitatè, occasione ex vno itidem baptismate arrepta, excitans, minimè considerauit signi & rei significatæ, siue essentialium Baptismi partium distinctionem, sed eiusdem in eundem finem confociationis tesseram eandem, non vnã quidem numero (totidem enim sunt Baptismi numero quot sunt numero baptisati) sed definitione & omnibus ipsius causis ac partibus eandem, sicut alibi dicit nos per vnum Spiritum in vnum corpus (videlicet mysticū cuius caput est Christus) baptisari. Hoc ego verò quum D. Andree obiecissem, plenius, quod affirmare audeo, & clarius quàm ipsius amanuenses exceperint: tū ille p. 440. *Apud, inquit, hæc à me esse citata res ipsa demonstrat. Et vt istã aptam citatione probet, Non enim queritur, inquit, quòd Paulus respexerit, & in què sinè hæc scripserit. Sed hoc sufficit quod dixerit, VNVM ESSE BAPTISMA.* Obsecro verò quid hoc homine facias, qui vt se ineptum non fuisse demonstrat, suas ineptias ausit non tantum voce sed etiam scriptis testari? Quid est enim ineptè locum aliquem citare, quàm quum de dicti alicuius sententia disputatur, dicere nullam habendã ratione, quorūsum illud dictū vel scriptū à quopiã fuerit: Audiatur ergo Eutyches, citans illud, *Vt verbū caro factū est.* & Sabellius proferens, *Deus vnus est:* & Arius vociferans, *Pater maior me est:* & quid non? Baptismū autem à nobis minimè in duo Tota secari, qui eius partes distinguimus, etiam si singulis partibus idem nomen atque ipsi toti, diuersa tamen notatione, ex vsu scripturæ tribuimus, antea declarauimus, vnde patet ipsius calumnia pag. 447. qua dicit, *Spiritum à no-*

*bis in Baptismo diuelli & separari, quod si verè dicit, sunt igitur Io-
hannes & Petrus eiusdem sceleris rei: vel ipse potiùs talis habeatur,
qualis habèdus est cui vnum & idem sunt Distinctio & Separatio.*

Quid sit typus & ἀντίτυπος.

Istud autem cuiusmodi est, quòd quum ei obiecissim Petri locum
in quo sacrum baptismum duplicem facit, vnum videlicet externum,
quo corporis sordes abluuntur, alterum qui est stipulatio bonæ
conscientiæ per resurrectionem Christi, nempe internum: respon-
det pag. 449. *hunc Petri locum contra me facere ex diametro.* Cedo
curnam? *Quoniam, inquit, Petrus ibi confert aquæ baptismum ἀντίτυ-
πον aquæ diluuij.* Quid tum vero? Sit baptismus sanè ἀντίτυπον dilu-
uij. Nihil hoc ad rem. Nam hanc partem huius versiculi. i. Petr. 3. 21.
non attingo: sed hoc dico baptisma quo seruamur, & quod hac ra-
tione dicitur à Petro ἀντίτυπον aquarum diluuij, in quibus serua-
tus est Noachus cum suis, id est Ecclesia, postea duplicem à Petro
statui, quod negare nemo potest quin ipso contextu refellatur. Per
baptismum enim quo sordes corporis abluuntur, aquas diluuij in-
telligere quis possit, nisi qui contendat Noachum cum suis fuisse
aquis diluuij immersum: quum è contrario ista antithesis in eo sita
sit, quòd Noachus cum suis istis aquis non fuerit immerusus vt ex-
teri homines, sed contrà seruatus, vt & aqua Baptismi veterem ho-
minè obruit vt emergat nouus: Ne tamen nihil dicere videretur D.
Andreas, audiamus quid responderit, τῶπος, inquit, *adumbrationem
rei, ἀντίτυπος autem rem typo significatam indicat.* Et pag. 450. *In Sa-
cramentis, inquit, noui Testamenti non sunt τῶποι, hoc est figuræ & um-
bra quæ res absentes significant, sed ἀντίτυπα, id est res ipsa umbris &
figuris significata & representata.* At vnde tandem hoc iste didicit? τῶ-
πος certè tràslatione ab effigiatoribus sumpta, formulam seu figur-
ram declarat, vel oculis, vel menti, vel & illis & isti quidpiam aliud
similitudine quadam repræsentantem, quo sensu Apostolus in e-
pistola ad Hebræos vtitur etiam παραβολῆς & ὑποδείγματος nomi-
nibus: quæ voces etsi latiùs patent quàm Sacramenta quæ voca-
mus, id est signa quæ sacro demum vsui aptentur, & salutis pro-
missionem habeant adiunctam: τῶποι tamen interdum Sacramen-
ta, tum vetera, tum noua, vt & figuræ, formæ, sigilla, Signacula, Si-
militudines, Exemplaria, Imagines, Recordationes, Memorix à ve-
teribus Græcis & Latinis patribus appellantur. Et ne queri possit,
D. Andreas typos à me non rectè dici Noui fœderis Sacramenta,
audiat Herbrandum ipsum sic scribentem pag. 386. quum antea
συνομήτως vsus esset signorum & notarum vocibus, *Typi sunt qui
nos admovent de multis vitæ officiis. Baptismus de carnis mortificatione.
Cæna Domini de fraterna charitate.* At cur non etiam typi fuerint
pro-

promissionum Euangelicarum? Nam etiam Typi vox expressius aliquid declarat quàm Signi, vel Notæ, vel Testimonij appellatio. Nec tamen nego sub veteri fœdere, non omnes typos fuisse signa cuiusmodi sunt quæ Sacramenta vocamus, annexam habentia gratiæ saluificæ promissionem: sed tamen typorum & antityporum nomen affirmo his ipsis Sacramentis & veteribus & nouis conuenire propter communem, etsi non eandem in omnibus, nec parem in similibus significandi rationem. ἀντίτυποι verò siue ἀντίτυπα, vocantur propriè quidem, vt ipsa notatio nominis ostendit, typi duo inter se comparati: impropriè verò typi ex aduerso respondententes rei cuius typi & figuræ sunt. Illo significationis propriè genere, Baptisma dicitur à Petro ἀντίτυπων Diluuij: & vicissim diluuium potest eadem prorsus ratione ἀντίτυπων baptismatis dici: illud quidem, quoniam per aquam diluuij, qua seruata fuit arca cum Noacho & ipsius liberis inclusis, fuit imago & similitudo quædam baptismi repræsentans: istud verò, quoniam vicissim baptismi fuit diluuium repræsentatum, typus vtrobique typo oppositus, quam appellationem Herbrandus ipse, vt modò dixi, non dubitat post veteres tribuere, tum baptismi, tum Cœnæ Domini. Sic etiam purificationes Legales baptismatis nostri, & legalis Cœna Paschæ, dici non incommodè possunt fuisse Cœnæ Domini ἀντίτυπα. Impropriè verò illius significationis, in qua typus non cum altero typo, sed cum ipsa rei per typum significatæ veritate comparatur, exemplum nobis suppeditat Apostolus Heb. 9. 24. Sacrarium manu factum vocans ἀντίτυπον τῆ ἀληθινῆς, nempe Cœli: & veteres Græci Theologi, Clemens, Basilus, Macarius, Eutyechius, panem illum & vinum illud vocantes ἀντίτυπα corporis & sanguinis Domini: quo sensu rectè quoque Mannam quidem veri illius cœlestis panis, qui est Christus ipse, Agnum verò Phasæ veri illius Agni ἀντίτυπων vocauerimus. At nequaquam vel Cœlos sacrarij manufacti, vel carnem & sanguinem Domini nisi ineptissimè dixerimus esse ἀντίτυπα panis & vini illius, vel panem illum cœlestem Mannæ, vel Agnum illū fuisse Agni legalis ἀντίτυπα: quum nec Cœli, nec caro illa vel sanguis ille, vel panis ille cœlestis, vel Agnus ille tollens peccata mūdi, habeāt typi rationē. Vana igitur est Chimæra quod dixit D. Andreas, ἀντίτυπων vocari, non aliū typū, sed rem typo significatā. Et quòd attinet ad veterum & nouorum ἀντίτύπων collationē, factor illa quidem vocari σκιάς, nostra verò εἰκόνας, at non eo sensu quo D. Andreas existimat: nec istud sanè quicquam ad rem facti. Nam si nomine εἰκότων Sacramenta noua intelligas, per umbras autem vetera: hæc inter se vicissim erunt ἀντίτυπα, quæ veritatem, id est Iesum Christum, & eius beneficia efficaciter repræsentarint: sed illa quidem obscuriùs & quasi rudi delineatione: ista verò clariùs & expressiùs, re alioqui, vt loquitur Augustinus, paria: vtrobique

videlicet eodem Christo cum omnibus suis beneficiis Sacramentaliter, sed non æqualiter representato, quemadmodum Chrystomus, eleganti similitudine, homilia peculiari in illum Apostoli locum I. Corinth. 10. declarat. Sin verò nomine τῶν ἐπιόντων, ipsum Christum, & quæ nostri causa præstitit, (vtitur enim plurali numero Apollolus) accipias, cui opponantur umbræ, num idcirco probauerit suum illud commentum D. Andreas?

Circumcisionem quoque nat' à μέν fuisse duplicem.

NON est autem mihi prætermittendum hoc loco istud quoq;, ex quo intelligatur quò tandem disputatores abducatur pertinacia. Vt Baptismi distinctionem in internum & externū tuerer, bis obieci D. Andreas eandem Circumcisionis, quæ verum est Baptismi ἀντίτυπον, distinctionē ab Apostolo bis expressam, nempe Rom. 2. ver. 28. & 29. & Colossens. 2. II in Circumcisionem carnis, literar, manufactam: & Circumcisionem cordis, Spiritus, & ἀχρεοποιουμένη, id est in summa internam & externam: vnde etiam duplex Iudæus constituitur ab Apostolo, vnus videlicet in propatulo, id est foris dumtaxat, alter verò in occulto, id est intus. Quid autem ad hæc D. Andreas? Priore loco pag. 450. apertè ausus est respondere Sophisticè, *Non esse duas Circumcisiones, sed vnā tantum quam Deus Abrahamo commendauit*, pro eo quòd, vt appositè responderet, pro duabus Circumcisionibus, duplicem Circumcisionem dicere debuit, ad quod ego breuibus tunc respondi. (Quid enim aliud agerem cum eo qui Apostolo apertè contradiceret?) Sed meum responsum integrum prætermiserunt, aut saltem edere noluerunt ipsius amanuenses. Idem autem argumentum alia oblata occasione, quum illi reposuissem plenius expositū, quo loco rursus ipsius facta dixi, eadem fide qua alia non pauca omiserunt: tum ipse pag. 475. memor fortasse prioris illius mei responsi, negauit *Paulum duplicem Circumcisionem facere, sed ab usum Circumcisionis in Iudæis reprehendere, qui abiecto Christo gloriabantur se propter Circumcisionem esse in gratia & populum Dei*. Est autem hoc responsum non tantum fallum, verum etiam ridiculum. Ridiculum est ex eo constar, quòd nullus possit esse huic reprehendendo abusui locus, nisi posita hac ipsa duplici Circumcisione, quam ipse negat, sed ita vt illam negando ponat, vna, quam manifestè Paulus in propatulo, in carne, in externo signo humanitatis administrato cōstituit, id est externa, cui salutem suam Iudæi alligabant, vt & Pontificii, & D. Andreas externo baptismo: altera quā dicit Apostolus esse cordis & Spiritus, & nullis hominū manibus præstari, quibus vocabulis quæ tantè, salua veritate, negare potest Circumcisionē internam declarari?

Aio igitur hoc responso D. Andrea, Paulo manifestè contradicentem, seipsum satis refellere, vt qui interius aliquid & Spirituale, (quod tamen non audet Circumcisionem cordis vocare) carnali & externo oppositum statuere cogatur. Sed quid præterea Mosis respondebit, per quem Deus distinctis duobus temporibus & locis duplicem illam Circumcisionem mandauit, externam videlicet carnis, Exod. 12. 48. Leuit. 12. 3. internam autem cordis, Deut. 10. 16? Falsam autem & minimè consentaneam huius loci explanationem à D. Andrea adferri, facilè indicabit quisquis disputationis Pauli seriem attentè considerabit. Etsi enim verum est, non potuisse veros Iudæos intus nisi in Christo & per Christi Spiritum Circumcidi quandiu valuit Circumcisio: Paulus tamen ante Rom. 3. 21. neque de Christo, neque de Iustitia fidei adhuc disserit, sed à Rom. 1. ver. 18. exorsus est disputationem, qua, tum Gentes, tum Iudæos, Legis siue operum iustitiam sectantes, petito ex ipsa, tum Legis, tum Mosis natura argumento redarguit, quoniam videlicet omnes sint Legis transgressores. Lex autem neminem habeat pro iusto præter eos vnos qui ex ipsius præscripto viuant: vnde tandem meritò colligit, tantùm abesse vt vel Gentes Lex naturæ, vel Iudæos Lex Moralis aut Ceremonialis apud Deum iustificet, vt & illas & istos è contrario maledictioni Legislatoris addicat. Quod quum ita sit, petendam esse necessariò docet Iustitiam & vitam ex Christo vno per Euangelium patefacto, & per fidem apprehenso, sicut postea plurimis inuictis argumentis, ac præsertim Abrahamæ patris credentium exemplo probat. Circumcisionem autem Paulus cap. 4. proponens pro iustitiæ fidei sigillo in Abrahamo, & veteris omnibus Abrahami filiis iam illam non, vt in capite 2. pro syngrapha ad perfectam legis præstationem Iudæos obligante, ac proinde in illorum exitium cedente: sed vt fœderis Euangelici veteris pignus & tesseram, credentibus circumcisis salutarem proponit. Hic est autem alter totius ceremonialis Legis scopus à superiore prorsus diuersus, immo illi repugnans, sicut *σφραγίς* iustitiæ fidei, contradidit chirographo mortis, quod tamè vtrumque de Circumcisione dicitur, illud videlicet Rom. 4. 11. istud verò Colossens. 2. 14.

Spiritum sanctum non rectè dici baptismi partem, ne siquidem pro ipsis in baptisatis effectis accipiatur.

Edage, aliò progrediamur. Siue dissidens illi suæ distributioni, Spartium Substantialium Baptismi, siue suo more à seipso dissidens. D. Andreas, in eo tamen errore constans, quòd Baptisimum distinguì in exteriorem & interiorem non patitur, (quòd perinde esse ostendimus ac si Baptisimum Sacramentum esse negaret,) aliam distributionem in colloctione inculcauit, his verbis, pag. 439. Sub-
Gij.

stantia Baptismi constat Aqua & Spiritu. Et pag. 440. *Hæc sunt Substantia Baptismi.* Et pag. 441. *Spiritus Sanctus tanquam principalis & Substantialis pars Baptismi, (sicut loqui licet) in verbo comprehensus est & inclusus.* In quibus verbis ne quis existimet emollium vocabulum (PARTIS,) illo vocabulo TANQUAM, & illa parenthesis interiecta, obseruet lector, aliter se rem habere, & adiecta illa ad emolliendam inclusionis vocem, nec aliorum, vt qui rursus sic loquatur pag. 442. *In Baptismo rem Sacramenti dicimus Spiritum Sanctum esse.* Et pag. 443. *Vnus est tantum Baptismus re interna & externa videlicet Aqua & Spiritu constans.* Item pag. 450. *Partes Substantiales Cœna Domini expressæ, & verbo Testamenti Christi coniunctæ sunt, Panis & corpus, vinum & sanguis: sic etiam Aqua & Spiritus in Baptismo.* Nunc igitur in illa disquiramus, quibus vix quicquam dici posse absurdius affirmo, non quod negem nullas esse Spiritus Sancti partes in Baptismo, (quæ ab eo potius vt à propria & summa efficiente causa promanet omnis & simplicis prædicari Verbi & Sacramentorum efficacia,) sed quod absurdissime dicatur Spiritus Sanctus pars esse ipsius Baptismi. Quis enim vnquam præter Manichæos, aut alios eiusmodi insanos homines, Deum asciuit in vllam vllius rei creatæ partem? Imò quàm rarò cõtingit, (si quando id contingit,) vt vna res & eadem diuerso respectu rationem partis rei effectæ & simul efficientis causæ sustineat? ad eò quidem vt propterea teneatur in scholis hæc sententia, quod anima quidem formaliter corpus viuificet, Deus autem effectiue. Et hæc quidem vel vnica ratio sufficit euertendo illi D. Andrea dogmati, quod etiam si illi concederem, sic tamen ipsiusmet verbis conuinceretur perperam ab ipso negari illam Baptismi distinctionem in interiorè, & exteriorè quod ipse quoq; cõmunis sensus renūtiat, ipso, vt modò diximus pag. 443, testificatè aliam esse rem externam, aliam internam in vno & eodem Baptismo. Hinc enim necessariò cõsequitur suam cuique illi rei actionem assignandam, externam videlicet Aquæ, & internam Spiritus: quæ duæ numero actiones natura ipsa diuersæ, non possunt vnica Baptismi appellatione significari vna & eadem definitione: vnde consequitur, quod & ipsa nominis notatio declarat, propriè Baptismum de Aqua dici siue aspersa, siue cui immergatur quispiam, figuratè verò ad Spiritum & internam Actionem accommodari: quemadmodum etiam necessariò in Cœna Domini non nisi figuratè Manducandi & Bibendi voces ad fidelem mentem transferuntur, quum propriè sint corporis actiones. Sed & idem de obiectis istarum duarum actionum, siue subiectis in quibus versantur statuendum: sordibus videlicet corporis, Baptismo Aquæ, sordibus autem animi metaphoricè quoque appellatis quæ sunt peccata, interno Spiritu Baptismo respondentibus. Idem denique de singulis illarum diuersarum actionum effectis iudicium est,

est, quæ sunt, sordium quidem corporis ablutio per externum Aquam Baptismum, peccatorum autem remissio, & hominis innouatio, per internū. Operapræteritum est autem illud quoque considerare, quàm bellè hic quoque D. Andreas secum consentiat. Admonet enim ille pag. 439, & quidem rectè, *effectum Baptismi, qui est regeneratio non esse cum Substantia Baptismi, quæ Aqua & Spiritu constat confundendum.* Atqui hoc illud est in quo ipsemet eadem pagina peccat, quum ex eo quòd Christus de regeneratione his verbis loquès, *Nisi quis renatus fuerit ex Aqua & Spiritu*, Aquam cum Spiritu, & Spiritum cum Aqua coniunxit, concludit vsque aded vnum esse Baptismum, vt non sit vnus exterior, alter interior constituendus: non minùs ineptè profectò quàm si affirmaret vnica numero actione perfici quicquid ad commune *ὑποτέλεσμα* concurrat, quod fuit Monothelitarum heresew fundamentum, riuuli ex Euty-chianorum lacunis deducti. Atqui Christus non dixit, *Nisi quis baptisatus fuerit ex Aqua & Spiritu*: qua phrasi si vsus esset, sic tamen vnica & simplex actio non intelligeretur, sed necessariò duplex, vt & duo baptisatores, Homo videlicet Aqua sordes corporis abluès, (qui sanè, velit nolit D. Andreas est externus Baptismus,) & Christus ipse, sui Spiritus virtute ad remissionem peccatorum & baptisati renouationem intus hominem abluens: qui etiam communis est vtriùsque abluionis finis, interioris videlicet vt signi, exterioris verò vt signati. Neque nostra hæc sunt commenta, sed sic nos loqui docuerūt & Ioannes ipse Baptista. *Matth. 3. 11.* & Petrus *1. Petr. 3. 21.* Sed & illud aio: perperam à D. Andrea illa Christi verba pag. 444. & alibi ad suum illud dictum quo Aquam & Spiritum vult esse Substantiales Baptismi partes applicari. Nam vt Christum demus illic nomen Aquæ peculiariter ad Baptismum restringere, (inqua re non omnes docti & Orthodoxi interpretes consentiunt,) res ipsa ostendit Christum ibi minimè constituisse Substantiales Baptismi partes recensere, sed illius effecti, siue communis *ὑποτέλεματος*, nempe regenerationis, duas causas præcipuas ostendere: Instrumentalem videlicet externam quæ sit hominis ministerio & internam abluionis promissionem adiunctam habet: & internam, quæ est *πίστις* illius effecti *ἀριστον*. Vnderorsus consequitur illa Baptismi in internam & externam necessaria distributio.

Sed dicat hic nobis, quæso, D. Andreas, quid per Spiritus appellationem intelligat, quum Baptismum dicit, ex Aqua & Spiritu constare. Certè ipsam Sp. Sancti personam, quæ est ipsius Patris & Filii virtus *ἐμοῦστος*, & *συναιδως* ab vtroque procedens: quo etiam sensu Iohan. 1. 13. Filii Dei dicuntur ex Deo geniti. In hoc igitur ipsi assentior. At non in eo quòd in eadem pagina, rationem volens reddere cur Christus in illis verbis. *Nisi quis renatus fuerit ex Aqua & Spiritu, nullam Patris aut Filii: nec etiam sanguinis Filii, sed tantum*

*Sancti Spiritus fecerit mentionem, non fuit opus, inquit, nam Pater & Filius & Sp. S. sunt unus Spiritus simplicissimus. Verè id quidem, sed minimè appositè. Nec enim illic Spiritus appellatio essentialiter, sed personaliter accipitur, vt rectè & passim à veteribus hic locus aduersus Macedonianos citatur. Quòd si D. Andreas illa quoque Iohannis verba, quibus dicitur ipse quidè Aqua baptizare, Christus verò Spiritu: & similes locutiones, veluti quum dicuntur. Sancti accipere Spiritum, &, pleni Spiritu S. ad ipsam Sancti Spiritus *ὁνίσαν* refert: valde rursus hallucinatur. Nam tribus quidem ipsis sacræ Triadis personis, quamuis diuerso respectu tribuendus est interior Baptismus. Sed aliud est Baptisari à Spiritu siue per Spiritum, quàm Spiritu baptisari. Illic enim Spiritus persona notatur, hic verò ipse intra nos operans energia, per quam creata in nobis fide, Christum nobis ad remissionem peccatorum & totius hominis renouationem applicat, siue illa iam nobis applicata obsignat. Itaque quum, vt verè scribit Herbrandus. D. Andreas in Tubingensi Ecclesia collega pag. 583. *per rem sacramenti interdum substantia intelligatur.* (res videlicet signata vt antea idem expressit, quam possis nucleum sacramentorum vocare, vt signa ipsum nucis putamen,) *interdum verò fructus qui ex ipso sacramèto percipitur:* neutro modo verè dixerit D. Andreas, Spiritum ipsum sanctum esse rem Sacramenti. Fructus enim Sacramèti est regeneratio, quæ certè non est ipse Sp. sanctus, sed eius effectum vt & reliqua ipsius charismata. Aquæ verò visibilis materia idcirco adhibita vt de ablutione à peccatis, inuisibili & spirituali nos certiores reddat, ἀναλόγως necesse est vt aliud etiam quidpiam designet, cuius ea sit vis in repurganda conscientia, quæ est aquæ in fordibus corporis eluendis. At illud non est *ἀπέσω* Sp. sanctus, sed effusus Christi sanguis, vt ex illis quoque expressis Christi verbis liquet. *Ille, inquit, de meo accipiet, & annūtiabit vobis* Ioh. 16. 14. quia nō sine sanguine fit remissio peccatorum Heb. 9. 22. vt sit Deus non tantum iustificans, sed etiā ipsemet in illa ratione iustificandi iustus, Rom. 3. 16. sicut idem Sp. sanctus, in Cæna Domini nos Christo non adiungit nisi corporis & sāguinis Domini factos participes, quæ propterea quoq; sunt res illa sacrorum Cæne Domini signorū, id est panis & vini illius.*

Quibus de causis D. Andreas à SIGNI voce & à verbo significat tantopere abhorreat.

Quod si quis rogat quānam D. Andreas tantopere à signi & signatæ rei vocibus abhorreat, & sanguinem ipsum Christi fateri nolit esse rem cui respondeat aquæ signum, cuius loco modò Verbum, modò Spiritum sanctum ipsum substituit: hoc quoq; mysterium consubstantiationi cognatum indicabo. Videntur ergo
D. An-

D. Andrea, signi & significandi vocabula nimiū diluta, quamobrem etiam pag. 447. ter inculcat verbum *ὕδατις*, EST, EST, EST. explicans illud Pauli quo dicimur seruari per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus S. Tit. 3. 5. & alterum illud ex Ephes. 26. quo dicitur Christus Ecclesiam mundasse lauacro Aquæ per Verbum: hinc etiam concludens nullam hic figuram, nullam metaphoram, nullam significationem locum habere. Quæ conclusio si vera esset, alterum ex his absurdissimis & falsissimis consequeretur: nempe, vel aliquod esse Sacramentum in quo nullum sit signum, ac proinde nulla res signata, id est, aliquod esse definitum cui definitio sua non conueniat: vel Baptismum esse ex Sacramentorum numero expungendum. Et quis tandem ignorat non semper *ὕδατις*: sumi verbum EST, vt pote cui locus sit in omnibus omnium prædicamentorum enuntiatis? Nihil ergo minus aptè dici potuit ista oppositione verborum EST & SIGNIFICAT, sed significatio Sacramentalis à vulgari & simplici significatione fuit distinguenda, quod nos quidem sedulo facimus, quum Sacramentalibus lignis annexam esse dicimus certam & veram promissionem, tam verè & re ipsa præbendam & fideli mente recipiendam, rei significatæ, putà ipsius Christi cum suis beneficiis, quàm verè signa in sensu corporeos incurrunt. Sed age fortius etiam D. Andream constringamus. Si verbum EST vsque aded accipitur *ὕδατις*, quodnam est illud *ὕδατις*? Num ipse Spiritus Sanctus, vt modò volebat quum ipsum Spiritum Sanctum esse diceret præcipuam Substantiæ Baptismi partem, quas ipsius voces antea ex pag. 439. 440. 441. 442. 443. 450. citauimus? Itaque consequetur ex D. Andrea dogmate, si non Aquam illam in ipsummet Spiritum Sanctum transubstantiari, saltem cum ipso Spiritu Sancto realiter & *ὕδατις* consubstantiari. Et quidni, quum pag. 441. velit illum in verbo Baptismi comprehendere & includi, quamuis illa verba vt cumque conetur emollire? Sin verò rem Sacramenti esse dicat regenerationem, hæc certè non est aliquid essenziale *ὕδατις*, ac proinde verbum illud EST, non accipietur propriè & *ὕδατις*, & mutato, (quod Sophistæ solent) quæstionis genere à seipso redarguetur, vt qui rectè monuerit pag. 439. *Substantiam Baptismi, (quam esse dicit Aquam & Spiritum) cum effectu Baptismi, qui est Regeneratio, non esse confundendam.* Sed quorsum plura? Veteres enim omnes patres multò etiam dilutioribus vocibus vsos fuisse in explicanda sacramentorum natura negari non potest, vt ante monuimus, & nostri centies millies prolatis testimoniorum myriadibus ostenderunt. Ipse verò D. Andreas significationem, representationem, visibilia & inuisibilia passim agnoscit. Sed negat significari tantum quod verbum sacramenti promittit. Negamus & nos, quæ de re plenius mox dicemus. Sed hæc inficiatio non ad

quæstionem de re signata, sed ad vsum & effectum sacramentâ-
lis significationis siue promissionis spiritualis præstatione attinet,
quas duas quæstiones dum Sophistæ confundunt, controuersiam
non explicant sed inuoluunt. Negat etiam esse ista diuellenda.
Quasi verò partium distinctio sit Totius dissolutio, vt qui caput à
corpore distinguit, caput secuisse: & qui corporis & animæ, tum
essentiam, tum facultates & actiones distinctè considerat, homi-
nem interfecisse videri possit: tantum est istorum disputatorum a-
cumen, vt animaduertere te existimo, quisquis es, Christiane Le-
ctor. Vt autè semel de istis Signi & Significâdi vocibus, in ep̄tâ hanc
disputatione absoluâ, Nysseni duos locos proferâ: vnū ex tractatio-
ne aduersus Iudæos, vbi differēs, de Aqua & Sanguine quæ ex Do-
mini latere profluxerunt, & Aquam & Sanguinē vt duplicē mate-
riam à Spiritu vt causâ à qua vtriûsq; tū exterioris, tū interioris Ba-
ptismi efficacia promanat distinguens. *Summa*, inquit, *nostra salutis*
per aquam & Spiritum mysticè perficitur atque completur, quoniam tum
per diuinum Baptisma, tum per sancti sanguinis participationē & vsum
consecrari nos, ac diuinitatē induere credimus. Alterum ex eiusdem de
sancto Baptismate oratione, vbi, *Baptisma*, inquit, *est peccatorū ex-*
piatio, & regenerationis causa: regenerationem autem intellige eam quæ
cogitatione cernitur, oculis non videtur. Et mox, *Hoc autem beneficium*
non Aqua largitur, (esset enim omni creatura sublimior) sed Dei ordina-
rio, & accedens Spiritus, qui mysticè ad nostri liberationem aduenit, A-
qua verò subseruit ad OSTENDENDAM purgationem: Quo-
niam enim sordibus fœdatur corpus Aqua lauantes purum reddere sole-
mus, propterea etiam in mystica actione eam adhibemus, re sub sensum
cadente, incorporeum splendorem SIGNIFICANTES.

*Cur D. Andreas recuset dicere sanguinem Christi esse rem aqua
& exteriore Baptismo significatam: & quæ sit sacramen-
torum generalis forma ουσΙΑΤΗ: & parti-
cularis διαΡΕΤΗ.*

SVperest vt alterius quæsitum mysterium patefaciamus: cur vide-
nobis mortuum, sepultum & à mortuis excitatum, recuset pro re
per Aquam significata statuere, quod mirari quispiam non imme-
ritò possit, quum idem fateatur pag. 456. quod alibi toties negat,
nempe si Baptismi partes inter se conferantur, dici posse Aquam esse si-
gnum sanguinis, & eius asperisionem esse Spiritualis mortificationis & re-
generationis significationem seu representationem. Sic enim inuitus se-
ipsum retexere inter disputandum coactus est, & disertè agnoscere
sanguinem esse alteram Baptismi partem: & quidè signatam: quia
Signum absque re signata ne chimerica quidem vlla imaginatione
sta-

statui potest. Res autem ita se habet. Omnis recta definitio cōstat ex forma *ουσατηνῆ*, quæ est genus omnibus sub eo genere speciebus communis: & formâ *διαπετηνῆ*, quæ definitum à cæteris eiusdem generis rebus discernit. Quærentibus igitur nobis in controuersia de Cœna Domini, de illa utraq; ipsius forma, nos formam *ουσατηνῆ* omnium Sacramentorum in eo positam esse dicimus, quòd diuina ordinatione consentent ex Signis & Rebus significatis, vna & eadem *χέσις* & relationis ratione copulatis, quorum duorum vnum, nempe quod Signi rationem habet, corpori corporali modo & instrumento percipiendum detur: alterum verò, nempe id quod menti significatur, ac proinde inuisibile & intelligibile est, menti per vnicū ex fœderis formula fidei instrumentum fideli mente sumendum præbeatur. Formâ autē *διαπετηνῆ*, qua vnū Sacramentum ab altero discernitur, partim in signorum diuersitate, partim in diuersa analogia & peculiari cuiusque Sacramenti fine, ad vniuersalem omnium istorum Sacramentorum finem, concurrente, qui est ipsius Christi, & eius beneficiorum obsignatio, constituiamus. Sic, exempli gratia, veteris fœderis Sacramenta, tum signis ipsis essentialibus, tum ritibus & suis peculiaribus finibus inter se distinguimus, quæ alioqui communem *ουσατηνῆ* illam formam habuerunt. Sic eadem Sacramenta cum Augustino affirmamus, signis quidem à nostris fuisse diuersa, & propriis suis finibus distincta: quòd autem & ipsa constiterint diuinitus ex signis & rebus significatis, & quòd eadem sit omnium Sacramentalis significatio, res ipsa deniq; omnibus Sacramētis istis citra vllā exceptionem sit communis, nempe ipse Christus & eius beneficia, prorsus cum nostris paria, quamuis in hac paritate secundum plus & minus, vt obscuriora à clarioribus differant. Sic denique Cœnam Domini & Baptisum in Sacramenti definitione, qua Sacramentum à verbo simplici prædicato discernitur (quòd videlicet signis, vna & eadem *χέσις* Sacramētali copulatis, & ad illum communem finem, Christi videlicet fruitionem spectantibus constet) immo & rei significatæ identitate penitus vt in forma *ουσατηνῆ* inter se conuenire affirmamus: in ipsis autem signis tum essentialibus, cuiusmodi est Aqua in Baptismo, panis & vinum in sacra Domini Cœna: tum ritualibus, qualis est in Baptismo, aspersio siue immersio, in Cœna Domini, panis fractio & eiusdem manducatio & vini infusio & potus, tum in analogia & sine illorum signorum peculiari, quòd videlicet in Baptismo quidem Christi sanguis sub Ianaeri imagine proponatur quo à peccatis omnibus abluti, noua quædam *κτισις* euadamus: in Cœna verò nobis idē Christus vt sempiternæ vitæ alimentum spirituale, nobis illo perenni succo vitali nutriendis, per fidem spiritualiter apprehensus, magis ac magis fruendus præbeatur. At nostri antagonistæ, quòd ad Sacramenta veteris fœderis

attinet, *διαιρητικῶν* formam per quam à nostris illa discernantur, in ipsa quoque re significata constituitur: quasi videlicet illa non Christum ipsum secundum carnem, (utpote quæ nondum in rerum natura existeret) sed tantum secundum Diuinitatem, & salutarem ipsius tãdem nascituri efficaciam habuerint, & accèdētibz præbuerint: Sic autem & Christi persona discernitur, & cibi succus ab ipso cibo re ipsa separatur: quum tamen nunquam Christus dimidius vel fuerit apud Deum Ecclesiæ mediator, vel fidei credentium propositus: & Apostolus tum 1. Corinth. 10. tum Heb. 11. eandem fuisse patrum & nostram Spiritualem escam & potionem, nempe Christum ipsum: & eandem utrorumque fidē fuisse & esse testetur, quod copiosissimè August. aduersus Faustum declarat. Nam certè Agni ab origine mundi occisi, immò & Christi in quo ante iacta mudi fundamenta electi sumus appellatione, non simpliciter Filius ille Dei, quatenus Deus est duntaxat: sed ut *θεὸν ἰσχυρόν*, tum apud Deum, cui præsentia sunt omnia, tum apud piorum fidem, quæ est rerum etiam quæ sperantur vera & firma *ὑπόστασις*, necessariò intelligitur. Neque hoc errore contenti sunt nonnulli, verum etiam ad eundem scopulum in constituenda Baptismi & Cœnæ Domini forma *διαιρητικῶν* impingunt, ut qui illam non in iis tantum quæ diximus & quæ euentissima sunt ponant, verum etiam & in re significata, & in Sacramentali significata rei cum signis coniunctione. Nam quòd ad rem significatam attinet, rursus in Baptismo ut in veteri Sacramentis ipsum Christi sanguinem, id est ipsum Christum pro nostrorum peccatorum satisfactione & pro nostra in nouam vitam regeneratione à mortuis excitatum, minimè constituant, sed eius tantum merita & efficaciam. Sic enim scribit D. Andreas pag. 445. *Spiritum Sanctum virtute sanguinis Christi operari per Aquam, id quod nobis Christus suo sanguine meruit*, id est Christi meritum, ut apertius idem D. Andreas loquitur pag. 446. Quasi verò Christi meritorum & spiritualis quæ ab illo in nos effunditur efficaciam possit esse particeps qui non fiat ipsiusmet membrum. Ephes. 4. 16. Quasi eodem Apostolo teste per eundem Spiritum in vnum corpus cum ipso Christo non Baptisemur. 1. Cor. 12. 13. atque adeò ipsum Christum non induamus. Gal. 3. 27. sicut in ritu Baptismi externo videmur Aqua indui & operiri. In Cœna verò Domini demum ipsum essentiale corpus & realem sanguinem ponunt. Denique in Baptismo quidem D. Andreas, ægrè admodum vllam significationem admittit: contrà verò in Cœna Domini demum re ipsa corpus & Sanguinem Domini, In, Sub, vel Cum pane & vino, re ipsa & sua ipsorum essentia adesse contendit. Quòd si rogentur quo tandem fundamēto tam multa ista dogmata principiis Christianæ Religionis ex diametro repugnantia confirmantur, tum eorum alij ad τὸ πρῶτον Institutionis Cœnæ Domini confugiunt, quòd tamen

tamen illa sua explicatione penitus evertunt, quum aliud sit prorsus panem esse corpus, quam corpus esse In, Sub, vel Cum pane, verbis *κατὰ τὸ πρῶτον* utrinque intellectis. Alij verò ad hypostaticam vnionem se recipiunt, qua tamen vel vnica subruitur quicquid illi impudentissimo commento superstruunt, illas ipsas, tum Nestorij in personæ diuisione, tum Eutychetis in proprietatum essentialium reali inter ipsas naturas communicatione, tum Monothelitarum in vnica statuenda falsa *δραυδ' εὐμῆ* operatione, blasphemias ausi ad vbiq̄tariam suam Omnipræsentiam stabiliendam Ecclesiæ propinare, & propinatas summa ad extremum peruicacia tueri. Et de his quidē hactenus dictum esto, si hoc vnum adiecero, quod à te quoque velim, Christiane lector, quisquis es, diligenter obseruari, qua conscientia isti, (qui manifestè & expressis verbis, tum in veterum Sacramentis, tum in nostro Baptismo Christum ipsum à suis meritis & beneficiis separant,) nobis audeant obicere separationem rerum significatarum à signis, quum illas ab istis distinguimus: & Christum quidem semper totum cum suis beneficiis vnà cum signis visibilibus, verè quibusuis accedentibus, etiam indignissimis præberi fide sumendum dicimus, quòd Deus semper sit verax: sed tamē ab incredulis totum Sacramentum non recipi: ipsorum quidem culpa, vt qui sicuti corporis organo visibilia signa indignè percipiunt, rem Spiritualem sua infidelitate & profano contemptu ad certum exitium nisi resipuerint, repudient.

Ad 3. Ne illud quidem temerè postulauimus, vt essentialis Baptismi ritus plenius explicaret D. Andreas, nempe quòd eum suspicaremur aliquid etiam dicturum de abiuratione siue exorcismo, & consignatione Crucis, & eiusmodi aliis quæ ineptè à quàm plurimis seculis ab adultorū Baptismo, & ab energumenis ad infantium Baptismum sensim traducta, (quod Augustin. ipsum latuit, & aliquādo frustra torsit) mera postea superstitione retenta, nostræ quidem Ecclesiæ meritò aboleuerunt, cur autem Germanicæ multis adhuc locis mordicus teneant, viderint earum pastores.

II. Thes. Vvirtemb.

Baptismum in locum Circumcisionis successisse.

III. Thes. Vvirtemb.

Baptismum etiam infantibus Christianorum conferendum esse.

Antithes. II. & III. Th. Beza.

Assentimur.

IIII. Thef. Vvirtemb.

In controuersiam autem venit, An Baptismus sit lauacrum regenerationis & renouationis in Spiritu Sancto. An verò signum duntaxat, quo adoptio significetur & obfignetur.

1. Eadem prorsus doctrina D. Bezae, & fratrum eius de Baptismo, quæ est de Cœna Domini, videlicet OFFERRI, sed non conferri regenerationem, obfignationem, & remissionem peccatorum omnibus baptisatis.

2. Hic excluduntur quos dicunt à Deo iam inde

à conceptione & natiuitate sua ad æternam damnationem creatos & ordinatos, quos Deus non velit regenerari & saluari.

3. Quia electos baptisari docent, qui non statim, sed interdum in extrema senectâ demum regenerentur. Quia Baptismus sit duntaxat signum regenerationis, non verò lauacrum regenerationis, vt quotquot baptisentur, regenerentur, & renouentur infantes. De quo plura in articulo de prædeterminatione.

Antithes. IIII. Th. Bezae.

Vtraque ista, nempe & adoptionis obfignationem, & regenerationem, imò etiâ peccatorum remissionem in Baptismo ritè administrato, præberi à Deo baptisatis omnibus asserimus, quamuis non semper à quibusuis, neque eo ipso tempore, quo Baptismus administratur, accipiantur.

Th. Beza resp. ad marg. inales annotationes D. Andreae.

Idem quatenus de Cœna & Baptismo statuendum.

BEZA, inquit D. Andreas docet de Baptismo vt de Cœna Domini, OFFERRI videlicet, sed non conferri regenerationem, obfignationem & remissionem peccatorum omnibus baptisatis. Respondeo, nos prorsus eadem de Baptismo quæ de Cœna Domini docere, quòd attinet quidem ad ea quæ vtriq; sunt communia, ex Sacramenti nimirum definitione: quod quum ipse non faciat, nõ minus peccat quàm si sublatâ communis generis definitione, species eidem generi subiici posse contenderet. Huius autem errati grauissimi, iure an iniuria ipsum hic accusem, age ex illis duobus iudiciũ fiat quæ hic nobis discipulanda proponit.

Falsò dici à D. Andrea, gratiam baptismi baptisatis omnibus necessariò conferri.

Contendit D. Andreas effectum Baptismi (quod hic ipsi libuit triplex constituere, & quidẽ admodũ, vt suo loco dicemus, inscienter, vt hominem facere conuenit Logices penitus imperitum) in Baptismo non tantum præberi, sed etiam Conferri, id est,

est, vt planius loquar, non tantum dari sumendum, sed etiam à summentibus recipi, idque non ab aliquibus duntaxat, sed ab omnibus vniuersaliter. Atqui de sacra Domini Cœna, ne ipse quidem, quantumuis omnia penè illi soli mysterio tribuere videatur, dicere istud ausit. Effectum enim Cœnæ Domini effecto Baptismi ex aduerso respondens, non est ipsum corpus, vel ipse sanguis Christi, (quod vult etiam D. Andreas à quibusuis accedentibus recipi) sed illorum perceptorum fructus: nostræ videlicet Spiritualis cum ipso Christo coalitionis, & beneficiorum inde consequentium ob signatio: sicut effectum Baptismi est nostræ regenerationis ad remissionem peccatorum, & nostræ innouationem ob signatio. Incorporari verò Christo sine fieri Christi membra, quicumque Cœnâ Domini ore sumunt, quàm dixerit D. Andreas, quem non pudet è contrario affirmare ipsum Christum à dignis quidem ad salutem, (quod nos concedimus) ab indignis verò ad iudicium sumi? maximo id quidem errore, vt suo loco refutauimus, quum indignè accedentium exitium non ab ipso met Christo indignè recepto, sed contra per incredulitatem repudiato, & sacrorum symbolorum profanatione proficiscatur. Sophistam igitur agit D. Andreas rei Sacramenti *quarupula* ludens, id est partem alteram substantialem Cœnæ Domini, cum effecto Baptismi comparans, quod tamè nunquam faciendum esse ipse met rectè docet pag. 439. si modò videri vult idem de Baptismo atque de Cœna docere. Sin minus, fateatur oportet, multò plus à se tribui Baptismo quàm Cœnæ Domini.

Sed & verbo Domini simplici, quid fiet? Nèpe, si D. Andreae credimus, multò minus fuerit ipsi quoque quàm Sacramentis tribuendum: Et tamen verbum fœderis est ipsorum Sacramentorum velut anima: & quamuis aliter quòd ad externam formam attinet, non tamen aliud in simplici prædicatione quàm in mysteriis credendum & sumendum proponitur: atque adeò fieri potest vt aliquis etiam absque Sacramentis, quibus citra contemptum potiri non potuerit, seruari possit: absq; verbo verò quisquis adultus, vel extraordinario afflatu, vel ordinaria verbi prædicatione non est edoctus per fidem apprehensi, extra Christum manet haud dubiè periturus: Quòd si rationes istæ firmissimæ D. Andreae non satis permouent, audiat Augustinum alioqui paruulis sine Baptismo decedentibus iniquiorem Homilia 27. auditores suos, oscitanter quidem prædicatum Dei verbum audientes, diligenter verò ac penè superstitiosè obseruantes nequid de corpore Christi (id est sacro pane, metonymicè, velit nolit D. Andreas, necessariò ab August. sic intellecto) ipsis in manus tradito in terram caderet, his verbis obiurgantem, *Quid vobis, inquit, plus esse videtur? Verbum Dei an corpus Christi? Si verum vultis respondere, utique dicere debetis quòd non minus sit Dei verbum quàm corpus Christi.* Et quorsum plures testes?

Ipse D. Andreas, absurdissimis argumentis pag. 500. conatur baptismum muliebrem in casu, quem isti comminiscuntur, necessitatis, inde adstruere: quod licet etiam mulieribus morientibus verbum annūtiare, & audientes, vt ipse loquitur, absoluere, *Vtrum, inquit, maius est: Verbum & predicatio verbi, an verò Sacramentum baptismi, & eius administratio?* At verbum istud, tantum abest vt vitam æternam, quam audientibus omnibus vna & eadem prædicatione offert, re ipsa conferat: vt contra incredulis, quales sunt plerique, sit odor mortis ad mortem: nullo id quidē vel ipsius verbi vel Sacramentorum defectu seu vitio, sed indignè audientium & profanè factis signis ventium culpa. Doceat nos igitur D. Andreas suam illam Baptismi supra Dei verbum & Domini Cœnam præstantiam, aut istos etiam errores, vt alios nimium multos, emendet.

Iam verò quod ad ista tria, nempe regenerationem, obsignationem & remissionem peccatorum attinet, inire quidem ego rationem non possum quinam possint ista *ἀντιδιωπέειν* sicut diuisionis methodus postulat. Nam regeneratio, siquidem generaliter pro receptione inter Dei filios accipiatur, comprehendet quoque peccatorum remissionem: sin verò angustius intelligatur pro nostri renouatione, tum commoda fuerit beneficiorum Baptismi in duo membra diuisio. Sed obsignatio diuersum quiddam est ab iis quæ obsignantur, ac proinde extra illa recensendum. Præterea CONFERRI propriè dicuntur, quæ antea quispiam non habuerit: obsignari verò quæ iam habentur: itaque simul vt species vel eiusdem generis, nec vt partes totius alicuius censerì possunt Regeneratio, & peccatorum remissio, & ipsa eorum obsignatio. Neque frustra vel inani argutia propriam horum vocabulorum significationem vrgo, vt ex sequentibus apparebit.

Sed audiamus quibus argumentis in ipsa collatione D. Andreas illam vniuersalitatē, id est regenerationē omnibus ritè baptisatis, non tantum probabiliter, verum etiā prober necessariò CONFERRI. Primum igitur pag. 480. citat illud Pauli ex Galat. 3. 27. *Quicumq; in Christū baptisari estis, Christum induistis.* Hęc autē Pauli verba quum dubium non sit ad eos ipsos quibus scribebat propriè pertinere, ad adultos id est qui fuerant maxima ex parte à Pseudapostolis fascinati, de singulis adultis baptisatis intelligere, nemo nõ videt, nisi nulla prorsus rationis specie, non posse. Nam etiāsi tāta fuisset Galaticarum Ecclesiarum puritas quantā non fuisse conqueritur Apostolus, & quanta nulli vnquā Ecclesiæ contigit, quis spiritus D. Andreæ docuit idem fuisse de omnibus illorum temporum Ecclesiis statuendum? Sed & illud constat ex iis quæ subiicit eo loco Apostolus, non singulas personas ita designari, sed Gentium, statuum & ætatum discrimen tolli. Hypocritas autem & incredulos D. Andreæ statuere, quamuis baptisatos, tamen non

regenerari, inde coniucio quòd propriam in baptisatis fidem vsque ad eò præcisè requirat, vt ne infantes quidem excipiat, qua de re suo loco disseremus.

Hinc autem planam nobis responsionem ipsemet suppeditat aduersus alterum ipsius in eadem pag. expressum, & alibi sæpe inculcatum aduersum nos argumentum, quòd videlicet, nisi censeamus necessariò regenerari quicumque ritè baptisatur, Spiritum in Baptismo externo ab Aqua per nos separetur. Atqui si hoc verum esset, necesse fuerit statuere vt hæc separatio vitetur, adultos incredulos externo baptismo, vel nunquam ritè baptisari, vel etiam regenerari, quorum neutrum D. Andreas, nisi absurdissimè senserit. Ad separationem autem istam quòd attinet, quum Deus, cui sua semper constat veritas, gratiam quidem cum gratiæ promissione, tum in simplici verbo tum in Sacramentis quibusuis verbum audientibus, itidemque ad Sacramenta recipienda accedentibus præbeat, sed verbum quidem & sacra symbola corporis sensibus, gratiam autem ipsam menti non nisi per fidei instrumentum sumendâ exhibeat, vt ex fœderis formula liquet: mirum non est ab iis qui sola corporis organa adferunt fidei instrumento vacuis, sacra quidem symbola recipi ad exitium, propter illorum profanationem & Dei contemptum: rem autem tum verbi simplicis prædicati, tum Sacramentorum, id est Christum ipsum, itidemque eius beneficia & gratiam respui: quod quum D. Andreas in totum quidè in verbo simplici, aliquatenus autem in sacra Domini Cœna, nempe quòd ad ipsius Cœnæ fructum attinet agnoscere cogatur, ex qua siue scientia siue conscientia profectæ sunt istæ tragicæ aduersum nos vociferationes, falsum, impium, blasphemum, inauditum & intolerabilem in Ecclesia Dei errorem ab illis inuehi, qui omnes & singulos baptisatos negent necessariò, & quidem illo ipso momento, regenerari? Nâ & ipsi Scholastici, quantumuis operis operati dogma tueantur, rem tamen Sacramenti cum sacris symbolis tantum abest vt quod ad vsum attinet necessariò semper vinculo connectant, vt fateantur quosdam recipere rem & Sacramentum, quosdam Sacramentum & non rem, quosdam denique rem & non Sacramentum. Qua de re sic Aug. de Baptis. 5. cap. 25. *Induunt homines Christum aliquando vsque ad Sacramenti, (id est signorum) perceptionem, aliquando vsque ad vitæ sanctificationem. Atque illud primum bonis & malis potest esse commune: hoc autem proprium est bonorum & piorum.* Et Psal. 77. *Iudæis omnibus communia erant sacramenta, sed non communis gratia qua est virtus sacramentorum: ita & nunc est communis baptismus omnibus baptisatis, sed non communis virtus baptismi.* Hic autem non dubito quin excipiat D. Andreas, hanc questionem de adultorum Baptismo nostris temporibus non ita necessariam videri, quum, paucissimis exceptis, soli paruuli hodie

baptisentur, ac proinde de istorum præcipuè Baptismo quærendū, quod demum aggrediemur quum reliqua D. Andreae argumenta ad superiorem quæstionem pertinentia dissoluerimus.

Ampla tractatio quo modo verè sint erigendi eorum animi qui vel quia nunquam vocantem Deum audierunt, vel auditum deseruerunt, de sua electione & salute dubitantes, animum despondent.

ERgo, inquit & inculcat pag. 471. & 472. 473. & 480. 481. 462. ac etiã alibi, nisi regeneratio cū Baptismo semper & in singulis baptisatis cohareat, nullus consolationis locus relinquitur erigendis eorum conscientis, qui quod nullos Sp. S. in se motus tunc sentiant, non habent quò refugiant nisi ad verbum & Sacramenta, & inprimis ad Baptismum. Hoc autem remedium nullius fuerit momenti, nisi necessario cogitationibus illis à Diabolo inspiratis opponatur quòd Deus sit maior corde nostro, qui in Baptismo adoptionem non modo nobis obtulit, sed etiam reuera contulit, sicut dixit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: & Paulus, Quicumque baptizati estis, Christum induistis, qua consolatione Circumcisionis armatus Dauid Goliath aggreditur: Alioqui enim confectur Baptismū esse otiosam ceremoniam, & totam Trinitatem mendaciy argui. Proinde depellendus potius est Satan his verbis, Recede à me Satan, nullam partem in me habes, quia in nomine sanctæ Trinitatis sum baptizatus, & verè in Filiū Dei sum adoptatus. Heccine igitur illa sunt quibus tam sæpè & tam verbosè inculcatis D. Andreas me penitus prostrauit? quod tamè argumentū quum sit valde inuolutū, ego sic euoluo. Primum quòd ad locos Scripturæ citatos attinet, istud, Maior est Deus corde nostro desperationem auxerit, non consolationē attulerit. Nec enim Iohannes 1. Iohan. 3. 20. illud cōmemorat, vt desperabundis succurrat proposita misericordiæ Dei magnitudine, sed vt superbos maiestatis diuinæ immensitate contundat. Deinde homini de sua electione dubitanti, & nulla fidei testimonia in sese sentienti (qualis iste est de quo hic agitur) quodnam solatium afferret ista, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit? Nam è contrario sic colligeret, ego verò non credidi, itaque licet baptizatus, saluus non ero. Nam rectè August. tractat. in Iohan. 6. de Simone Mago loquens, Baptisma, inquit, illi quid proderat? Noli ergo gloriari de Baptismate quasi ex ipso salus tibi sufficiat. Illum verò Pauli locum ex Gal. 3. quàm aperte detorqueat D. Andreas paulò pòst ostendi. Neque firmiores sunt rationes ab absurdo petiæ quibus D. Andreas suum hoc argumentum conatur succire. Num enim propterea verax non est Deus, quoniam veritas ipsius à contemptoribus negligitur aut etiã deridetur? Num propterea inanis est in sese Baptismi cæremonia, propterea quòd.

alij gratiam in eo promissam respuunt, alij si D. Andrea creditur illam receptam excutiunt? An idcirco Evangelium non est potentia Dei ad salutem, quoniam incredulis est odor mortis ad mortem? An idèd Cœna Domini non est fœderis Domini pignus quod tam multi sacris signis, vel etiam vt D. Andreas contendit, ipso Christi corpore manducato abutuntur? Et, vt à notissimis quoque sumam argumētum, An separatur Lux à Sole, quoniam neque cæcis lucet neque dormientibus, neque oculos quominus illa luce fruantur vltiò claudentibus? Sed illud est omnium ineptissimum, quod pro fundamento huius argumenti substernit D. Andreas, nempe inane esse per fugium ad Baptismum in eiusmodi tentationibus, nisi cū ipso statuamus omnes baptizatos necessariò in Baptismo adoptari. Primùm enim si valet hæc consecutio in Baptismo, frustraneum quoque fuerit tentatum quempiam ad verbi & Cœnæ Domini testimonium relegare, nisi necessariò quoque regenerari & adoptari dicamus quibuscunque verbum Dei prædicatur, & quicumque ad Domini mensam accedunt: quorum neutrum nisi cum impudente mendacio D. Andreas affirmarit. Sed hoc etiam cum omisso, & concessio quod in Baptismo postulat D. Andreas, tentatus quispiã, auctore Satana, annon egregium istum consolatorem suo ipsius argumēto repulerint? Esto D. Andrea quod tu dicis, Fuerim baptizatus & tūc adoptatus, quū tamē dicas firmam hanc non esse gratiam, sed ab ea excidere me potuisse, vti sanè excidisse me sentio, annon quod vna manu mihi videris tribuere, altera mihi turemet eripis? Quorsum igitur hæc tu mihi suggeris, quæ me non modò non subleuent, verùm è contrario detestandam meam ingratitude mihi magis ac magis spectandam proponant? En quam firmam consolationem laborantibus periculosissima tentatione conscientis istud D. Andrea dogma suppediret. Quod si quis roget, quomodo sit igitur isti tentationi occurrèdum, dicam quod certissimo fundamento nititur, & sæpissime sum in multis experitus, & quod copiosè explicare constitui, in Christiani lectoris gratiam. Primùm igitur illud docemus contra quam D. Andreas falsissimè nobis impingit, æternam illam *σπóδέωσιν* vt loquitur Paulus, quæ est salutis electorum basis, nunquam esse à nobis in ipsius Dei abyssu quærendam, sed in ipsius partefactione, id est in vocatione per verbum & Sacramenta. De adultis loquor, quales esse necesse est de quibus consolandis hic à nobis quaritur. Et quoniam externa illa vocatio, nō est solis electis propria, (Multi enim vocati, pauci electi,) sed ea demum quæ est efficax, id est per quam non tantùm illustratur intellectus salutari veri Dei cognitione, verùm etiam in voluntate creatur, quamuis non perfectè tamen verè ordium mali, vn de peccati fuga & amor boni oritur, siue rectè volendi & facièdi studium: idcirco in illa periculosissima tentatione

ex hac veluti pyxide, verum illud nepenthe depromptum laboranti conscientia applicamus. Si mihi sit igitur negotium cum eo, qui vel nunquam fuerit Evangelico ministerio vocatus, vel ut vocatus fuerit, nunquam tamen vocantem audiuisse sibi vel aliis sit visus: & qui inde colligat se non esse ex eorum numero quorum Dominus constituerit misereri: suggero illi Sophistam esse Satanam, qui sic illum doceat concludere: non minus falsò quàm si quis in media nocte positus, affirmaret Solem, quia nondum sit exortus, nunquàm exoriturum. Et hoc est quod quum D. Andreae gessissem pag. 481. impudentissimè corruptum edidit, his verbis, *testato homini dicendum est, Solem ortum esse etiamsi nondum ortus sit.* Quasi verò mentiri doceam, siue hæc dicti mei deprauatio tam impudens ab amanuensibus ipsius D. Andreae, siue ab ipsomet profecta sit. Et quum ad hoc excepisset D. Andreas, inutilem fore hanc consolationem, quoniam miser ille dubitare etiam possit, an sit illi Sol deinceps exoriturus, subieci paucis quod hic penitus ab ipsius amanuensibus præteritum fuit, & quod plenius propterea nunc repetam. Misero igitur illi ab illa falsa & Saranica conclusione depulso suggerere mox consueui, quamuis externa per se vocatio penitus pacandæ conscientia non sufficiat, maximum tamen esse illius aduersus Satanam præiudicium & pondus. Eos enim qui nunquam vel intus vel foris vocentur, (loquimur autem hinc de ordinaria vocatione) necessariò perire: quicumque verò vocatur, in primo salutis limine pedem iam habere, vnde, nisi per ipsos steterit, certus in atrium ac tandem etiam in ipsam salutis regiam pateat aditus: & hanc adhortationem multis modis confirmo. Cur enim, inquam ego, dubites de eius voluntate qui me ad te vocandum misit, nullam causam habes. nisi fortè peccatorum tuorum multitudinè. Huic oppone diuinæ quæ tibi à Deo per me præbetur misericordiae immensitatè. Introduceit te Deus in electorum viam: cur illi sequi recusaueris? Si te nondum sentis intus permoueri, pete ut permouearis. Hoc desiderium scito pignus esse paternæ erga te benevolentia. Huic nec potest, nec vult deesse quod ipse vnus in te excitauit. Istis denique exhortationibus adiicio locum de vocatis hora vndecima, de vocatione gentium post tot secula, de pendente in cruce latrone, & alia eiusmodi, quibus remediis nunquam me frustra vsum fuisse meministi. Sin verò mihi negotium est cum iis qui Deum vocantè aliquando audierint, sed quòd in aliquod graue peccatum sint prolapsi, vel quòd emansores fuerint ex Ecclesia, vel quòd diu contemptis publicis priuatisque monitis fuerint Ecclesiae offendiculo, vel ut non semel animaduerti optimis etiam & religiosissimis nonnullis euenisse, quòd dum sibi non satisfaciunt, toti sunt adedò in seipsis assidè rearguendis, ut clementia diuinæ ad tempus obliuiscantur: ut eos prætermittam qui natura imbecillioris vitio, grauissimis in-

mis interdum huiusmodi tentationibus periculofissimè, nisi medi-
 cum idoneum nacti fuerint, exerceantur: cum illis, inquam, sic age-
 re sum solitus. Primùm flagito vt quid potissimùm illos tantopere
 exagitet in sinum meum effundât, & prout ex ipsis quid & quan-
 tum istud sit, intellexi, caueo quidem in primis ne iam plus satis
 consternatos, proposita Legis seueritate penitus deiiciam: sed ita
 vt à condemnatione suorum peccatorum & iudicij diuini medita-
 tione non prorsus illos abstraham: sic videlicet pro viribus tempe-
 rato consolationis sermone, vt Deum tamen illis meritò infensum
 esse minimè dissimulem. Sic pręparatos denique percōtor, an sem-
 per sic affecti fuerint. Immodò, respondere solēt, tempus fuit quo pa-
 catissima consciētia Deum hilaris inuocabā, beatus & fidei ac spei
 plenus, quam gratiam miser ego nunc effudi, nec aliud est quod
 me nunc magis excruciet quàm superioris illius temporis recorda-
 tio. At enim, inquam ego, vtra grauius te premit cogitatio, iudi-
 cii- ne diuini apprehensio, an displicentia, quòd tam benignum
 patrem offenderis? Vtrūque, inquiunt, & quidem istud potterius
 in primis. Ergo tibi (inquam) displicet etiam peccatum, quatenus
 peccatum, id est quoniam turpe est & illo Deus vt summè bonus
 offenditur? Ita est, inquiūt, & pudet me tam sceleratum apud illum
 tam bonum me ipsum sistere. At nemo, in quā offenditur, sed gau-
 det potius eius quem ipse oderit læsione. Ita est aiunt, & ablit vt
 Deum ipsum quamuis me odio prosequentem oderim, cui potius
 vtinam fieri posset vt reconciliarer. Tum ego. Bono animo esto, mi
 frater, salua res est. Quis enim Deum præsertim ferientem amare,
 quis eius quam amissam putat beneuolentiam deplorare, quis op-
 rare possit in gratiam cum ipso redire, nisi quem ille quantumuis
 iratus amare non desierit? nisi fortassis non didicisti cognitionem
 nostræ in Christo salutis, non à carne & sanguine, sed ab ipso Deo,
 qui prior nos cognitione sui dignatur, & ab ipso Christo nobis
 patrem patefaciente, oriri: & Deum à nobis non prioribus amari
 sed redamari, eius beneficio qui nos prior dilexit quum ipse inimi-
 ci essemus. Habes igitur, mi frater, cur tibi de antea actis multis
 displiceas, non cur animum despondeas. Habes denique intus & a-
 pud te certa illius ipsius erga te quam expetis reconciliationis se-
 quutura testimonia, modò illum qui verè in te resipiscentiæ fun-
 damentum iecit, displicentiæ nimirum peccati, & reconciliationis
 desiderium, precibus assiduis interpellare non desistas. Quis est e-
 tiam quæ extra gregem ad tempus aberrauit: & tu ipse illa es ovis,
 quam relictis illis nonaginta nouem, fides ille singularum sibi à
 patre creditarum ouium custos, non tam per meum ministerium
 tibi nuntiat se quærere, quàm quæsitā, licet non se quærentem, in-
 uenisse. Pulsate enim, inquit ille, & aperietur vobis: & an illas pro-
 missiones oblitus es resipiscētibus toties inculcatas: immodò etiam

tam multis eorum etiam exemplis confirmatas qui videri poterat prorsus deplorati? At ego, inquit rursū ille, nullos illius paraclēti motus, nullum fidei vel spei sensum nunc habeo: sed contraria experior omnia. Immo, inquam, te ipsum fallis, vt te paulō antē mortui. Peccatum enim non tantū propter pœnam, sed quoniā turpe est, & propter Deum odisse, nullus alius quā ille paraclētus docet, quamuis sese nondū totum prodens: vt pote quem tam multis modis offenderis, vt te | quasi penitēs deseruisse aliquantispecte videatur. Sed illū à te non prorsus exiuisse, verū in intimū duntaxat quempiam tuæ mentis angulum recessisse, vnde rursus precibus tuis exoratus sese sit demonstraturus, illud ipsum euincit de quo te secundò iam commonefacio. Sed vt illud ipsum tibi demus quod ais, lethargus hic fuerit fidei non interitus. Vixisti in matris vtero, & vitam ipse tuam ignorabas. Ebrius certè non rationem, sed rationis, & interdum corporis etiam vsū ad tempus amittit. Hyeme dixeris emortuas arbores, quæ verè renirescunt: Hodie Sol occidet, sed cras rursus oriturus. Et quoties in duellis qui prostratus fuit, tamen victor euasit? Idem scito quibusuis in illa Spirituali carnis & Spiritus, nostra partim imbecillitate, partim socordia, partim etiam culpa euenire. Ad hæc ille, vt eiusmodi pertinacissimæ sunt in nonnullis tentationes, vtinā verò, inquit, statuere possem hæc ad me pertinere. Nam dubitare me an sim eorum numero quorū misereri Deus constituit, præsens mea cogit conditio.

Electos Sp. Sanctū nunquam penitus amittere, nec à fide qua iustificati & verè sanctificati sumi prorsus excidere.

Hinc illa grauissima incidit quæstio, An possit Spiritus Sanctus & vera illa fides penitus amitti. Illius enim sensum & vsū amitti ad tempus posse non nego: & doctorum ac piorum hominum qui phrasibus illis vsi sunt sententiam ita interpretor. Fidem autem ipsam veram, amitti nego, ac proinde, quoties in illa colloquutione amanuenses D. Andree particulā illam, PENITVS in meis responsis miserè decurtatis prætermiserunt, toties illos falsi crimine teneri affirmo. Illud ergo affirmat ille fieri posse, ac etiā in mortalibus, quæ vocat, peccatis reipsa euenire contendit, de qua peccatorum distinctione primo loco nobis est disceptandum.

Quid ex Dei verbo sit statuendum de distinctione peccatorum in venialia & mortalia.

Inter mortalia igitur & venialia quæ vocat, pag. 465. videamus quæso quā egregium discriminē constituat. *Venialia sunt, inquit,*

infirmittatis humana labes, qua credentibus & electis non imputantur, secundum illud, Septies in die cadit iustus, & septies resurgat, quibus Sanctus Spiritus non amittitur. Mortalia verò sunt scelera contra legem Dei, secundum illud Pauli, Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Hæc ille in quibus (et si, quod sæpe illi respondi, agnosco magnum esse discrimen inter delicta & scelera) tamen & falsò & improprie dicta penè singula sic demonstro. Quænam est enim, obsecro, ista infirmitatis labes nisi omnium peccatorum fons & origo? in iis quidem qui sunt regenerati. Nam de istis vnis hîc quæritur, in quibus corruptio dominans mutata est in infirmitatem, ægè nec sine magno certamine reliquiis illius repugnantem. Neque ista observatio nullius est ponderis, sed maximi potiùs, vt lucta illa inter Rationem & affectus qualis à Philosophis describitur, quam mutatis tantùm nominibus scholastici maxima ex parte retinuerunt, à certamine illo Carnis & Spiritus quod describitur Gal. 5. discernatur, in quo ipse quoque Philosophicus ὁρθὸς λόγος, quamuis ἀναπολόγητος in non paucis reddens hominem, tamen vt præcipuus hostis est à Spiritu domandus, vt quum de non paucis peccatis, sint-ne peccata an secus, & quàm leuia vel graua sint quæritur. Istud verò cuiusmodi est, *Venialia non imputari credentibus & electis.* Nam si referatur istud ad Deum ista condonantem, consequetur aut mortalia istis opposita non condonari, quod si verum est, ecquis seruabitur? aut hac differentia falsò & ineptè venialia peccata à mortalibus discerni. Sin verò D. Andreas istud ad naturam ipsam venialium peccatorum retulerit, quasi quædam non sint æterna morte digna, age transeat apertè in Sophistarum castra, & horum peccatorum onus pro quo mori Christum non oportuerit, in se recipiat, si volet. Sed nolim hoc quidem ipsi tribuere, vt qui eadem illa pagina, nescio an responso meo commonefactus, contrarium agnoscat. Sed rursus istud Pauli, *Si secundum carnem vixeritis, moriemini,* ad ista sola quæ vocat mortalia peccata venialibus opposita restringens, quomodo rursus non censebitur vtraque secundum sui naturam, illa videlicet vt condonatione, ista demum verò vt æterna morte digna estimare: vel venialia quidem credere cõdonari, mortalia verò non item? Paulam autem sine vlla peccatorum distinctione verbis illis omnes in quibus peccatum regnat comprehendisse, ego quidem extra controuersiam pono.

Pagi. verò proximè consequente, id est 466. plenius conatus istud mysterium declarare, *Infirmittates,* inquit, *distinguenda sunt à flagitiis manifestis.* Concedo. Sed quum & illa & ista mortem æternam mereantur (vt etiam ex legalibus sacrificiis pro peccatis etiam leuissimis apparet, & Christi pro iis precatione qui per ignorantiam ipsum crucifigendum iurarant) & vtraque respicentibus condonetur: quid ineptius afferri potuit afferendæ isti inter pec-

cata venialia & mortalia distinctioni? Quæquam autem sunt illa manifesta flagitia? *Ea*, inquit D. Andreas, *quæ vocat Paulus opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia &c. quæ qui agunt, regnum Dei non consequuntur.* Sed quorsum ista rursus ad illud peccatorum discrimen? Annon enim Apostolus inter hæc peccata, lites, amulationes, simulates quæ sæpissime incauris etiam obrepunt, illo catalogo comprehendit? Immo quid non admiserit sceleris, cui dominatur ira? Et vnde omnia etiam leuissima peccata nisi à Carne, in iis quidem totis qui regenerati non sunt dominante: in regeneratis verò nondum perdomita? Et quum illis carnis operibus Paulus, neque hoc in loco, neque alibi vsquam opponat vllas infirmitates quas iste venialia peccata vocat, sed opera Spiritus: quid est verbum Domini ad sensum animi sui detorquere, si hoc non est facere quod iste facit? Sed audiamus etiam deteriora quædam. *Alterum est genus peccatorum*, inquit, *quæ etiam electi deponere non possunt donec moriantur: sed contra illa vsque ad extremum vita Spiritum pugnant: ad deo que non ex proposito, sed contra voluntatem suam peccant, ut quum quispiam præ alio pronus ad iram contra voluntatem suam irascitur: de quibus peccatis Paulus, Si quod nolo illud facio, non iam ego operor illud, sed quod in me habitat peccatum, &c. Nulla est condemnatio iis qui sunt in Christo Iesu, &c. Beati quorum testata sunt peccata.* Hæc illa sunt igitur D. Andreas venialia peccata, tribus differentiis notata, nempe, quæ non possint ante mortem ab electis etiam deponi: contra quæ pugnant electi: quæ denique contra voluntatem admittuntur: quæ notæ si veræ sunt, & diuisionis leges seruauit D. Andreas, quibus cauetur ne diuisionis membra inter se coincidant, utpote quæ sint opposita, cõsequetur mortalia definiri, quæ ab electis etiam in hac vita deponi possunt: contra quæ non amplius pugnet electi: & quæ quum admittuntur, voluntate admittuntur. De tribus igitur istis distinctè dicamus. Quod ad primū attinet, falsissimū esse dico & penitus à θεολογία, existinare peccatū illud nobiscum natū id est, peccatorū omnium originem, posse ab electis deponi. Nec enim deposuisse peccatum dicendus est quisquis, etsi virtute Sp. Sancti (cuius loco Philosophi suū illum ὁρθὸν λόγον malè definitum statuunt) fructus illos quos opera carnis vocat Apostolus non edit, radicem tamen adhuc habet sibi insitam, mox repullulaturā, nisi precibus assiduis & aliis modis omnibus adhibitis paulatim aboleretur. Exemplo sit nobis maximum illud omnium peccatorum, Dubitatio de Deo & ipsius veritate & promissis, in iis etiam qui verā fide sunt illas amplexi, vnde illud Davidis, *Dixi in precipiti fuga mea, omnis hominè vanam prolapsi, & propterea ingressu in Chananitidem exclusi.* Testis illa perpetua Christianorum petitio ad omne tentationis genus sine exceptione pertinens, Ne nos inducas in tentationem.

Testis

Testis ipse Paulus, clamitans peccatum vniuersaliter, & corpus mortis adhuc in se habitare. Quid sit autem de aliis quoque peccatis manifestissimis statuendum, ostēdit triste illud Dauidis, licet regeneratissimi, tamē adulteri simul & perfidiosissimi homicidæ exemplum. Nā vnde fructus isti in tantis viris, nisi ex peccato nondum deposito, nec ante mortem deponendo? Idem est autem de leuissimis etiam regeneratorum peccatis statuendum, quæ & ipsa quum ex eadem illa radice pullulent, non longissimè abest D. Andreas ab Anabaptistarum delirio, qui sese somniant eò peruenisse vt sint *ἀναπτύκτοι*: cuius erroris certè fundamentum primum facit, quum peccatum in hac vita deponi posse putat in operibus carnis quæ ad mortalia peccata, quæ vocat, malè restringit. Sicut autem non penitens deponitur peccatum in hac vita in regeneratis: ita non totum retineri, sed sensim emori ostendunt Iustitiæ fructus, quāuis non pari semper vigore sese exerentes. Vanū est igitur istud inter Venialia & Mortalia peccata discrimen: neq; Spiritū Sanctū vel hæc vel illa excutiunt, sed eius efficaciam interrumpunt.

Alteram differentiam in eo ponit D. Andreas, quòd in venialibus electi pugnent, in mortalibus non item, quod non minus falsum esse dico quàm superius. Quod enim dicit Apostolus, carnem in electis pugnare aduersus Spiritum, reciprocum est necessariò. Et quamuis interdum vsque ad eò rapidi sunt affectus, vt ne ratio quidem, ne dum Spiritus Sanctus, in concilium adhibita videri possit: nihilominus tamen non nisi ex coniectura, eaque minimè necessaria, colligi potest sic in istis excessibus electos à carne totos abripi præcipites, vt nullum regeneratæ conscientiæ motum sentiant, etiam si ad tempus audientia illi non præbeatur. Certissimum enim est illud axioma: Non regnare in regeneratis peccatum, sed tantum esse de illius tyrannide detractum, quantum in hominis mente & affectibus illi eripuit gratia, victrix in electis necessariò futura. Peccarint igitur impatientia, tum Sara marito ancillam tradens, tum Abrahamus ab illa persuasus, quasi irrita alioqui futura promissione de benedicto illo semine: pugnavit tamen in illis & confirmavit eos fides quæ promissionem illam apprehenderat, remedium alioquin illud inutile non tentaturos. nisi sperassent ita sequenturum quod factum iri Deo promittenti crediderant. Nec dissimile est Rebecca exemplum, quæ audierat & crediderat maiorem seruiturum minori, & tamen per impatientiam Iacobum pro Esauo malis artibus supposuit, cuius facti postea magnas & longas pœnas, & ipsa & Iacobus luerunt. Nefarium denique fuerit Mosem & Aaronem inter incredulos numerare: & Dauidem, licet peccato suo obdormiscentem, illis accensere in quibus regnat pacificè adulterij & homicidij Spiritus. Nihilo verius est igitur istud D. Andree inter venialia & mortalia peccata discrimen, quàm alterum

superius & quum regenerati necessariò, quamuis non paribus se-
per vitibus, pugnent tum in leuibus tum in grauibus peccatis, in
neutris planè extinguitur Spiritus.

Tertia verò istorù differètia in eo sita est quòd Venialiter erràtes
faciant quod nolunt, id est inuiti peccent, mortaliter autem pec-
cantes, id faciàt quod volūt *vt*, exempli gratia, inquit D. Andreas,
*quando irascor tum quod nolo facio, sed quado quis scortatur, quod vult
facit.* Quasi verò sciens prudens & conscientiam etiam reclamantem
non audiens quispiam, vehementissimè quoque excandescere
non possit, & nisi vel ipse ad se vltro redeat, vel aliunde cohibeatur
maximum quoque scelus admittere: itidemque quispiam aut
mente aut corpore ebrius & imprudens scortari: quorum extrant
etiam in sanctissimis exempla: illius quidem in Dauide Naba-
lum cum familia tota excindere parato, Abigailæ precibus cohi-
bito, & eo nomine Deo gratias agente, 1. Sam. 25: huius autem in
Loto incestuoso Gen. 19. quem tamen Iustum nominat, Petrus 2.
Petri 2. 7. & qui profectò etsi non iustus in ebrietate & ince-
stu, tamen etiam incestuosus fuit iustus, vt proculdubio resipiscens
ostendit. Deinde in hoc quoq; non tantùm absurditas maxima pa-
tescit, sed etiam penè incredibilis inscitia deprehèditur. Quis enim
vnquã præter istos ita insanit, vt aliquem diceret inuitù siue co-
actum peccare? Nam rectè Philosophi quoque, exemplo proposito
de iis qui iacturã videri possunt inuiti facere, actiones tamen eius-
modi, quoniam ab agentis quamuis exorto cõsensu profisciscuntur,
rectè non ad *τὸ βλάσιν* quantumuis interueniens, sed ad *ἐκ νόου τῶν*
referunt. Certum est igitur electos & quantumuis regeneratos
non nisi volentes peccare, siue in leuioribus, siue in leuissimis et-
tiam peccatis: non tamen ita volentes vt qui regenerati non sunt,
& in quibus peccatum regnat. Nam isti tota voluntate proni, etiam
contra rationem feruntur, vnde illud, video meliora probòque, De-
teriora sequor: at regenerati, quamuis vnus & idem homo, sint, v-
nica numero & eadem voluntate præditi: nihilominus tamen duo-
bus contrariis principiis in illo licet vnico homine sitis, carne vi-
delicet, quatenus, regenerat⁹ non est, & Spiritu, quatenus est à pec-
cati seruitute per Filii Spiritũ manumissus, vnus & idem homo di-
citur & volens & nolens peccare. Hoc autem manifestè indicat
Paulus, in sese, vt vnico subiecto, tum nolentem, tum volèrem ho-
minem constituens: quamuis volentem illum peccare, quasi extra
se vt hospitem quandam constituat, tum vt corruptionem illam
doceat esse in homine non creatum quiddam, sed aduentitium,
tum quòd de illa tandem plenè expellenda certus esset, & certos
esse nos oportere exemplo suo doceat, quum cap. 6. in hanc vocem
erupisset, Peccatum vobis non dominabitur, non enim estis sub
Lege, sed sub gratia. Fateor igitur Paulũ eo loco nobis in sese pro-
ponerã

ponere fortis athletæ exemplum, in quo sic pugnet Spiritus ut supra carnem emineat, quamvis non sine vulnere. Pugnat enim adhuc qui non facit bonum quod vult: superat tamē in hac pugna qui nolens facit malū. Sed absit ut propterea victum in iis Spiritum dicamus de quibus hic agitur, id est in iis qui ad tēpus faciunt malum quod magis volunt quān nolunt: nec tamen toti volunt: sicut ex aduerso non profus est victa caro in iis qui sic bonum volunt ut tamen non toti volunt. Vtrūque enim est adhuc luctantium in eo certamine, in quo Spiritus, quamvis tandem victor necessariō per Dei gratiam futurus, tamen varia forte luctatur: unde illi Apostoli, licet de victoria minimē dubitantis, eiulatus, *Quis me liberabit ex corpore mortis huius?* Quæ quum ita se habeant, iudicet ex istis Germania quales isti sint conscientiaē medici, tum in morborum causis, tum in illorum remediis cognoscendis, & ita ut oportuit applicandis. Et hactenus quidem hæc dicta sunt de hac à Scholasticis exorta peccatorum distinctione, de qua si quis roget quid semel mihi videatur, dico, bona cum illorum doctissimorum alioqui Theologorum pace à quibus appellationes istæ retentæ sunt, quantumvis emollitæ, mihi tamen videri hanc distinctionem potius ex Ecclesia penitus eliminandam, tum ut impropiam quocunque modo explicetur, tum ut periculosissimam. Voces enim istas ostendit Latini sermonis vsus non posse propriè aliō quā ad ipsam peccatorum naturam referri. Nulla sunt autem peccata sui natura venialia, ne leuissima quidem præ aliis, ut apparet etiam manifestè ex Matth. 5. 21. Stipendium enim peccati sine vlla exceptione mors est. Sin autem ad Dei iudicium istud referatur, venialia sunt omnia peccata per Christi sanguinem abluta in electis, sic videlicet peccantibus ut dono quoque resipiscentiaē per eandem beneficentiam semper donentur ante mortem, quoniam mutari vel falli Dei propositum non potest: vnico peccato excepto, quod propterea Peccatum ad mortem vocatur, quia nunquam remittitur, ideōque in electos non cadit.

Refutatio argumentorum quibus contenditur Davidem per adulterium & homicidium penitus amisisse Spiritum Sanctum, & à fide profus excidisse.

AT enim, inquit D. Andreas pag. 467. nisi Nathan corripuisset Davidē, & David penitentiaē egisset, nunquā seruatus fuisset. Ergo excederat à Spiritu Sancto & fide. Concedo antecedens, consequens autem nego. Peccauit enim David, at non totus, sed quatenus non regeneratus, sopito quidem ad tempus intra illum, at non penitus sublato hominē peccare nolente, quem Propheta non illi restituit amissum, sed sub vulnere hominis peccare volētis ad tempus prostratum, per Dei gratiam, suos nunquam deserentis, erexit.

Idem enim homo, ut modò diximus simul eodémque tempore, peccat & non peccat, sic nolens ut velit, & sic volens ut nolit: quod in solis regeneratis locum habet, cæteris quum peccant, nihil nisi peccare volentibus, quum Apostolo teste, per se ne cogitare quidè possint quæ Dei sunt. Et ad istos spectat istud Ioan, Qui natus est ex Deo non peccat, qui tamen in eadem epistola, Filioli, inquit, ne peccate: quòd si quis peccarit aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum. Et illud quoque, Si dixerimus nos peccatum non habere, nos ipsos fallimus, de quibusuis profectò peccatis etiam grauiissimis loquens, ut ex tristissimis sanctissimorum etià virorum exemplis liquet. Et tamen verum est Dauidem periturum fuisse nisi resipuisset, sed quatenus electus & regeneratus erat, non potuit ipsi resipiscentiæ gratia degenerari, nec ipse per Dei gratiam non resipiscere. Sicut enim Deus, quia nec mutari nec falli potest, electos suos ordinationis suæ respectu necessariò ad glorificationem ipsi ante secula preparatà adducit, ita causas medias, toto illorù vitæ cursu, etsi non pari semper vigore vegetas, vocatiouem videlicet & iustificationem, nunquam sinit totas marcescere: sed prout illi visù est, admetiri & fouere non desinit, donec in illis opus suum in futura vita perficiat. Et ne videar temerè affirmasse, non tunc fuisse Dauidè regenerationis Spiritu quem protus amisisset rursus donatum, sed eum qui sopitus in ipso iacebat fuisse diuinitus ministerio Nathanis excitatum: fateor quidem Dauidem in illis suis tristissimis eiulatibus vti creandi & innouandi vocabulis, quasi de integro incipiendum esset in ipso diuinum illud opus: rem tamen aliter se habere, & has voces illi expressisse scelerum suorum magnitudinem, saltem ex eo constare potest, quòd ne postulare quidem hoc potuit nisi eius ipsius Spiritus reliquiis quem postulabat, hos inenarrabiles gemitus illi dictantibus. Et hoc etiam manifestissimè indicat, mox petens ne hic ipse Spiritus quem perebat, & cuius reliquias Dominus in ipso excitarat, ipsi auferatur, vnde illud Psalm. 27. 8. Tibi dixit cor meum, quærite faciem meam, voce Dei videlicet in regeneratorum cordibus, post graues præsertim lapsus in regeneratorum animis, non secus atque Echo è concauis locis resonante, ut ex mutuo illorum per fidem respondentium consentu, emergat inuocationis fiducia. Aliud enim est contristare Spiritum Sanctum, quod sanctissimis etiam interdum accidit, quàm penitus extrudere: & ille licet malè exceptus, tamè post oburgatione electos erigit, prioris illius felicitis conditionis recordatione ipsos confirmans, ut in illa Prodigii parabola nobis ostenditur, Luc. 15. 17. & ut nos exemplo suo docet Dauid his verbis Psalm. 123. 5. Recordatus sum dierum antiquorum, & omne tuum opus sum meditatus.

Simonem magum nunquam veram illam fidem electorum propriam habuisse.

SED & Simonis Magi exemplo pag. 462. persuadere nobis voluit D. Andreas posse aliquos excidere à fide. Lucam enim aperte dicere, quòd crediderit Philippo euāgelisanti, & baptisatus perdurauerit apud Philippum, & conspiciens signa quæ Philippus edebat obstupuerit. Quasi verò ipsi etiam dæmones non credant, & non sit quædam fides *επίσημος*, quædam etiam penitus simulata, quædam mortua. Nos verò hic agimus de fide illa electorum propria, quæ Filij Dei carnem non tantum degustat sed verè comedit, & sanguinem eius verè bibit, vt ex ipsius Spiritus vera energia & effectis liquet, de quibus loquens Iohannes, Iohan. 6. 64. Nouerat inquit, à principio Iesus. quinā essent qui in eum credebant, & quis eum esset proditurus, Iudam videlicet illum Iscarioten ex reliquorum duodecim discipulorum verè credentium numero excipiens: qui tamen Petri confessioni visus fuerat adhæsisse, Matth. 16. & fidem miraculorum habuit, Luc. 9. & nisi penitiùs Christo credidisset quàm Simon Philippo, non esset illum tam diu affectatus. Nihil igitur istud exemplum contra me facit, qui de Spiritu loquor testimonium Spiritui nostro reddente, quòd Filij Dei simus, vel de verè non autem cortice, id est externa duntaxat professione, & Sacramentis tenus Christo in fitis, ideòque excindendis quia fructum in ipso non ferunt. Et vt ad ipsius Simonis Magi exemplum redeam, D. Osiandrum admonitum hic velim, qui pro illo suo ardentissimo zelo continere se in illa colloquutione non potuit, quin abrupto silentio in has voces erumperet, *Si ad hunc modum semper licebit Scripturæ sacra testimonia per glossas eludere, Credi dit, id est credere se simulauit, quid tandem certi in vniuersa sacra Scriptura retinebimus?* illum, inquam, hic moneo, quem tunc non sum responso dignatus, vt si huic meæ glossæ non credit, saltem August. & collegæ suo hac in re certè doctiori credat, Sic enim August. hac de re tractat in Iohan. 6. *Etiam si non credidit, sed quomodo crediderit sequentia posteriora demonstrabunt. Quomodo, inquam, non quandiu crediderit. Baptismum habeat, sed columba visceribus non habebat: erat in Ecclesia, non columba, sed cornus. Baptisma illi quid proderat? Noli ergo de Baptismate gloriari quasi ex ipso salus tibi sufficiat.* En quomodo quisquis baptisatur regeneretur. Et quoniam potuit Spiritum Sanctum illum & fidem amittere, qui neutrum vnquam habuit? D. autem Herbrandus pag. Theol. Compendij 620. *Simō Magus inquit, verè est baptisatus, sed nec remissionem peccatorum accepit, nec est regeneratus, quia fide caruit. Vt prosint Sacramenta, fidem accipientis accedere necesse est.* Audis hæc D. Osiander? audis D. Andreas? Et num vobis vester ille collega domum reueris,

aut iam vapulauit, aut deinceps vapulabit? Aut illum, vtroque certè vestrum longè in plurimis eruditiorè, vt miserum illum non tantùm extrema senectute, sed etiam cæcitate miserabilem, ne mori quidem quietè & placidè patiemini?

Saulem nunquam fuisse verè corde circumcisum.

Eiusdem est ponderis exemplū Saulis, quatuor paginis, nempe 474. 475. 476. 477. à D. Andrea inculcatū, quem etiā ostendere conatur, Circumcisione fuisse verè in Filium Dei adoptatum, hac adoptione non modò ipsi oblata, sed etiam verè & reipsa in ipsum collata, à qua postea exciderit, istis vsus argumentis.

Primum, *quoniam vnica fuit Circumcisio.* Fateor, quum pro toto Sacramenti accipitur, at non quum de parte duntaxat. Est enim alia litera, alia cordis Circumcisio, vtraque sicut suo loco ostendimus, quòd ad Deum præbentem attinet semper coniuncta, at non quòd ad omnes recipientes attinet: excipiendis nimirum iis quos propterea Prophetæ & Stephanus corde incircumcisos appellant. Ridicule est igitur ista conclusio ex ridiculo antecedente nascens.

Secundò, *quanta est,* inquit D. Andreas, *profanatio nominis Dei, dicere, Deum Circumcisione gratiam adoptionis in Saule infante obsignasse, qui tamen nunquam fuit adoptatus, ac si videlicet princeps quispiam promittens suam gratiam & amplissimum aliquod feudum membranam obsignaret in qua nihil scriptum esset.* Sed quàm crassa & quàm fatua, quæso, hæc est Sophistice? Ecquis enim vnquam nostrum somniauit, nedum vt dixerit Sacramentis in aliquo obsignari gratiam, Sacramentali promissione comprehensam, cui tamen illa gratia non fuerit vel eodem tempore, vel antea collata: siue obsignati aliquid quod non existat? Et tamen hoc nobis, D. Andreas impingere pag. 476. & 477. & 487. ausus est. Et quæso, quo prætextu? *Quoniam,* inquit, *dicitis Baptisimum esse gratia Dei obsignationem.* Vbi verò tandem? *In vestra,* inquit, *responsione ad thesaurum meam quareram.* Et quæ hæc impudentia est? Dicit Paulus Circumcisionem fuisse sigillum iustitiæ fidei: Sed in Abrahamo, & in iis qui fidem Abrahami secuti sunt. Ita & nos Baptisimum diximus esse remissionis & regenerationis obsignationem, at non in quibusuis, nec semper. Sic Euangelium est potentia Dei ad salutem, absolutè videlicet semper & in sese consideratum: relatè verò siue audientiū respectu, solis credentibus odor vitæ ad vitam, cæteris verò, & quidem ipsorum non Dei vel Euangelij vitio, odor mortis ad mortem. Sic panis quem frangimus, est communicatio corporis Domini. Num etiam iis qui non sunt Christi membra? Et tamen hæc est D. Andrea Logica, cui quisquis non assentitur sacram triadem arguit mendacij, falsum, impium, inauditum dogma in Ecclesiam Dei iauchit.

Tertiò, habuit Saul, inquit D. Andreas perspicua Spiritus Sancti in ipso habitantis signa. At quænam? *obedientiam erga patrem*. At hæc quoque & quidem multò insignior in multis etiam à Dei fœdere prorsus alienis eluxit. *Στοργή*: enim phycas non in omnibus abolere potest Satã. *Humilitatē egregiã erga omnes: patientiã & moderationē singulã: prudentiã Rege dignã*. nempe vt regnũ his artibus sibi pararet, & partũ seruaret, nõ vllò verè vllius pietatis aut synce-ri in populũ amoris studio, vt tota vita sua testatus est. Sed demus veras fuisse istas in Saule virtutes, nec adoptioni tamẽ, nec regenerationi sanctis & filiis Dei propriã istud tribui potest, quũ multò clariora & illustriora talia Dei dona in plurimos alioqui prophanos collata passim in historiis legãtur. Adde & Prophetiẽ Spiritũ, quid hoc ad rẽ? Fuit enim etiã Prophetã & quidẽ Spiritu Dei insigniter præditus Bileamus: & inter illos quibus est respõsurus Dominus, *Non noui vos*, recensentur non modò qui Prophetarint, verũ etiam qui Dæmones in nomine Domini eiecerint, ipsi interea impura vita sese mancipia esse Satanæ testantes. Ex istis igitur falsò & ineptè colligitur adoptionis & regenerationis Spiritus.

Quartò, (inquit D. Andreas) *dicitur Spiritus Domini, id est Spiritus Sanctus à Saule recessisse. Ergo prius eum habuit, quem post amisit*. Nempe donum illud Spiritus quod habuit, at non illum sanctificantem Spiritum, solidum illud & perstans Dei fundamentum Spiritui, filiorum Dei testificãs, cuius hoc est sigillũ, *Nouit qui sint sui Dominus, &* Discedat ab iniquitate quisquis à Christo cognominatur.

Quintò, ait D. Andreas adoptionis Saülis patronus, *non dicit Samuel Sauli, Tu abiectus es à Deo, quoniam Deus te nunquam dilexit, & ab eo ad æternum exitium es destinatus: sed quia abiiecisti sermonem idcirco te Deus abiicit, ne sis Rex*. At enim vbi tandem desinet ista calumniandi libido? quasi scilicet vel pereat quispiam quem seruari volentem, Deus seruari nolit: ac non potius nemo verè seruari velit, nisi cui datum est vt hoc velit, & cui non detur eãdem gratia vt seruari possit. Quasi quia nulli pereũt nisi quos Deus iusto exitio ab æterno destinauit: idcirco eternũ hoc decretum sit ipsorum exitij causa, ac non potius ipsorum corruptio & peruersa in adultis quidem est Deus, sed sola illorum corruptio & peruersa in adultis voluntas. Etsi enim non magis falli vel mutari in vnam quàm in alteram partem Deus sustinet, ac proinde tam sit necesse saluti destinatos seruari, quàm exitio deuotos interire: non tamen istorum exitij vt illorum salutis causa à Deo promanat. Nã Deus illos quidem suo Spiritu efficaciter vocatos immutat, agit, regit, donec eos in Christo, electionis, vocationis & glorificationis electorum principio medio & fine glorificet: istos verò in natua ipsorum corruptione deserens, suis ipsorum concupiscentiis & Satanæ mancipatos tradit, varia sua in illis iudicia exercens, ipse nullius

mali ab ipsis cogitati vel perpetrati auctor, nec ulli debitor, nec vnquam illos nisi mortem æternam commeritos æterno exitio adiudicans. Non cõsequitur autem ex necessariis causis euenire quicquid necesse est euenire, vt rectè & eruditè hac ipsa de re differens August. ostendit lib. de Ciuit. Dei quinto. Quorsum igitur illa calumnix? Quòd si etiam daremus, (quod tamen absit) ab occulto illo Dei decreto & energia sicut salutis in iis qui seruantur, sic exitij causas in iis qui pereunt promanare, quàm tamen inepta, & quàm ridicula fuerit ista conclusio, Saulem quòd perierit propter abiectum Dei verbum, idcirco non videri occulto illo Dei decreto periisse? Nec enim causæ subordinatæ causam superiorem tollunt, sed ab ea potiùs ordinantur: & quid obstat quominus quod occultum initio fuit, postea patefactum ipso exitu dicatur? Quòd si hæc ignorat, vt alia plurima D. Andreas, quæ ipsi notissima esse oportuit, vel ignorare se simular, nec illa scire alios patitur: an propterea hæreticus est Beza? Et de Saule quidem hæctenus.

Quo sensu dicantur Galatæ à fide excidisse.

Cæterum profert etiam tuendo suo dogmati D. Andreas illud Apostoli Gal. 3. *Qui in Lege iustificamini, à gratia excidistis.* At cur nõ etiã illa ex 1. Tim. 2. 19. *Nonnulli naufragij fidei fecerunt, & eiusdem epistolæ. 4. 1. quidam desciscunt à fide: & 2. Timoth. 2. 18. subuertunt quorundam fidem?* Inepta id quoque conclusione. Nam etiam si concederem hic agi de illa ipsa fide quæ est electorum propria, idcoque semel data nunquam penitus adimitur, an nihil differt naufragus à submerso? num vitæ nullum semen habet quisquis à recta valetudine per morbum etiam grauissimum excidit? & inter moribundum ac mortuum, an nihil interest? Nec aliter de Galatis illis sensisse Paulum, hæc indicant. Et ex eorum numero quorum fidem subuerterant Philetus & Hymenæus, idem Apostolus vasa aurea & argentea domus Domini mox excipit, electos videlicet sic interdum ad tempus cadentes, vt tamen penitus nunquam excidant, quia solidum stat eorum fundamentum.

Quo sensu Paulus laborasse dicatur ne reprobus fieret.

AT idem Apostolus, inquit D. Andreas, *contundit corpus suum, nequum aliis predicarit, ipse reprobus fiat.* 1. Corinth. 9. versum 27. Ergo possunt electissimi quoque fieri reprobi, ac proinde penitus excidere. Imò sicut quatenus homo erat perfectè nondum regeneratus excidere potuit, idcoque ad remedium confugit: ita quatenus electus & regeneratus erat, idco excidere nunquam potuit: quia remedium perseuerantiæ est amplexus. Quemadmodum enim cum electio-

electionis decreto immutabili cohæret necessariò perseverantia, licet et non eadem semper constantiæ mensura persistentis donum, sic Deus suis nunquam supra id quod possunt tentatis, medias illas causas tempestivè semper suggerit à quibus pendet perseverantia. Sic & illud accipiendum est, *Qui stat, videat ne cadat*: electis nimirum ideo penitus nunquam excidentibus, quia datur illis providere ne penitus excident, etiam graviter lapsi.

Et hæc quidem illa sunt D. Andreæ invidæ argumenta, quibus superest ut insignem qua me cum suis amanuensibus affecit calumniã diluam. Pag. 463. Quò enim ex me quæsiuisset, annon David adulterium perpetrans fidem & Spiritum Sanctum amiserit, scripserunt eius amanuenses me respondisse, *Nequaquam amisit, sed retinuit*. Et rursus pag. 464. annotavit me respondisse *Davidem in adulterio perpetrato retinuisse fidem & Spiritum Sanctum* vnde ipse pag. 465. in suum illum ardentissimum zelum erumpens, *Nollem*, inquit *mille florenos, imò ne totum quidè orbem terrarum accipere* (vox profecto nò tam fido doctori quàm, ut loquitur Nanzianzenus $\chi\epsilon\iota\sigma\mu\alpha\tau\omega\upsilon\sigma\iota\varsigma$ & $\chi\epsilon\iota\sigma\mu\alpha\tau\omega\upsilon\sigma\iota\varsigma$ conveniēs) *ut meis auditoribus proponere tã manifestè impia, quòd videlicet perpetrâtes peccata cõrra conscientia scoratores & adulteri, si sint electi, retineant in ipso actu peccati, fidem & Spiritum Sanctum*. Quasi videlicet peccatum vllum à Spiritu Sancto & fide dicatur, nedum ut horrenda illa scelera conscio Spiritu Sancto David admierit: quod absit ut vel ipse Satã ausit dicere: nedum ut mihi, per Dei gratiam, non impio nec prophano, quamvis miserimo peccatori, vel tale quidquam acciderit cogitare, vel exciderit vocala vnde istud colligi meritò posset. Non igitur dixi (Deum testor,) Davidem perpetrantem adulterium, siue in adulterio perpetrato fidem & Spiritum Sanctum retinuisse, sed illum dixi quamvis adulterum ac etiam homicidam, (quæ fuerunt carnis non Spiritus opera) tamen, quoniam electus erat, aliquandiu sopitum, Dominus tandem rursus excitavit. Hæc, inquam, etsi non fortasse totidem verbis tunc respondi, hoc tamen sensu respondi.

Appositam esse similitudinem à phreneticis & ebriis sumptam.

Superest denique ut & illud tanquã palmarium quoddam D. Andreæ adiciam. Similitudinem à Lethargicis, phreneticis, ebriis desumptam qui mentis quidem usum, at non ipsam mentem amittunt, his ver bis sibi visus est D. Andreas aptissimè eludere. pag. 4. *Lõgè alia ratio est, inquit, gratia Dei, fidei & Spiritus Sancti* (intellige istud, lector, de gratia: & fide, & Spiritus Sancti energia solis electis propria) *que non sunt substantiales hominis partes, sed Dei dona, que sicut à Deo dantur, sic amitti quoque possunt: & re vera amitti sacra scrip-*

nura testatur, orante psalte, Ne proyicias me à facie tua: & Spiritũ San-
ctum tuum ne auferas à me, & Redde mihi latitiam salut aris tui. Hęc il-
 le, quibus tunc respondere idcirco nolui vt ipsius pudori parcerem: nunc autem respondeo, quoniam illũ non puduit tam inepta publicare. Vt à postremis incipiam: quænam minus aptè citari pro isto dogmate potuerunt, quàm ea quibus manifestissimè destruitur? Orat psaltes in media tentatione, ne proiciatur à Dei facie. Ergo quamuis adulter & homicida, non erat tamen penitens proiectus. Quis enim docuit illum orare, nisi consolator ille qui nondum totus ab illo excesserat & fides, cuius reliquias per Dei gratiã retinuerat? Precatur ne auferatur ab illo S. sanctus. Ergo nõ fuerat penitens eo spoliatus. Gaudium autè salutis quod amiserat, diuersum est ab ipsa salute à qua non penitens exciderat. Deinde, quàm firma est ista cõsecutio? Deus illa dedit, ergo adimere potest. Nam Deus quidem, absolutè considerata ipsius potestate, tam potest destruere quæcunque fecit, quàm illa facere potuit: si tamen vsum & effectum illius potestatis spectes, quæ hac lege dedit vt illa nunquã adimeret, adimere certè non potest: non potestatis defectu, sed quia mentiri non potest, quod non posse, summæ potentie est. Et ista quoque conclusio quàm ridicula? Deus adimere potest. Ergo re ipsa adimit. Nam & antecedens illud falsissimum est, vt modò dixi: & consequens ridiculum, nisi probet nihil à Deo factum vel datum quod perenne esse velit. At longè aliter Christus de Maria & hoc ipso loquens de quo nunc agimus. Maria, inquit, optimam partem elegit, quæ nõ auferetur ab ea: & alibi de electis omnibus in persona Petri loquens, Rogavi pro te, inquit, vt non deficiat fides tua. Postremò, quod est huius argumenti firmamentum, etsi natura differunt dona Dei, quæ sunt qualitates creatæ, ab anima quæ Substantialis pars est hominis, atque ad eò ipsius forma: in eo tamen de quo nunc agimus quàm optimè inter se conferri possunt ista ac etiã debet. Sicut enim anima est hominis *ψυχικὴ* forma, sic Spiritus Sãctus per fidem, quatenus est qualitas ab ipso effecta, & per quam Christus cum suis beneficiis apprehenditur & crediti insinuat, Spiritualem hominem informat: inde illud *ψυχικὴ* & *πνευματικὴ* discrimẽ Paulo familiare. Quid obstat igitur quominus vt animæ facultatum vsus ad tempus, manente ipsa tamen anima, interrumpi potest: sic etiam Spirituales Spiritus Sancti & fidei motus & actiones, non sublatis, tamen nec ipsa Spiritus *δυνάμεις* neque fide, intercitantur? Tantũ autem abest. vt Spiritus Sanctus & fides in electis, quibus etiam propriæ & peculiare sunt, sint minùs firmum quiddam in homine spirituali quàm anima & ipsius facultates in homine animali, vt contrà, morte homo *ψυχικὸς* dissoluatur, *πνευματικὸς* verò per hanc ipsam mortem propius ad suam metam & consummationem perennem accedat.

*Argumenta necessaria quibus colligitur electos nunquam
Spiritus Sanctum penitus amittere: nec prorsus
à fide vera excidere.*

Sicut autem nullum esse argumentorum illorum pondus ostendimus, quibus confirmare voluit D. Andreas electos posse interdum penitus à Dei gratia excidere, sic nobis contrarium dogma certissimis argumentis est confirmandum, & declarandus istius veritatis usus. Primum igitur illud statuo, fidem de qua agimus, illam esse certam notam qua seruandi à damnandis discernuntur, quod qui negat vniuersæ sacræ scripturæ repugnat, vt aduersus illum non sit Theologis disputandum. At si ab hac fide potest quispiam excidere, præter quàm quòd nemo de salute sua certus erit, ac proinde non ex fide, sed ex incerta coniectura Deum inuocabit, nec quicquam impetrabit, Iacob. 1.6. hæc incertitudo aut ex Deo erit, aut ab homine inter certam persuasionem & dubitationem pendente. A Deo esse non potest, cuius incerta & nutantia decreta esse nõ possunt, quum sit ipse immutabilis. Sin ab homine pendet hæc firmitas, illius stabilimentum euertitur, & fulcimentum salutis in ipso homine statuetur, quo nihil est mutabilius si sibi relinquitur. Ab utroque verò illud proficisci non potest, quin, si diuine de nostra salute decreti exitus à conditione pendeat, quæ sit in hominis potestate (putà si velit credere, & in fide perseuerare) quin in ipsa hominis manu & potestate, non autem in solidum in Dei gratia, dicatur sita hominum salus: & ipsa Dei voluntas (à qua tamen pendet quicquid est) ab hominis voluntate suspendatur: Apostolo frustra clamante, nec electionem nec salutem esse volentis aut currentis, sed miserentis Dei & efficientis in nobis, vt **CREDERE** sic etiam **VOELLE & FACERE**: idq; in solidum non ex parte, vt rectè agnouit August. in Retractionibus: & scitissimè inculcat Bernardus, Nos nihil esse in nobis nisi exitio dignum, in Dei verò gratia, & per Christum misericordia, verè aliquid esse. Hæc autem omnia quum sint firmissima, consequitur, & decretum de seruandis in Christo electis, & causas medias immotas esse per quas Deus populum illud suum exequitur: ac primum quidè vocationem efficacem, non ex nobis villo modo, sed à Deo, vt inquit Lucas, cor aperiente & aures perforate prædestinatorum ad vitam: cuius effectum est vnicum illud & nobilissimum instrumentum: nempe *ἡ ἀληθεια* & fides, qua Christum apprehendimus, vt in eorum gratis imputato iustificemur, tum in nobis operante sanctificemur: deinde perseuerantem quæuis nostra culpa sepe interruptam donum, quæ coronam apprehendit: Has, inquam, omnes medias causas & à Dei vnius gratia esse affirmo, & in illo tam certas in electis quàm firma & certa est ipsius immutabi-

litas. Et ne solis rationibus, non autem expressis scripturæ verbis
 niti videar: an non manifestè & necessariò firmitatem illam salutis
 electorum ostèdit indissolubilis ille causarum nostræ salutis nexus
 à Paulo descriptus Rom. 8. 30. & deinceps? Et si quid in illis incer-
 tum est, & à quo prorsus excidere possint electi, vnde illæ eiusdem
 Apostoli voces eodem loco subiectæ, Quis intentabit crimina ad-
 uersus electos Dei, &, Quis nos separabit à Christi charitate, &,
 Nullam rem creatâ mihi persuasum est posse nos separare à chari-
 tate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro? Et quomodo iu-
 stificati fide pacè habemus, nisi certò perseverantiæ donû cum fi-
 decohæret? Et quomodo spes non puefacit, quia charitas Dei (qua
 videlicet diligimur) effusa est in cordibus nostris per Spiritum San-
 ctum qui datus est nobis, si ab illo prorsus excidere possumus? Et
 quomodo stabit illa eiusdem Apostoli conclusio, Si filij, ergo heredes,
 si exheredari possumus, nec firmissimum illud est testimonium
 Spiritum nostrum certiore reddens quòd filij Dei sumus? Et illud
 Davidis Epiphonema, In te Domine speravi, non confundar in æ-
 ternum, an temerè fuit à Dauide effusum? Et quum de Spiritus er-
 roris efficacia loquitur Christus, Matth. 24. 24. an temerè adiecta
 est conditio, vt seducant, si fieri possit, etiam electos? An sola Ma-
 riæ Marthiæ soror illi auferri non potuit bona illa pars quâ elegerat?
 Et pro solo Petro rogauit Christus, ne fides ipsum deficeret?
 Imò verò pro suis illis omnibus omnibus precatus est & exauditus, de
 quibus loquès, Oves meæ, inquit, vocem meam audiunt: &, Ego
 eas agnosco, & sequuntur me: &, Ego vitam æternam do eis, nec
 peribunt in æternum, nec rapiet eas quisquam è manu mea, nec è
 manu patris, Iohan. 10. 27: & Iohan. 6. 37, Quicquid dat mihi pater,
 ad me veniet, & cum qui ad me venit, nequaquam eiecerim foras.
 Quinam verò fundata est Ecclesia super immotam petram: & qui
 confidunt Iehouæ sunt sicut mons Sionis qui immotus permanet
 in seculum: si vel minimus Ecclesiæ ciuis (id est verè electus, & in
 quo per fidem rata facta est electio) excidere ab illa rupe potest? Et
 quum, non obstante tanta & tam diuturna gentis Israëliticæ indo-
 mita defectione, ac etiam horrenda excisione, non possit tamen, A-
 postolo teste, excidere pactum illud Dei cum Abrahamo sancitum,
 sed adhuc spes sit Israëlì reposita: an in singulari quopiam electo &
 credente istud euenire potest? Et quinam verum erit illud 1. Ioh. 1.
 Exierunt ex nobis, quia ex nobis non erant: si fuissent ex nobis,
 mansissent vtique nobiscum: si excidere prorsus potest à Christo
 qui semel verum factum fuit Christi membrum? Et quomodo so-
 lidum stabit illud fundamentum, Nouit Deus qui sint sui, si peni-
 tès illo fundamento quispiam excidit? 2. Timoth. 2. 19? Imò, ne ij
 quidem necessariò pro semel exclusis habentur, qui iusto Ecclesiæ
 iudicio in terris, quod ratum etiam est in cælis, Satanæ ad tempus
 tra-

traduntur, non vt pereāt, sed vt sic domita carnis superbia, saluus sit illorum Spiritus in die Domini, suo videlicet tempore illis per resipiscentiæ donum exorituro.

Huius doctrina vsus in erigendis percussis conscientiis.

Nihil est igitur hac doctrina certius, nec aliud est remedium in grauissimis illis tentationibus in quibus ipsa Dei memoria, non modò nos non còsolatur, sed etiam redarguit, utpote quo vno Satanam, à quo nobis vel negligentia vel perfidia nostra exprobratur repellentes, dicimus cù Danide, Quid decicis te anima mea, & perstrepis in me? Spera in Deo, quoniam adhuc eum celebrabis. Quinam id verò? inquiet Satan & perturbata conscientia. Excidisti enim à gratia, quæ te centuplò nocentiorum reddit, & omnis ille accensus olim in te Spiritus consolator nunc profusus, vt tute sentis euauit. Imò verò, regeret in hac tètatione positus, quam semel mihi anteriorum dierum memori, oblatam in verbo, & tum in Baptismo, tum in Cœna Domini in me obsignatam æternæ & immotæ electionis ac salutis meæ promissionem singulari Dei misericordia vera viuâque fide apprehendi, Dei veritate sola & immoto ipsius proposito innitentem, ego, lice miserimus peccator, nec amisi nec amittere potui. Itaque in hac meâ quantumuis graui perturbatione, in illius misericordiam & resipiscentiæ promissiones respiciens, & ex animo iam nunc, (qui est vnus ex præcipuis Spiritus Sancti motibus) peccata mea detestans, ad eum reuertor quem offendi: nec clamare desinâ, Miserere mi Deus, secundum magnam misericordiam tuam, donec exaudiar. Stat enim firmum illud Dei fundamentum, habens hoc sigillum, Nouit Dominus qui sint sui, & Discedat ab iniquitate qui Christi nomen assumit. Et, vt paucis dicam omnia, æternum illud Dei propositum de vocandis, & per peccatorum quantumuis grauium gratuitam remissionem in Christi sanguine iustificandis, actandem glorificandis electis, est ipsis inferiorum portis inexpugnabile, nec Deum vnquam eius pœnitet.

*Vera explanationis loci Pauli de Dei donis ἀμεταμέλητοις
à D. Andrea deprauata assertio.*

Iudica nunc, Christiane lector, vtra firmiorem in eiusmodi lapsibus consolationem doctrina suppeditet, & quo pudore inculcare toties sit ausus D. Andreas peccatores non ad Verbum, non ad sacramenta, sed ad occultum Dei decretum à nobis remitti. Quid amplius? ne illis quidem quæ sunt à nobis resurata contentus, hanc etiam Pauli dulcissimam illâ sententiâ hac ipsa de re pronūtiatam, nobis extorquere conatur, *Dona illa & vocatio illa Dei sūt eiusmodi*

*ut eorū illū pœnitere nō possit, id est irrevocabilia sunt sicut & ipsum æterni nostri mediatoris pro suis in ipso electis, sacerdotiū secundū ordinē Melchisedeci, ἀμεταμέλητον. Cohærent enim necessariō nexu decretū patris de filij pro electis missione, & de eorū pro quibus mittendus erat electione, vocatione, iustificatione, & securitate tandē glorificatione. Claudicaret enim alioqui, vel rueret potiùs fidei & spei electorum basis. Sed audiamus D. Andream minime certè, si hoc obtineret, extructorem domus Dei sed manifestum destructorē. Non est, inquit, hæc dictorū Pauli sententia quæ per illos hoc loco falsò & peruersè affingitur. Audis, Christiane lector, tonitrua: sed quæ Dei beneficio, in tumidas & fuliginosas exalationes desinant. Quenam igitur hæc est falsitas & peruersitas: quòd Deus collata dona non auferat ab illis quibus ea donauit. Quasi verò quod de certa donorū specie scripsit Apostolus, neq; lōgius à nobis protēditur, possit ipse potiùs D. Andreas nobis, sine falsitate & peruersitate, impingere, quasi siue vniuersaliter siue indefinitè à nobis exponeretur. Absit enim vt eousq; insaniamus, vt somniemus perpetua esse quæuis in homines collata dona, siue quæ physica vocabimus, siue hyperphysica, siue in animā siue in corpus collata, quum bonū etiā illud Dei donū quod Fides quidē vocatur, sed ὁμολογίως, (vt si hominis semē aut embryon formari cœptū, aut etiam, vt loquitur Iacobus, cadauer humanū hominē æquiuocè appelles) euanescat. Quæ nā autē illa sunt certa dona de quibus eo loco Apostolus? nēpe quibus Israëlē Deus sibi peculiarem adsciuerat, cæteris populis à fœdere salutis, teste eodem Apostolo Act. 14. 16. & Ephes. 2. 12. penitens exclusis: quæ beneficia testatur Paulus ita firma esse, vt ne incredulitate quidem Iudæorum obstinatissima (quæ illa nunc quoque excisa est, nobis antea prophanis & ἀθεοῦ in eorū locū ad tempus substitutis) possit vnquā illud in hac gente fœdus esse irritū, vt tandem, expleto ex gentibus electorum numero, res ipsa patefaciet. Hoc autem ita esse, id est hac ipsa de re Apostolum ibi disputationem instituisse si neget D. Andreas, age, neget etiam Solem meridie ortum esse: quod quum ad singulos ex quavis gēte, & quouis tempore ad fœdus æternæ vitæ, vera fidē adscitos accommodamus, quid agimus quàm quod necessariō ex illo Pauli dicto colligitur? Non est enim certè alia totius corporis Ecclesia quàm singulorum eius verorum membrorum electio, vocatione, salus: quum vnus sit & idem singulorum seruandorum Deus, vna fides, spes, & salus: nec vera sit definitio speciei quæ vel vnico vero indiuiduo in ea comprehenso non conueniat. Quid igitur aliud indicat hæc calumniosissima accusatio quàm ea ipsa de quibus me accusat D. Andreas, falsitatem videlicet & peruersitatem in ea sophistices specie quæ μεταβολὴ τῆς γένους dicitur? Quid sibi vult igitur eo loco Paulus ex D. Andrea sententia? *Predicat, inquit, Dei**

veritatē, quòd mētiri non possit, & se ipsū negare nequeat, quæ veritas ad
 pios & impios pertinet, quibus Deus gratiam suam ex æquo offert. Sive
 ergo homines non admittant, sive admissam iterum abiiciant, ipse ta-
 men Deus in se ipso sine pœnitentia est, & tota die vt Propheta loquitur,
 Expandit manus suas ad omnes peccatores, & per legatos suos nos rogat
 etiam turpiter lapsos, vt cum Deo in gratiam redeamus. Hæc ille, in
 quibus, Deus bone! quanta non tantum falsitas, sed etiam incitria
 apparet, atque adeò quàm pertinax manifestæ falsitatis defenden-
 dæ studium, & quidem veri axiomatis obtentu occultatum? Deum
 enim mentiri non posse, & se ipsum negare, atque adeò semper sui
 similem esse, verissimum est: & tantum abest vt hoc negemus, vt
 contrà hoc ipso posito principio, electionis & veræ fidei, quan-
 tumuis sæpe interruptæ, firmitatem immotam asseramus. Sed præ-
 terquam quòd, vt modò dicemus, D. Andreas gratiæ nomine hoc
 argumento vtitur ὁμοιότως, istud *Sine gratiam admissam iterum ab-
 iiciant*, quid aliud est quàm petitio principij, vt in scholis loquun-
 tur? Et quis illi concesserit, salutis gratiam, omnibus, id est singu-
 lis, idque ex æquo diuinitus offerri? Deum ad omnes, id est singu-
 los peccatores manus expandere? & singulos etiã grauitèr lapsos
 per legatos suos à Deo rogari vt cum ipso in gratiam redeant? de
 quibus mox sigillatim dicemus. Illud denique quàm impuden-
 ter ab ipso factum est, quòd quæ de ipsa vocatione Dei dicit Apo-
 stolus, (quæ nihil aliud est quàm decreti illius diuini patefactio) ad
 Deum ipsum transfert? Et quæ hæc est Græcæ linguæ ignoratio,
 Deum ipsum vocare ἀμεταμέλητον, id est quem nunquam vt ait
 Propheta, suæ sententiæ pœniteat? Quum enim hæc Græca vox, non
 nisi passivè accipi possit, non ita significabitur, quòd Deum nun-
 quam sui pœniteat, sed quòd nullum vnquam pœniteat Dei: qua
 sententia quid ineptius & minùs accommodatè ad hunc locum di-
 ci potest? Sed ad rem ipsam denudè accedamus.

*A qua gratia non possint electi penitus excidere. Et, ne ex-
 terius quidem singulos ad salutem vocari, ne-
 dum vt interna singulis conferantur.*

Dico quū quæritur, An possint electi gratiã ipsam Dei saluificam
 prorsus, siue ad tempus, amittere, semel ipsis collatã: non substi-
 stendum esse in iis beneficiis quæ in verbo & Sacramentis offerun-
 tur credentibus, quum hæc ipsa sint de quibus in illis grauissimis
 tentationibus ambigunt conscientiæ: (cuiusmodi sunt generalia &
 & præcipua illa duo capita, Remissio peccatorum per gratuitam
 Christi iustitiam credentibus imputatam: & Noui hominis crea-
 tio efficax, tum in intellectu, tum in volūtate inchoata) sed ad pri-
 mam illam gratiam non quidem rectà, sed initio ab effectis facto

paulatim assurgendum esse, quæ à Davide per auris perforationem Psal. 40: à Christo sæpe per aures ad audiendum, & Ioan. 6. tractionis voce: à Luca Act. 16. 14. per apertionem cordis: & Act. 26. 18. per apertionem oculorum significatur. Hanc autem primam gratiam, qua homo tum ad intelligendum Euangelij vocem, tum ad credendum & sibi quod credit applicandum Euangelium disponitur interna Spiritus Sancti operatione, quo tandem pudore ausit D. Andreas dicere omnibus, imò etiam ex æquo, singulis diuinitus offerri? Nam ne vocatio quidem externa omnibus populis, nedum singulis hominibus offertur. Quot enim à condito & deprauato mundo Gentes, nedum singulares homines, extiterunt, extant & extabunt, quarum auribus ne nomen quidem Christi vel Euagelij vnquam insonuit vel insonabit! Notus in Iudæa Deus, inquit David: &, Non sic fecit vlli nationi. Et quoties à Mose & Prophetis fœdus huic genti peculiare prædicatur? Et apud Lucam Paulus, Act. 14. 16. Deus, inquit, præteritis ætatibus finit Gentes viis suis incedere: & ad Ephes. 2. 12. Fuistis, inquit, extranei à promissionibus, spem non habentes & ~~ædificati~~ in mundo. Quàm falsum igitur, quàm absurdum, quàm ridiculum illud est quod tam impudenter audet D. Andreas asseuerare? Quid amplius? ne cum externa quidem vocatione, necessariò & semper est interna diuinitus coniuncta: non tantùm quòd ad efficacitatem, sed ne quòd ad ipsum Deum quidem externa voce seruorum suorum ministerio vtentem attinget: quod & verbi Dei testimoniis euidentissimis, & rationibus firmis, & experientia, quæ est ipsorum stultorum magistra, in disputatione de prædestinatione hominibus non contentiosis probaturum me confido. Tantùm hoc nunc dico, sicut verissimum est quod ait D. Andreas, nempe grauissimè quoque lapsis peccatoribus offerri salutis gratiam, (nam ecquis saluus esset nisi res ita se haberet?) ita quotidianã omnium seculorum experientiã docere falsissimũ esse quod idẽ indicat, videlicet omnibus, id est singulis peccatoribus & grauiter lapsis, resipiscentiæ gratiam fide recipiendam præberi, nedum vt efficaciter singulis conferatur. Nec sanè potest hoc nomine Deus culpari, siue nullo modo hæc gratia offeratur, id est neque exterius neq; interius: siue exterius quidem, at non interius: quum nemini sit debitor, & mereantur omnes sine exceptione homines, non tantùm nullam Dei vocem audire, verùm etiam, quando Deo libet iusta sua iudicia sic exercere, exterius id audire quo ipsi magis ac magis gratiam quàm auribus solis audiunt aspernando, & seipos indurando, mensuram suam impleant. Inde verò & istud consequitur, Deum non illudere, quum gratiam suam exterius non autem interius offert iis quos sanare nec tenetur, nec vult: vt qui tunc per verbum suum iusta sua iudicia non minus serio exerceat, quàm quum per idem illud verbum gratiam

tiam suam exerit in iis quos seruare dignatur: ac proinde mirandū non esse quod Deus ne exterius quidem omnes, id est singulos, homines, imò ne singulas quidem Gentes aut familias vocet: & quod quoscunque exterius vocat, interiūs tamen non vocet: sed illud potius esse admirabilis & ineffabilis bonitatis, quod aliquorum misereri, efficaciter illos exterius & interiūs vocans, dignetur. Quod enim D. Andreas, ex Esaia citat, quum manifestè ad solum Israëlē spectet, non tantum ad omnes Gentes, sed etiam ad singulos homines detorquere, extremæ est impudentiæ. Et quod ait Paulus de Euangelij ministerio Gentibus quoque post euersum intergerinum parietem destinato, nemo nisi communis sensus expers existimauerit vniuersaliter accipiendum, sed potius indefinitè. Quæ sit autem vniuersalis & indefinitæ enuntiationis differentia, pueri vel mediocriter in Logicis eruditi norunt: vniuersale videlicet enuntiatum falsum esse si vel vnum aliquid ab ea vniuersalitate excipiat, vt exēpli gratia, si vel vnus homo *quidam* dari potest qui nō nascatur iræ filius, falsum fuerit enuntiatum, Omnes homines nasci iræ Dei filios. Ad indefinitæ verò enuntiationis veritatē, vt si dicas, Infantium quoque esse regnum cælorum, satis fuerit vel vnicum aliquos inueniri de quobus id verè dicatur. *Æquipollet enim vel affirmatum vel negatum enuntiatum particulari.*

*Non sufficere percussis electorum qui aberrarunt conscientis,
si iubeantur bene sperare de reditu.*

Operæ pretium est autem alium nodum hic soluere. Videtur enim res eodē recidere, siue dicamus, (quā sententiā ego tueor.) nunquam penitus excuti in electis & vera fide iam præditis, sed tantum sopiri ad tempus quod ad sensum & energiam attinet, Spiritum Sanctum, & fidem ac fidei fructus: siue cum aliis, (in quorū tamen numero non est D. Andreas, volens perire etiam posse ad salutem electos) doceatur excuti quidē penitus fidem ipsam & Spiritū Sanctum, peccatis contra conscientiam admissis, sed qui peccantibus postea per pœnitentiæ donum restituatur. At plurimum contra inter istec duo interest, nisi hoc adiciatur, tam esse certam illorum respicientiam apud Deum, quàm certa est & immutabilis electio: quod tamen apud istius sententiæ auctores & defensores non inuenio expressum. Præterea etiam si hoc exprimat, considerare apud se vnumquemque velim, quantò sit opportunior in eiusmodi tentationibus hæc consolatio, Spiritum Sanctum docere nunquam ab eo penitus recessisse vel recedere potuisse, qui semel veræ fidei sensum habuerit: ac proinde certa cum fidei nunquam penitus extinctæ *καταπομπῆς*, petendam ipsi esse à Deo veniam ipsi minimè denegandam, iuxta illud Apostoli non tan-

tum vocationē Dei efficacem, Rom. II. 29. sed etiam salutē quam efficit in peccatoribus dolor qui est secundum Deum, esse prorsus ἀμείβετον 2. Corint. 7. 10. Nec dicere Apostolum Rom. 8. 35. (quod tamen verum est) nihil posse impedire peccatores quominus per resipiscentiam Deo reconcilientur, (excepto vnico illo verè horribili peccato, quod quum nunquam remittatur, nunquā in electos cadit) sed nihil posse nos separare à dilectione qua Deus suos dilexit, nunquam eos eiecturus foras. Cogitet, inquam, Christianus Lector, quantò sit, & certior ex Dei verbo, quo vno nobis nitendum est, & ad recreandam magnitudine suorum peccatorū percussam mentē efficacior illa consolatio, quàm si quis misero illi dicat, Reuera semel illum excidisse ab omni fide & à Spiritu Sancto, sed tamen spem illi fieri de integro nouā ipsius adoptionis & reconciliationis. Nam hoc certè in mentem illi venire non potest quin simul concludat, vel mirabilem fuisse Deum oportere qui penitus deseruerit quem semel elegerat: vel electionis exitum ab ipsius hominis voluntate pendere, ac proinde rursus incertissimo ac planè vacillante fundamēto niti. Denique si non interruptum, sed prorsus abruptum est opus Dei in eiusmodi peccatis, quorum nescio an vllus etiam electus expers esse possit: quid aliud erit Christiani, quantumuis sancti hominis vita, quàm perpetua quædam abolitionis & repetitionis huius scæderis alternatio? Et hic videndum est etiam atque etiam, ne si statuamus penitus excidisse quempiam, Anabaptisimi necessitati aditus aperiatur. Eget enim nouo introitu qui semel eiectus est foras. Nec firmitus esse potest Baptismi sigillum quàm res ipsa cuius sigillum est. Neque Anabaptistis satisfecerit ista similitudo qua vtitur D. Kénitius in Examine Can. 10. Trid. Conc. de Baptismo, quæ sic habet, *Sicut aliquis potest naui excidere ipsa manente incolumi, ita ex arca Baptismi multi temerè in mare perditionis profiliunt & pereunt: nauis verò ipsa permanet integra. Et si per gratiam Dei is qui exciderat ad nauem reuerti potest, non aliqua alia noua tabula, sed solida ipsa nauis vnde exciderat, feretur ad portum salutis.* Regeret enim Anabaptista, hic non agi de ipso Baptismo in se considerato, qui semper est Baptismus promissionem gratiæ habens adiunctam, sed relatè ad eum qui baptisatur: neque de ipsa Ecclesia, (quæ semper Ecclesia est, & in hac similitudine rectius per hanc arcā quàm Baptismus significaretur:) sed de regressu in istam arcam. Quòd si per Baptismum ingressus est quispiam in illam arcam, ex qua per peccatum penitus excidit: quomodo per hoc ipsum à quo excidit, absque noua alia tabula, eò vnde exciderat restituetur? Perinde enim est ac si dicas eum qui sit domo quapiam eiectus, eadem illa introductione à qua exciderat rursus in illam domum restitui, quod est prorsus ἀόριστον, quum penitus eiectio necessaria sit alia noua introductio. Inde certè orta est illa Pontificio-

ficiorum doctrina, De peccatorum quæ Baptismum consequuntur, non per Baptismum, sed per nouum pœnitentiæ Sacramentum remissione, & restitutione in integrum, & quasi per alteram tabulam in portum enatatione: quod dogma meritò repudiamus, quâuis non nisi resipiscentibus remittantur peccata. At si quis non ipsa ciuitate, sed tantùm ciuis iure ad tēpus sit priuatus, nec ita domo eiectus quin alterius saltem pedis partem in limine domus habeat, neque nouo iuris ciuitatis dono, neque noua prorsus in illam domum introductione ipsi fuerit opus, sed vera cū ciuitatis principe & patre familiâs reconciliatione.

Populos & familias posse à fide penitus excidere, electos autem ex illis populis vel familiis, non item.

ILLud verò tuendo suo dogmati allatū à D. Andrea ex Ieremia de uxore per adulterium repudiata, & post alteras etiam nuptias à marito priore rursus assumpta, Dei quidem infinitam clementiam mirè commendat: sed nihil ad quæstionem propositam facit. Querimus enim de singularibus personis. Illic verò vt & alibi sæpe de ipsa gente agitur, quam Deus absque vlla firmitatis singulorum electionis mutabilitate, expleto electorum numero quos ex illa eligere constituerat, potest vt suo fœdere indignam, vel nunquam vel post aliquot demum quod definerit tempus restituendam abdicare: vt olim decem tribubus, & nunctoti Iudæorum genti, imò etiam maximæ orbis terrarum parti, firma nihilominus manere singulorum electorum & fide & salute, accidisse videmus. Et de hac quidem grauissima quæstione, id est de electionis & fidei, sæpe vt loquitur Apostolus, & suprâ firmam petrâ collocato fundamento, hætenus dictum est.

Falsum esse OMNES ritè Baptizatos Baptismi gratiam consequi.

Nunc verò tandem ad quæstionem accedo à D. Andrea maxima contentione agitatam: in qua Christianum lectorem obseruare velim, neq; hic agi de Pædobaptismo quem vtrinque asserimus: nec etiam ambigi an Baptismus adiuctam habeat gratiæ in Christo saluificæ promissionem, semper, quòd ad Deum attinet, cum exteriore signo & ritu coniuctam: sed de hoc inter D. Andream & me controuersi, quòd ille quidè singulis, sine cuiusquam exceptione, infantibus ritè baptizatis necessariò conferri fidem & Baptismi gratiam, magnis clamoribus affirmat. Ego verò nullis sacræ Scripturæ testimoniis, neque rationibus vllis, quæ ex principiis Theologicis deducantur, istud concludi posse asseuero, atque ad cò contrarium certis argumentis statuendum esse contendo. Imprimis autem,

agedum, ipsius argumenta excutiamus.

Primum, inquit, pag. 179. *horrendū est dictū quod ais, multa millia infantū baptisari qui nunquā regenerātur, sed in aeternū pereunt.* Ego autem totidem istis verbis sum locutus nescio, nec temerē istis amantibus *ἀδελφοί* fidem habere teneor. Sed ira sanē sum loquutus. Mihi tamen res ipsa clamat propositum non fuisse numerare siue multos siue paucos quibus verbū Dei sit ipsorum culpa odor mortis ad mortē, & quorum exitio cedant profanata Sacramenta. Sed hoc dictum volui tantū abesse, vt quemadmodū iste docet, quicumq; baptisantur, gratiam Baptismi recipiant: vt cōtrā quā plurimi, siue in infantia, siue adulti baptisati, vt apparet ex ipsorum scelerata vita & impēnitentia, extra Christum pereant nunquam regenerati. Quod enim alio errore tegere istum volens D. Andreas docet istiusmodi omnes à fide & regeneratione, quibus in Baptismo donati fuerant, excidere, non modò est petitio principij, vt in scholis loquuntur: sed etiam iis firmissimis argumentis refellitur, quibus paulò antè demonstrasse me confido, veram fidem, quæ sola Christum & in verbo & in Sacramentis verè & re ipsa apprehendit, donum Dei esse, suis electis peculiare, ac proinde ἀπεραιτέλιον, ex illo causarum salutis electorum in dissolubili nexu, quem proponit Apostolus Rom. 8. 29. & 30. instabili alioqui futura electorum ἀπορροπή firmissima, quæ ibidem adstruitur. Horrendum est igitur profectò tam multos & extra Ecclesiam & in medio Ecclesie sinu perire, sed an propterea falsū? Tota verò tristissimi huius euentus culpa penes homines residet, non penes Deum, nulli debitorē, & cuius potius benignitatem in aliquibus, etiam pauculis, vt & ipse prædicat pusillam suam gregem appellans, & ipsa docet omnium seculorū experientia, seligendis & seruandis, quā iustam in cæteris perdendis *ἀποτομίαν*, vt loquitur Apostolus: quorum alij veritatem diuinitus omnium animis insculptam detinent in iniustitia: alij oblatum sibi Euangelium vt ridiculum asperrantur: alij degustatum contra conscientiam persequuntur: alij denique cum offendiculo audiunt.

Idem pag. 480. *Spiritum*, inquit, *in Baptismo externo quem confingitis, ab aqua separatis quum docetis de adoptionis gratia & infantum regeneratione demum iudicandum ex motibus Spiritus Sancti quos sentiant si adoleuerint, & signa regenerationis ediderint.* Vtrūque calumniosè, istud verò etiam falsò. Num enim Spiritus vitæ à verbo Dei separatur, eò quòd non omne bonum semen in bonā terram cadat? Nū panis ille quem frangimus propterea per se non est corporis Domini *κονάρια*, propterea quòd indignè illum percipientes non fiunt Christi membra? Num denique Lux à Sole seiungitur quòd cæcis non luceat? Quinam verò fiat vt & verbum integrum & Sacramenta tota quibusuis accedentibus præbeantur, nec ta-

mentorum verbi, nec totum Sacramentorum à quibusvis recipiatur, suo loco diximus. Manet autem integrum semper sacramentum in sese: quamvis integrum non recipiatur ab indignis, quod sic paucis rectissime docet Augustinus contra Donatistas. *Non interest quomodo de Sacramenti integritate queritur, quid credat aut quali fide imbutus sit qui accipit sacramentum: Interest autem permulium, sed ad salutis viam, non ad sacramenti integritatem. Fieri enim potest, ut quis habeat integrum Sacramentum, & peruersam fidem.* Non ergo separantur in ipso Baptismo in sese qualis est & semper manet considerato, quæ Deus coniunxit, quamvis signum solum ab indignis, & quidem non ut signum, ad mortem sumatur. Nec rem ipsam immutat illius abusus. Quod ad illud autem iudicium certum attinet siue de infantibus siue de adultis, absit ut id nobis tribuamus, quod de nobis iste scribit. Iudicium enim istud, ut mox dicemus, penes unum Deum residet, nisi sit peculiariter de nonnullis patefactum. Et quod monet Christus ut de arbore iudicemus ex fructibus, verisimilitantum & probabilis est coniectura, non autem prorsus necessaria conclusionis. Nam & videri possunt ex apparentibus fructibus bonæ esse arbores, quas tamen esse putres exitus tandem ostendit, ut in Saule, in Iuda proditore & aliis infinitis hypocritis liquet. Ut in bonis etiam arboribus suæ sunt hyemes, in quibus ne folium quidem virens ad tempus apparet, nedum flos aut fructus: & sui quoque morbi non desunt, ut ex Danidis & aliorum sanctissimorum etiam virorum lapsibus constat. Infantes autem omnes quinam ad adolescentiæ tempus, & illos Spiritus Sancti interiores motus rejiceremus, quomodo tam multi in ipsa infantia moriantur? Ineptiora sunt igitur illa quam ut ullam refutationem mereantur.

Idem pag. 485 declamans *Qua certitudo, inquit, salutis aut consolationis in Baptismo esse potest, quomodo homines docentur nullos infantes in Baptismo renouari?* Calumniosè arreptum est aduersum me verbum **RENOVARI** ex mea Antithesi ad 7. Dogma à D. Andrea damnatum, quasi de iis infantibus illud intelligam qui in infantia moriuntur: quibus quomodo, & quatenus possit tribui renouatio suo loco dicam. Aliorum autem, eorum videlicet qui adolescent, dixi & adhuc dico renouationem non esse ad Baptismi siue in infantia, siue in adolescentia collati momentum restringendam, sed ab eo demum tempore quo Christum actuali vera fide ex auditu apprehendunt: quæ fides neque infantibus tribui, (ut mihi quidem videtur) potest, neque necessariò coheret cum Baptismi præbiti tempore, quod utrumque mox idoneis ut spero rationibus ostendam. Neque verò propterea quod diuina de singulis aliis quibuscunque arcana iudicia non possumus pro certis, & nulla apposita conditione asseuerare, idcirco nullus gaudij & consolationis locus piis baptisatorum infantium parentibus, vel ipsis baptis-

fatis adultis relinquitur. Aliud enim est sic de re quapiam dubitare, ut vera sit an falsa prorsus ambigas: quàm quod per se & absolute verum est, ut est electorum salus, alicui non sine conditionis incompetta adiectione applicare, quem non eoulsque nosse possis ut electus sit, annon, & credat certo scias, annon credat, & tamen electum esse vel etiam credere non temerè præsumas. Itaq; tum infantium parentes iubemus (quantum quidè, relicto Deo arcanis ipsius iudiciis, existimare de ipsorum liberis licet, etiam ante baptismum fortè mortuis, ac multò magis si baptisati fuerint) præsumere suos liberos in Dei gratiam esse receptos, tum ut in Ecclesia natos, tum ut baptisatos: addita exhortatione ut sancta educatione sic illos instituant, ut, si adoleuerint, sui Baptisimi mysterium intelligere, & vera fide ratum facere magis ac magis possint. Adultos autem fides suam ore quoque testificantem, prout & quantum charitas iubet, pro verè fidelibus, ipsorum tamen periculo si fortè hypocritæ fuerint, hortamur ut magis ac magis de sua salute in Christo, intuitus quidem per Sancti Spiritus testimonium, foris verò per externam & in verbo & in sacramentis vocationem ipsis diuinitus testatam certiorati, sanctis omnibus bonis operibus illam in sese ratam efficere satagent. Quod si ulterius vult progredi D. Andreas, ipse videtur quàm quod audet sibi & aliis tam certo spondere, sit re ipsa præstiturus. Illud verò mihi quidem videtur *ἀσέβητον*, fidem ipsam *ἀμετάμελλον* esse inficiari, & tamen tam certa & indubitata esse velle quæ etiam si D. Andreas largiret, tamen ipsomet teste, certum exitum non habeat: & quibus hanc saltem conditionem, idque in incertum, addi necesse sit, Si in fide perseverent.

At enim, inquit idem pag. 480. nos debemus non opinari, sed certo & sine dubio scire, & in fiducia accepti baptismi credere, nos esse in baptismo regeneratos. Immo ne istud quidem satis rectè, quum in adultis ad baptismum accedentibus fides, quæ certè Christum & omnia ipsius beneficia apprehendit, baptismum debeat ut ipsius *σημεῖον* & *σφραγίδα* antegredi: sicut contrà in infantibus (ut suo loco dicemus) fidem Baptismus antecedit. Sed hoc certè ut verissimè dictum concedo, veram hanc demum fidem esse, qua singuli sibi salutis in Christo promissionem, quàm certissimè fieri potest, tum in verbo simplici, tum in Sacramentis applicant *μνησθέν διακενόςαντες*, ut Paulus & Iacobus docent. Hoc enim illud est donum de quo conseruando, & in nobis per opera bona stabiliendo præcipuè toto vitæ nostræ curriculo debemus. Quid autem inde vult effici moniter ille censor? *Malè igitur sit à vobis (inquit) quòd pios parentes in perpetua dubitatione relinquitis, an ipsorum liberi per baptismum acceptum in filios Dei adoptati sint.* Immo pessimus est Logicus D. Andreas, tam dissimilia tam ineptè colligens. Quis enim hominum inquit Apostolus I. Corinth. 2. 11. nouit quæ sunt hominis, nisi

nisi Spiritus hominis qui est in eo: & quæ Dei sunt, nisi Spiritus Dei: itaque habere quidem fideles singuli possunt salutis suæ *populæ* ex Spiritu Sancto testimonium reddente ipsorum Spiritui, ut alibi loquitur idem Apostolus, clamante videlicet in cordibus ipsorum Abba pater: & ut inquit Iohannes, Per hoc nouimus ipsum habitare in nobis ex Spiritu quem dedit nobis: & fateor tum aliquatenus dignosci posse arbores ex fructibus, & iubere charitatem ut ne de peccantibus quidem fratribus desperemus, sed ut potius pro ipsorum resipiscencia precemur, nedum ut pro verè Christianis fratribus eos non agnoscamus quorum proba & honesta est exterior vita. Sed quum inde colligit D. Andreas posse nos ac etiam debere de aliorum fide & regeneratione certò & indubitatè, siue apud nos, siue apud alios statuere, imò etiam, ut ipse loquitur, iudicium ferre, fruatur ipse sanè hac sua temeritate.

Deum nunquam illudere hominibus, etiamsi promiscuè Euangelij gratia tum in verbo simplici tum in Sacramentis offeratur, quam tamen omnibus conferre non constituerit.

Idem pag. 488. ab absurdo cõcludere volens OMNIBVS (id est singulis) etiã reprobis (id est iustè suo tempore reprobãdis) non tantum offerri sed etiam conferri baptismi gratiam, *Cur enim, inquit, aut quomodo reprobis offertur, quod Deus nolit ab ipsis percipi?* Hæc illa est obiectio ex qua imperiti homines colligunt Deum à nobis statui qui hominibus illudat, nisi fateamur illu seruare constituisse aut saltem seruatos cupere quibuscunq; Euangelij salus siue in verbo simplici siue in Sacramentis offertur, ut alias hinc etiã nascentes non minus falsas obiectioes præteream de quibus in tractatu de Prædestinatione dicemus. Nunc tamen ut ad hoc respondeam, primùm omnium dico vocationem latius quàm electionis decretum patere, ut experientia ipsa docet, & testatur expressis verbis Christus, quum inquit, Multos esse vocatos, paucos esse electos. Ex quo cõsequitur duplicem statuendam esse vocationem, vnã videlicet quæ effectum suum sortiatur, alteram quæ sit inutilis. Secundo, præsuppono vocationem efficacem subterni electionis decreto, ut ex plurimis Scripturæ locis penitus liquet, ac præsertim ex illo insigni Pauli loco Rom. 8. 30. vbi causarum nostre salutis seriem totam demonstrat. Tertio, hæc efficacitatem id est quod Euangelij promissio ab aliquibus, nempe ab electis, recipitur, non à natura, non ab vlla præuisione vel fidei vel operum, sed à mera miseratione Dei *indonata* electis peculiari proficisci, quod existimo apud D. Andream nullis Scripturæ prolatis testimoniis indigere. Quarto, promissionem ipsam Euangelicam verbi prædi-

catione explicatam & Sacramentorum adiectione sancitam, distinguendam esse ab ea gratia qua audientium corda ad credendum & ad illam fide recipiendam preparantur, siue aperiuntur, vt loquitur Lucas, Act. 16. 14. secundum predestinationis aeternae decretum. Act. 13. 48. His autem positis, necessarium consequitur illos vehementer hallucinari, tum qui Deo propositum esse dicunt, (voluntas autem Dei & propositum ipsius pugnare inter se non possunt) omnes eos seruari quibus vult Euangelium praedicari & administrari Sacramenta, tum etiam multo magis eos qui cum D. Andrea, pro re certissima credi volunt gratiam Baptismi singulis ritibus baptismatis non tantum offerri, sed etiam re ipsa conferri. Praeposterus est autem eorum metus qui nisi istud illis concedatur, falsa & Deo indigna multa tribui somniant. Primum enim, iniquum nonnulli, videbitur alioqui Deus ille *quod de Spiritus* delectari maxime partis hominum exitio. Quasi verò Deo non tam conueniat iudicium quam misericordia. Iudicium autem eius in eo positum est, quod nullos nisi mortem propter peccatum iuste commeritos morti adiudicat. Cuiusnam est verò misericordiae debitor? Immo, iniquiunt alii, sic fuerit ipse auctor eorum exitij quos perdit. Cedo quamobrem? Quoniam iniquiunt, pereunt per Dei decretum. Nego. Sicut enim Deus suo tempore perdit quos ab aeterno perdere decreuit, vt tamen huius decreti exitus non à Deo proficiscatur, sed à peccatis & eius fructibus, quorum rei sunt quicumque ab ipso condemnantur. Itaque etiam ex decreto Dei, (si est prout Deus constituerat) pereunt, causa tamen efficiens, cui exitum merentur, non est Deus, nec ipsius decretum, sed peruentium reatus: non à creatione, ne in Adamo quidem in quo omnes peccauerunt, sed à corruptione initium habens: & cuius corruptionis non fuit author Deus, nec suator, sed spontanea hominis voluntas sponte sua Sarcina assentens & à Deo deficiens. Hanc autem defectionem impedire quidem potuit Deus, sed noluit, vt pote nulli debitor, & quidem iuste, quia Deus est, nihil neque volens neque nolens iniuste. Illam verò impedire potuit ac debuit Adamus, concupiscentia & seruitute peccati nondum in mundum ingressa, nec precepti diuini & praepcepto adiuncta comminationis ignarus. Neque his obstat, consilij diuini infallibilis exitus: quia causarum contingentium naturam non tollit ordinatio diuina, vt suo loco declarabitur. Denique obijciunt isti rursus. Deus ergo curram offert, quod conferre non vult? Et quid hoc est aliud quam hominibus illud dedit & aliud ore testari, aliud in animo habere? Respondeo, earens Deum hominibus per hominum ministerium consilia sua parascere, quatenus ipsi placet & prout nouit expedire. Inde fit vt per homines à se missos, & quorum officium est intravocationis suae limites permanere, saepe velit tanquam futura denuntiari quae tamen euenire

euenire nolit, idque non dolo malo nec vlla damnanda simulatio-
 ne, quæ in nullum bonum virum cadit, sed quia sic expedit, siue
 per misericordiam seruandi, siue iuste perdendi consilium spectetur,
 vt ex infinitis penè testimoniis liquet. Sic veritatem, id est ima-
 ginis diuinæ vestigia quæ ἐπιθετο λέγειν vocant Philosophi in quibus-
 uis hominibus, inò & in singulis adultis reliquit, quasi perpetuū
 præconem intus, etiam maximè surdis, loquentem: non cuius
 vocè seruentur, quamuis salutis viam commonstret, si veritas
 illa præstari ab ipsis posset, siue ipsi possent ex eius præsc. ipso viuere:
 sed, sicut monet Apostolus, vt sic fiant ἀνεπαροδύνητοι: electis vide-
 licet sic alibi, id est in semine benedicto, salutem quaesituris & in-
 uenturis per peculiarem Dei gratiam, cæteris verò tantò iustius
 condemnandis. Eodem consilio vsus Dominus Deus noster, ean-
 dem Legem penè obsoletam in monte Sina Moysis ministerio re-
 nouauit, non quæ iustificaretur quisquam, nec vt circumcideret
 corda, sed electos quidem suos sic occidens per Legem, vt eos ad
 Euangelij suo tempore exhibendi vitam adduceret: cæteros non
 quidem reddens ipse contumaces (nec enim contumaciæ effector
 est Deus) sed magis ac magis conuictos ostendens prorsus ἀνεπαρο-
 δύνητους. Sic duplex fuit Dei consilium in Cæramonialia tradenda
 Lege, vnum electorum respectu, qui in illa, tanquam in speculo,
 tum quid ipsi mererentur, quatenus illa fuit chirographus mortis,
 vt loquitur Apostolus Coloss. 2. 14. tum gratiam per eum ipsis af-
 ferendam contemplarentur, qui ipsorum peccata super aram crucis
 erat luiturus: cæteris verò iusto iudicio diuino ab eo relictis qui
 nulli debitor est, esset velut alter scopulus ad quem impingeret. Sic
 etiamnum hodie per diuini Verbi ministros, promiscuè iustos bo-
 num semen serere, plantare & rigare, relictæ penes eum spè pro-
 uentus, qui solus pro suo arbitrio dat incrementum, & prædicatur
 Euangelium & administrantur Sacramenta: idcirco semper adie-
 cta quidem gregi conditione (quam solus Deus in solis quidem e-
 lectis præstat) **SI RESIPISCITIS, SI CREDITIS**: singu-
 lis autem quibus prout res incidit, præsertim in Sacramentorum
 administratione, quæ singularibus personis præbentur, **SI RESI-
 PISCIS, SI CREDIS**. Et hæc quidem generalia sunt. Sin verò
 specialia exempla requiruntur, sic Moses ad Pharaonem missus est,
 non modò prædicente Domino fore vt non obediret, sed etiam vt
 sic iusto Dei iudicio induraretur, id est arrepta, vt impij & perti-
 naces facere consueuerunt, ex Dei de populi sui dimittendi manda-
 to occasione, semetipsum sponte & contra admonitam conscien-
 tiam obfirmans, glorioso illi Dei iudicio viam patefaceret prorsus
 ἀνεπαροδύνητος. Sic Elaias iubetur populum excæcare ad quem mit-
 rebatur, quasi idcirco missus, nempe quòd ad longè maximà popu-
 li partē attinet, vt exitus tandè ostēdit: non quòd Deus, vel seruo-

rum ipsius ministerium sint cæcitaris causæ, quæ à sola contumacium indomitâ rebellionè proficiscitur, sed quòd mereantur per se ipsos magis ac magis excæcari: sit autem præcipuum Dei in perpendendis illis instrumentum, mala ipsorum mens & malus animus. Nec temerè locus ille Esai. sexies in N. Testam. aduersus Iudæorum excisionem repetitur. Sic contrà de suis electis seruandis sollicitus Dominus, voluit Nineuitis à Iona prædicari quasi certam Nineuitarum intra 40. dies internecionem, hac vsus tanquam certò definita denuntiatione, quæ tamen erat duntaxat interminatio, quam nisi vt præcisam denuntiasset Dominus, aspernari fuissent Nineuitæ. Nec alia fuit mens Domini quum Ezechia per Iesaiam enuntia-
ret, Dispone domui tuæ quia morieris. Quis enim Dominum semel capta consilia mutare sine blasphemia crediderit? Non est igitur inanis illa distinctio in scholis vsitata, inter voluntatem Signi & voluntatem beneplaciti, quam vocant: nec illud etiam, licet malè à D. Luthero, rectè alioqui de re ipsa sentiente, damnatum, inter necessitatem consequentis, & necessitatem consequentiæ discrimen. Nec vnquã illudit hominibus Deus sincerè semper suos quidam electos vocans, iustificans, & tandem ad glorificationem adducens, cæteros verò, vel nulla vnquam Euangelica vocatione dignatus, vel Euangelio illis tantùm proposito, vt eos siue illud audire penitus dedignentur, siue id à se vel inuitis intellectum recusent, aut etiam degustatum euomant, tantò magis reddat ἀπολογία.

Quo sensu dicantur infantes credere, & eius fidei que sint in infantibus, ante adultam ætatem morientibus, effecta.

PAlmarium autem argumentum quo D. Andreas & cum eo nonnulli abutuntur, hoc speciosissimo nititur fundamento duplici. Primùm quòd sine fide possit nemo Deo placere, vt pote quæ sit vnicum Christi, tum in simplici verbo, tum in Sacramentis apprehendendi instrumentum. Deinde quòd scriptum sit, iustum non ex aliena sed sua fide viuere. Hoc autem posito fundamento, quum dicat Christus ad infantes regnum cælorum pertinere, & inter nos constet non minus esse baptizandos infantes quàm Iudæorum olim circumcidendos, baptismo tamen, absque ipsorum fide vano & inani futuro: inde necessariò concludi omnes infantes, (quum ad eos regnum cælorum pertineat, & sine fide impossibile sit Deo placere) vel ante baptismum, (de qua re nobis nullo Dei verbo constet) vel in ipso potiùs baptismo fide donari, ac proinde regenerari, quum vera fides necessariò Christum apprehendat. Id autem manifestè quoque ex eo liquere, quòd expressè dicat Christus Matth. 18. 6. & Marc. 9. 41. paruulos pueros credere. Quòd si ipsis obijciamus, fidem esse ex auditu, cuius capaces non
sunt

sunt infantes: respondet istud, si de auditu externo accipiatur, ad solos adultos pertinere: nihil autem obstare quominus Deus possit infantibus quoque fidem interiore afflatu conferre, idque penè facilius quàm adultis, in quibus viget illa intelligentiæ carnis & deprauatæ rationis repugnantia: Hoc autem Deum & posse & velle partim ex prædictis testimoniis liquere quòd regnum celorum ad ipsos pertineat: partim etiam ex Iohan. Baptistæ exemplo constare, qui, teste Angelo Gabriele, ab ipso matris utero Spiritu Sancto repletus, in eius utero exsilierit ad Mariæ virginis salutationem. Sic autem mihi videor paucis & quidem ordine complexus quæ in nostra collocutione non minùs perturbatè quàm verbosè D. Andreas hac de re inculcauit, ad quæ sigillatim sic respondeo.

Ac priuùm quidem dico, etiam si quicquid isti argumento fulciendo præstruitur vterò ipsis concedatur, malè tamen ipsos de singulis sine exceptione infantibus baptisatis affirmare quod indefinitè Christus de infantibus dixit, non minùs ineprè quàm omnes olim Iudæi nomen seminis Abrahami iactabant, quòd Paulus ad solos electos restringi docet. Rom. 4. & 9. & Gal. 3. Certè quum vt nouum fœdus veteri in eandem gratiam & fidem successit, ita baptismus eiusdè iustitiæ ex fide sigillum sit atque olim Circumcisio, non minùs falsò concluditur singulos baptisatos infantes regenerari, quàm olim singulos infantes foris circumcisos carne, fuisse quoque intus Spiritu Circumcisos.

Deinde argumentum à potentia Dei sumptum ne refutatione quidem indiget, nisi de eiusdem voluntate & ordinatione verbo ipsius patefacta nobis constiterit. Exemplum autem illud Iohannis Baptistæ rectè quidem citatur aduersus Catabaptistas, non vt quibusuis nedum singulis id tribui dicamus quod illi fuit peculiari beneficio datum, sed vt liqueat Deum arcanam suam vim mirificam in quibus ipsi libuit infantibus exerere, vt in fœdere suo conceptis & natis. Præterquam enim quòd singulare est illud factum, ex quo colligi generalis nulla conclusio potest, vt tadem agnoscit ipse D. Andreas, pag. 494. si trahendum esset istud in exemplum, non esset à baptismo, sed ab ipsa gestatione in utero inchoanda infantium sanctificatio. Deniq; nemo neq; rectiùs neq; elegantiùs illud exempli Ioh. Baptistæ quatum & quatenus valeat explicauit quàm August. Epist. 57. his verbis, *Nec quod factum est in Iohanne contemno: nec inde regulam quid sentiendum sit de paruulis figo. Immo id in illo propterea mirabiliter prædico, quia in aliis non inuenio.*

Locus autem ille Matthæi & Marci aliquoties à D. Andrea inculcatus, ad asserendam infantium fidem manifestè detorquetur. Nec enim ibi agitur de puerili ætate vel fide, sed reprehenditur stulta discipulorum ambitio, proposito pueri exemplo, quòd ætas illa sit adhuc simplicitatis plena, & à liuore, ambitione, fastu, carterisque

huiusmodi vitis aliena. Itaque manifestè Christus τῶν μωπῶν qui in ipsum credunt appellatione, ætatem puerilem non ἀπλῶς, sed κατὰ τι respicit, eos ipsos intelligens quos Matth. II. 15. idem Christus etiam abiectiore & infantili ætati proprio nomine μωπῆς appellat, nō ætatis profectò, sed sincere & sanctę simplicitatis habitatione, σοφίᾳ & σωτηρίᾳ huius seculi oppositos, de quibus Proph. Psal. 131. similis, inquit, in me fuit animus meus recenter à lacte depulso: & Paulus, Factus sum omnibus omnia. Alioqui, si fide, & quidē ipso quo baptisantur momēto, vt iste contendit, fide illa iustificante infantes, & quidē omnes donarentur, magna esset causa cur quàmplurimis optabile fuerit, non tantum κατὰ, sed etiam τὰς φρεσίν, contra doctrinam Apostoli μωπῆζεν. Quòd si istis paruulis qui credūt, placuerit illum ipsum puerulū, quē ibi pro puerilis simplicitatis exemplo aduocatū dicitur Christus in medio discipulorū statuisse, & ceteros etiā illi nō dissimiles accēseri, quoniā δευτημίᾳ dixit Christus, τὸ παιδίον τῆτο, id est vt puerulus iste, & τριέτητον παιδίον, puerulū talē, non repugno: sed addo grandiusculū iā fuisse, nec triennem aut quadriennē dūtazat, vt nimis quoque confidenter diuinat D. Andreas, sed qui iam inter auditores Christi versaretur, & pro suo modulo docentem intelligeret & affectaretur, pueritia videlicet, media inter infantiam & adolescentiam, qualia sunt illa παιδία, quę speciatim Iohan. compellat 1. Iohan. 2. 14. & 18. Et hoc ita esse liquet etiam ex verbo σκαρδαλίξεν, quod in infantiam & primam illam pueritiam non cadit, quamuis hunc dicatur apud Marcum Christus inter brachia recepisse, non certè quem vt βρέφος gestaret, sed quem aduocatū beneuolè & paternè amplexatus, mox apud se discipulis suis cinctus constituerit. Itaque ne istud quidem D. Andream vel tantillum iuuat.

Illis autem prorsus ἀτέχνοις argumentis refutatis, superest fundamentum illud verè solidum & firmum: quòd videlicet in fœderis æternæ vitæ formula vbique fides cum promissionis æternæ vitæ efficacia connectatur, & vniuersale sit illud dictum, fieri non posse vt sine fide quisquam Deo placeat. Hoc autem quum negari nec possit nec debeat, & ad infantes pertinere regnum cœlorum disertè dicat Christus: & sanctos eos esse pronuntiet Apostolus, hinc rectè & necessariò concludi videtur, Infantibus tribuendam veram illam fidem, qua de re nō eadem sunt doctissimorum etiam veterum Theologorum sententiæ. Est enim hæc quæstio ex earum genere, in quibus, propterea quòd omnes multa cognoscimus ex parte, variare sententiis, saluo nihilominus Orthodoxæ fidei fundamento, licet, modò vera doctrina de Originali corruptione & reatu, & tum iustificatione tum sanctificatione, ac vita æterna in vno Christo quarendis & per fidem apprehendendis conueniat. Conscientiunt igitur omnes, ne infantes quidem absque fidei interuentu
 posse

posse Christo & eius beneficiis potiri. Sed quænam illa sit fides infantium meritò quæritur, quum propter ætatem non sint vllius rei intellectu percipiende, nedum vllius persuasionis capaces. Hinc factum vt illam fidem alij in Ecclesia, alij in offerentibus, alij in parentibus sitam esse velint, quæ passim apud Augustinum occurrunt, infantes quidem accensente credentibus & fidelibus, sed ita vt epistola 23. neget illos mente ad rem ipsam annuere: & epistola 57. diuina scire: habitare tamen in illis Spiritum Sanctum, aliena videlicet fide offerente paruulum ad Baptismum, vbi forinsecus quidem Aqua exhibeat Sacramentum gratiæ, intus verò Spiritus operetur beneficium gratiæ. Hæc autem omnia obscure sanè dicuntur, quæ obscuritas peperit diuersas illas scholasticorum distinctiones perplexas, quas ætatis nostræ doctissimi Theologi vt euoluerent statuant non quidem ipsam fidem actu infundi infantium intellectui, sed eius tamen inchoationem quandam & veluti semen ac radicem, vt & regenerationis in voluntate: arcana & inscrutabili vi quadam Spiritus Sancti effici. At D. Lutherus, eòsque progressus est, vt discretè affirmet & credendum esse doceat, infantes arcano & inscrutabili modo vera fide actuali donari, & in intellectu ac voluntate in Baptismo & per Baptismum regenerari, ad Ecclesiæ & offerentium & parentum preces impetrata: hoc duplici fundamento nixus, quòd Deo placeant infantes baptisati, fide autem propria cuique sit opus, iuxta illud, Iustus sua fide uiuet. D. autem Andreas ne hoc quidem dogmate indefinito contentus, contèdit *singulis sine cuiusquam exceptione infantibus baptisatis fidem dari & infundi, idque eo ipso quo baptisantur momento.* & quod penè est incredibile, *non extraordinario sed ordinario modo, quoniam inquit, extraordinarium non est quòd Deus fidem in infantibus baptisatis operatur.* Sic enim loquitur disertis verbis, pag. 491. & pag. 492. quod postremum ipsius dictum si verum esset, tum constituendus erit duplex ordinarius modus conferendæ fidei. Vnus per intrinsecum tantum auditum in infantibus, (nisi fortè velit aures quoq; corporis in infantibus aperiri): Alter per auditum extrinsecum & intrinsecum in adultis. In quibus autè afflatum extraordinarium intrinsecum statuemus? nempe in adultis repente per Spiritum Sanctum immutatis, vt in Prophetis, & in Paulo vsuuenit: quam D. Andræ sententiam Ecclesiæ diiudicandam, vt & alia noua & inaudita ipsius dogmata relinquo. Caterum quis sum ego qui me discipulatorem inter tantos viros statuam? Dicam tamen quid hæc de re mihi videatur, paratus in hoc quoque vt in cæteris, non certè D. Andræ, neque ipsius similibus, sed doctorum & veritatis amantium Theologorum iudicio acquiescere. Aliquam Euangelij notitiam, nedum Christianam illam *ἡ ἀπροσφύβητος*, in mentibus infantium antequam per aetatem fiant illius audiendi & per Spiritum Sanctum intelligendi &

vera fide recipiendi capaces, neque ex vlllo scripturæ testimonio, neque vlla ratione firma, immò ne ex valde probabili quidem coniectura statui posse existimo, nisi si quando Deo libuit extra or dinē in quopiā vim illam suam mirificam exercere. Idem sentio de voluntatis, siue affectuum, quatenus iis hæc vita, vel rectè, vel prauè gubernatur, in nouatione. Nec puto ante D. Lutherū inuentum esse vllum vel ex patribus, vel scholasticis qui dogma illud assereret. Immo August. epist. 57. *Scire diuina, inquit, paruulos qui nec humana ad huc vident, si verbis velimus ostendere, vereor ne ipsis sensibus nostris facere videamur iniuriam, quando id loquendo suadere studemus, vbi omnes vires, officiumque sermonis, superet euidencia veritatis: & de cōuersione cordis, idem lib. de Bapti. 4. cap. 24. In Baptisatis infantibus præcedit Regenerationis Sacramentum, & si Christianam tenuerint pietatem, sequitur in corde conuersio, cuius mysterium præcessit in corpore.* Firmum autem præterea huic elidendo dogmati argumentum nobis ipsa experientia subministrat. Nam liquid tale in infantium animis aut voluntate Spiritus Sanctus efficeret: fieri ne posset vt ex tot myriadibus vnus saltem quispiam ex illa prima infantia excedens, & firmiora nactus intelligentiæ & affectuum organa, fidei & regenerationis illius testimonium non ederet? At quem mihi dederis infantē adolescente ætate futurū Christianum nisi auditu verbi quæ antè ignorabat, & quæ neq; caro nec sanguis docet edoctum? Quòd si tam certò statuendum est illos esse intellectū credentes, & voluntate renouatos, cur non etiam recens baptisatos ad Cœnā Domini, ne de cogitationibus quidē prauis suspectos admittimus? An quòd, vt videtur ex alio D. Andree dogmate inferri posse, omnes illi in infantia fide vera donati & regenerati, crescente ætate Spiritum Sanctum amittant, & sint ad elementa fidei per catechismum reuocandi? Omnino igitur illud dogma stabiliri nulla recta ratione potest. Sed & illa interpretatio dicti Augustini de Ecclesiæ & offerentium fide, quòd videlicet per Ecclesiæ & offerentium preces fides infantibus donatur, est petitio principij, neque ex vlllo ipsius Augustini loco potest colligi hoc illi in mentem venisse, qui tam expressè neget paruulos magis posse corde credere quàm ore confiteri. Sed ipse Ecclesiam cōsiderauit vt omnium fidelium matrem, & offerentes vel ipsos parentes infantium, vel alios parentum vicem & personam sustinentes: vt Ecclesiæ membra: ideòq; existimauit horum fidem vt vnum corpus mysticum constituentium cum ipsis infantibus, sufficere ad ipsos quoque infantes Christo inserendos: qua de re mox dicebas. Illa verò inchoatio quæ veluti radicis ac feminis rationem habeat, quatenus mihi quidem videatur necessariò statuenda, mox explicare conabor.

Quid igitur? audi patièter quid hic sentiam, Christiane lector & diuidica.

diudica. Agnosco non tantum posse, sed etiam debere infantes baptisari, ex Christi præcepto non minus expresso quam olim mandata fuit Circumcisio: unde efficitur paedobaptismum non esse rem vanam & ludicram, sed quæ diuinitus tum remissionis peccatorum, tum renouationis promissionem signis adiunctam habeat. Concedo etiam quamuis non quisquis in Ecclesia nascitur necessario sit ex electorum & seruandorum numero, in quibus solis efficax est, tum in prædicato verbo, tum in Sacramentorum administratione salutis promissio: tamen, quoniam Deus illud discriminis sibi soli in aliis diudicandis integrum seruat, singulis infantibus in Ecclesia natis iuberi Pastores baptismum administrare qui etiam omnes infantes indefinitè sunt electi præsumendi. Affertior quoque tribus istis vt certissimis & immotis enuntiat: Ad infantes in Ecclesiæ corpore natos pertinere regnum cælorum: Neminè ingredi in regnū cælorum, nisi in Christo iustificatū: Neminè nisi fide sola in Christo iustificari. Ergo, inquires, fide quoque & quidè illa vera & actuali, quæ sola Christi iustitiā apprehendit infantes nisi oportet. Hic verò nodus ille perplexus occurrit, ex cuius explanatione pendet huius controuersie vera decisio. Sua cuiusque fides ea proprie esse dicitur qua sibi inherere sit præditus: cui opponitur aliena, id est quæ sit in altero, quarū illa dicitur cuique ad salutem necessaria, ista verò non magis cuiquam prodesse quam si diceretur quisquam alterius anima viuere. Et hic est scopulus ad què, vt mihi quidè videtur, impingunt quicumque actualem fidem in infantibus, certissimo errore, teste quoque August. & scholasticis, imò omnibus ante D. Lutherum patribus, cõstituant. Quam enim fidei præeat notitia & assensus intellectus, ipsam quoque voluntatem afficiens, tribui infantibus nullo modo potest quin totidem constituamus miracula quot infantes in Ecclesia nascuntur & baptisantur: & quum paucissimi adulta ætate baptisentur, fides in nullis pene nascetur sed sentiri incipiet ex auditu: quæ omnia sunt tã falsa vt sine pertinacia defendi non possint. At infantibus tribuitur fides sic aliena, quoniam in ipsis non inest, vt tamen pro sua in illis ex Dei pacto censeatur: ea videlicet fides, qua parentes non sibi solis sed suis quoque posteris æternæ in Christo vitæ ius, Deo semper, vt fæpe dixi, relictis particularibus in hac discernenda sobole iudiciis, per Dei misericordiam receperunt. Ero enim, inquit ille nobiscum paciscens, tibi & semini tuo Deus, etiam in mille, vt alibi loquitur sui ipsius interpres, ad mille vsque generationes. Num verò aliqui idcirco non semen sunt, quia vel ante baptismum vel post baptismum ante adultæ ætatè ex hac vita euocantur? Immo in eo maxime sunt felix semè, quòd absque certamine carnis & spiritus brauium in eo statim recipiunt qui pro suis omnibus certauit & vicit: vt mirum non sit Christum puerulis tam benignè in suas vlnas receptis

benedixisse, regnum cœlorum peculiariter illis addixisse, vt illis similes fieri studeremus (comparatè id quidem & *κατὰ τὴν, κατὰ τὴν* videlicet non *κατὰ τὴν ὄψιν*) præcepisse. Nam alioqui nascuntur & ipsi caro ex carne, & quia in Adamo peccarunt, morti etiam æternæ in sese obnoxij, sed vt alieno simul & suo peccato peccatores, quia in eo erant qui sibi & suis peccauit, sic aliena simul & sua fide iustificati, quia in credentibus parentibus erant, qui sibi & suis ex fœderis formula crediderunt: illud quidem vt ex ipsis natura ad mortem, istud autem gratia vt ex Christo ad vitam: illud quia ex peccatoribus, istud quia ex credentibus nati. Duplicem enim personam sustinent sancti parentes, vnam, vt prioris Adami filij, caro carnem gignentes, alteram vt in posteriorem Adamum per fidem adoptati, donum illud ad filios non iam suos, sed Dei transmittentes. Num enim deteriore cõditione fuerint sanctorum progenies, in hoc sanctissimo & in æternum immutabili fœdere, quo salus æterna patribus & liberis in infinitum tribuitur, quàm sint quorumuis hominum in ciuilibus omnibus cõtractibus liberi, in quibus patres sibi & suis descendentibus omnibus de re quapiam pepigerunt: nisi si fortè casu quopiam hæreditatis iure exciderint, aut in donationis cõtractu cautum sit vt donati liberum sit ex donatarij sobole quos voluerit seligere ad quos demum hoc beneficium sit transiturum. Et curnam sicut iuris ciuilibus fictione sui hæredes vna quædam esse persona cum patre censentur, istud quoque in ista spiritali generatione apud Deum non valeret? Huc enim nos ducunt illæ similitudines primitiarum, & totius massæ: radicis & ramorū: non quòd fideles ex fidelibus propagata fide nascantur: (nihil enim hic natura hæreditarium) sed quia sancti ex gratia gignunt ex eadem gratia sanctos vt fœderis per fidem apprehensi: ad cõquidem vt Apostolus de Israël genere quantumuis nunc excisa loquens, tamen propter Patres, quòd ad electionem attinet, eam non in perpetuum excidisse testetur. Hæc illa est igitur parentum fides, sic aliena, vt electis eorum infantibus nascentibus facta sit sua ad fœderis in Baptismo ob signationem alioqui non admitte[n]dis. Nec est cur existimet quispiam doctrinam ex opere operato sic stabiliri, Nec enim piorum infantibus primus ad salutem additus est Baptismus, sed ipsa ex piis parentibus propagatio: & illius fœderis ob signatio per Baptismum, non aliunde quàm ex vi fidei parentum ex fœderis formula interuenientis oritura. Quòd si quis amplius roget quid ergo nascentes electi ex piis parentibus infantes nascendo ex Dei in Christo gratia recipiant, & quid Christi per Baptismum in ipsis ob signetur? Respondeo, rem ipsam postulare, vt quum infantes qui ad ætatem adultã perueniunt pluribus morbis per se lethalibus laborent, quàm qui vel ante Baptismum, vel antequàm adolescant baptisati moriuntur, pluribus isti quàm illi

reme-

remediis ex ipso Christo petitis indigeant: quod qui non animadvertunt, non pauca in hoc argumēto non satis aptè nonnunquam effundunt. Nascuntur ergo infantes, etiam electorum, propter alienum simul & suum ex Adamo propagatum peccatum corrupti & rei: sed nullis adhuc illius vitij amarissimis fructibus coram Deo facie contaminati. Sufficit igitur illis admirabile quidem & abditum ac inscrutabile, certissimum tamen, illud Sancti Spiritus in ipsis opus merè passivum, quo fit ut Christi membra nascantur cuius ad mortem usque crucis obedientia ipsis imputata à mortis reatu ipsos absolvit, & æterna vita per imputatam eandem Christi iustitiam in ipso dignos efficit. Quòd ad corruptionem autem attinet cui obnoxij nascuntur, ipsorum Spiritus prius ex hac vita in illam beatam euocatus quam corruptionis illius fructibus contaminetur, illa certè specie renouationis non indiget unde in adultis certamen illud inter Spiritum & carnem exoritur, sed ad illum ipsum regenerationis gradum altiorem multò & feliciorem rectè transcendit, in quem apud Deum in Christo euehantur quicunque in Domino moriuntur. Tenera autem ipsorum corpora semen quoque incorruptionis iam tum eiusdem Spiritus Sancti virtute in eodem Christo recipiunt. Hæc demum igitur est infantium electorum: in infantia morientium iustificatio, & hoc illud est in ipsis regenerationis semen, quos meritò felicissimos propterea ducimus, atque ad eò non opinamur, ut nos calumniatur D. Andreas, sed verè affirmamus. Verùm quoniam inter Abrahami filios non omnes sunt hæredes, ut inquit Apostolus, sed promissionis duntaxat filij. (Deus enim nulli debitor, quorum vult duntaxat miseretur, & etiamsi nullius miseretur, nulli iniuriam faceret, quum omnes in sese iræ filij nascantur) & nostrum non sit ne in adultis quidem alios ab aliis pro certo discernere, idcirco promissionis applicationem ad singulares personas præsumere quidem possumus ac debemus Dei voluntate freti: affirmare verò aliter quam probabiliter & cum conditione nobis incomperta, non scientiæ alicuius fuerit, sed merè audaciæ ac temeritatis. Hac igitur de re sic pro meo modulo statuo. Et ne nouum dogma videar inuehere, Augustinum audiamus hac de re 14. Serm. de verbis Apostoli sic perspicuè scribentem. *Quomodo credunt infantes? Fide parentum. Si fide parentum purgantur, peccato parentum polluti sunt. Corpus mortis in primis parentibus generauit eos peccatores: Spiritus vitæ in posterioribus parentibus regenerauit eos fideles.* Hæc ille. rectissime quoque in eo sentiens, ex hac sanctitate, in qua piorum parentum infantes nasci Apostolus testatur, colligi debere negans illos Baptismo non indigere. Et Bernardus epist. 77. *In nationib; (antem Circumcisionem videlicet) quotquot fideles inueniunt, adultos quidem fide & sacrificiis credimus expiatis, paruulis autè*

etiam solam profuisse, immò & suffecisse parentum fidem. Et ibidem Infantibus quia hanc prohibente aetate, non possunt habere fidem, hoc est cordis ad Deum conversionem, consequenter nec salutem si absque baptisimo perceptione moriantur, non quòd, vel ipsi quando baptisuntur fide omnino careant, sine quâ impossibile est vel ipsos placere Deo, sed saluantur & ipsi per fidem, non tamè suam, sed alienam. Dignum namque est, & ad Deum spectat dignitatem, ut quibus fidem aetate denegat propriam, gratia concedat prodesse alienam. Nec enim Omnipotentis iustitia propriam putat ab his exigendam fidem, quos nouit propriam nullam habere culpã. Idem autem atque August. excepto D. Lutero, & quibus satis est à vtròcòrpa, doctissimos quosque Theologos aetatis nostræ sentire, id est. Pædobaptisimi fundamentum, non in fide vlla infantium actuali, sed in fœderis aeterni formula quod pij parentes fide apprehenderint cõstituerè, ex ipsorũ Catechismis & quàm plurimis aliis liquet.

Gratiam Baptisimi quibusuis in baptisimo ritè administrato præberi, sed à solis electis recipi.

DIXI In baptisimo ritè administrato gratiam baptisimi præberi à Deo baptisatis omnibus, etiam si non à quibusuis recipiatur. Et quid est ista sententia verius? Et tamen hoc quoque sibi arrodendum putauit D. Andreas, conquerens sic à nobis excludi quos dicamus à Deo iam inde à conceptione & natiuitate ad aeternam damnationẽ creatos, & ordinatos, quos Deus regenerari & saluari non lit. Ego verò in hoc responsò, quàm præbitam sibi gratiam recipere vel non reciperent, ne verbo quidem attigi. Sed nullam ille sibi præmittendam occasionem nostri apud imperitos ira ducendi existimauit. Verùm bene est quòd dentem impegit solido. Si vult ille, vti certè vult sicut disertè in superiore obseruatione scribit, omnibus, id est singulis, non tantùm præberi, sed etiam cõferri baptisimi gratiã: Ergo & fidem, quum præsertim mordicus teneat omnes etiam infantes oportere actuali fide donari, alioqui futuros Baptisimi gratiæ expertes, ac proinde perituros. Ergo fides erit omnium baptisatorum. Vtri verò credemus? num D. Andrea potius quàm Christo, *Multos esse vocatos, paucos electos*, pronuntiantis? quàm Apostolo fidem non esse omnium disertè scribenti? quàm denique communi omnium seculorum experientiã? Quòd si fides est omnium, ergo & omnium salus. Negò, inquiet D. Andreas, nam plerique à fide excidunt. Immo, si hæc exceptio vera est, nec perfectioris & respicientis donum cum vera fide quantumuis sæpe laborante & sopita necessariò cohæret, vbi spei nostræ firmitas? vbi nostræ *πληροφορίας* in probationibus & castigationibus omnibus gloriatio? vbi Apostolicum illud, *Quis nos separabit à dilectione Christi?* vbi illa *χαρίσματα ἀμεταμέλητα* vbi decreti Diuini immutabilitas, si à nostra instabilitate suspenditur? Denique si fides omnium

Adi

in obser.

the fin

quanti.

nium

nium est ritè baptifatorum, & fides est ab electione gratuita non à nobis, omnes igitur ritè baptifati electi. Electorum autem cærus est Ecclesia, Ergo singula Ecclesiæ mēbra electi. Quinam verò dicetur eligere qui omnes accipit? Et quinam stābunt tot illæ Christi similitudines, de puris & impuris in visibili Ecclesia simul collectis? Et rursus, si hæc fides à Baptismo initium habet, ergo ante Baptifmum excedentes omnes necessariò perituri, quum, si D. Andreas creditur, nemo sine fide sua & propria Deo placere possit. Nec ramen ausus est in hac collatione D. Andreas omnes non baptifatos, sed solos Baptifmi contemptores à regno Dei excludere. Sic autem secum configere hominum à vero aberrantium sententias necesse est. Et ne nunc quidem vides, Germania, quam Theologiam isti in sinu tuo doceant? Caterum, vt etiam aliquid de eo dicam quod hic mihi impingitur, primùm magnam huius hominis inscitiam illud prodit, quòd nos existimat Dei decretum à nascentium conceptu & natiuitate exordiri. Nam si ita res esset, nascentium præxistentia decreto Dei præiret, quum è contrario quicquid est, idcirco sit quòd Deus decreuerit vt esset, quòd nisi statuat, consequetur esse à seipso quicquid est, id est, totidem fuisse, esse, & futuros Deos, quot res fuerunt, sunt, & erunt. Et illis insanis hominibus assentiendum erit qui mundum, corpus esse quoddam crediderunt Deo coæuum, & à Deo ceu anima quadam animatum. Deinde decreti de suo tempore propter sua peccata damnandis nonnullis, causa plana erit & perspicua, nempe quòd in peccatis concipiuntur. Hoc autem si verum est, cur Apostolus quæso ad æternam illam & immortam Dei voluntatem assurgit? Sed & polcit omnino contrariorum ratio, vt quiddam vicissim quum de electis agitur, vel re ipsa præxistens, vel in mente Dei præscitum in iis quos Deus seruare decreuit, seruandorum suo tempore decreto subternatur: quod dogma merè Pelagianum esse Orthodoxis omnibus constat: vnde blasphemiam etiam illa consequeretur, nos videlicet non in Christo, sed in nobis esse ante tempora æterna electos. Et hic rursus exclamare cogor, Germania, quā tandem fiat vt non animaduertas, cuius Theologiæ doctores in sinu tuo foueas. In aliis autem duobus huius quantumuis brevis obseruationis locis, dæe pudentæ calumniæ se produnt. Nec enim vnquam diximus aut dicimus, ita crudè & simpliciter, vt hic scribitur, aliquos ad æternam damnationem creatos & ordinatos: sed addimus huius decreti non quidem decernendi, sed exequendi causam in ipsis hominibus hærentem: nempe eorum quos damnat corruptionem & reatum, ipsiisque aded in plerisque corruptionis fructus: quamobrem etiam isti ab Apostolo iræ vasa dicuntur, iræ vocabulo iustam in ipsis vasis iræ Dei causam, non autem in ipso Deo sitam demonstrante. Altera autem calumnia in his verbis posita est, *Quos Deus*

regenerari & seruari nolite, quæ sic ambigüè expressit D. Andreas quasi velint quidem isti seruari, Deus autem ipsorum voluntati resistat, & istis salutis viam captantibus reluctetur. At è contrario, quamuis verum sit Deum, qui nulli debitor est, eorum nolle misereri quos in suis ipsorum peccatis relinquere ab æterno decreuit: tamen hoc quoque verum est, illorum alios idcirco nec aliam ob causam damnari quàm quòd veritatem Dei, id est *φωσὸν* eius notitiam Dei in iniustitia detraherint: alios quòd Euangelij lucem præterea vel penitus fuerint aspernati, vel degustatâ euomuerint: alios denique quòd utriusque veritati & notitiæ Dei hostiliter restiterint: quod singuli certè mortales facerent, nisi Deus eorum quos vult misereretur. Et quid tandem in istis est, quod ve verissimum concedi non oporteat?

Quemadmodum antea audiuius D. Andream vanissima ratione affirmantem separari baptismum in sese, nisi sine exceptione fateamur singulos baptisatos Aqua, etiam Spiritu baptisari: nunc magis etiam futili argumento idem contendit, non haberi baptismum pro lauacro, sed duntaxat pro signo, nisi omnes baptisatos fateamur eo ipso quo baptisantur momento regenerari. Homo certè mirè confidens: an verò Spiritu quoquam non tantùm *ζωοποιῶν*, sed etiam *ἀποκαθάρσει* ea mensura donatus, vt possit quoque ipsius efficacitatis Spiritus Sancti momenta dimetiri? At istud certè inanissimū somnium, ne refutatione quidem indigere apud satis sanæ mentis homines arbitror. Ad infantes quidem quòd atinet in Ecclesia natos & diuinitus electos (cuiusmodi non temerè dixi cunctos præsumi) & antequàm vsum intelligentiæ nacti sint morituros, facillè existimari, Dei promissione fretus, nascèdo inferi Christo, sicut antè pluribus exposui. De cæteris verò quid aliter statuere nisi apertissima temeritate possimus, quàm eos tum demum regenerari quum vera fide ex auditu donantur? nisi si in nonnullis Dominus extraordinariam illam vim afflatus sui exeruerit. Hoc verò tempus quis hominū definiet? Vt autem quæ sit vis illius vanissimi argumèti omnes intelligant, quæso, an semè quodpiam non fuerit semen, sed vanum & fictum quidpiam: nec fatio est vera fatio, sed ludus aliquis inanis, nisi statim aruo creditum illud germinet, herbescat, floreat, fructificet? an nō qui accersitus à patre vt iret in vineâ, illius vocem aliquândiu tant opere aspernatus, vt se illuc iturum non esse contumaciter testaretur, postea respiciens, tum demum fuit ea patris quam contempserat voce affectus? Num verò somniat D. Andreas tantam omnibus diuinitus vocatis tribui promptitudinem fidei & alacritatem animi quanta fuit Abrahami, filiorum Zebedæi, Matthæi, & cæterorum eiusmodi? Imò qua rationis vllius specie imaginatur vel Circumcisis olim, vel nunc baptisatis infantibus ad adultam ætatem peruenturis, fidem

Ad 3.
obserua-
tionem
in ante-
thelin. 4

re ipsa

re ipsa dari prius quam adulti facti, vocem audiant Euangelij, & Domino cor illorum aperiente credere, incipiant? Quem enim vel vnicum inter tot myriadas dederit D. Andreas, qui adultus factus, de mysterio salutis quicquam teneat, nisi quod adultus auribus hauserit? Et omnes tamen in infantia baptisatos, si D. Andrea creditur, affirmandum est, ut vis sua baptismo semper conseruet, eo ipso quo baptisati sunt momento vera fide actuali donatos & regeneratos: modo scilicet quodam incomprehensibili: quam etiam fidem ac regenerationem, proinde incomprehensibili itidem modo omnes amittant, prout ex infantia ad ætatem firmiorem accedant. Denique ut semel expediatur hic nodus, ausit-ne dicere D. Andreas, eos qui vel nulla, vel simulata fide, vel hæretici in hæreticorum Ecclesia, baptismo tamen Christi baptisantur, aut Baptismi gratiam eo præsertim momento consequi, aut resipiscere nunquam posse, aut si resipuerint, & ad fidem Orthodoxam peruenerint esse rebaptisandos? Nequaquam opinor. Ergo siuis illis Baptismus non eo certè momento quo fuerit ipsis administratus, sed eo demum tempore quo resipuerint, nec fortassis ante extremum vitæ halitum profuerit. Falsum igitur & ridiculum est illud dogma, qua de re loquens expressè August. plurimis locis aduersus Anabaptistas & Cypriani errorem, *Quamuis, inquit, apud hæreticos vel schismaticos idem sit baptismus Christi, non tamen ibi operatur remissionem peccatorum, propter discordiæ scditatem & dissensionis iniquitatem: tunc autem incipit valere idem baptismus ad dimittenda peccata quum ad Ecclesia pacem venerint, non ut ille baptismus quasi alienus aut aliis improbetur, aut alter tradatur, sed ut idem ipse qui foris propter discordiam operabatur mortem (intellige uerâ cupis&ndæ, nec enim mors est ab ipso baptismo, sed à baptisimi abusa) propter pacem intus operetur salutem.* Quod si verè Theologus fuit Augustinus, quid de D. Andrea sentiendum, cuius hæc verba sunt pag. 454. digna certè quorum ipsum magnopere pudeat. *Quod Spiritus Sanctus in baptismo legitime administrato vim in baptismo latèrem non exerat, eo ipso tempore quo homo baptisatur, mihi valde nouum & mirum est auditu.* Quasi verò vel Spiritus Sancti vim abroget, vel ipsius baptisimi ordinationi quicquam detrahat accedentis indignitas.

Thef. V. D. D. Vvirtemb.

In hac quaestione assertio nostra hæc est: Baptisimum non signum durat, sed lauacrum regenerationis verè esse.

Antithes. V. Th. Bez. a.

1. Verbis quidem non asseritis, sed in explicatione verborum re ipsa facitis. Quoniam substantiam Sacramento **HU IN SIGNIFICANDO** duntaxat collocatis.
2. Et si distincta res est, externa actio Baptismi, & interior vis Sp. sancti tamen propter Dei ordinationem externa actioni rectè tribuitur vis Spiritus sancti, cuius proprius effectus est regeneratio. Separatio autem hæc errorem Schyvenckfeldianâ sapientiæ, quam excludunt.
3. Duos Baptismos faciunt, dum à proprio effectu Baptismi, qui est Spiritus sancti, aquam excludunt.
- Neque nos Sacramenta docemus nuda esse signa, sed² externa tamen actioni negamus tribuendum esse, ³ quod est vnus Spiritus sancti. Sicut à Ioanne, Matth. 3. ver. 11. & à Petro 1. Epist. 3. v. 2. ista non separatur quidem sed distinguuntur: dicente etiam Apostolo de vniuerso Ministerio, eum qui plantat & rigat nihil esse.

Th. Bez. a. Responso ad marginales annotationes D. Andrea.

Calumniatur nos D. Andreas quasi Aquam & eius asperfusionem pro nudis & inanibus signis statuamus: quam etiam putidissimam calumniam in ipsa collatione inculcat. Quid si igitur illa **NIHIL** esse diceremus, quantos clamores attolleret? Et tamen de ipsis diuini verbi & Sacramentorum ministris sic loquitur Apostolus, qui tamen alibi dicuntur *τῶ θεῷ σύμμοροι*: comparatè id quidem factor, sed minimè hyperbolicè, si quis interius opus quod vnus Dei est, cū eo cōparet quod ipsi foris agūt: Sunt enim omnia quasi nihil præ opere vnus Dei. Caterum hoc etiā loco videat, obsecro, Christianus lector, quanā rû scientia tum conscientia nobiscū agatur. In tractatione de Cœna Domini, clamitant isti nuda constitui à nobis signa, nisi ipsummet illud essenziale Christi corpus In, Sub, vel Cum illo pane, iudicmque sanguinem illum ipsum pro nobis effusam, In, Sub, vel Cum illo vino re ipsa sistamus: qui tamen ipse sanguis è vulneribus Christi stillans quò deuenit, & an rursus ab ipso resurgente sit idem ille receptus, curiosum ac etiam prophanium fuerit disputare: in quas tamen cogitationes ista *κατὰ τὸ πρῶτον* interpretatio mentes hominum abripit. At isti hoc ipsum admittunt in baptismo, cuius nos in Cœna Domini insimulant, vt qui pro re baptisni, non ipsum Christum, sed eius duntaxat beneficia, abluionem videlicet à peccatis & regenerationem statuunt. Atqui vt suo loco declarauimus, nunquam est vel ab agro fructus, vel à fructu ager separandus: & beneficiorum à Christi per fidem, tum in simplici verbo, tum in Sacramentis apprehensi plenitudine in subiecta sua membra redundantium particeps esse nullus potest, qui non sit vnum cum illo factus. Itaque qui baptismum vocauit regenerationis lauacrum, dixit quoque Christum ipsum per

per Baptismum indui: & quamuis Sacramentali forma speciali dicatur in baptismo sanguine ipsius ablui, in cœna verò carne & sanguine ipsius palci, nihilominus tamen Apostolus alibi indicans vtriusque Sacramenti vnum & eundem cõmunem esse scopum, nostram videlicet cum ipso spirituales vnitionem, elegantissima permutatione dicit nos in vnum corpus baptifari, & vno potu in vnum Spiritum potari. Immo dicit ipse Christus in simplici quoque verbo manducari carnem illam suam quam daturus erat pro mundi vita, quo nihil expressius & angustius de Cœnæ Domini mysterio ne cogitari quidem potest, vt omnibus non contentiosis satis liqueat, nihil ampliùs in Sacramentis quàm in simplici verbo quarèdum: nec sacramentalem præbitionem & perceptionem ab ea quæ fit in simplici verbo reipsa, quæ diuinitus vtrebique præbetur per fidem sumenda, sed præbitionis modo differre: quoniam videlicet hic quidem per aures duntaxat, in Sacramentis autem Verbo adhibitis etiam corporeis & sensibilibus aliis signis, Spiritus Sanctus nos docet: & magis ac magis capiti nostro, nisi per nos steterit spirituali nexu agglutinat.

Ecce verò nouam signorum nuditatem in Baptismo comminiscitur D. Andreas, Vnam quam ipse sic describit pag. 454. *Tolle ex Sacramentis substantiam rerum signatarum* (audi, Christiane lector, si signata res aliqua sunt in baptismo, ergo & aliqua illorum signa, quæ res illas significant: & ista quidem externa sunt & videntur, illa verò internæ sunt & intelliguntur: & tamen hæreticus est D. Andrea qui externum baptismum ab interno distinguens, duplicem facit baptismum) & earum quoque effectum & usum, quid quæso, nisi nuda signa relinquuntur? In his verò tam paucis quàm multa sunt errata: Quis enim ipsis Sacramentis eripere possit quod Deus cum signis coniunxit: nisi siquis fortasse fortior est Deo? Deinde sublati rebus signatis, non certè nuda sed nulla signa remanerèt, quum hæc sit reatorum natura vt vno posito vtrumque ponatur, sublato vtrumque tollatur. Præterea quàm est absurdum rem ipsam ab ipsius abusu non discernere, & ex effectu per vitium patientis impedito, de causa efficiente deminutum aliquid putare? Non sit ergo Euangelium potentia Dei ad salutem, quoniam incredulis eius repudiatio est exitialis Non sit Sol lucidus quoniam cæcis non lucet. At lògè rectius D. Herbrandus pag. sui compendij 619. *Diligenter*, inquit, *distinguendum est inter baptismum ipsum siue substantiam baptismi, & usum vel fidem quam in usu baptismi accedere necesse est, si salutarem esse volumus.* Et mox. *Substantia enim Sacramentorum non pendet à dignitate & fide dantis (videlicet ministri) aut accipientis, sed ab ordinatione siue institutione diuina, cuius veritatem incredulitas hominum non euacuat.* Non separatur ergo gratia baptismi à signo, sed ab indignè accedente neglecta non percipitur, cui

propterea aqua non est sanguis Christi, nec ablutio aquæ est laucrum regenerationis efficaciter, id est ad salutem: sed contemptus vtriusque cedit eis ad mortem. Et quorsum plures attulerim vel rationes vel testes? Audiatur ipse D. Andreas pag. 487. laudans illud August. vt pie dictum, & meritò quidem, *Contemptores Sacramentorum, priuantur gratia Sacramentorum*, id est gratiæ baptismi sunt expertes. Nam alioqui nemo priuatur eo quod nunquam habuit. Sed si hoc verè probat D. Andreas, & ita fiunt nuda signa, quàm hoc ipsum rectè probat in August. quod vt graue ac penè inexpiabile peccatum in nobis reprehendit? Quæ quum ita se habeant, cuius est pudoris & conscientiæ nobis impingere, quòd Substantiam Sacramentorum in significatione DVNTAXAT colloceamus? Nam si Sacramentorum appellatione D. Andreas, sibi ipsi repugnans, Aquam & asperersionem aquæ duntaxat intelligit, tantùm absumus ab eo quod nobis imputat, vt contrà ne culpa quidem indignè accedentium detrahi quicquam signis ipsis quòd ad Dei ordinationem doceamus, sed eorum duntaxat fructum impediri. Sin verò Sacramenta *alios* considerat, quàm in signorum significatione, subsisteremus, quæ, exclusis signatis rebus, signa esse desinere? Immo quàm illud interius ab exteriori separaremus, qui duas baptismi, quatenus vnum quiddam est, partes essentielles contra D. Andream, baptismum videlicet, id est abluitionem aquæ exteriorem, & Spiritus Sancti interiorem tuemur? Altera verò signorum denudatio, non tantùm ineptè excogitata, sed etiam in Deum grauissimè peccans mox à nobis explicabitur.

De hac re, id est quid sit huic Aquæ & ipsius asperersioni tribuendum, dicam in obseruationes ad antithesin nostram ad primum & secundum dogma. Nunc tantùm obseruet Christianus lector actionem quidem à D. Andrea tribui aquæ, vim autem per quam agit aqua tribui Spiritui Sancto, ita videlicet vt regeneratio quòd ad regenerandi vim attinet, sit Spiritus Sancti: aqua verò ipsa per eam virtutem quam in ipsa & per ipsam Spiritus Sanctus exerit, regeneret. Quod autè de Separatione repetit, nescio an SVËKfeldianum errorem sapiat, (nam per pauca illius fanatici hæretici legi) sed, vt aliquoties iam ostendi, vel magnam inscitiam, vel impudentem calumniam spirat.

Mirarer D. Andream nobis hanc sophisticen reponere duorum baptismorum, nisi meminissem illum in tractatione de Cœna Domini vnicam quoque manducationem oralem statuere, duarum rerum diuersissimarum, nempe panis & corporis, vini & sanguinis Domini. Sed quàm tandem istud possit ad suam baptismi vnita-tem accommodare, ipse viderit. Hinc certè, quantum quidem ego coniuicere possum, concludere oportet: abluitione baptismi externa, tum Aquam, tum aliquid essenziale cum aqua recipi, sicut oris sumptione

Ad 2.

Ad 3.

sumptione externa cum pane corpus manducari, & cum vino sanguinem bibi contendit. Sed quominus ita sibi constare videri possit D. Andreas, ex eo constat quod pertinacissimè negat, ut ex istius collationis principio liquet, aquam in baptismo adhiberi ut sanguis Domini sit res per eam signata. Obsecro verò aquam negare sacramentale signum sanguinis Domini, quid est aliud quàm hoc ipsum manifestè facere quod falsò nobis tribuit, nempe aquam à baptismo excludere? Nam quod neque signum est, neque res signata, quoniam fuerit pars baptismi?

Sed hoc *σφάλμα* potuit ipsi condonari, ut qui pag. 456. utcumque respiciens, agnoscat si partes baptismi inter se conferantur, aquam esse signum sanguinis, & aspersionem eius esse spiritualis mortificationis & regenerationis significationem & representationem. Quod si totum vnum quiddam còpositum non discernit nec multiplicat, qui pares eius essentialia distinguit, quo potius quàm ipso D. Andrea teste & indice redarguerim quod falsò nobis impingit: pro baptismo videlicet qui *ὄλος* consideratus vnicus est, duos à nobis inuchi? Nam contra docemus in illo vno tum signum materiale & visibile, (nempe aquam illam,) tum rem signatam, (nempe sanguinem Domini,) menti soli visibilem: tum ritum vnum externum sensibus corporis expositum, & qui propriè baptismus dicitur, (nempe aspersionem aquæ qua corporis sordes abluuntur) tum applicationem sanguinis Christi impropiè baptismum, appellatam, quam sola fides illa videt & apprehendit, & qua regeneramur, in vno baptismo distinctè considerari oportere: nedum ut signum à rebus signatis diuellamus.

Thefis VI. D. D. Virtemb.

Huius fidei & confessionis nostræ fundamenta hæc sunt: Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aqua in verbo.

Nisi quis renatus fuerit EX AQUA & Spiritu, non potest introire in regnum Dei.

Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti.

Quotquot baptizati estis, Christum induistis.

Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in mortem ipsius baptizati sumus: consepulti sumus cum illo per Baptismum in mortem: ut quemadmodum Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Antith. VI. Th. Beza.

1. Hic excludunt eos homines, vel baptifatos vel baptifandos, qui æterno & occulto Dei decreto, priufquam aliquid boni vel mali fecerūt, ad æternam damnationem ordinati funt. Hos enim, fi millies baptifentur nunquam regeneratos fore affirmant: quod auditu horrendum est.

Omnia hæc facræ Scripturæ testimonia approbamus, quibus & baptifmi institutio, & eius effecta declarantur¹ in iis quidem qui sua indignitate beneficia fibi præbita non repudiant.

Responsio Th. Beza ad obser. marg. D. Andreæ.

Vide responfionem ad 2. obseruat. in antithes. 4.

SEQUENTIA DOGMATA CVM SACRA SCRIPTURA PUGNARE IUDICANT, D. D. Vvirtemberg.

I.

QVVM docetur latentem virtutem Sacramentis non annexam affixamq; esse, qua S. S. gratiam baptizatis conferant: sed hoc duntaxat minus illis diuinius iniunctum esse, testari nobis & sancire Dei in nos beneuolentiam.

II.

Ineptos esse, qui Spiritum Sanctum & ipsius in nobis effecta Sacramentis alligant. Quum idcirco potius adhibeantur, ut in credentium quidem infantibus adoptionem, in adultis verò etiam fidem obfignent.

Ad Dogmata superioribus Thefibus subiecta.

Ad I. & II.

1. Si latens vis omnis ab aqua Baptifmi tollitur: quid quæso aliud, quàm nuda signa relinquuntur? quod cum substantia Baptifmi pugnat. Nō enim Spiritus sanctus sine aqua, neque aqua sine Spiritu sancto, sed Spiritus sanctus per aquam, & aqua virtute Spiritus sancti, ex ordinatione diuina, in Baptifmo regenerat.

2. Aqua Baptifmi non ad significationem duntaxat, sed realem exhibitionem regenerationis tanquam organum à Deo ordinata est. Ideò hæc assertio aperte falsa & impia est.

Aliquam¹ latentem virtutem aliam aquæ (licet sacramentali) attribuere, quàm sacramentalis² significationis, nunquam (quòd ad Deum promittentem attinet) vanæ & inanis,

exifti-

existimamus manifestum esse ³ Idololatriam, qua (quod ne ipsorum quidem Angelorum est, nempe remittendorum peccatorum, & renouandi cordis hominum vis,) ad ⁴ aquam, quantumuis sacramentalem, transfertur.

3. Blasphemum hoc in auctore Baptismi Christum esse, minimè dubitamus. Non enim Idolatria, sed cultus Dei est de Baptismo sentire, sicut paulò antè positum est.

4. Non simpliciter aquæ, aut per se tribuitur hæc vis latens regenerandi: sed quia diuinitus ad hoc in Baptismo ordinata est.

Responsio ad 4. obseruationes ad Dogma 1. & 2.

Quæritur hoc loco quorsum Dominus Aquam & Immerisionem in Aquam siue eius asperisionem in hoc, de quo agimus, Sacramento adhibuerit, vnde & ipsa actio nomen Baptismi accepit: siue quid & quantum sit in hac actione tribuendum aquæ & ipsius asperisioni, ne plus vel minus quàm par sit illis tribuatur, quorum illud fuerit superstitionis, istud verò manifesti contemptus. Et nos quidem docemus, hunc modum ab iis demum teneri qui nullam aliam vim Aquæ & eius asperisioni in baptismo tribuunt quàm illi panis & illi vino in sacra Domini Cæna: Sacramentalis videlicet significationis, id est accedentium mentibus representandi, & quasi oculis eorum subiiciendi, quæ ex ordinatione diuina, per adiunctam signis illis visibilibus promissionem ob signandæ in Christo salutis æternæ declarantur. Isto verò Sacramentalis significationis vsu vsq; ad eò non est contentus D. Andreas, vt etiã Aquam nolit signum appellari, (qua de re diximus in nostra ad obseruationes in nostram primã antithesin) vt vim aliquam ipsi Aquæ & eius asperisioni per Spiritum sanctum inlitam, & regenerationis effectiuum instrumentum esse contendat: qua in re ne videar ipsi iniuriam facere, quamuis hanc esse ipsius mentem satis liqueat, ex istis quatuor obseruationibus, ad quas hic respondeo, adscribam ordine quæ hac de re in nostra collatione variis & perplexis phrasibus repetiit.

Pag. 441. *In verbo Baptismi Spiritus Sæctus est inclusus, & cum Aqua externo elemento coniunctus.*

Pag. 443. *Baptismus, vt non tantum Aqua, ita nec etiam tantum Spiritus, sed simul Aqua & Spiritus.*

Pag. 444. *Christus coniunxit cum Spiritu Aquam, & utrique regenerationem tribuit, quòd videlicet Spiritus per Aquam ad vitam æternam regeneret.*

Ibidem. *Aqua est Organon Spiritus Sancti per quod regenerationem operatur.*

Pag. 445. *Quamuis ritus asperisionis in baptismo sit quedam representatio spiritualis mortificationis & regenerationis, NON tantum*
Pj.

REPRÆSENTANDÆ sed EFFICIENDÆ regenerationis causa instituta est.

Pag. 447. *Et si Aqua non pertingit ad animam, tamen Spiritus per Aquam virtutem suam exerit, & actio illa tota est Spiritualem.*

Pag. 451. *Spiritus Sanctus est causa efficiens principalis, quam per Aquam, tanquam per instrumentum, in sanguine Christi operatur.*

Item, *Nuda aque hoc opus non tribuimus, sed Spiritui Sancto per Aquam.*

Pag. 452. *Lauacrum propriè intelligitur, quando homo Aqua lauat, & Spiritus Sanctus in ista Aqua baptismi adest, qui præstat quod nuda aqua sine Spiritu Sancto præstare non posset. Nos autem facimur quidem & ipsi adesse Spiritum sanctum immo etiam præesse baptismi: sed ut efficiat solus quod aqua, immò quod nullus etiã Angelus villo modo præstare possit.*

Pag. 454. *Apertè dicitis in vestris Thesibus, Idololatriam manifestam esse, si aliam virtutem Aqua quàm Sacramentalis significationis quantumvis Sacramentalem attribuamus, An verò istud non sit nuda signa sine resonata statuerè, iudicio auditorum committimus.*

Pag. 456. *Vnus & idem effectus utriusque simul tribuitur, videlicet Spiritui & Aquæ.*

Hæc ille, ex quibus liquidò constare puto quod ante dixi, vt & ex eo in primis, quòd pati non potest D. Andreas, aquam & externam eius asperisionem cuius minister est homo, & quæ propriè baptismus vocatur, distingui ab interna asperisionis sanguinis Christi per Spiritum Sanctum in mente fideli oblatione, quæ & ipsa metaphorice à Petro *peritio* sanguinis Christi I. Petri 1. 2. & *peritio* I. Petri 3. 2. vocatur. Itaque quoties in hac eadem collatione reperit, Aqua & eius asperisionem, non significari & representari duntaxat regenerationem, sed re ipsa in Baptismo conferri, quod & ipsum in credentibus quidem agnoscimus, non est tamen illud eo quo ipsi loquimur sensu intelligendum. Sic enim significamus, duo numero penitus distincta, non propriè subordinata, vt quum faber instrumento vtitur, sed coordinata ad peculiare suum vsum, licet in communi apotelesmate prout fert ipsarum rerum natura, nempe ad hominis baptisati regenerationem, concurrentia: aquam videlicet & externam eius asperisionem, menti per sensus externos renuntiantes & asseuerantes id quod sola diuina virtus per fidem applicat baptisatis, remissionem videlicet peccatorum in creationem: & Spiritus diuini opus in ipso Christo & eius beneficiis in ipso baptisato oblationis, non per vim aliquam cum ipsa aqua & eius asperisionem villo modo communicatam, siue, vt loquuntur Scholastici, causatam: sed ab ipso Deo in solidum emanantem. Hoc enim declarant Iohannis baptistæ verba, sese & suam actionem à Chri-

à Christo & ipsius spiritus actione non quidem disiungentis, sed apertè tum numero, tum personis, tum effectu distinguētis. Itaque falsum est quod dixit D. Andreas, pag. 446. Christū non mundasse Ecclesiā suam significatiuè sed realiter: Nam & significatiuè mundatur Ecclesia baptismo aquæ, & realiter baptismo spiritus: utroque ad commune effectum regenerationis distinctis suis actionibus concurrente, sicut duos quoque baptifatores consuevit Iohannes ille Baptista. Contrarium autem dogma ex fœtidis Scholasticorum lacunis haustum est, qui ut suam Satanicum characterem inuherent, causatiuam, ut loquuntur, vim conferendæ gratiæ, principalem quidem Deo, instrumentalem autem Sacramentis tribuerunt: quod discat qui volet ex ipsorum scriptis, ac præsertim ex Thomæ 3. parte summæ, quæstione 62. articulo 1. 3. & 4. Nec distiteor in hunc quantumuis palpabilem errorem inductos esse nonnullos, malè intellectis patrum sententiis: qui non certè ut signis vlllo modo attribuerent quod est vnius Sancti Spiritus opus, sed ut Sacramentorum vsum & efficaciam commédarent, sæpe sic de signis sunt locuti, ut quod vnius est diuinæ virtutis, videantur illis quasi subordinatis, ut isti volunt, instrumentis attribuerent. Sic, panem quem frangimus, vocat Paulus corporis Christi, & calicem quem bibimus, sanguinis Christi *ueneries*. Sic Baptismum Aquæ, vocat lauacrum regenerationis. Sic fides dicitur esse ex auditu verbi prædicati. Sic Verbum illud ipsum quod auribus nostris insonat, sem enuit à Petro nuncupatur: & Paulus Timotheo suo scribens, Hæc, inquit, docens, te ipsum seruabis & eos qui te audiunt. Et quid ni sic loquerentur illi, & patres etiam eos sequenti, quū Christus ipse, ut Sacramentalem significationem minimè vanam esse ostenderet, illi ipsi panis & illi vino ipsius sui corporis & sanguinis appellationes tribuerit? At qui D. Andreas, quantumuis mordicè retinens realem & essentialem corporis cum illo pane & sanguinis cum illo vino præsentia, viderit tamè an ausit illi panis & vino & orali eorundè panis & vini quæ tuetur mādicationi vim aliquā latentè ad corporis & sanguinis Domini participationem tribuere, qualem baptismi aquæ & eius aspersioni affingit. Quod autem sermo audientes afficit, non arguit vim vllam aliam ipsis quæ audiūtur vobis inesse quàm res illas significandi de quibus dicuntur: & quod illæ res verbis significatæ ab audientibus intelligantur, non ab ipsis verbis, sed ab intelligendi facultate oritur, quæ audieris animo inest, siuè à natura in rebus naturalibus: siuè à gratia, in rebus videlicet illis diuinis quas caro & sanguis non patefacit, sed magister ille veritatis, dans aures ad audiendum: quod multò magis de fidei assensu statuendum est.

Quid amplius? Ipsi homines in quibus posuit Deus sermo nem reconciliationis, sunt quidem aliquid amplius quàm voces quas

fundunt. Loquuntur enim, docent, exhortantur, redarguunt, consolantur, & idè merentur instrumentorum *συνεργῶν* appellationem, atq; adè dicitur Deus, illis *συνεργῆν*: sed ita vt administri verbi & sacramentorum suas habeant actiones distinctas proprias, nec vllò modo cum Spiritus Sancti actione commiscendas, externas videlicet; plantationem & rigationem: sola diuina virtute intus bono semini sato in illo fidelis mentis aruo, germinandi, auerscendi, fructificandi vim tribuente: quod placet etiam familiaris comparatione illustrare. Deus huius nostræ naturalis vitæ & auctor solus, & propriè conseruator, cibis quibus vescimur, & variis rebus ad valetudinem nostram tuendam vel restituendam conditis, vires naturales, nobis alendis & conseruandis accommodatas, attribuit quia sic illi visū est, non quòd necessariò vllis adminiculis ad quidquā efficiendum indigeat. Pascit nos igitur, sed virtute in cibis ipsis latente: & iis medicamētis nos conseruat vel sanat quibus hanc vel illam proprietatem inseruit. Et hæ sunt propriè instrumentales simul & efficientes causæ. At in regeneratione hominis, propter quam dicit Apostolus nos esse Dei opus, valde fallitur & in Deum ipsum iniurius est quisquis aut hominibus, per quorum os loquitur, vel ipsi externo Dei verbo, vel Sacramentalibus signis Deum existimat vel tantillum diuinæ illius suæ virtutis hominibus renouandis, & æterna vita in Christo seruandis attribuere: existimauit Plato per minores aliquos Deos, sed sua vnus vi mundum, & hominem condidit: ita eadem ipsius vnus virtutem internam hominis regenerationem operatur. Neque existimandum est sicut in generatione posteritatis Adami vim patribus ad generandum, matribus ad concipiendum indidit, per quam vt secundariam causam homines in hunc mundum profert: sic etiam illum in regeneratione spirituali, virtutem aliquam intrinsecam, vel hominum plantantium & rigantium ministerio, ac multò minùs ipsi verbo prædicato, vel Sacramentis intrinsecam attribuisse, id est gloriam suam ad homines, nedum ad res inanimatas, vllò modo transtulisse. Dicit tamen, fateor, Paulus, se parturire & gignere per Euangelium. Sed idem alibi dicit, se nihil esse, non modò quatenus homo, sed etiam quatenus fidus erat Dei Apostolus: illic quidem Euangelicum ministerium *ἔλασ*, non autè distinctè suam operam, vel prædicati verbi vim propriam considerans: hic verò contrà vtraque illa à propria Dei virtute distinguens, nunquam verò diuinæ operationis vel minimam particulam ad se transferens. Nam ne ipsa quidem Filij Dei caro viuificandi vim habet in sese, vt proprio subiecto inhaerentem, sed tota illa vis in ipsius Deitate residet: quāvis nonnisi eiusdem carnis per fidem apprehensæ interuentu, vitam illam spiritualem in membra spiritualiter illi capiti adherētia deriuat,

deriuat. Et hoc illud est quod declarat Apostolus Eph. 5. non hominibus: non verbo ipso, quatenus auribus insonat: non Sacramentis: sed Spiritu solo dona sua, quibus & prout vult, distribuente, vt copiose docet idem Apostolus. 1. Cor. 12. Illustret igitur sanè mentes diuina illa doctrina. Sit sermo Dei viuus penetrantior quouis gladio. Nulla tamen vis spiritualis & intrinseca existimanda est illis indita, sicut de naturalibus alimentis & medicamentis diximus: sed illa de ipsis dicuntur, habita sacrae & diuinitus ordinatae illorū *χρησις* ratione, quod videlicet Dei Spiritus solus sua vi intus præstet ea quæ per vocem hominum declarat, & tum verbis tum adiūtis signis visibilibus significat. Nec aliter intelligēda sunt patrum dicta ministerium Euangelij commendantiū à benedictione quæ Dei vnus in solidum propria est, non autem aliquid diuini suæ plantationi & rigationi, vel ædificationi: vel verbis suis, vel sacramentis ipsis vltra significationis vsum attribuentium. Tale est igitur illud Augustini quo Scholastici abutuntur. Aqua corpus tangit, cor abluit: & quod ex eiusdem sermone quodam de Epiphania, fortassis *ἡ εὐδοκία τοῦ πνεύματος* citat Thomas, Hoc autem ne quis à me confictum arbitretur, ecce ipsam horum omnium dictorum ex vero Augustino petitam explicationem, qui sexta tractatione in Ioannis epistolam, *Alia est, inquit, aqua sacramenti, aliud est aqua Spiritus. Aqua sacramenti, visibilis est: aqua Spiritus, inuisibilis est. Illa abluit corpus, & SIGNIFICAT quod fit in anima: per istam Spiritum ipsa anima mundatur & signatur.* Sed age audiamus etiam D. Kemnitium hac de re sic scribentem in Can. 5. Tridentini Concilij de Baptismo. *Quidam sentiunt ipsis externis Sacramentorum elementis, per verbū externū conferri virtutem quandam supernaturalē, que non sit relatio Dei, seu ordinatio quod per Sacramēta, tanquam per causas instrumentales, Deus efficacia Spiritus velit conferre gratiā, sed qua sit virtus spiritualis absolute hærens in corporalibus Sacramentorum elementis per quam influant & agant in animam, siue effectiue, siue dispositiue.*

Alij constituerunt in ipsis elementis gratiam contineri essentialiter, sicut medicina in pyxide.

Alij Sacramenta volunt esse tantum Signa & notas Christiana societatis, quibus à paganis discernamur, & ad mutua officia excitemur, & obstringamur.

Alij volunt tantum esse allegorias & significationes Christiana mortificationis.

Alij esse tantum signa gratia, iam antea & extra usum Sacramentorum collata & exhibita.

His erroribus opponuntur hæc testimonia ad Titum. 3. Lauacrum regenerationis & c. Hæc ille: quæ distinctè agendum expendamus. Dico igitur vtroq; priore errore rectè dānari hoc ipsum Iacobandreanum

dogma, de quo hîc ago, sed non ita sincerè & apertè vt oportuit, D. Remittio nimirum, sicuti facere consuevit, sociorum suorum errores manifestos, quasi illito pigmento, fucante potius quàm sicuti hominem alioqui eruditum facere decuit, detegente & coarguente. Relationis enim vocem, qua vere & meritò redarguitur D. Andreas Sacramentalem coniunctionem *æternam* esse pernegans, quid attrinuit latius patente Ordinationis vocabulo, eoque nõ explicato obscurare? & Sacramenta sic instrumentales causas appellare, vt tamen, cui rei & vsui instrumentaliter seruiant, reticeatur? Totam autem illam ordinationem & instrumentalem causam nihil aliud esse quàm Sacramentalem promissionis Sacramentis adiunctam significationem, ex ordinatione diuina, per signorum & rerum signatarum analogiam, mentibus ad Sacramenta accedentium repræsentatam, ex ipso etiam August. paulò antè ostendimus. Alios autem errores duos subsequentes detestamur & ipsi, quantumuis calumniosissima impudentia nobis illos impingere nonnulli non desinant. Superest quintus & vltimus, in quo ipsummet D. Remittium grauius errare, tum in infantibus tum in adultis, ex principis ab ipso met positis sic euinco. Damnat ille, idque optimo iure, doctrinam operis operati. Hinc consequitur necessariò requiri ad promissionis gratiæ Sacramentis adiunctam perceptionem, vt ipsorum Sacramentorum sumptioni præeat fides, quam infantibus quoque actualem ipse attribuit. At quisquis in Christum credit, eo ipso momento fit ipsius Christi & ipsius beneficiorum ad vitam æternam particeps. Nemo igitur baptisatur, præsertim adultus, (quem priùs necesse est, consentientibus ipsis scholasticis, catechizari, & fidem suam profiteri) nec quisquam ad sacrâ Domini Cœnam accedit, vt tunc primùm Christum & eius beneficia participet: sed vt, confirmata & aucta per Sacramentorum vsum fide, quæ iam habet, in ipso obsignentur, ipsèque ad eò in Christo magis ac magis adolescat. Sed longiùs etiam progredior in infantibus electis antequam adolecant morientibus. Horum enim in Christo salutem, ab ipso in hanc vitam ingressu, vt primo ad vitam æternam linine, auctore Apostolo qui sanctos eos nasci pronuntiat, cõstituo, idq; non ex opere operato, nõ itè ex actuali vlla ipsis insita fide: sed, vt suo loco pluribus ostèdi, eò quòd ex iis siue proximis, siue superioribus parètib; orti sunt, qui, per Dei gratiã, vera fide Christum, ex fœderis formula, tam posteris suis quàm sibi ipsis apprehenderunt. Nam vt scitè & verè loco priùs à me citato, declarat August. *corpus quidem moris in primis parètib;* (Adamo videlicet & Eva) *peccatores infantes generauit: Spiritus autem vita in posterioribus parentibus;* (nempe quibus datum est, vt sibi & suis posteris crederent) *eos fideles regenerauit.* In summa igitur, quod dixi manifestam esse idololatriam vel aquæ ipsi vel eius aspersioni, vim vllam aliam quàm

quàm Sacramentalis significationis tribuere, iterum dico & affirmo, nihil veritus D. Andreas tonantis fulgetra, qui falsitatis, impietatis, & blasphemie voces non dubitat hoc in loco affingere pura putæ doctrina, per quam illa sua *ἀνομιάντος* Maiestas & gloria Deo Optimo Maximo illibata seruetur: paratus nihilominus ea in re, vt & in cæteris, verè doctorum & piorum Theologorum iudicium subire. Et, vt semel de signorum nuditate calumniis omnes diluam, sciat D. Andreas nuda demū ea esse signa, quibus diuinitus adiuncta non sit rei significatæ vera præbitio: cuiusmodi sunt mystici omnes illi verè inanes ritus humanitus excogitati. His autem opponuntur tum vetera & noua Sacramenta, quibus adiūxit Dominus gratuiti salutaris fœderis promissionem: tum visiones, typi, figuræ quibus vsus fuisse Dominum legimus, vt particularia & singularia multa patribus verè & efficaciter significaret. Nouerit & istud D. Andreas, Sacramentorum veritatem quæ huic nuditati opponitur, neque olim pependisse à rerum promissarum existentia reali (quum Christi verum corpus & verum sanguinem tam verè perceperint in verbo & suis Sacramentis patres, quamuis res ipsa nondum in rerum natura existerent, quàm nos eiusdem fidei instrumento nunc percipimus) nec etiam à reali signorum cum rebus signatis coexistentia in terris: nec ab eorum fide vel incredulitate qui ad Sacramenta accedunt, sed à Dei ordinatione semper vera & firma, etiam si increduli signa duntaxat percipiant: quæ tamen ipsis ne signa quidem sint gratiæ, sed exitij illorum sigilla: manente nihilominus, vt suo loco diximus, sua Sacramentis ipsis integritate. Nouerit denique D. Andreas etiam si inter ipsam Sacramentorum sumptionem & Spiritus Sancti efficaciam in aliquorū sumentiu cordibus, spatium aliquod tēporis, seu parū seu magnū, intercedat: nuda tamē propterea signa minimè constitui, utpote quibus adiunctæ promissionis efficacia, ab eo demum tempore quo Deo placet in sumentium cordibus illam insinuare, necessariò sit inchoanda: sicut etiam, quamuis certo transeunte temporis momento signa præbeantur & sumantur, tamen, vt rectè scribit August. eorum virtus permanet, & in totam vitam in electis protenditur. Nam, quod vel ignorat, vel non expendit D. Andreas, longè aliud est vim suā amittere, quàm eam apud se inclusam non exerere, vel quòd sit ea indignus vel eius non capax quispiā, vel quòd tempus illius exerendæ, quod in Dei vnus gratia sitū est, nondum aduenerit.

Dogma tertium.

Regenerationem seu salutem non à baptismo pendere.

1. Remissio peccatorum in vocabulo (salutis) comprehensa est. Nulla enim salus est, vbi remissio peccatorum non est.

2. Hoc responsum manifestè impiū est, quod omnem consolationem adimit credentibus, quā in Baptismo, tanquam fundamento salutis, repositam habent, secundum illud Christi, qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit.

Ad III.

Miramur hīc prætermitti vnam ex præcipuis Baptismi finibus ¹ nempe peccatorum remissionem. ² Salutem autem nostram hactenus à Baptismo suspendimus, vt nec ipsius salutis fundamentum ab eo inchoemus, neque eius carentia, sed contemptu homines à salute excludi arbitremur.

Responso ad duas obseruationes superiores.

Salus est finis quò & simplex verbum prædicatum, & Sacramenta, Deus ipse denique & omnes interiectæ causæ nos deducunt. Ineptè igitur in illa Thesi D. Andreas Regenerationem cum Salute particula *Seu* coniunxit, perinde ac si hæc & illa vnū & idē essent, vt ex latinæ linguæ vsu ista phrasis intelligitur. Grammaticum tamen sanè agere nolui, sed Theologum, & meritò mihi videor, quum duo ista passim expressè baptismo in sacris literis tribuantur, ablutio videlicet à peccatis, & regeneratio, cūnam & quo iudicio illud præteriisset. Consolationem autem & quidem omnem eripimus scilicet credentibus baptisatis, qui docemus eos peculiari gratia natos esse in Ecclesia, vt quæ postea per baptismum etiam in ipsis obsignaretur.

III. Dogma.

Improprias seu figuratas loquendi formas esse, Baptismus ablutio est peccatorum, Baptismus abluīt peccata: propriam verò loquendi formam esse: Baptismus est signum abluitionis peccatorum.

V. Dogma.

Quum Baptismus ab Apostolis lauacrum peccatorum, & inuolutionis, item ablutio vocatur: non secundum literam accipiendum esse.

Ad IIII & V.

Quoties, quod rei signatæ est (qualis est in Baptismo CHRISTI sanguis & Spiritus sancti opus, quod est interior mundatio, per Christi

Christi sanguinem) externæ actioni tribuuntur, & Metonymiam sacramentalem esse affirmamus.

1. Metonymiam hanc, sicut in Cœna Domini, apertè damnamus: quæ Substantiam Baptismi evertit. Non enim ad si-

gnificandam regenerationem sed conferendam aqua Baptismi à Christo ordinata est. Nulla ergo hic metonymia, nulla nominum permutatio locum habet.

Th. Beza Responsio ad superiorem observationem.

Perinde mecum hic agit D. Andreas, ac si de baptismo ὄλως considerato dixissem, quod de ipsius duntaxat partē essentiali visibilī nempe Aqua, & de forma tantum externa, nempe Aquæ aspersione dixi. Sophistam igitur agit μεταβάλλων τὸ γένος. Quod si verum est (esse verò verissimum res ipsa in sanis etiam testatur) aliud esse est (esse verò verissimum res ipsa in sanis etiam testatur) aliud esse Signum, aliud rem signatam, consequitur & illud necessariò, vel falsò, vel verè quidem, sed figurata locutione signum dici esse rem ipsam signatam, vel rem signatam esse ipsum signum. Eadem est autem ratio locutionum, quibus vel rerum signatarum effectum tribuitur signo, vel signi effectum ad rem signatam trāsfertur: quibus phrasibus tum scriptura, tum Patres Græci & Latini passim ad commendandam Sacramentalis coniunctionis verissimam efficaciam utuntur, ut penè infinitis testimoniis & rationibus tot iam annis nostri demonstrarunt. Quòd hoc negas D. Andreas, duo numero, & quidem prorsus ἐρεπορευῆν & sola ἁίσει & analogia coniuncta, unū & idē esse contendit, & quòd somniat aboleri Baptismi fructū & consolationē, nisi quod extremæ amentię ascribit Augustinus ipsi concedamus, signa videlicet pro rebus ipsis esse accipienda, commiseratione profectò dignius est quàm refutatione.

Dogma VI.

Baptismum ablutionis peccatorum, regenerationis, innouationis, adoptionis denique arrhabonem esse certissimum in electis: in quibus solis illius virtus se exerat.

Ad VI. Dogma.

Quibusuis adultis, qui baptisantur præberi semper rotum baptismum asserimus: sed ab iis demum recipi interiorem, qui veram fidem afferunt, vel eo ipso tempore quo baptisantur, vel quum per Dei gratiam ipsis hoc contingit. Nec enim efficaciam Baptismi ad id

1. Duplicem baptismū fingunt, interiorem & exteriorem: quum vnus duntaxat sit Baptismus, qui re externa, aqua videlicet, & re interna Spiritus regenerantis virtute constat.

2. Hæc manifesta & aperta est diuini nominis profanatio in actione baptismi, qua virtus baptismi vsque adtæctam reicitur.

momentum referimus, quo præstatur: sed ipsa Christi in eo oblata beneficia interdum illum præcedere, vt in Cornelio Act. 10. Sicut etiam Abraham prius iustificatus, quam circumciscus fuit: interdum verò subsequi affirmamus, in iis videlicet qui fidem non habent, sed suo tempore habebunt, quam profitentur quum baptizantur.

Th. Beza Responsio ad obseruat. in Antithes. dogmatis sexti.

Vide quæ plenissimè de duplici baptismo disseruimus in obseruationes ad nostram primam antithesin, pag. 44. & deinceps.

Si verum est quod hic docet D. Andreas, non sit igitur infantis anima rationis particeps, quoniam nisi aliquot post annis vim suam exerit. Mortuæ sunt arbores, quæ non statim à plantatione virent. Et vt ad nostra propius accedam, Nec latro ille, neque Paulus fuerint vera circumcissione circumcisi, quoniam ille quidem non nisi in ipsa morte, hic verò non nisi abdicato Pharisæismo fuit corde circumciscus. Denique existimare causæ efficiendi vim suam *εργαζομένην* detrahi, quoties vitio τῆ ἀδελφότητος impeditur eius effectum, est certè erratam dignum cõmiseratione potiùs quàm refutatione, hominis qui ἀπίστος & ἀνοήτος laboret.

Dogma VII.

Non omnes infantes qui baptizantur, gratia Christi particeps esse & regenerari.

Ad VII.

Hæc quoque assertio apertè falsa & impia est, quæ negat infantes in Ecclesia natos & baptizatos regenerari.

Infantes putamus absurdum esse dicere, renouari, vt vel eo ipso tempore quo baptizantur, vel etiam antè, non modò adultæ ætatis, verum etiam cogniti, & per fidem apprehensi Christi tempus, veteri extincto homine, noui fiant homines. Obsignari tamen in illis adoptionem fœderis, in quo nati sunt, & remissionis peccati originis gratiam asserimus: modò adulti facti his beneficiis sese non priuarint.

Responsio

*Responsio ad obseruationem D. Andreae in antithes. Th.
Beza ad Dogma septimum.*

Quatenus & quo sensu renouari negem infantes, ipsa thesis indicat: id quod tamen suprâ dilucidius exposui in alia responsione, & ego nûc paucis repetam, vt calumniatoribus os obstruatur. Distinxi igitur infantes in Ecclesia natos, in eos qui ante rationis usum ex hac vita euocantur, & eos qui adolescunt: præsupponens nullo cum diuinæ nobis occultæ voluntatis æternæ præiudicio, omnes illos esse ex electorum numero. Et illis quidem dixi & dico in ipso exortu, ex iure ad regnum cœlorum ipsis per piorum parentum fidem quærîto, imputari peccati originalis ablutionem, & perfectam Christi obedientiam, vnde fit vt & mortis causa perimatur, & æternæ vitæ dignitas gratis in Christo inueniatur. Ad corruptionem autem innatam quod attinet, donari quoque infantes, occulto nobis opere Spiritus Sancti, ea mētis renouatione qua fruuntur sanctorum spiritus in vita illa æterna, diem illum expectantes in quo demum erit Deus omnia in suis omnibus. Ad didi verò & addo creari istud opus in infantibus, sua quadâ mēsurâ nobis inscrutabili, certissimè tamen, quoniam alioqui si toti in carne manerent, placere Deo non possent. Et quam de iis agam qui ante rationis, atque aded huius verè humanæ vitæ, sum moriuntur, hoc propterea dictum in hac antithesi volui, renouari quidem illos, at non ita tamen vt ij qui hanc vitam totam viuunt, intelligentia quoq; & ratione vtētes. Quorsum enim illis illuminationē mentis ad discernendā secūdum spiritum Dei veritatē verbo Dei cōprehensam, quod nunquā sint auditori? ad disponendū apprehensionis assensū per fidē: ad effectus secundū Spiritū aduersus carnem componēdos? denique ad omnes illas animi facultates ad rectum scopum dirigendas quæ per sensus & phantasiā exeriuntur? Hactenus ergo negaui & nego istiusmodi infantibus illam adultis propriam regenerationem conuenire, non illam sine qua Deum nemo videbit. Et quæ illis dixi in ipso exortu vitæ donari, fateor baptismo quoque sanciri, tum quoniam frustra non sunt olim iussi circūcidi fidelium infantes: (successit autem Circūcisioni baptisimus:) tum quod inutiles certè non sunt offerentiam & Ecclesiæ preces: quanquam, vt mihi quidem videtur, nec illorum, nec huius fides sint verum pædobaptismi fundamentum. In infantibus autē ad adultā eam ætatē peruenturis, quos & ipsos electos præsumo, baptisimū præire fidei, cur absurdus dicitur, quàm in adultis ad baptisimū accedentibus, in quibus fidē baptismo præire constat? Hæc si D. Andreae non satisfaciunt, spero tamen dissimilibus illius satisfactura. Sin minùs, verè piorum & pacis amantium Theologorum iudicium minimè defugio.

Q ij.

Dogma VIII.

Infantes carere fide, & nihilominus baptisandos.

Dogma X.

Non ideò baptisari fidelium liberos, ut filij tunc primùm fiant, qui antea alieni fuerint ab Ecclesia: sed solenni potiùs signo ideo recipi in Ecclesiam, quia promissionis beneficio iam antè ad Christi corpus pertinebant.

Resp. Ad VIII. & X. Dogma.

1. Non minùs manifestè falsa & impia est hæc quoque assertio, qua affirmatur Infantes propria fide carere, contra expressum Christi verbum: Quicumq; offenderit VNVM EX MINIMIS his, QVI in me credit. Et faciliùs credunt infantes, quàm adulti, cum vsus rationis magis impediatur, quàm promoueat fidem. 1. Cor. 2.

Etsi propria fide, præsertim actuali careant infantes (vt pote quæ sit ex prædicati verbi auditu, Roman. 10.) tamen ex formula fœderis: Ero Deus tibi, & semini tuo, Genes. 17. ver. 7. à parentibus ipsorum sibi & suis liberis per fidem apprehensam (qua etiam ratione sancti vocantur, 1. Corinth. 7. ver. 14.) meritò baptizantur, & adoptionis fructu donari probabiliter censentur, relicti Deo arcanis suis iudiciis.

2. Non probabiliter, sed certò censentur filij Dei, & fructu adoptionis donantur infantes baptizati: quoniam Deus promissione sua fallere non potest. Reddunt ergo dubiam consolationem, & virtutem Baptismi prorsus euertunt, qui talia de Baptismo sentiunt & docent: adeoque Sacramentum ipsum à Christo institutum profanant. 3. Respiciunt ad impium suum dogma de occulto Dei decreto contra maximam partem humani generis, quam Deus nolit per Baptismum regenerari. Ideò millicies baptisatos, siue adulta ætate, nunquam regenerari, aut in gratiam à Deo recipi, sed ad damnationem creatos & ordinato perire, docent.

Responsio Th. Bezae ad obser. D. Andrea in antithesin ad 8. & 10. dogma.

Ego verò tot impietates & falsitates quot hic nobis impingit D. Andreas condono ipsius satis noto zelo, & rursus plus ipsi exopto veræ scientiæ, confidentiæ verò multò minùs. De infantium autem fide & falsa huius loci quæ citat interpretatione suprâ plenissimè disserui. Ad 1.

Deo scilicet non constat sua veritas, nisi (quod de adultis ne ipse quidem securissimus D. Andreas præstare sine exceptione possit) quotquot infantes baptisantur, certissimè & necessariò statuatur, eo ipso momento fide actuali donari, & regenerari, vt diuina priùs norint. Ad 2.

rorint & credant quàm humana. Quid hic autem egero? Nam si petam ut ipsi infantes ea de re testimonium aliquod ferant, confugiet tota istorum factio ad illam miraculosam vim Sp. S. nec animadvertunt miracula iam apud ipsos desinere esse miracula, quum miracula dicantur quæ contra communem ordinem causarum sunt, nihil autem possit esse magis ordinarium quàm quod fit quotidie in tot infantium baptifatorum myriadibus. Saltem verò mihi concedât isti ut ex tot infantium baptifatorum millibus percontemur an vel vnicus deprehendi possit, qui adultus factus meminerit se tunc credidisse, & regeneratum fuisse quum infans baptifaretur. Siccine verò omnes paruulos, prout adolefcunt, lethæo quodam poculo sopiri, vel fide illa antè sibi donata sic excidere, ut de integro sit ipsis rursus ex auditu verbi discendum primum Christianæ religionis alphabetum? An non verò potiùs hæc sunt ægrorum somnia, vel prælligiæ meræ?

Quibus hic calumniis oneremur, vide & cognosce, Christiane lector, ex iis quæ alibi respondimus.

IX. Dogma

Effectum fœderis neque à baptifimo, neque ab ullis accessionibus pendere.

Responsio ad IX. Dogma

Ad hoc responsum est suprâ ad 1. & 2. Theses.

XI. Dogma.

In casu extremo necessitatis, mulieribus illicitum esse infantes baptifare.

Iac. Andreas. D.

Lucas Ofsander. D.

Respons. ad XI. Dogma.

Baptifimus pars est Ministerij publici, quod est expresso Dei verbo mulieribus, imò etiam priuatis personis interdictum: neque vel baptifimum videri potest contempsisse, qui nulla sua culpa excedens ex hac vita non baptifatur: neque necessitas vlla incidere potest, publici vigentis ministerijz leges transgrediendi.

1. Mulieribus in ecclesia non est permiffum loqui, hoc est concionari in cætu virorum. 1. Cor. 14. Sed vbi nullus vir præfens est, & concionari, & in casu necessitatis baptifare licet: quia in Christo, ne-

que mas neque femina, sed vnus sumus omnes in Christo Iesu. Gal. 3.
2. Nulla Lex in verbo Domini extat; quæ in casu necessitatis mulieres; vel à docendo, vel à baptifando arceat.

Theodorus Beza, Geneuensis Ecclesia Minister.
Abrahamus Musculus Bernensis Ecclesia Minister.
Petrus Huebnerus, Græca lingua in Gymnasio Bernensi Professor.
Antonius Faius, Geneuensis Ecclesia Minister.
Claudius Alberius D. Professor Philosophia in Academia Lau-
sannensi.

Responsio ad utramque marginalem obseruationem D. Andree ad Antithesin II. Dogmatis. II.

Hic nobis occurrit duplex quæstio, Vna de baptisni necessitate, altera *ἐπι τὴ γυναικὸς τῆς ἑσθραῖας*, vt illam Græcè inscribit D. Andreas pag. 499: quæ posterior ab illa priore pender, vt qui illam norit, vtramque norit. De illa igitur priore loco. Videndum autem est in primis ex ipsa collatione, ecquæ sit aduersarij nostri sententia, & quàm bellè sibi hac etiam in re constet.

Pag. 458. *Prinsquàm, inquit, baptisentur infantes affirmare non possumus quòd credant, quoniam fides illis in baptisno datur: in perceptione igitur Baptisni infantes simul adoptantur in filios Dei, & adoptio in ipsis obsignatur.*

Hæc ille: quæ si vera sunt, apertè dicendum fuit, non autem dubitanter & Academicorum more, infantes ante baptismum non credere. Quod si à baptisno incipiunt fides, adoptio, & eius obsignatio, sine quibus salus æterna nulli obtingere potest: consequitur baptismum vsque ad eò simpliciter & absolutè esse necessarium, vt quicumque non baptisati moriuntur, à salute excludantur: vel statuendum sit absque fide, (quam tamen isti volunt propriam in vno quoque necessariò & sine exceptione requiri,) & absque adoptione seruari in Christo quempiam posse.

Pag. 492. *Licet Christianorum liberi in Ecclesia nascuntur, non tamen propterea in fœdere censentur, nisi etiam qua fœdas requirit fecerint aut in ius etiã fiant: & carnalis natiuitas ex piis parètibz nihil facit ad consecutionem regni cœlorum, sicut scriptum est, Ne velitis dicere intra vos, Patrè habemus Abraham, &. Quicquid ex carne natum est, caro est. Nisi ergo ex Aqua & Spiritu (quod fit in baptisno) renascantur liberi ex piis & Christianis parentibus nati, non possunt videre rognum Dei, Sicut in veteri Testamento, ex piis parentibus nati liberi, in fœdere non continebantur, nisi in illis caro præputij octaua die præcideretur. Maseulus enim, inquit Moyses, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. Genes. 17. Itaque (inquit pag. 493.) non probabili ratione, sed certissima quoque & indubitata consequentia, in Nouo Testamento infantes, etiam ex piis & Christianis parentibus natos in fœdere non censentur nisi etiam baptisati fuerint, secundum illud Christi, Nisi quis renatus &c. Hæc rursum ille, ex qui-*

ex quibus apertius etiam constat absolutissimam & simplicissimam baptismi necessitatem à D. Andrea, errantem Augustinum (quod tanti viri pace dictum sit) in auia vsque sequuto, hoc etiam loco constitui: quam tamen collectionem quam malè fulciat, postea indicabo. Nunc autè satis fuerit D. Herbrandum Tubingensis Ecclesiæ Doctorem, & huius collegam, profectò in permultis doctiorè, opponere. Is igitur pag. Comp. Theol. 636. sic rectè scribit, *Quòd Christus inquit, Nisi quis renatus fuerit &c. (què locum August. pro confirmatione sue opinionis, adducit) loquitur Seruator de modo ordinario, & ordine sic à se instituto, què non vult negligi aut contemni, ubicùque haberi potest: minime verò de casu necessitatis, qua Legem non habet. Quòd verò ad August. auctoritatem attinet, etsi meruò magni à nobis fieri debet: pluris tamen non est facienda quam ipse eam fieri voluit, & non tanti, ut in ipsius gratiam errori subscribamus. Hactenus ergo D. Andrea, totum Augustinianum audiuius, nunc verò paulò mitiorem illum factum audiamus.*

Pag. 495. quum negassem damnatos censendos esse ex Dei verbo infantes tempore Moysis incircumcisos & mortuos in deserto, respondens ipse, *Quòd ad infantes, inquit, incircumcisos attinet, non ex ratione humana, sed ex verbo Domini iudicandum est. Verbum Domini sic sonat, Masculus cuius præputy caro &c. Genes. 17. Itaque grauitèr peccarunt, quòd còtra tam expressum Dei mandatu suos infantes octauo die circumcidi non curauerint, sed, (inquit pag. 496.) propter frèquètes & inopinatas peregrinationes excusari aliquo modo possunt à negligentia & contemptu Sacramenti: & non modo verisimile est, sed sine dubio quoque factum est, quòd Israëlitas sui officij hac etiam in parte contempserunt Moses & Aaron, sed pro ingenio suo populus ille ipsis non obtemperavit. Item 497. Quando autem infans ante diem octauum Circumcisioni destinatum moriebatur, parentes & liberi excusati fuerunt coram Deo: & quid de illis infantibus voluerit statuere, Dei voluntati relinquebatur, de qua nos ex verbo iudicamus. Quoniam igitur sòdus Domini, infans ipse irritum non fecerat, ideò etiam illi non imputatà fuisse incircumcisionem censemus. Hæc ille: ex quibus colligitur hæc ipsius sentètia, Infantes illos ante diem octauum mortuos, illa Lege non fuisse comprehensos, quæ in incircumcisos moriètes statuitur, Genes. 17. Alios autem in deserto non Circumcisos, (idq; eorum culpa qui Moysi & Aaroni non obtemperarunt) peculiari tamen Dei gratia potuisse excusari, quia non contemptu Circumcisionis manserint incircumcisi, sed quoniam, quum sæpe numero festinàter & inopinatò castra mouerentur, visi fuissent liberi in vitæ discrimen adduci, quos propterea miseratus Deus seruauit sub Iosua postea circumcidendos. Quòd si qui interea ex illis mortui sunt, post octauum diem incircumcisi, iudicari aliter ex Dei verbo non posse, quàm illos extra sòdus perisse, sed videri omnino fuisse pau-*

cissimos, quum tanto & tam admirando numero in deserto excreuerint. Hanc autem D. Andreæ sententiam suo loco expensurus, interim rursum illi D. Herbrandum oppono pag. sui compend. 625. sic lôgè rectius totidem istis verbis scribentem. *Scimus & hoc: ceremonias & Sacramenta dispensationem admittere, ut in deserto 40. annis non sunt Circumcisi: quod si Deo displicuisset, aut si pactum suum sic irritū fieri, neglecta circumcissione, iudicasset, non tulisset: qui. quū peccata populi in deserto admissa statim punierit, hoc, si quod fuisset, neglecturus non erat.* Viderit ergo D. Andreas tam confidenter de Moïse & Aarone populum officij admonentibus & parentibus liberorum minimè obsequitis loquutus, quomodo cum suo collega vel potius cum ipsa veritate sit transacturus. Quid autem de baptifatis sentiat congruenter cum illis quæ de incircumcisis dixit, nunc audiamus.

Pag. 498. *Quum baptifimo nullum certum tempus à Deo prescriptum sit, & Christus discipulos suos grauissimè corripuerit prohibentes. ne pueri ad ipsum adducerentur: omnibus parentibus summo studio in eam curam est incumbendum, ut illa interposita longiore mora, recens nati infantes per Baptifimum in fœdus recipiantur. secundum illud Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & c. quod beneficium non minus infantibus quàm adultis necessarium est. siquidem in peccatis concepti & nati & natura filij iræ sunt, & nisi propter Christum in gratia recipiantur, nulla spes æternæ vitæ consequendæ illis relicta est in natiuitate carnali.* Hæc ille verè quidè, sed extrà oleas excurrens, quum de hoc ne quæsitū sit quidè an vrgerè baptifimū oporteat, nedū vt fuerit inter nos controuersum. Ille igitur ad se rediens continenter, *Quapropter, inquit, baptifimum infantibus ita necessarium iudicamus, vt solum necessitatem inuitabilem excusare censeamus, negligentiam autem & contemptum minimè veniam mereri statuamus, qui salutem ita alligamus vt verba sonat, Qui crediderit & baptifatus fuerit, saluus erit. Item, Nisi quis fuerit renatus ex aqua & c.*

Hæc autè placet seorsim expendere. Quāuis enim ille Augustini natus, à Scholasticis etiam animaduersus, in Ecclesia Christiana nunc refutatione non indigeat: quia tamè suis etiam quibusdam argumentis illum fulcire conatur D. Andreas: & in ea tempora incidimus, in quibus nulla est tam nota & damnata heresis, quàm à Satana interpolatam & propinatam nonnulli auarissimè non hauriant, operæpretium est ista quoque semel redarguere. Quæstio est, an simpliciter & absolutè sit necessarius baptifimus ad salutem, quod ego cum Orthodoxis omnibus nego: affirmat D. Andreas, illis quidem vocabulis non vtens, sed fidem & adoptionem in infantibus, ac proinde ius salutis infantium à baptifimo inchoans: quod si in infantibus valet, multò magis in adultis statuedum est, vt qui minùs possint ac debeant excusari.

Sic igitur ille, si quis pag. 458. & 492. connectat, argumentatur ex duplici

duplici præsuppositione: vna, quòd Christus regnum cælorum tectetur ad infantes pertinere: altera, quòd pròinde statuendum sit illos credere, quum sine fide nemo possit placere. Istis autem positis nititur hoc dilemmate. Infantes istam fidem aut ante baptismum acceperunt, aut in ipso baptismum accipiunt. At ex verbo Dei dici non possunt infantes ante baptismum credere: immò carnalis natiuitas nihil facit ad cõsecutionem regni cælorum, quia quòd nascitur ex carne, caro est. Fide igitur in ipso baptismum & adoptione donantur. At si hoc verum est, *Ergo non tantum probabili* (inquit ille totidem verbis pag. 492) *sed certissima quoque & indubitata con-* sequentia (vide hominis huius confidentiam, Christiane lector) *colligitur infantes etiã ex pijs & Christianis parentibus natos, in fœdere non censeri, nisi etiã baptisati fuerint.* Ergo & perire, quum extra fœdus Euãgelij non sit vita. Ego verò priorem quidem hypothefin amplector, quòd videlicet regnum cælorum ad infantes in Ecclesia natos pertineat, quos etiam omnes electos esse, contrario non apparente, præsumo: posteriorem verò de infantium fide distinguo. Fateor enim interuenire quidẽ fidem oportere, vt in fœdere comprehensi Deo placeant infantes: sed sua sibiq; inhærente fide præditos illos esse posse vel oportere nego: verum æternæ vitæ ius, ex fœderis formula acquisitum illis, ex pijs parētibus nascendo, fuisse affirmo, baptismum postea, si fieri potuerit, in ipsis obfignandã, nisi fidei actualis donatio ex auditu, & baptismi effectũ in illud ipsum credẽdi tẽpus à Deo definitũ differatur: quod & ex Apostoli verbis expressis, & ex ipso Augustino, consentientibus etiã patribus omnibus, ipsiq; ad eõs scholasticis, supra demõstrauimus. Hac autẽ euerfa hypothefi, corruit etiã dilemma illi superstructũ. Itaq; contrariũ prorsus concludo cum Apostolo, nẽpe sanctos nasci liberos ex alterutro etiam fideli parẽte, & si sanctæ primitiæ, sanctam etiã esse massam: & si sancta est radix, sanctos esse ramos, etiã si nonnulli, vel soli Deo noti, vel suo demum tempore patefaciendi, defringantur.

Pag. 492. confirmatur noster aduersarius infantium comprehensionem siue censum in fœdere, ac salutem à baptismum inchoari vt, tempore præcedente baptismum excluso, (altera videlicet superioris dilemmatis parte,) concludat necessariò perire quotquot ante baptismum moriuntur, duplici vititur ratione: vna, quòd carnalis natiuitas, ex pijs etiam parentibus, nihil faciat ad regni cælorum cõsecutionem, secundũ illud, *Nolite dicere, patrem habemus Abrahamum, & Quod natum est ex carne, caro est: & Nisi quis sit renatus ex Aqua & Spiritu: altera, quòd ex Legge Circumcisionis, cui successit baptismus, excindebatur è populo Dei quisquis non fuit Circumcisus.* Hæc ille non tam aduersum me quàm contra Dei fœdus, quo semen cum credente parente comprehenditur. Est autem in hoc enthymemate vitium illud maximum quod dicitur *καὶ τὸ ἐσθλόν.* Nam verum

quidem est quod ait de carnali generatione, neque necesse fuit proferre sacra testimonia, quibus confirmaretur quod nemo negat. Sed inde minimè consequitur sanctos, ac proinde in fœdere comprehensos non nasci sanctorum liberos; tantùm abest vt ex piis nasci nihil faciat ad regni cœlorum consecutionem. Stat enim illud apud Deum semper veracem, etiamsi interueniant in progenie homines mendaces, *Ergo Deus tibi & semini tuo*: & illud Apostoli, *Manet electio propter patres*, & illa toties à me citata; *Si radix sancta, ergo & rami*, &, *Si pramitia sancta, ergo & massa*: & illud toties inculcatum. *Propter Dauid seruum meum*. Nec tamen istud ita intelligendum, quasi sicut peccatum & mors carnali generatione ex vno homine ad omnes peruarserunt, sic fides & vita ex piis parentibus in liberos, tanquam subiecta quibus inhærent, propagentur. Nec enim gratia Dei est in hominum potestate: nec homo sanctus hominem gignit quâ sanctus est, sed quâ homo est, ideoque impurus impurum. Verùm, sic Deo misericordie pacisci cum electis suis, id est cum Ecclesia vera placuit, vt patres credentes, liberis suis in mille quoque generationes, ius Christianæ (vt ita loquar) ciuitatis sua fide acquirerent: prout quidem ipsi Deo libet, hos vel illos ex piorum posteris seligere, vt ex Abrahami, Isaaci, Dauidis, & aliis tot sanctorum historiis, quotidiana denique experientia liquet. Sunt enim electi semen promissionis: neque hominum est filios Deo gignere, sed Dei est vnus filios promissionis, prout ipsi libuit, piis parentibus donare. Interea verò nostrum est, donec contrarium apparuerit, arcanis Dei iudiciis penes ipsum relictis, vt de adultis fidem profitentibus, sic de ipsis infantibus in Ecclesia nascentibus in genere sentire & existimare vt de natis in Ecclesia Christi membris. Et quæso, si ex piis parentibus nasci nihil facit ad regni cœlorum consecutionem, dicat nobis D. Andreas cur igitur natos in Ecclesia infantes ad Baptismum admittat: Turcarum autem, aut Iudæorum, qui nunc à fœdere ad tempus exciderunt, liberos non item. Annon quoddam illi quidem ad fœdus pertinere, quia in Ecclesia nati, censeantur: quibus propterea fœderis *συνεῖς* & *συναγίδες* denegari non debeat: illi verò, quia extra Ecclesiam nati, & idcirco immundi, in templum Dei admitti non possint? Nam si exceperit D. Andreas, in Ecclesia natos infantes, non vt iam sanctos & censes in Dei fœdere, sed vt sanctificandos, & in fœdere censendos ad Baptismum admitti: recurret quæstio, & rursus quæram, cur hos potius quàm Turcas aut Iudæos ad istam nanciscendam sanctificationem admittat, si nihil facit ad regni cœlorum cōsecutionem ex piis parentibus nasci. Vanam autem esse illam obiectionem liquet etiam ex eo, quod appellationes *συνεῖς* & *συναγίδες*, quibus Circumcisionis, (cui Baptismus successit) præcipuum vsum declarauit Apostolus, manifestè ostendunt primum ad Dei fœdus ingressum esse,

in Ec-

in Ecclesia & ex piis parētibus natum esse, non autem baptisatum esse: quum *σφραγις* siue signum obsignās, necessariō antegressum id præsupponat quod obsignatur. Rectiūs ergo hac dere sensit D. Herbrandus pag. 633. sic scribens: *Christianorum pueri, non sunt natura meliores aut sanctiores aliis, qui extra Ecclesiam sunt procreati: quōd verō ipsos seruari affirmamus id habent ex singulari Dei priuilegio, proficente Deo se non tantum nostrum Deum esse, sed etiam seminis nostri, Vobis, inquit, Petrus Act. 2. 39. & quidē agēs de baptismo, & FILIIS VESTRIS est promissio facta, & Deus inquit ad Abrahamum Gen. 17. Ero Deus tuus & Deus seminis tui post te. Nos autem iam semina Abrahæ sumus, Galat. 3. 9. Ergo hæc promissio ad nos & nostros infantes etiam adhuc in utero positos pertinet. Hæc ille, quæ si vera sunt, ficuti certē sunt, quānam verum erit quod inculcat D. Andreas, nihil ad regni cælorum consecutionem pertinere si quis ex piis parentibus nascatur? Sed ille fortasse mihi obiiciet D. Herbrandum non propterea excludere baptismum. Quasi verō nos quum dicimus sanctorum liberos sanctos & in fœdere comprehensos nasci, quia, sicut præclare dicit August. *Corpus quidem mortis in primis parentibus peccatores infantes generauit, Spiritus autem vita in posterioribus fidelibus eos fideles regenerauit*, idcirco fœderis huius sigillum, id est Baptismum excludamus. Sed regeret ille D. Herbrandum, non quibusuis infantibus, sed solis casu necessitatis præuentis & propterea non baptisatis, priuilegium illud tribuere, se verō pag. 498. censere quoque, necessitatem inuitabilem, quæ a negligentia & contemptu non nascatur, priuationem baptismi excusare. Sed rursus obiectio ista nihil eum inuenit. Nam verum quidem est D. Herbrandum de illis demum infantibus non baptisatis agere, quos inuitabilis necessitas præuenit, qua de re suo loco dicemus: sed inde non consequitur hoc priuilegium à baptismo inchoari, vel à necessitate pendere: Aliud enim est ipsum priuilegium, aliud ipsius efficacia, qua sese non priuarent contemptores baptismi, nisi in ipso priuilegio nascerentur. Deinde, quum disertis verbis, idque non semel affirmet D. Andreas, infantes non ante Baptismum, sed in ipso demum baptismo fide & adoptione certissimè donari, eaque actuali & ipsis inherente, sine qua neque infans, neque adultus vllus possit Deo placere: quis non videt hoc duplex dogma esse prorsus *ἀδύνατον*, & priore posito, posterius: posteriore stabilito, prius necessariō perimit? Etenim, si nulla est infantium fides ante Baptismū, & tamē seruantur aliqui non baptisati, ergo sine fide seruantur, & falsum est neminem sine fide Deo placere. Sin verō peculiari quodam modo, (quem etiam vt nihil ad tot absurditates deesset, extraordinarium esse ipse negat pag. 492) donantur infantes fide ante baptismum, arguit ipse sese mendacij, quum diceret pag. 450. *infantes non ante baptismum, sed in baptismo fide donari.* Et certè ne-*

celle est vt ita sese mutuo falsitates elidant.

Alterius autē enthymematis fundamentū à lege circumcissionis desumpti, in qua addatur comminatio excindendi ex populo Dei cuiuscunq; caro præputij circumcisa non fuerit, falsum est ex malo intellectu Mosis integro contextu. Hoc enim ad ipsos infantes suo tempore sicuti oportuerat, parentū culpa non circumcisos minime pertinuisse, nisi adultiore facti circumcissionem neglexissent, non tantum ex eo colligi manifestè debet quòd alioqui infantes damnarentur: sed etiam ex ista legis appendice, *quia scedus meum irriū fecit*. Cur enim infans nullum adhuc habens rationis vsū vllius in hac re contemptus aut etiam negligentia pœnas daret? quamobrè etiam Exod. 16. Deus non ipsi filio Mosis incircumciso, sed Mosis fuisse dicitur infensus. Nō tantum igitur iis qui ante octauum diē circumcissioni præscriptum moriebantur, non fuit exitiale non circumcisum fuisse: verum etiā iis qui octauo die, suorū culpa non circumcisi interibant, nisi facti adultiore Circumcisionem fuerant aspernati. Denique verba illa Mosis, *Excindetur anima illa ex populis suis*, ostendit quoque ab ipso exortu centos fuisse in fœdere in populis suis infantes, vnde postea demum excidebant qui eius fœderis obsignationem neglexissent. Et ita exponendam esse hanc legem docet non tantum paraphrasis Chaldaica, verum etiā Rabbi Salamo, istis verbis, *Si quis puer non erat à parentibus circumciscus, id parentibus imputabatur, donec puer adoleuisset, Nā interim dum erat puer, nec dum filius præcepti, illi non imputabatur. Sed ex quo ad ætatem peruenerat, hoc illi, nō patri, imputabatur: nisi etiam pater esset in culpa*. Et Aben Ezra, *Si fuerit, inquit, filius præcepti, & non circumcidit carnem præputij sui, excinditur ille è populo Dei: quia mādaturū puer accepit in persona patris. Quòd si pater non circumcidit ipsum, circumcidat seipsum quum fuerit sui iuris: alio qui enim circumcidatur manibus cœlorū. HÆRETICI autem putant quòd si mortuus esset puer incircūciscus, nō futura esset illi pars in futuro seculo*. Sed & Ambrosius Lib. de Abrahamo, quāuis ad allegoriā, deflectat, disertè scribit videri hāc interminationē potiūs ad intelligentē quàm ad infantē pertinere: quod perperam D. Andreas pag. 498. ad infantes restringit ante diem octauum mortuos. Et hic cogor de D. Andrea amanuensibus vt falsariis conqueri, qui vna eadēque pag. 497. duas cōtrarias sentētiās mihi attribuerūt. Quo sensu verò illa Christi verba, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, accipienda sint*, rectè exponit D. Herbrandus, cuius verba paulò antè citauī.

Accedo ad aduersarij nostri sententiam de incircumciscis in deserto mortuis expressam pag. 495. quorum duo facit generat. Vnum ante octauum diem mortuorū, quibus putat non imputatā fuisse incircumcisionem, vt qui videri non possint Legem violasse: alterum eorum qui vltra octauum diem vixerunt manentes incircumcisi.

cisi. Horum autem alios etsi grauius peccantes, tamen, Deo ipsos propter tumultuarias & incertas castrorum mutationes excusante, fuisse postea sub Iosua circumcisos: alios autem quos Deus non tolerauerit postea circumcidendos, si ex Dei verbo iudicandum est, omnino periisse videri. Etsi enim totidem verbis istud dicere non est ausus D. Andreas, tamen istud ex ipsius sententia satis perspicue explicata necessariò colligitur. Ego verò, etsi quòd ad illos infantes incircumcisos ante diem octauum, siue in deserto, siue postea deinceps mortuos, omnino ipsi assentior: tamen demiror quòd nam id possit ipse affirmare, quum semetipsum redarguat. Quòd enim de Baptismo dixit, nempe in baptismo dari fidem & conferri adoptionem infantibus, affirmat similiter pag. 477. de Circumcisione. Atqui si verum istud est, quòd seruabuntur vlli incircumcisi, quin statuatur vel aliquos sine fide seruari, vel falsò dici datam fuisse fidem & adoptionem in ipsa Circumcisione? Ad eos autè quòd se fidem & adoptionem in ipsa Circumcisione? Ad eos autè quòd artinet qui vltra octauum diem vixerunt sub Iosua demum circumcidendi, confidentiam huius hominis, omissionem circumcisionis tam duriter interpretantis, satis superque refellunt quæ ex D. Herbrando citauit. Restant mortui post octauum diem in deserto incircumcisi, quos siue paucissimos, siue aliquo numero (quis enim hoc nouit?) viderit iste cur exitio addicat, si, quòd omnino verum est, præsens vitæ discrimen omnes illos à necessitate Circumcisionis excusauit.

Quòd autem idem pag. 498. postquam docuit, & quidem rectè, minus nunc excusari non baptisatos quàm olim incircumcisos, eò quòd nullum certum spatium baptismo tribuendo sit definitum, concludit solam necessitatem inuitabilem excusare posse non baptisatos, negligentiam autem nec contemptum veniam mereri in qua sententia sunt quæ meritò desiderem. Primum enim, quæ censenda sit inuitabilis necessitas definiri saltem in genere debet vt conscientis satisfiat, qua de re mox dicam: deinde negligentiam sine vlla exceptione parem facere contemptui, & quidem in re omnium maxima, putà vitæ vel mortis aeternæ, nemo non videt eius esse seueritatis quæ Dei clementiæ minimè còueniat. Præterea, quorsum istud merendi verbū? Quòd enim aliquis est apud Deum vlli excusationi locus, siue hac in re, siue in aliis, ab vna clementissimi patris indulgentia proficiscitur. Insuper, si vitæ discrimen, propter incertas illas castrorum mutationes, Israëlitarum infantes in deserto à Circumcisionis necessitate excusauit, (Deo proculdubio, nec Mose nec Aarone, neglectà totis annis quadraginta in tot infantium millibus continuatà nunquam alioqui toleraturis) cur non etià idem in Christianorum liberis periculum euidenter obtinuerit? Quàm enim multa possunt incidere, vel in ipso puero, vel aliunde, propter quæ exportari nec tamen intus possit baptisari infans, vel

adultus aliquis moribundus cui necessitati quoddam occurri posse putat D. Andreas tributa cuius, etiam mulieribus, baptisandi potestate, suo loco refellam. Et cuiusnam ille persuaserit, olim apud Israelitas usque adeo precise obseruatum fuisse octauum illum diem infantium circumcissioni precise definitum, ut in quocumque valetudinis statu essent infantes illo ipso die circumciderentur, quum (teste illo Dauidis & ipsius sociorum facto, quum sacros illos panes comederent: & testante Christo, Sabbathum, cuius alioqui tam precisa fuit obseruatio ut vel leuissimum eius contemptum iusserit etiam Dominus lapidatione vindicari, propter hominem sit, non homo propter Sabbathum) nulla fuisse Lex ceremonialis videatur, quam charitas quadam *ἐπιεικεία* non temperaret? Nec aliunde factum in Ecclesia Christiana, frigidioribus praesertim locis, ut aspersioni cesserit totius corporis antiqua ablutio, ob infantium videlicet corporis imbecillitatem, quum paucissimi iam adulti baptisarentur, qua de re agit Cypr. lib. Epist. 6: quauis immersionis ritus fuerit Sacramentalis ut docet Apostolus Rom. 6. &, ut ex antiquis Synodis etiam apparet, Laodicea videlicet & Neocæsariensi, superstitioni nonnulli aegre in aspersiōnem siue perfusionem consenserint. Denique sit quidem contemptus Sacramentorum exitialis, quoniam foedus ipsum vitae pro nihilo ducit, qui diuinitus adiunctum eius sigillum aspernatur: qua tamen iuris specie fuerit ipsi infanti nulla sua culpa non baptisato exitialis? nisi forte postea factus adultior baptisari neglexerit, sicut de non circumcisis paulo ante diximus. Sic autem ista sunt accipienda, ut discrimen illud vitae excipiat, in quo vel mordicus obseruandum sit Dei mandatum, vel prodenda Dei gloria. Tunc enim mille potius obeundae sunt mortes, quam verbum Domini violandum: aeterna felicissima laude dignis illis Machabæis vocatis, qui vnâ cum matre maluerunt omni immanissimae seuitiae genere excarnificari, quam suillam degustare. Sciendum est & illud quoque sic esse Baptismi neglectiōnem siue parentibus, siue ipsis infantibus exitialem, ut tamen resistentiæ sit locus: quæ si vera fuerit, baptismum certè, prout licuerit, flagitabunt qui antea illum neglexerat. Sed quid si tunc obstaculum tale inciderit, ut obtinere quod cupiunt minimè tamè possint? Nempe tantò magis est ipsis deslendum illud peccatum? Sed quis illis culpam deprecantibus veniæ locum praeciderit? Ergo non incipit fides & adoptio ab ipso baptismo. Nec remerè Ambrosius Valentinianum, tardius, malo illius seculi more, accedentem ad baptismum, & in itinere mortuum, (num verò quod in ipsius comitatu deessent mulieres aut priuati homines à quibus baptisaretur, si tunc obtinuisset in Ecclesia pudendus error *γυναίκοβαπτισματος*?) non dubitat nihilominus ad beatam vitam euocatum pronuntiare. Et de his quidem haec tenent, quæ partim ex Dei verbo & certis ratio-

nibus

nibus falsa deprehenduntur, partim ambigè & in incertum ille certe nobis in illa colloctione proposuit.

Nunc superest vt quatenus Baptismi lege astringamur, & ab eius necessitate absolvamur, differamus. Nobis enim duæ necessitates hic occurrunt mutud sese respicientes: vna, qua constringimur: altera qua liberamur. Frustra enim de liberatione laborat qui non est obligatus, & contra frustra sese liberatum somniat, qui Legis vinculo constrictus tenetur. Dico igitur quòd ad ipsius præstandæ Legis obligationem pertinet, magnum esse discrimen inter ipsum salutis fœdus, & sigilla ipsi fœderi ad eius promissionem in animis credentium certiore fide obsignandam adiuncta, quibus ne egeremus quidem si tanta & tam firma foret nostra fides quàm illam esse oportuit. Fœderis enim ipsius pactum tale est vt nullam exceptionem penitus admittat, & vel eo comprehendi vel perire necesse sit, citra vllam, vel personarum, vel locorum, vel temporum distinctionem. Nam extra Christum, qui veluti substantia est istius fœderis, nulla prorsus est salus. Christus autem ex fœderis formula, solis credentibus applicatur. Itaque stat illud Christi dictum nullam prorsus necessitatis excusationem admittens, Qui non crediderit, condemnabitur. Quomodo verò infantes in parentibus piis credant, siue fideles censeantur, suo loco diximus. Sacramentis verò quum sint illius salutaris fœderis appendices, quibus propriè neque Deus sese ad nos seruandos obligat, neque nos ius illud vitæ aternæ adipiscimur, sed fidei nostræ antegredientis sint & apud nos & apud Ecclesiam adminicula, cui tum iam antea Deus sese obligauit, & nos vicissim illius gratiam recepimus, crescente sic fide in nobis magis ac magis obsignandam: consequitur non simpliciter, vt de ipso fœdere diximus, Sacramentorum vsum & perceptionem diuinitus præcipi, sed quatenus eius legitime, id est ex eius ordinatione potiundi adminiculi copiam & potestatem facit Deus, quemadmodum videlicet in contractibus humanis ipsa obligatio ex pactis conuentis nascitur: instrumentum verò cõtractus, tabellionis subscriptio, testium nomina, sigilli publici appensio, confirmationis tantum causa adhibentur: quæ non vsq; aded necessariò requiruntur, quin firmus etiã absque illis maneat contractus ex mutuo partium cõsensu, vel dissentiente quoque vna parte, infirmetur: si modò alia ratione quàm communibus illis & ordinariis testimoniis de ipso cõtractu liqueat. Hoc autem ita statuendum esse inde quoque apparet, quòd fœdus quidem ipsum vniuersaliter & simpliciter, sicuti diximus, à Deo conceptum est: Sacramenta verò certis demum adhibitis circumstantiis, quas si quis obseruare nulla sua culpa penitus prohibeatur, Legis violatæ reus cenferi meritò nec apud Deum, nec apud homines possit, Deo videlicet quasi clara voce ipsum à legis mandato

absolvente. Sic olim Circumcisio fœminas nullo tempore obligabat: mares autem octauo demum die iubebat circumcidi. Ergo nûquam ad fœminarum, ad marium autē salutem octauo demum die fuit necessaria. Quid si verò die octauo, vel ob morbû, vel alium eiusmodi casum citra vitę discrimen infans circumcidi non poterat? an potius fuit morti exponendus quàm Circumcisio differenda? Respõdeat hic quod volet D. Andreas, grauissimus & simul lenissimus Israëlitarũ accusator, quòd suos infantes tot annis, reclamãtibuscilicet Mose & Aarone, circumcidere in deserto non sustinuerint. Ego cõtrã, nõ minùs certò, sed, vt opinor, veriùs asseuerò, futuros homicidij reos apud Deũ, qui, nulla valetudinis habita ratione, infantē eiusmodi ex vulnere probabiliter moriturũ circumcidissent. Quod enim de Sabbatho Christus ait, & exemplo suo cõfirmãuit, Sabbathum esse cõstitutum propter hominem, non autem hominẽ propter Sabbathũ, id est Sabbathi hĩsni cõferentiam: non dubitem de tota cõferentia, ipsãque ad eò circumcisione affirmare. Quamobrem etiam Legislator illam aduersus incircumcisos comminationem ijs verbis concepit quæ satis ostendunt ea pœna teneri, non quicumque octauo die præcisè, sed indefinitè qui non essent circumcisi: nec in genere omnes non circumcisos, sed eos demum qui adulti circumcidi neglexerint. Et quæso, quàm multa incidere octauo die vel etiam postea potuerũt, per quæ nullus omnino Circumcisioni locus relinqueretur? In Baptismo verò, quispiam meritò dixerit tantò minùs excusandam negligentiam, vel contemptus culpam qui ab impietate non procul absit, quantò minùs est operosa ipsius cõferentia, nullo etiam adiuncto vel sexus discrimine, vel temporis certi spatio circumscripta. Sed arctius esse nouorum quàm veterum Sacramentorũ præceptionis vinculum, qua ratione censerì possit, ego quidem videre non possum, qui potius audiam alibi nos esse oneribus eiusmodi per Euãgelium leuatos. Certè hac vna *iniquitas* ratione de agrotis adultis non locis sed perfusis rogatus Cyprianus lib. epist. 4. epist. 7. *In sacramentis inquit, salutaribus, necessitate cogente, & Deo indulgentiam suam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia.* Quod autem ille, in clinicis tunc vocatis, certã illi necessitati tribuit, postea in Occidentis Ecclesiis sensim ordinarium haberi cœpit: nempe vt, infantium teneritudinis habita in frigidioribus regionibus ratione, perfusio immersioni successerit. Et quàm multa præterea incidere possunt, quæ infantem baptisari nullo modo patiãtur? Hinc illæ scholasticorum vanissimæ disputationes, quid agendum, si naturalis aqua defuerit, & alia non pauca, non minùs stultè proposita quàm ridiculè disputata, & superstitiosè conclusa: qui tamen ipsa veritate coacti, baptismum voti siue fluminis, itidẽmque sanguinis adiunxerunt ordinario, quem fluminis vocant, baptismo. Quòd si vetus

Ecclesia præcisam illam baptismi necessitatem probasset, vel à baptismo inchoari fidem & spem salutis existimasset, an credibile est pauculos illos tantum dies baptismi administrationi fuisse præscripturos, quibus tandem adiuncta est necessitatis exceptio quorum: adhuc vestigia in pseudocatholica Ecclesia Romana supersunt, Dominica quam vocant, in albis, & fontium, quos appellant, benedictio festum Paschatis antecedens. An etiam probabile est, si hæc baptismi necessitas tam præcisa obtinisset, veteres religiosissimos etiam homines, ut imperatores illos Constantinum Magnum, non nisi paulò ante mortem baptisatum: & Valentinianum cunctatione etiam sua non baptisatum: atque aded episcopos, ut Nanzianzeni in adolescentia demum baptisati patrem, tam diu fuisse baptismum dilaturos? Hanc tamen dilationem fateor minimè probandam fuisse, ac meritò postea correctam, utpote ex alio errore contrario profectam, nempe ex eo, ut de seipso testatur August. lib. Confess. I. cap. II., quòd post illud lauacrum maior & periculosior in sordibus delictorum foret reatus. Tantæ est difficultatis, quod de virtutibus quoque suis rectè dixerunt Philosophi, modum in rebus tenere. Sed satis est euicisse verba illa Christi, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu*, &c. ne in adultis quidem fuisse tam præcisè intellecta, quàm putauit August. à se ipso tamè alicubi dissentiens, & in alterius quoque Sacramenti necessitate deceptus, ex illis eiusdem Christi verbis Ioan. 6. 53. *Nisi edentis carnem filij*, &c. malè ad infantes applicatis: quod est postea in Carthaginensi Synodo correctum, argumento ex verbo, *λάβετε*, Accipite, desumpto, quod tamen multò firmitus ex illis Apostoli verbis, I. Cor. II. 28. *Probet autem quisque seipsum*, desumi potuit.

Stat igitur illud, de quo copiosissimè & eruditissimè disputat Epist. 77. Bernardus, exitialem non esse omnem baptismi priuationem, sed eam demum quæ ab eius contemptu vel crassa negligentia proficiscatur, quod & ipsum tamen postea verè respicienti condonatur. Sed quomodo sit iste contemptus definiendus, non inter omnes conuenit. Hic autem primum illud sine controversia statuendum esse videtur, eum videri non posse baptismum contempsisse, cui sit aliunde imposita necessitas omnem baptismi vsum prorsus impediens. Ut si morte quispiam præueniatur: aqua, vel eo quod aquæ vicem præstare possit, destituatur, ibi denique versetur vbi baptisari nullo modo possit: cuiusmodi multri casus occurrunt, siue de infantibus, siue de adultis agatur. Sed in hoc vertitur controuersia, quòd à priuato quouis, imò etiam à muliere, petendum & administrandum baptismum potius quàm eo carendum putant nonnulli: minimè nouo quidem, sed maximo tamen & molestissimum scrupulum conscientis ingerente errore, si quis rem ipsam penitiùs consideret: quàm eòsque prouectum.

fit hoc dogma, vt alij quidem æternis pœnis ipsos infantes in quibus hoc remedium esset neglectum addicere non sint veriti, alij dum hanc severitatem mitigare student, in absurdissima somnia suas & aliorum conscientias coniecerint. At quid hoc est aliud, quàm captiuum sese in ipsa libertate imaginari, & de soluendi non di ratione & modo laborare, quo minimè tamen tenearis? Tubet sanctificari sabbathum Dominus, sacrificia fieri, dies festos celebrari: sed eo tempore, modo, ordine & à quibus vt ista fierent aliis legibus perscripte. Non igitur neglexerit istas leges qui præstare quidem illas voluerit, eo tamen loco, ordine, & per quos oportuit suo desiderio satisfacere non potuerit, adeò quidem vt si in hanc vnam legem de hoc vel illo faciendo, neglectis iis quæ rationem eius rei præstandæ præscribunt, fuisset intentus, id ipsum fuerit transgressurus, cui tamen præstando studebat. Idem autem ab istis admitti dico, qui priuatorum ac præsertim mulierum baptismum non tantùm tolerant, verùm etiam in illius suæ commentitiæ necessitatis articulo præcipiunt. Quis enim dubitare potest quin Sacramentorum administratio sit altera Evangelici publici ministerij pars? Profecti, inquit Dominus, Matth. 28. 19. docete omnes gentes baptisantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus Sæcti. Et quum vel parentum in infantibus, vel ipsorum baptisandorum in adultis testimonium & professio requiratur, ad quem pertinet baptisimi munus si non ad eos demum qui à Christo illius exigendæ auctoritatem habent? Itaque vt non omnes in Ecclesia prædicandi Evangelij auctoritatem habent, ita neque baptisandi. Vnde igitur imaginaria ista necessitas baptisimi à priuatis vel mulieribus petendi? & quis illis personis vllum administrandi baptisimi ius attribuit? Immo quum is qui baptismum mandauit, legem etiam eius petendi, & administrandi rationem præscripserit: quàm tandem dicendi fuerint præcepto baptisimi obtemperasse, qui rationem illius baptisimi administrandi scientes prudentes violarint? Et quònam videri possint satis ex verbo Dei sapere, qui vna lege se ad alterius violationem astringi existiment? Et, cur non potius sese merito quispiam ab ea Lege diuinitus solutū existimet, cui Deus non faciat eius quo Deus mandauit ordine præstandæ potestatem? Et ita iudicasse veteres Patres aduersus istam ad eò arctam, sed commentitiã necessitatem potest etiam exemplis probari. Quorsum enim Nazianzenus adolescens in manifesto naufragio, quasi media morte deprehensus, tant opere lamentaretur se non baptisatum versari in mortis periculo, quum tam facile posset hoc quod metuebat vitare? Nã certè nec aqua in medio mari, nec viri vel mulieres in nauis decerant, in quibus in tanto damnationis periculo baptisarentur. Nititur autem hæc huius cõtrouersiæ definitio duobus firmis & immotis fundamentis. Primum enim in Ecclesia nemo priuatus sibi

sibi auctoritatem tribuit administranda domus Dei, sed is qui vocatur, siue Deo extra ordinem excitante, qui sese latronibus per os suum non ingressis opponant: siue sit ordinaria vocatio, qualis est obseruanda, vigete sacri Ministerij politia: quamobrem expressè in mea antithesi ad dogma vndecimum, vigetis Ministerij memini: isti verò, **VRGENTIS** pro **VIGENTIS** magno errore scripserunt & ediderunt. Deinde mulieres loqui in Ecclesia, id est (vt ipse aduersarius noster rectè pag. 500. interpretatur) in cœtu publico prohibet Apollolus. Ergo & concionari; & Sacramenta administrare.

At contrà D. Andreas pag. 499. & 500. *Si licet, (inquit) quod minus est mulieribus in casu necessitatis (id est absentibus Ecclesia ministris, vel aliis viris alioqui priuatis) moriturum hominum promissionibus verbi Dei consolari & à peccatis absoluerè: (quid enim P R A E D I C A T I O Evangelij aliud est quàm absolutio à peccatis?) licebit etiam quod minus est, nempe in casu necessitatis baptizare: nec ullo iure, inquit pag. 501. ulloque expresso Dei verbo ab hoc Ecclesiastico ministerio mulieres arceri possunt aut debent. Ergo, inquit rursus pag. 501. neque mulieres à M V N E R E D O C E N D I Evangelij & consolandi egrotos repellere debemus.* Hęc ille in summa, pro muliebri baptismo: in quibus primùm Sophistico more præsupponit illud ipsum de quo quæritur: incidere videlicet posse necessitatem aliquam eius ordinis violâdi quem esse perpetuum voluit Dominus. Nunquam autem esse imaginandam necessitatem quam Lex ipsa non imponat, vel quæ à vinculo Legis, quod nusquam est, homines absoluat, satis liquet ex plurimis Scripturæ locis: vt ex miserabili exitu filiorum Aaronis peregrinum ignem inferentium: ex Ozæ illius arcam, alioqui, vt ipse existimabat, ruituram, fulcientis: Saülis non expectato Samuele sacrificantis, & alius eiusmodi. Ipse verò D. Andreas rectè agnoscens pag. 499. baptismum esse Euangelici ministerij partem, satis seipsum refellit. Nam si Ecclesiasticū est, ergo non priuatim: ergo non muliebri: nisi prius ille demonstrarit incidere necessitatem posse, in qua baptismus Ecclesiastici muneris pars esse desinat, & illū Ap ost. locū Heb. 5. 4. *Nemo sibi ipsi assumit hunc honorem, sed qui vocatur à Deo, vel ad solam Pontificatum restringat, vel suæ illius cōmentitiæ necessitatis exceptione doceat circumscribendum.* Neque contra nos faciunt singularia exempla, in quibus extraordinarius Dei afflatus interuenit, vt, cædes illa à Phincazo, indicta causa, patrata: vt Eliæ holocaustum, & plurima quæ, iudicium præsertim temporibus, contigerunt: quibus sunt etiam accensenda quæ Deus quauis non ritè facta tolerauit, vt quòd Tzipora filium cum graui iracundia, non veræ pietatis causa, circumcidit: quod proculdubio Deus tolerauit, moderata Moïsis castigatione contentus, ne afflicto afflictionem adderet. Et vt ad ipsius

argumenti firmamentum accedam, quo tandem pudore Docendi
 verbi & Absoluendi munus mulieribus attribuit? *Quoniam*, inquit,
predicatio Evangelij nihil aliud est quàm absolutio à peccatis. Immo
 etiam alligatio. Quid tum verò? Et quid inde concludi potest, nisi
 prædicationem quoque Verbi ad mulieres pertinere, quæ viris
 quidem sit ordinaria, mulieribus autem tum demum concessa,
 quum, vt iste suam necessitatem definit, aliquo iacente moribundo
 Ministri verbi, vel alij priuari viri nõ adsunt? Atqui, tãtùm abest vt
 in scriptis Apostolicis τὸ κληρὺν, quod priuata non esse actionis
 ipsum vocis etymon declarat, mulieribus tribuatur, vt etiã τὸ δὲ
 δάσκειν, non de alijs quàm de ijs dicatur qui publico in Ecclesia
 ministerio docendi funguntur. Aded quidem vt Lucas Act. 18. 25. de
 illo sanctissimorum coniugum pari, Aquila videlicet & Priscilla
 loquens, à quibus Apollos ille Alexandrinus fuit plenius instructus,
 verbo ἐπιδιδάσκειν non temerè sit vsus. Ne videar autem syllabas au-
 cupari, fateor quidem conferri inter se posse verbi prædicationis
 & Sacramentorum administrationem, vt duas sacri publici mini-
 sterij partes, quarum vna sit primaria, altera illius appendix, qua
 de re mox dicemus: sed vicissim dico, vtramque illam verbi admi-
 nistrationem, quæ publici ministerij Ecclesiastici pars est, specie
 prorsus differre, tum ab eo officio quo Christiani omnes, quouis
 tempore & loco, quacunque oblata occasione mutuo sese instrue-
 re, corripere, solari ex charitatis Lege tenentur: tum ab eo iure
 quod patres & matres in familias, magistri in discipulos, domini
 in seruos, etiam cum aliqua coërcitione obtinent: sicut æcono-
 micas à Magistratum imperio prudenter discernitur, quamuis mul-
 tra Magistratus cum suis subditis gerat, quæ priuari cum priuatis,
 sed alia & penitus diuersa auctoritate. Malè igitur D. Andreas ista
 quæ tota specie differunt, tãquam vnum & idè essent, eodem mu-
 neris docendi & absoluendi nomine appellat: & illud vt maius
 quiddam cum Sacramentorũ administratione, quam rursus priua-
 tis & mulieribus perperam attribuit, in illo suo à minoris & maio-
 ris comparatione desumpto argumento perperã componit. Et si e-
 nim vnus est Christus & vna fides, & Deum loquentem, arguen-
 tem, solantem audire in omnibus tenemur: tamen aliud est ex fra-
 terna charitate & paterno quoque vel herili iure agere, quàm ἐπι-
 χειρῶς πορεύειν, ὑπερίτας & mysteriorum Dei ὁμιλοῦντες, & non
 simpliciter nec priuato aliquo paterno vel herili iure, sed μετὰ πεί-
 θης ὑποταγῆς loqui, exhortari, arguere, quæ non quibusuis Christia-
 nis, sed solis ad Evangelij ministerium vocatis attribuit Apostolus,
 qui propria & peculiari ratione, homines Dei, & serui Dei nuncu-
 pantur, & de quibus demum Dominus loquens, Sicut (inquit) mi-
 sit me pater, ita & ego mitto vos. Qui vos audit, me audit: & qui
 vos

vos spernit me spernit &c. quemadmodum etiam, non in correctionis fraternæ, adhibitis etiam duobus aut tribus testibus factæ contemptores, sed in eos duntaxat qui Ecclesiam (id est presbyterium) contempserint horrendum hoc iudicium præscribi, Esto sicut Ethnicus & publicanus.

Ruit ergo huius argumenti à comparatis rebus sua forma non disparibus tantum, sed etiam dissimilibus sumpti fundamentum, quod etiam hac altera ratione funditus euertitur. *Virum* (inquit ille pag. 500.) *maius est verbū & prædicatio Verbi, an verò Sacramentum Baptismi, & eius administratio.* Antequam ad hoc respondeam, dicam, & quidē non vt diuinans, sed ex iis quæ mihi pag. 501. respondit. quærenti an etiā Cœnam Domini pati posset agrotanti & moribundo cuiusdam absente pastore, vel à priuato viro, vel à muliere præberi, quod eadem sit Sacramenti vtriusque ratio. Negauit ille se hoc passurum. *Dissimilem enim horū rationem esse Nam infans, inquit, nunquam adhuc fuit baptisatus, quæ mulier in casu necessuatis baptisat. Sed in agone constitutus Christianus adultus, prius sepe Cœnam in cœtu Ecclesiastico percepit: cuius si commonescat per mulierem consolantem v. ce. Euāgely, nihil periculi est, etiamsi non percepta Cœna Domini moriatur. Sed baptisati longè alia ratio, de quo Christi verba extant. Nisi quis renatus fuerit &c.* Quasi verò dari non possit etiā quispiam in manifesto mortis periculo constitutus, qui nunquam sacram Domini Cœnam perceperit, & non minus de salute sua desperet, quàm qui nondum baptisatus, baptismum petat: quod quum D. Andreæ obiecissem, nec ille satis hunc nodum posset expedire, pudendum istud responsum effudit quod ipsius amanuenses præterierunt, & ego in præfatione huius mei responsi semel commemoratum hic repetendum non censui. Caterum quod magis necessarium esse putat baptismum quàm Cœnam Domini, falso dicitur, si August. credimus illud Christi, Nisi manducaueritis carnem filij hominis &c. non minùs præcisè quàm istud, Nisi quis renatus fuerit &c. in ipsis etiam infantibus vrgentis. Ego verò iis quibus præcipitur, (præcipitur autem infantibus quoque baptismus, solis autem adultis Cœna Domini, vt qui sese probare iubeantur) æquè vtrumque necessarium esse non dubito, hætenus videlicet vt neutrius priuatio, sed solus contemptus sit exitialis: contempsisse verò neutrum censeatur qui hoc vel illo potiri ordine diuinitus constituto non potuerit. Sed age, meritò sit, quòd ad Cœnam Domini infantibus quoque præbendam attinet, repudiata Augustini sententiæ. At si quod magis est necessarium, maioris etiā est momenti: baptismus autem si D. Andreæ creditur, magis est quàm Cœna Domini necessarius, ideòque priuatis quoque & mulieribus concedendus, Cœna verò Domini non item: consequitur vel in hac controuersia non fuisse quærendum vtra res, nempe

verbum, an baptismus præstantius quiddam sit sui natura, sed v-
 trum ex his duobus magis sit necessarium. Fieri enim posse vt
 quod vsu magis est necessarium, reipta tamen & sui natura sit in-
 ferius & minus quiddam. Hoc autem posito seipsum elidet D. An-
 drea argumentum. Nam qua ratione baptismus vt magis necessa-
 rius mulieribus concedetur, at non Cœna Domini: dicendum quo-
 que foret verbi quidem diuini docendi, vt pote supra ipsum quo-
 que baptismum necessarij, potestatem mulieribus, atque ad e-
 quibusuis permittendam, baptismi verò non item. Verbum enim
 magis requiri quàm baptismum, vel ipsam quoque Cœnam Do-
 mini, extrâ controuersiam est. Vides igitur & ineptam esse istam
 à comparatione naturæ istarum rerum desumptam argumenta-
 tionem: & falsam esse illius qualis ab illo ponitur consecutionem.
 Age tamen aliquid etiâ de illa proposita nobis quæstione cõposita
 dicamus quod maximè ad rem facit. Primum igitur Verbum sim-
 plex distingo à verbo Sacramentali, id est adiectis signis & ritibus
 externis & visibilibus veluti vestito. Deinde in ipsis Sacramentis
 verbum promissionis vel elementis & signis ipsis discerno. Et si
 verò verbum simplex est in primis necessarium, vt pote cui sanc-
 ciendo Sacramentales actiones sunt institutæ: & est in primis dan-
 da opera, vt perenniter & diligenter administraretur & audiretur:
 quo etiâ sensu dicit Apostolus sese missum non ad baptisandum,
 sed ad Euangelisandum: tamen verbum Sacramentale tantò ma-
 ius quiddam, ac proinde tantò præstantiorem eius administratio-
 nem esse res ipsa testatur, quantò pluribus & quidem singulorum
 accedentium sensibus obicitur, ac proinde quâto pluribus in eo
 instrumentis, fidei intra nos fouendæ & augendæ causa, Spiritus
 Sanctus vitur. Quod quum ita sit, etiamsi concederem verbi sim-
 plicis administrationem esse priuatis, atque ad eò ipsis mulieribus
 cum Ecclesiæ Ministris communem: minimè tamen sequeretur
 attribuendam illis esse administrandi Sacramentalis verbi pote-
 statem, quia cui minus conceditur, maius tamen statim non attri-
 buitur. Verbum verò promissionis sacris signis adiunctum, longè
 præstantius quiddam esse fateor quàm ipsa elementa, vt pote quæ
 sint haud secus illius appendices, quàm publica sigilla instrumen-
 tis appensa. Quod si priuatorum hominum non est, sed vnius
 publicæ Magistratus auctoritatis, tum acta publica, tum res inter
 priuatos gestas publico sigillo appenso sancire & communire: &
 si quispiã priuatus id facere sit aggressus, meritò falsitatis atq; ad eò
 violatæ publicæ auctoritatis reus fuerit, quæcunque necessitas præ-
 texitur: multò magis de Sacramentorum administratione, vt quæ
 merè sit actio publica, & solis ad Ecclesiæ Ministerium vocatis
 Dei seruis cominisa, idem statendum esse res ipsa demonstrat.
 Nam & illud obseruandum est, adiunctam elementis gratiæ pro-
 missionem,

missionem, non totam positam esse in illa paucorum verborum formula, ex cuius prescripto Christus Ecclesie Christianae Sacramenta, sigillatim Christianis administrari iussit: sed illius quoque promissionis enarrationem, & expressam, praesertim in Baptismo, stipulationem illius formulae adhibendam: partim ut quod singulis praebetur communi totius praesentis catus confessione & approbatione sanciat: partim ut admonitus quisque magis ac magis videat ne indignè sacramenta participet. Et si enim baptismi liturgia ab ipsis infantibus tunc non percipitur, tamen eam adulti postea possunt, ac etiam debent si adoleverint, meditari: & Ecclesiae interest ut authenticè habeat singulorum suorum membrorum, quoad eius fieri potest, testimonium: nec satis potest unicuique, etiam quum de aliorum baptismo agitur, inculcari quod in baptismo suo sponderit: ut communes Ecclesiae preces, illi liturgia adiunctas praetermittam, quae certè vix inutiles ipsis infantibus fuerint. Idque ita semper fuisse in Ecclesia, constituto in sacri Ministerij ordine, vtitatum, liquet, ex puris veteribus liturgiis: unde illa bonae conscientiae *ἐπιτομή*, cuius fit in priorè Petri epistola cap. 3. 21. mentio, quas veteres liturgias posteri miris modis contaminarunt. Quod si enarrationes & expositiones illarum sacrorum mysteriorum coniungendae sunt cum ipsa illorum applicatione, & illas priuatis quoque atque adeò ipsis mulieribus permittendas esse existimat D. Andreas, aegedum priuatos quoque & mulieres, in sua illius necessitatis casu, in pulpito quoque collocet. Veteres quidem certè Patres, ut Carthag. Synod. 4. Can. 100. aduersus *ὑπανορθωτικούς*, Tertullianus Marcionitas, Epiphanius Pcpusianos & Collyridianos, Ambrosius Cataphrygas reprehendentes, nullam ne tenuissimam quidem istius necessitatis exceptionem adiiciunt: nunquam tamen certè illam praetermissuri, siquid tale tunc in Ecclesia obtinuisset. Et, quæso, num Deus ipse tulisset olim alios quàm ex tribu Leui, vel sacerdotali, vel Leuitarum inferiorum ministerio defungi? Testes sint eius rei Mica ille Iudicum temporibus, & Gedeonis Ephod, & Vhiglepra. Nec ad rem facit onus quoddam, quod Carthag. Synod. 4. Can. 12. fuisse dicitur viduis commissum in instruendis imperitis, & rusticis mulieribus baptisandis: ut quomodo respondendum esset sacris interrogationibus nosset. Nec etià huc spectat quod ait Epiphanius contra Collyridianos, fuisse videlicet Diaconissas, (quarum collegium constat distans prorsus à verbi Ministerio fuisse) commissam curam, ne in mulierum baptismo nudatum mulieris corpus, conspiceretur à viris, sacra facientibus. Quod autem scribit Augustin, lib. ad Barn. 2. cap. 13. de seipso se an baptisima quod laicus, id est priuatus, necessitate pereuntis compulsus administrarit, piè sit repetendus, nàuus est etiam profectò quod tanti viri pace dictum sit, ex eodem fonte profectus, atque

alter ille de Cœna infantibus administranda, ex opinione videlicet imaginariæ Sacramentorum necessitatis, in baptismo quidem ex illo Christi dicto, Nisi quis renatus fuerit: & c. in Eucharistia verò ex illis eiusdē Christi verbis, Nisi manducaueritis carnem Filij hominis & c. Hanc autem eius opinionem non fuisse tunc in Ecclesia receptam de baptismo à priuatis administrato, sed paulatim iam tum inuehi cœpisse, sicut & alias non pauca in Christiana Religione corruptelas, satis indicat ambigua & incerta ipsius oratio. Nam & iam antea Alexander ille Alexandrinus Episcopus, vir alioqui Orthodoxus, & præcipuus Arrianorum hostis, e ouisque aberrauit (quidni enim hoc ingenuè dixerimus) vt etiam baptismum à pueris per lusum sacri baptismi ritus simulantibus administratum, vsque adedò pro vano & irritò non habuerit, vt negarit esse in Athanasio illo magno repetendum, cui tamen quenquam orthodoxum vix nunc arbitrer assensurum.

Denique quòd ad duos illos Apostoli locos à D. Andrea citatos attinet: lapsus est memoria in priore ex 1. Corinth. 14. 34. Nec enim ibi fit vlla docēdi muneris mentio, siue in Ecclesiæ cœtu, siue extrà Ecclesiæ cœtum, sed iubet Apostolus mulieres in sacro conuentu vsq; adedò silere, vt ne interrogādi quidē causa os aperiāt: quòd ab idiotis quoque factitatū fuisse in Iudæorum synagogis ex Euangelica historia constat: & in conuentibus quoque Christianorum, ex aliquot Apostolicarum epistolarū locis, & Tertulliano quoque apparet. Sed alterius loci meminisse debuit idem D. Andreas, ex 1. Tim. 2. 12. vbi simpliciter, & nulla temporis vel conuentus publici facta mentione, mulieres prohibet docēdi munus vsurpare. Notat enim, vt antea diximus, verbo *ἀδύνατον* notari præfecturā soli Ecclesiastico ministerio propriā. Alter autē locus ex Gal. 3. 28. multò etiam violentiùs ad id de quo hic agimus applicatur, quum manifestè constet Apostolum, neque de verbi prædicandi & Sacramenta administrandi munere, neque de vocationibus etiam priuatis, quibus Ecclesiæ Christianæ membra inter se distinguntur: sed de salutari illa Euangelij gratia quibusuis per Euangelium, sublati omnibus externis gentium, status, sexus circumstantiis, & in verbo & in Sacramentis præbita. Hoc igitur nihil aliud est quàm extrà oleas vagari, & vt facere consueuerunt homines *ἰδρυορῶμενος* & *αὐθαδέως*, temerè quiduis ad quoduis probandum arripere. Et de baptismo quidem hætenus. Nunc audiamus quæ fuerint à nobis ex tota superiore disputatione tum de templis & imaginibus, tum de baptismo, bona fide collecta, & eo ipso tempore à nobis quidem DD. VVirttembergensibus exhibita, ab ipsis verò repudiata.

In tertia Collatione, in qua de Templis Papisticis & imaginibus actum est, vtrinque in his quæ sequuntur conuenimus.

1. *Primum: Templis opus esse in Ecclesiis: id est certis locis ad sacros conuentus ordinatis.*
2. *Secundo: Tempia Papistica sufficere ab idololatria & cæteris eiusmodi, quibus prophanata sunt, repurgare.*
3. *Tertio: Pictura & sculptura in sacris etiam historiis pingendis vsum esse ad idem opus.*
4. *Quarto: Abolendas esse omnes imagines ea specie & forma pietas vel sculptas, quæ honestis oculis aspici non possint: cuiusmodi multæ præstant in Papisticis templis.*
5. *Quinto: In primis esse abolendas quarum aspectus ipse ad idololatriam intuentes prouocat.*
6. *Sexto: non licere priuatis imagines & Idololatria illa suo arbitrio abolere: sed hoc faciendum esse piorum Magistratum auctoritate.*
7. *Septimo: In primis curandum esse, ut idololatria e cordibus hominum præ adicatione verbi euellatur.*

In hoc autem non per omnia conuentum est.

Quod R. D. Collocutores V. vitemberg. censent aliquem esse usum picturarum decentium in sacris locis: & euerfis iis de quibus dictum est, dandum esse locum aliquem infirmorum imbecillitati tantisper dum plenius erudiantur: modò interea, ab Idololatræ illarum cultu prohibeantur.

Alterius autem partis Collocutores tutius esse existimant, tum etiam verbo Dei, & veteris purioris Ecclesiæ mori conuenientius è sacris locis imagines omnes quæ vel culta sunt, vel ad cultum trahi possunt, eliminare, & iam nunc Exechia exemplum, qui serpensem aneum confregit imitari, & longè maius esse periculum ne illas retinendo supersticiosi illi infirmi in idololatria perseuerent, quàm spem ipsos paulatim, seruatis adhuc illis imaginibus, a sua superstitione renocandi.

In quarta Collatione DE BAPTISMO vtrinque conuentum est.

1. *Baptismum ex Christi ordinatione in Ecclesiis Circumcisioni successisse.*
2. *Infantibus Christianorum, Baptismum, iuxta Christi institutionem conferendum esse.*

In his autem non conuenit.

1. Quòd R. D. D. Collocutores V. Wirtemberg. censent ipsi externa & actioni Baptismi vim aliquam latentem annexam, qua Spiritus sanctus baptismi gratiam ablutionis à peccatis & regenerationis conferat.

Alterius autem partis collocutores docent minimè quidem inanem esse externam ablutionem, utpote qua sit interioris Sacramentum: sed interiora illa esse vnius Diuina virtutis opus: nec alium esse Aqua baptismi vim, quam ut oculis fidei representet, quod Dei Spiritus solus efficiat.

2. Quòd illi quidem docent omnes infantes baptizatos eo ipso momento quo baptizantur, gratia Christi participes fieri & regenerari: Hi verò docent, probabiliter adoptionem suae comprehensionem in fœdere, in quo nati sunt, Spiritus sancti virtute obsignari: relictis Deo priuatis suis iudiciis, qua postea suo tempore in baptizatis, postquam adoleuerunt apparent: prout videlicet fructus Baptismi ipsis in infantia exhibiti sese proferunt, vel non proferunt. Nec enim esse usum baptismi ad id tempus restringendum quo administratur.

3. Quòd illi quidem censent, omnes Christianorum infantes fide re ipsa per Baptismum donari.

Hi verò docent fide saltem actuali infantes carere, utpote qua sit ex auditu: & tamen ut in fœdere comprehensos, quod Christiani parentes sibi & suis posteris per fidem apprehenderint, Deo gratos esse, & hanc adoptionem cum imputatione beneficiorum Christi, adiunctis Ecclesiae precibus, in ipsis obsignari.

4. Quòd illi quidem censent salutem esse Baptismo absolutè annexam ex illis verbis, Nisi quis renatus &c. ac proinde in summa necessitatis casu licere, ipsis etiam obstetricibus infantes baptizare.

Hi verò docent exitiosam esse non quamuis Baptismi carentiam, sed eam demum qua à contemptu proficiscatur: ideòque infantibus non posse baptismi priuationem imputari: sed iis quorum culpa factum sit ut non baptizati ex hac vita excefferint. A baptizandi autem munere, ut & à publico docendi ministerio priuatos homines, ac multò etiam magis mulieres expresso Dei verbo arceri.

Praefat.

PRÆFATIO IN TRACTATIONEM.

DE PRÆDESTINATIONE.

Quatuor iã olim præcipue sententiã Theologorũ fuerũt & adhuc sunt de Prædestinatione, quæ potissima pars est doctrine de Providentiã Dei. Vna est Pelagianorũ tum veterũ tum recentiũ, qui in homine causam destinationis quærendam dicunt, tum ad vitam, tum ad mortem. Deum enim hominibus omnibus salutem offerre, quam homines possint oblatam vel admittere vel respicere, naturali hominum voluntate ad utrũque partem flexibili. Deum igitur, prout ipse prænouerit qui sint illam accepturi & qui repudiaturi, propterea illos ad salutẽ, istos ad mortem destinare. Altera eorum est qui censent salutis gratiã perditis in Adamo omnibus, sine ullius exceptione, offerri, quorũ nullũ Deus velit perire: quos quum norit suapte corrupta natura gratiam illam sua incredulitate repudiuros, idcirco insigni misericordia certos ex illa perditam illa excipere quos gratis, & ex mera sua benignitate, non ex præscita vlla eorum fide vel bonis operibus, (quum fidem ipse & bonam voluntatem eis largiatur) gratis iustificatos in Christo quem per fidem apprehenderit, glorificet: ceteros autem propter præscitam eorum contumaciam & eius fructus in sua perditione relictos meritiò condemnet. Tertia est semipelagianorum cum illis de quibus modò dixi consentientium, eo excepto quòd liberi in vtramuis partem arbitrij, quantumuis infirmi, reliquias in hominibus statuentes, oblatæ gratiæ receptionem partim Dei misericordiæ, partim ipsi hominum voluntati, à se ipsa præparatæ, tribuunt: & opera fidem consequentia volunt esse, sicuti loquuntur, meritoria, vnde putidissima illa distinctio, quæ ne Scholasticis quidem omnibus placuit, inter merita ex congruo & ex condigno. Quarta denique sententia est eorum, qui causam quidem cur aliqui seruentur nempe electi, aliqui, nempe reiecti, damnentur, id est qua via Deus saluti destinatos, seruet: itidemque qua via æternæ morti additos perdat, perspicuam esse & manifestam docent: misericordiam videlicet in Christo, & per Christum in iis qui seruantur: corruptionem verò & omnes eius fructus in iis qui pereunt. Istius autem discriminis, cur videlicet Deus ab æterno ea voluntate quæ causas omnes ordine antegreditur, non autem ea per quam suum vtrinque decretum suo tempore exequetur alios quidẽ seruare per misericordiam, alios verò iustè perdere constituerit, nullam aliam causam esse censent quàm illam Dei voluntatem, cuius Altitudo non sit nobis scrutanda sed adoranda, ne in præcipitium ruamus: nec inde consequi demonstrant Deum esse ullius mali vel reprobatorum exitij auctorem. Ex istis autem quatuor sententiis, nec primam, nec tertiam hic oppugno: sed aduersus secundam ago: & quartã, vt verissimã, propugno. In hac autẽ disputatione antequã

aduersarij singulis in meas theses obseruationibus respondeã, libet primo loco certa capita proponere in quibus mihi quidem manifestè videntur hallucinari, qui secundam illam sententiam defendunt.

Primum, quòd discrimen illud de hominibus suo tempore, alijs quidem ad salutem, alijs verò ad exitium nascendis, à præuiso humani generis in Adamo lapsu incipiãt. Num enim, quæso, Deus optifex, prius, ordine causarum, apud se, quale & quorsum præstantissimum illud omnium huius mundi operum opus conditurus esset non prælituit: sed præuiso demum illius operis vitio, quid inde consequi vellet ordinauit? Num etiam, quum ne solum quidem nisi præeunte creatoris voluntate cadat, capilli omnes capitis nostri numerati sint, ipse iactarum fortium euentus sit à Deo, sicut sacræ literæ testantur, tum aduersus Epicureos prouidentiam negantes, tum aduersus Peripateticos vniuersalem dütaxat prouidentiam statuentes: voluntatem primorum hominum existimabimus, sic sponte sua & Deo minimè illos impellente, (quod vtrumque fatemur) sese ad malum inclinasse, vt id Deo vel inuito, vel otiosè spectante, vel ignorante factum arbitremur? Quantò rectius Seneca, quamuis in Stoica necessitate grauiter, vt suo loco dicemus, hallucinatus, quòd semper, inquit, idem vult Deus, constantia laus est: quòd quicquid decreuit effectum reddit, est ipsius Omnipotentia consentaneum: quòd coniuncta est cum potentia voluntas, digna est illa rerum omnium moderatrice symmetria. Certè si, non dico hominis lapsus quantumuis spontaneus & voluntarius, sed vel minimum quiddam à eterno Dei decreto, & quamuis interdum nobis occultat, iustè tamen semper & à cunctis adorandæ voluntati subtrahitur, ruit eius qua res omnes & singulas ab eterno ordinauit Prouidentia fundamentum.

Alterũ caput in eo situm est, quòd non verè dici videtur salutis gratiã, quæ certè in vno Christo posita est, omnibus sine cuiusquã exceptione hominibus offerri, ac proinde preñisam contumaciam, causam esse cur Deus aliquos ad iram destinari. Nam etiam si fateamur, quod ahibi refutauimus, infantes ex pijs nascentes, in ipso matrum vtero, per fidem Christum amplecti: quid fiet tot piorum infantibus ante vllum rationis vsu morientibus? Immo quid tot a dultorum hominum myriadibus, prius ex hac vita excedentibus, quàm de Christo minimum quiddam audiendam acceperint, extra ipsum intereuntibus? Quid denique tot populis, gentibus fiet quas & ante Christi aduentũ Deus, vt loquitur Apostolus Act. 14. 16. sicut in ipsarum viis ad exitium incedere (sicut autè, vt rectè colligit August. non inuitus sed volès) & iam pridè, propter Euangelij præteritis ætatibus contemptum, deseruit & adhuc hodie deserit? Itaque idem Paulus, non ex rebellione aduersus Euangelium, siue præsen-
te siue

te suae futura, genus omne humanum irae Dei iustae, adiudicat, sed quòd veritatè Dei, id est naturalem notitiam contempserint, nec suae conscientiae redargutionibus obtemperarint. Non igitur sua conscientiae redargutionibus obtemperarint. Non igitur vniuersalis, id est singularibus omnibus communis, ne externa quidem & solas aures feriens ad Christum vocatio. Nec inde consequitur solos electos vocari: Multi enim vocati, pauci electi: & vt rectè inquit Augustinus, Nemo credit non vocatus, sed non omnis credit vocatus. Sed hoc verum est, propterea quòd in externa Ecclesia lolium est & erit permixtū frumento ad fines vsque seculorum: idcirco promiscuè & indefinitè, non quidem omnibus, sed quibus Deo visum est, etiam ad iram destinatis, non ad salutem, sed ad iudicium, non vt eorum corda diuinitus emolliantur, sed vt per suum ipsorum cor indurentur, Euangelij vox promulgatur.

Qua de re vide, si libet, Christiane lector, & diligenter considera quid scribat August. contra Iulian. lib. 5. cap. 3.

Tertio, si verum esset quod in illa opinione ponitur, Deum videlicet nolle vllum hominem damnari, nec tamen singuli seruantur: certè vel sua voluntate frustratur, vel Dei voluntatis exitus ab hominis voluntate suspenditur: vsque aded vt in hominis non in Dei potestate posita sit propositi diuini efficacia. Item, si Deus non vult damnare quos damnat, certè vis ipsi affertur, & quidem eiusmodi vt ipsius voluntati dominetur. Quòd si volens damnat quos antea seruatos voluit, ergo sententiam mutauerit ad hominis arbitrium: quae omnia constat à Deo penitus esse remota. Quinam autem Deus hominibus non illudat, etiam si non omnes vocatos trahat, immò idcirco vocet vt ipsi sese indurantes mensuram suam impleant, partim iam antea ostendi, & suo loco rursus ostendā: itidemq; etsi, vt rectè scribit August. Dei voluntas sit rerū necessitas, non illa Stoica sed Christiana, cur tamè nulla propterea reprobatorū exitij penes Deum culpa resideat, deinceps explicabo.

Quarto, si valet eorum sententia, praeterquam quòd causae executionis decreti, id est damnationis quorundam, cum ipsius decreti faciendi causa maximo errore confunditur, duplex quoque absurdum inde statuitur: vnum, quòd in iis qui damnantur, prauius damnationis causae decretum Dei de illis damnandis antegredietur, quum tamen ipse causarum ordo postulet etiam in Deo, vt prius dicatur statuissè quid esset factururus, quàm medias causas quibus id sit factururus ordinasse. Alterum, quòd, quum eadem sit contrariorum *ἐπισημῶν & δυνάμεις*, contrā ex illa quam oppugno sententia, prauius quidem fides & eius fructus decreto Dei, de seruandis quorum vult misereri, rectè & meritò contra Pelagianos subordinantur: at in opposito contrario, prauius siue corruptio, siue, vt manuit D. Andreas, incredulitas & contumacia, decretum ipsum Dei de ipsis exitio damnandis antegrediuntur.

Quintò, in hac tota tractatione, confundi mihi quidem videntur duæ grauissima in hoc argumento quæstiones, vna, in qua de ipsa prædestinatione quænam & qualis sit quæritur, & ipsius causis & effectis. Altera in qua de ipsius Prædestinationis patefactione, & ad vsum nostrum applicatione disceptatur: quæ duo planè diuersa sunt. Nam illa quidem incipit ab illo summo, & causas omnes subordinatas ordinante principio, nempe proposito Dei æternò, quod adorare non scrutari decet, hanc methodum nobis præscribente Apostolo, Rom. 8. 29. & 30. & toto cap. 9. à summo ad imum descendente. Quum autem agitur de huius decreti patefactione, & huius doctrine ad singulares personas applicatione, tum, vt idem Apostolus eodem 8. capite facit, vsque ad vers. 29. & 30. ab effectis id est à bonis operibus quæ Spiritus adoptionis in Sanctis operatur ad fidem, à fide ad verbi auditum Sacramentalibus additis promissionibus sanciti, id est ad Christum prædicatum & sese nobis in verbo & Sacramentis offerentem, mens tota est defigenda in quo vno videlicet nobis æternum illud Dei, de nobis in Christo adoptandis & seruandis, propositum æternum, & ante illam vocationem occultum, certissimè manifestatur per Spiritum Sanctum, Spiritui nostro testimonium clarum & sonorum, Euangelij & ministri voce, perhibentem. Et nusquam quidem est, vel à Christo, vel ab illa seu externa vocatione, seu interna tractione euagandum: sed quoniam, in grauissima illa tentatione de electione particulari, in qua fides multis modis à diffidentia & peccatorum commissorum sensu tam fortiter interdum oppugnatur vt ruinam minetur: idcirco nos Paulus ad supremum vsque principium illud, æternum videlicet & immutabile Dei decretum deducit: vt fixa spei anchora in illa veritate & firmitate immutabili illius *ἐὐδοκίας*, qua nos propter se, non propter nos, suorum misereri ab æterno constituit (quales sunt ij necessariò qui ex imis effectis sursum ad Christum ascenderunt, superatis tentationibus omnibus) dicat cor nostrum cum Apostolo, Si Deus pro nobis, quis contra nos. Et, Quis intentabit crimina aduersus electos Dei. Et, Nulla res creata nos à dilectione Dei separabit, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Est igitur quamuis in electis fluctuans & in grauissimis tentationibus, quarum exempla quàm plurima nobis in psalmis præsertim proponuntur, agitata, & interdum naufragio proxima, nunquam tamen penitus submersa electorum *ἀληθοφροσύνη*, resipiscentiæ tabula semper illam opportune tum quoque in medio naufragio sustinente: quòd spectat illud, Qui stat, videat ne cadat: non quòd excidere possit vera fides quòd ad Dei decretum attinet, sed quòd deligenda sint media per quæ sit vt nunquam cadat iustus non surrecturus: & illa Pauli exhortatio, Stat quidem solidum Dei fundamentum habens hoc sigillum, Nouit Dominus qui sint sui, sed dis-

cedat ab iniustitia quisquis nomen Christi nominat: & illud Petri nos commonefacientis, vt vocationem & electionem nostram firmam, (in nobis videlicet) efficiamus. Decreti verò reprobationis non est par patefactio, quoniam Deus, suis demum quibus libuit momentis, peccatores sapissimè quoque ab ipsius regno quam longissimè dilatantes, & ad damnationis præcipitium quam proximè accedentes, vt târdè splendidior bonitas ipsius eluceat, non tantùm hypocritis, sed etiam nonnullis tandè præfert qui bonum Dei donū degustarant, vt Iudæ proditori accidit. Inde illud Christi, publicani & meretrices antecedent vos: &, Iustificata est sapientia à filiis suis, à publicanis videlicet & peccatoribus, à Pharisæis autem spreta: & celebria sunt illius peccatricis & latronis pèdantis exempla, & quod ait Christus de vocatis hora vndecima: & plurima eiusmodi. De nemine igitur, ne in extremo quidem halitu, desperandum, sed omnes ad resipiscentiã ex Dei verbo sunt inuitandi. Sed, vt sub onere peccatorum fatiscentes Deus & ministerio suo vult subleuari, & huc tendere fidelis ministri officium est, ita sibi in peccatis suis placentes oportet Legis prædicatione terreri: ac etiam, si sit opus proposito illo terribili aduersus non resipiscentes æternæ reprobationis decreto, velut ad inferos retrudi: non vt ibi perituros, sed vt potius expergefacti, sicut inquit Apostol^o, ex Diaboli laqueo quo captiui tenentur, euadant. Et hæc quidem præfari libuit, Christiane lector, vt quibus de rebus hic agatur, & quatenus hic dissentiamus omnes intelligant: paratus quidem ego doctorum & verè piorum & veritatis ac pacis Ecclesiæ studiosorum Theologorum iudicium, in hac præsertim tam graui, & à carnis sensu remota questione sequi: si quando dederit Dominus vt in bene & Christianè congregato conuentu, in cuius medio Filius ille Dei Seruator noster iudex ex verbo suo sedeat, de hac quoque controversia statuatur.

Sed age Theses ytrinque propositas iam audiamus,

THEOLOGORVM VVIRTEMBER-
GENSIVM THESESES DE PRÆ-
destinatione.

EXTRA CONTROVERSIAM

quæ sequuntur, posita sunt.

Thes. 1.

QVOD Deus ab æterno, non modò lapsum primorum parentum nostrorum, sed omnium quoque hominum præuiderit.

AD THESES DE PRÆDESTINATIONE

Th. Beza responsio.

Antithes. 1. Th. Beza.

ANNOTATIONES

D. Iacobi Andrea.

1. Quod primi parentes nostri volente Deo peccauerunt, hoc est, quod Deus voluerit, ut transgredierentur præceptum in Paradiso de fructu arboris scientiæ boni & mali à Deo traditum: hoc nusquam Spiritus S. in vniuersa Scriptura Sancta docet.

Generaliter affirmamus neque inuito, neque ignorante, neque otiosè præsciente Deo lapsos esse primos parentes, aut quicquam in mundo euenisse, euenire, aut vnquam euenturum fuisse, à cuius voluntate ne passerent quidem excipiuntur, Matth. 10. 39.

Th. Beza responsio ad Annot. D. Iac. Andrea.

Præscientiam Dei, ne in Adami quidem lapsu, à voluntate & decreto aeterno Dei esse separandam.

D. Andreas in hac prima sua thesi eorum opinionem secutus, qui præscientiam quidem faciunt electis & reprobis communem: propositum autem & decretum Dei in solis electis considerant, veriti ne alioqui Deus auctor mali censeatur, & excusare sese possint qui peccant: præscitum quidem fuisse lapsum Adami & omnium in Adamo hominum agnoscit, decretum autem & ordinatum nequaquam. Sed quid est ista præscientiæ & consilij diuini separatione infirmius, ac etiam indignius? Quum enim nihil præsciri futurum verè possit, nisi quod verè futurum est: & vix quicquam magis impium dici de Deo possit, quàm futurum aliquid absque eo ut illud futurum decreuerit, vel non futurum affirmetur quod futurum decreuerit: & rursus, nihil de Deo dici possit absurdius quàm futurum quod fieri nolit, vel non futurum quod fieri velit: res ipsa clamât ut consilium à voluntate diuina, sic etiam præscientiam à Prædestinatione diuelli nullo modo posse: & quum tam boni quàm mali sint in rerum natura, & quum tam mala quàm bona fiant: tam in his quàm in illis hæc tria necessariò coniungi oportere, Dei videlicet aeternam præscientiam cum ipsius immutabili voluntate & decreto. Quinam verò minimè inde efficiatur vel Deum esse peccatorum auctorem, vel peccatores culpam in Deum posse reicere, suo loco dicemus. Nunc autem de Adami lapsu differere nos cogit aduersarius. Nusquam enim, inquit, Spiritus Sanctus in vniuersa Scriptura docet quod Deus voluerit ut primi parentes nostri præceptum illud de fructu arboris illius non attingendo transgredierentur. Respondeo primùm de Volendi verbo, quamuis ab eo propter homonymiam in hac mea antithesi abstinerim. Illud igitur interdum de iis duntaxat dicitur quæ Deus simpliciter probat, utpote quæ natura sua bona sint & Dei naturæ consentanea: quo significatu, Bona tan-

tum dicitur velle, Mala verò nolle: id est bonis quæ approbet delectari, malis quæ ipsi displicet offendi. Interdum verò latius accipitur, nepe in genere pro Velle, ac proinde decernere & constituere ut sint quæcumque futura sunt: quo sensu quædam etiam vult, id est futura decernit & ordinat quæ tamen non vult, id est in seipsis non probat, & quæ propriè non decernit quatenus mala sunt, sed quatenus, ut scitè loquitur Augustinus, *quæuis quæ mala sunt, inquam mala sunt non sint bona, tamen ut non solum bona sed etiam sint & mala bonum est: ut viro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatè* (id est decretum) *quod etiam contra eius fiat voluntatè* (id est contra id quod suapte natura bonum probat) *quia non fieret si non sineret, nec utique volens finit, sed volens*: quibus postremis August. verbis, illorum consilio se iungunt. Nec enim ignoro quàm cautè nondum valde agitata ante Pelagianos hac questione loquendum fuerit Augustino, quid ea de re Prosper, quid ex Prospero Fulgèsius ad Monimum scribat: nec etiam quàm religiosè sit de re tam graui loquendum, nedum constituendum. Sed nullos religiosius loqui arbitror, quàm qui Apostoli vestigiis insistentes adorant quod captum nostrum superat: quod illi certè non faciunt qui ut ab humano sensu dictatas cõsecutiones effugiant, apud eos ipsos scopulos naufragium faciunt quos vitare studuerunt, sicut suo loco declarabimus. Tantum hoc peto, utrum grauius peccatum fuerit, Adami arboris veritæ fructu vescētis, an Herodis & Pilati & cæterorum à quibus contra conscientiam accusatus & damnatus fuit Dominus. Horum certè, ut opinor. Sed demus lenius fuisse. Dicuntur tamen illi à S. Sancto per os Apostolorum id fecisse quæ manus Dei prædefinierat ut fierent. Nunc quod dixi non posse nisi impiè negari, primos patentes, neque inuito, neque ignorante, neque otiosè præsciente Deo lapsos, iterum dico: & primum quidè argumentis ex vera & naturali de Deo notitia, quam Paulus Rom. 1. 18. veritatis nomine dignatur: deinde scripturæ testimoniis: ac postremò ex Augustini, vel potius Ecclesiæ Orthodoxæ per os Augustini loquentis cõsensu sic demonstrò. Certè Deum esse negat, vel pro Deo idolum substituit quisquis vel ignoratiam, vel imbecillitatè illi tribuit. Deo verò rerum ab ipso cõditarum siue supremarum, siue mediarum, siue infimarum gubernationem adimere, & eam quidem quæ sit *ἀπορρατοειν*, nihil aliud est, ut ipse aduersus Epicurum testatur Cicero, quàm Deum esse verbo fateri, re ipsa negare. At qui siquid ignorante Deo existit, aut vlli rei conditæ accidit: item siquid ipso inuito euenit, talis fuerit hic Deus ut in illum ignorantia, in hunc imbecillitas cadat. Quod si quis excipiat euenire quædam, quæ inuito quidem ipso, id est non probante fiant, non quod non possit, sed illa nolit impedire: perinde hoc esse respondeo ac si quis dicat illa volente ipso accidere. Nam quæ certè impedire si vellet, posset,

eueniant oportet, quoniam non obfistendo vult vt eueniant, vnde conſequitur hac obiectione non tolli, ſed ſtabiliri quod in hac mea antitheſi affirmavi. Tertium autē illud de otioſa Dei prouidentia, tam impium eſt & Epicureum vt refutatione non indigeat. Quod ſiquid vnquam accidit alicuius momenti, in quo ſit nobis Deus Omniſcius, Omnipotens, Omniagubernans conſiderandus, hoc illud eſt de quo agimus: quum hominis ipſius cauſa, quamuis non vltima & præcipua, tamen propinqua, eaque maximi momenti, mundum vniuerſum condiderit. Itaque nec ignaro, nec inuito, nec velut otioſo ſpectatore potuit tanta in homine mutatio, & per hominis lapſum conuerſio rerum omnium conditarum accidere.

Ad ſcripturæ verò teſtimonia quòd attinet, fallitur vehementer D. Andreas ſi nihil putat ex ſcripturis probari, niſi quod in iis diſcretè & ſingulariter ſit præſcriptum. Distinguenda eſt igitur doctrina ab exemplis, quæ ſunt ex illius præſcripto, quum de illis, vel probandis & imitandis, vel improbandis & fugiendis agitur diiudicanda. Sic exempli gratia, neque Noachi, neque Lothi ebrietas: neque huius inceſtus: neque Iſaaci mendacium in Gerar: neque Iudæ malignitas & ſcortatio, neque Patrum polygamia: neque infinita penè eiufmodi expreſſè damnata reperiuntur, ſed ex regula turpis & honeſti, tum quæ in cordibus hominum manſit impreſſa, tum quam Deus in ſua diuinitus patefacta Lege declarauit, damnata diuinitus fuiſſe per ſe intelliguntur. Idem autem eſt de ipſius Dei notitia qualem ſeſe nobis in verbo ſuo patefacit ſtatuendum, vt ex ea de ipſius operibus iudicium feramus. Dico igitur quot ſcripturæ locis affirmatur in Deum non cadere temeritatem: Deum eſſe Omnipotetem: nec omnia tantum feciſſe, ſed etiam regere, ac in primis homines: nec vnquam mutari: toties dici Adamum non modò præſciente ſed etiam ſic ordinare Deo fuiſſe lapſum. Nam ſi ante hominis opificium non deliberauit quorſum hominem conderet, temerè & imprudenter fecit: Siquid autem aliud decreuit quàm quod accidit, aut Omnipotens non fuit, cuius conſilia Satan infregerit: aut inconfans fuit, qui conſilium mutarit. Quòd ſi excipias adiectam fuiſſe conſilio Dei conditionem, ſi Adam in integritate perſiſteret: vt id ego non negem, quæram tamē, an ipſius diuini conſilij fundamentū ab Adamo pepēderit. Quod ſi affirmare auſit D. Andreas, iudicium ergo fuerit, vt ſcitè inquit Auguſt. non penes figulum, ſed penes lutum. Et quis erit iſte Deus, qui conſiliorum ſuorum baſin à rei conditæ poteſtate ſuspendat? Quòd ſi hæc non ſufficiunt: clamans ſcriptura ne paſſerculos quidem ad terram cadere ſine Patris cœleſtis voluntate, & Capillos omnes capitis noſtri numeratos, annon ſatis apertè teſtatur ſine Patris voluntate primum illum parentem noſtrum non cecidiſſe: niſi forte pluſis ſunt apud illū paſſerculi, vel capilli noſtri, quàm totum

totum humanum genus. Et si Iobum, immò ne porcos quidem ag-
gredi Satan potuit, nisi hoc illi concedere Domino: Deo vel igno-
rante, vel inuito, vel nihil curante: totum humanum genus in vno
homine subuerterit? Et quod ait Paulus Ephes. 1. 11. Deum omnia
facere Voluntatis suæ consilio, cur non huc in primis pertineat?
Certè necesse est Deum eundem semper fuisse fatcamur. Sed re-
quirit D. Andreas aliquid expressius. Quum igitur idem Apostolus
Deum testatur instar figuli ex eadem massa, quædam vasa honori,
quædam dedecori fecisse, quomodo dictum istud explicari verè &
commodè poterit, quin ad ipsum vsque Adami opificium ascenda-
tur? Nec enim massæ nomen humano generi condito, sed conden-
do conuenit, nedum vt massæ appellatione corruptum humanum
genus intelligatur. Nam si ita esset, minimè dixisset Apostolus
Deum ex illa massa facere vasa iræ, sed quæ iâ essent iræ vasa, in illa
misera massa relinquere: nec Apostolo laborandum fuisset in asse-
renda Dei iustitia in reprobatorum exitio. Deus igitur illic cõfertur cū
figulo, cui si conceditur vasa, tū ad honestos tū ad turpes vsus, arbi-
trio suo concedere, neq; luto propterea fieri putatur iniuria: annò
multè magis Deo, sic lutum illud, ex quo humanum genus in vno
homine cõderet, disponere licuit, vt inde alios educeret in quibus
iustã iram suam exerceret, alios quos per insignè suam bonitatem
bearet? Quomodo verò illa condidit? Certè in Adamo, ad cuius e-
tiam creationem proculdubio respexit Apostolus, quum figuli &
luti meminit. Quomodo verò in Adamo? Certè non nisi interue-
niente voluntario Adami lapsu. Nisi enim sua sponte, & quamuis
non absque ordinatione Dei, tamen absque vlla Dei culpa lapsus
esset Adam, nec misericordiæ nec seueritati locus vllus esset reli-
ctus, ac proinde consilium Dei irritum fuisset. Denique quum di-
cit Paulus Gal. 3. 22. Deum concludisse omnia sub peccatum, vt pro-
missio ex fide Iesu Christi daretur credentibus, annon manifestè ad
ipsum vsque contumaciæ fontem, id est ad lapsum vsque Adami
ascendit, vt discrimen vasorum inde inchoetur? Quinam autem to-
ta huius lapsus culpa nihilominus in hominis sponte peccatis vo-
luntate tota resideat, quam non excuset, neque Dei voluntas id
quoque volentis quod sinit, non id solum quod ipse facit: neque il-
lius implendæ voluntatis necessitas, infra declarabo.

Nunc audiamus loquentem August. lib. de Correct. & gratia
*Saluberrimè confitemur (inquit) quod rectissimè credimus, Deum Domi-
nūque rerum omnium qui creauit omnia bona valde, & mala ex bonis
exoritura præsciuit: (præscientiam autè Augustinus nunquam à pro-
posito Dei sciungit) & sciuit magis ad suã Omnipotentissimam bonita-
tem pertinere, etiam de malis bene facere, quàm mala esse non sinere, sic
ordinasse Angelorum & hominum vitam vt in ea prius ostenderet quid
posset liberum arbitrium; deinde quid posset gratia sua beneficium iusti-*

riaque iudicium. Idem Enchirid. ad Laurent. cap. 100. Hæc sunt magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius, ut quum Angelica & Humana creatura peccasset, id est non quod ille sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creature voluntatem, qua factum est quod creator noluit impleret ipse quod voluit, bene utens & malis tanquam summè bonus ad eorum damnationem quos iustè prædestinauit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benignè prædestinauit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos pertinet, quod Deus noluit fecerunt, quantum vero ad Omnipotentiam Dei nullo modo id efficere voluerunt: hoc quippe ipso quod contra voluntatem Dei fecerunt de ipsis facta est Dei voluntas: Propter eam namque omnia opera Domini exquisita in omnes voluntates eius, ut mirò & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem quod etiam contra eius sit voluntatem, quia non fieret si non sineret, nec utique sinit nolens. Quo sensu verò dicatur homines illi primi peccando fecisse nõ quod Deus voluit, se quod ipsi voluerunt, paulò antè explicaui.

II. Thef. D. Vvirtemb.

Quòd saluandos non modo præsciuerit, sed & ab æterno elegerit, & ad vitam æternam prædestinauerit.

Antith. I I. Th. Beza.

x. Eligendi vox vsitata Scripturæ sacræ significatione à nobis in Thefi nostra ponitur, qua non absolutum Dei decretum intelligitur, sed in Christo limitatum & descriptum. Ephes. i. Elegit nos in Christo Iesu priusquam fundamenta mundi iacerentur. Item, Dilexit nos in dilecto, sicut Thefis 3. nostra docet.

Affentimur, modò eligendi vox pro Prædestinatione, siue electionis, suo tempore selecturæ, decreto sumatur: & quum is qui eligit non omnia accipiat, necessariò consequi dicimus, reliquos eodem decreto præteriri.

III. Thef. Vvirtemb.

Quòd electio facta sit in Christo priusquam mundi fundamenta posita fuerint, hoc est ut per Christum seruarentur.

Antithesis III. Th. Beza.

Affentimur.

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andrea.

Nihil minus aptè ad nostram antithesin responderi potuit. Primum

mum enim electionis vocem observare volumus duplici modo considerari, uno, quum pro ipso eligēdi decreto æterno accipitur, omnes illius exequendi decreti medias causas quod ad ordinem rerum attinet antegrediente: quo significatu tam Filius Dei quam Pater & Spiritus Sæctus nasciturorum suo tempore certorum hominum ex perdita massa deligendorum misereri constituit. Altero, quum ipsius decreti executionis ratio habetur: quo demum sensu Christus, vt Mediator, illi exequendo decreto subordinatur. Moribus enim ordine remedio præt: quamobrem etiam ipse Christus ab Augustino lib. de Prædestinatione Sæctorum cap. 15. (quatenus homo est, à Verbo patri coæterno, in vnitatem personæ ascitus) dicitur *prædestinatus ipse vnus vt caput nostrum esset, & nos eius membra*. Neque id ille scribit temerè, quum 1. Pet. 20. dicatur *ἀπορρητισμένος* ante iacta mundi fundamenta: & Act. 2. 22. dicatur Christus definito Dei consilio & præscientia *ἐκδοτός*: qua etiam ratione, dicitur *in ipso electi ante iacta mundi fundamenta*: & scribit Paulus, *Gratiam nobis in Christo datam* (destinatione videlicet exequendæ nostræ in Christo electionis) *ante tempora seculorum*. Hoc autem discrimen non obseruatū, maximorum est errorum causa in hoc argumento: & inde quoque manifestissimè refellitur contraria doctrina, quod si statueretur Deus de homine non nisi lapsu ipsius præuiso cogitasse, consequetur illum vel prius ordine condidisse hominē, quàm quorsum illum conderet decerneret: vel in suo consilio fuisse deceptum: vt alia præteream de quibus suo loco dicam, et quæ de Deo ne cogitari quidem absque impietate possunt. Illum igitur in hoc quoque reprehensum volui, quod in illa sua thesi, nullum Dei propositum in iis agnoscat quorum Deus misereri nõ constituit: quem errorem hoc inuictò argumento coargui, quod eum is qui eligit dici non possit omnia accipere: nec qui OMNES accipit, aliquos seligere: res ipsa clamat æternum electionis sequentura decretum non posse dari, quin oppositum de futura reprobatione decretum eodē proflus ordine statuatur. Quid autem ad hæc D. Andreas? Ne 2° quidem.

III. Thef. D. D. Vvirtemb.

Quod seruandorum apud Deum certus sit numerus.

Antithes. I I I I. Th. Beza.

Assentimur, & eadē ratione certum esse 1. Non autem absolute
numerum apud Deum eorum qui iustæ idam- Dei decreto, videlicet
nationi sunt destinati affirmamus. quod Deus nolit eos
seruari, sed propter impietatem suam qua gra-
riam Dei aspernātur in Christo oblatam, quem Deus pater ab omnibus vult au-
diri. Math. 17. *qui non habetis se habere, etiam non habebitis*

*Aliam esse damnationis quàm decreti de suo tempore reprobandis
& damnandis causam: nec damnari propter contemptum
Euangelij omnes qui damnantur.*

Hoc in eum verò est respondere, an potius extra oleas vagari? Dixi, & dico, si certus est apud Deum seruandorum numerus, quod D. Andreas concedit, necessariò consequi certum etiam esse damnandorum numerum: quod si concedit, cur igitur illud in sua Theſi non expressit? Sin verò negat, quod sanè nulla rationis specie negari potest, cur id apertè non negat? Deinde quum hæc & horum & illorum numeri certitudo, ab eo de quo agimus decreto, non autem ab horum vel illorum salute nec damnatione decretum ipsum pendeat, quorū iste de damnationis causa differit? Nam damnationis quidem causa manifesta est, & extra controuersiam posita, peccatum videlicet, cuius stipendium est mors. At illius de quo agimus decreti causa, de quibusdam, & his potius quàm illis, misericordia non dignandis, in sola Dei voluntate sita est: qua de re agens August. lib. 1. de Genes. contra Manich. cap. 3. *Vbi queritur, inquit, cur ita fecerit Deus, respondendum est, quia voluit. Quod si rogando pergas, cur ita voluerit, maius aliquid queris & sublimius Dei voluntate: quod inueniri non potest. Compescat igitur se humana temeritas, & quod non est, ne querat, ne quod est non inueniat.* Et lib. aduersus. Simplic. question. 2. *Si daremus, inquit, odium (nempe in ipsa decreti executione consideratum) ex prauis malis operibus pendere, annon ex contrariò concederemus amorem eius ex prauis bonis operibus nasci?* Quum autem iustam damnationem dixi, annon satis significauit inter inscrutabile illud diuinum & æternum decretum omnes eius executionis medias causas ordine antegrediens de certis damnandis, & eorum damnationem, iustas causas ipsius damnationis interuenire, illi Dei decreto subordinatas? Hac autem in re operæpretium est rursus videre quantopere vir iste hallucinetur. Causam enim damnationis esse vult *Impietatem, que gratiam Dei sibi in Christo oblatam aspernetur, quem Deus pater ab omnibus vult audiri.* Et fateor quidem ego grauissimum omnium esse peccatorum contemptū Euāgelij: ad eò vt propterea claimitet Christus, tolerabilior fore Sodomæ & Gomorrhæ conditionem quàm Chorazim & Bethsaiidæ: Sed cur in hoc vno iste subsistit? Nempe vt errorem errore cumulet. Magna enim apud illum est hæresis, negare vel vnum hominem existere quem Dominus non velit saluum fieri, & ad agnitionem veritatis, id est Christi, venire. *Vult enim, inquit, illum ab omnibus audiri, prolato loco, ex Matt. 17. ver. 3. vbi tamen tale nihil narratur.* At cōtrā si res ita se haberet, aliquod ex his tribus statuendū

tuendū esset: nempe credendi potestatem omnibus à natura insitā esse, quod merè Pelagianum est: vel quibusuis gratiā credēdi tribui, quod si verum esset, falsum esset illud, Non sic fecit omni nationi, & Vobis datum est nosse mysteria regni cælorum: vel denique ab ipso hominum arbitrio ipsius diuini decreti efficaciam suspendi. Longè igitur aliter Paulus, hominum communem condemnationem inde petens, quòd homines omnes (nisi per gratiam regenerentur) naturalis notitiæ Dei scintillas in se se scientes prudentes extinguant, nec monitricem conscientiam, quæ illis est legis vice, exaudiant: qua in re peccantes homines, & meritò propter ea in exitium ruentes, si quis cum Euangelij contemptoribus conferat, quis recensere possit quantò plures isti quàm illi numerentur? Et quid tot infantum myriadibus, partim in matrum infidelium vtero, partim ante adultam ætatem extra Ecclesiam & Christum morientibus fiet? Num ab istis quoque Deum voluisse audiri & cognosci Christum affirmabit suo more confidentissimus noster aduersarius? Denique viderit ipse vnde sit illud absolutum Dei decretum mutuatus: quasi volentem credere quempiam Deus impediatur: ac non potiùs non credant increduli, sicut in sua incredulitate placet Deo ipsos deserere: nemini iniuriam facturum etiam si nulli daret credere & bonum velle & facere. Nostra igitur hæc vox non est, qui Dei voluntatem illam quæ sibi ipsi Lex est, non tantùm occultam, sed etiam imperscrutabilem cum Apostolo profitemur & adoramus, nunquam tamen à iustitia & quidem perfectissima solutam affirmamus: qua quorum vult miseretur, vt benignissimus pater, & quos vult indurat, & quidem ea voluntate cui resisti non possit: qua in re Augustino sic sentienti & loquēti ex Dei verbo assentimur: qui Serm. de Apostoli verbis II. *Disputare vis (inquit) mecum? Immo mirare mecum & exclama, O altitudo! Ambo in pauore simus concordēs, ne in errore pereamus. Et Ibidem 20. cap. Petrus negat, latro credit. O altitudo! Quæris tu rationē? Ego expauescam altitudinem. Tu ratiocinare, ego mirabor. Tu disputa, ego credam: Altitudinem video, ad profundum non peruenio.* Et lib. de prædest. sanctorum cap. 8. *Quum dictum esset, quid adhuc conqueritur? nunquid respōsum est à Paulo, O homo falsum est quod dixisti, Minimè: sed respōsum est, O homo tu quis es? Et Thomæ, Augustino assentienti I. part. qu. 23. art. 5. ad 3. Voluit Deus in hominibus quædam ad aliquos quos prædestinavit suam representare bonitatem per modum misericordie parcendo: & quantum ad aliquos quos reprobat, per modum iustitiæ puniendo. Et hæc ratio (finalis videlicet, nempe misericordie & iustitiæ manifestatio) quare Deus quosdā elegit, quosdam reprobat, quam assignat Apostol. ad Rom. 9. dicens, Volens Deus & c. Quare verò hos elegit in gloriam & alios reprobat (id est ipsius decreti Dei æterni, quo placuit ipsi vnos seruare, alios damnare) non habet. Apostolus*

rationem nisi voluntatem diuinam, sicut ex simplici voluntate artificis dependet quod ille lapis est in ista parte parietis, & ille in alia, quamuis ratio artis habeat quod aliqui sint in hac & aliqui sint in illa.

V. Thef. D. D. Vvirtemb.

Queritur autem, an Deus electos suos ita ad vitam aeternam prædestinauerit, ut quosdam, ad eoque maximam partem hominum, priusquam nasceremur, aeterno exitio, absoluto & aeterno decreto facto, ad aeternam condemnationem destinaret, ut nolit eos penitentiam agere, conuerti, & saluari?

VI. Thef. Vvirtemb.

Credimus nos & confitemur, quod ex Scriptura occultum Dei decretum demonstrari non possit, quo absque omni indignitatis respectu, mere voluntatis sue placito quæquam, multo minus maximam partem humani generis ad aeternam damnationem destinauerit, ut nolit eos penitentiam agere, conuerti & saluari.

Antithes. V. & VI. Th. Bezæ

Quod hic negatur, tam vasa iræ, quam vasa misericordiæ destinata esse ab æterno, affirmamus: non modo, quoniam eadem est contrariorum ratio, & ut diximus, ipsa vox electionis hoc euincit: verum etiam quoniam id expresso Dei verbo, cum non paucis aliis locis, tum ex professo ab Apostolo declaratur, Roman. 9. II. Hoc autem Dei decretum, tantum abest, ut quisquam possit iniustitiæ arguere, ut ne iniustus quidem futurus fuerit Deus, si nullum ad salutem prædestinasset, cum & omnes filij iræ nascamur, & ipse nemini sit debitor. Deinde dicimus, condem-

lata voluntas, sicut vox è cælo sonat: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene placuit: HINC AUDITE, Matth. 17. cui se fideles & electi subdiciunt. 3. Vox electionis id minime euincit, quia nusquam absolutum Dei decretum in Scriptura S. docetur, quo homines certos ad damnationem creauerit. 4. Ad Romanos 9. docet quidem Paulus, gratia & misericordia Dei saluari credentes, non autem ABSOLUTA MISERICORDIA, sed in Christo declarata & exhibita. Nil autem de absoluta Dei iustitia, qua maximam partem humani generis ad æternam damnationem creauerit & ordinauerit, quos NOLIT saluari. 5. Non quidem iniustitiæ Deus argui posset, si hoc modo ageret: verum Scriptura sacra hoc non docet, sed contrarium omnes paginae sacrarum literarum inculcant, videlicet, quod Deus NOLIT CVIVSQVAM HOMINIS MORTEM

1. Vasa iræ non à Deo, vel absoluta eius voluntate, sed à Diabolo & propria voluntate facta & præparata sunt. Quapropter iusto ipsius Dei iudicio ad aeternam damnationem destinata sunt, quorum damnationem nunquam voluit. Ideoque contra Dei voluntatem propria voluntate perierunt. 2. Non eadem hic est ratio. Nam intentus impiorum unica & sola causa est, Diaboli & ipsorum mala voluntas. Saluis autem æternæ piorum, est Dei in Christo reue-

nationem

atione eorum, qui in sua corruptione⁶ ex æterno illo Dei decreto relinquuntur, nō recte huic decreto attribui. Et si enim non euenire potest, quod decreuit Deus, ac proinde nō absque hoc Dei⁷ decreto pereunt, qui pereunt: tamen huius decreti executionis, id est, damnationis eorum qui pereunt⁸ causa non est illud Dei decretum, sed natura illorum corruptio, in qua nati sunt, & eius corruptionis fructus, à quibus Deo placet solos suos salutis praedestinationos eximere.⁹ Maximum autem hunc semper fuisse & esse istorum percūtum numerum res ipsa euincit: Et Dominus ipse ostendit, in quibus, ¹⁰ multos esse vocatos, paucos electos: & paucos per angustam portam ingredi. Denique sic intelligendum est, nō Deum nolle ipsos conuerti & saluari, non quasi ipsi velint, & Deus eorum desiderio resistat: sed quia ipsi quoque conuerti nolunt, nec velle etiam possunt, in sua impenitentia iuste relictū.

6. Non extensio Dei decreto, sed propter impietatem & contemptū verbi & oblata gratia in Christo relinquuntur in sua corruptione qui damnantur, Matth. 23. Quoties volui congregare filios tuos, ET NŌ LVISTI.

7. Nusquam hoc decretum in Scriptura extat. Et hoc est os ponere in caelum, sic de Deo non reuelato, ad evertendam omnem consolationem piorum, loqui.

8. Cū supra dixerint: Volēte Deo primos homines peccasse: & infra ex ipsorum ore dicatur, oportuisse hominē labi: quomodo occultum hoc Dei decretum non esset causa executionis damnationis eorum? Si enim (ex illorum sententia) Deus non voluisset eos peccare, etiam ab hoc iudicio & eius decreto liberi essent. Quicquid enim est causa causae, idē etiam est causa causati. 9. Maximus numerus quidem est damnatorum, sed non ex absoluto Dei decreto. Deus enim neminem vult perire, sed omnes saluare. Contemptus autē est oblata gratia in Christo, & verbi eius, causa interitus est, quē Deus non vult. 10. Quia Deus non simulatē, sed seriō vocat peccatores ad penitentiam: ideo occulto decreto neminē damnat, sed eos duntaxat, qui electioni se opponūt, quae in Christo reuelata est: Venite ad me OMNES. 11. Horrēda haec vox est, nusquā in sacra Scriptura reperitur, quōd DEVS ABSOLVTA VOLVNTATE, NOLIT, vt homines conuertantur & saluentur. 12. Horrenda & abomināda haec vox est, quōd ideo neque velint, neque possint conuerti, quia occulto Dei decreto relictū sunt in sua impenitentia: quae vniuersam doctrinam Euangelij, & vsū Sacramentorum evertit, & perturbatis conscientijs omnem consolationem adimit.

Responso Th. Beza ad annot. D. Andrea.

Falsa Dei voluntatis absoluta calumnia refellitur.

Ad 1.

Absolutā voluntatē vocat iste cui causam non præbeat præmissā aduersus oblata Euangelij gratiam rebellio: Qua in re tripliciter crassissime hallucinatur. Primum enim fallitur in eo quōd vnam & eandem esse vult decreti de damnandis nonnullis, cui subordinantur iustae decreti illius exequendi causae, & ipsius damnationis causam: quum tamen necessariō subternenda sit ipsi Dei decreto cau-

sa per & propter quam illud suum decretum exequitur. Aliud enim est quod decernentem mouet ad hoc vel illud aggrediendum, quàm id per quod deliberationem suam exequitur. Deinde quàm falsò & imperitè repudiatio Euangelicæ gratiæ pro omnium damnandorum exitij causa statuatur, paulò antè diximus, & res ipsa tam altè clamat vt furdissimos etiã illud exaudire necesse sit: nempe si numerari possent damnandj, myriadas inuentum iri, eorum qui nunquam de Christo quicquam audierint præ vno qui oblatam Euangelij gratiam respuerit: quod no cui mirum videri possit, exemplo D. Andreæ pag. 540. demirantis & sibi nonum & artea nunquam auditum testantis, damnari, vel damnandos aliquos quos Deus nunquam dilexerit (ea videlicet dilectione qua Deus vult omnes seruari & ad agnitionem veritatis venire). ecce nobis Mosen infinitis locis testantem, gratiam peculiarem Abrahamo factam. Num quòd crediturum præuideret? Immo si Iosue credimus, Ios. 24. 2. idololatræ, & in quo nihil præuiderere potuit recti, nisi quod ipse in illo crearet ex gratia. Ecce Dauidem clamantem, Non sic fecit omni nationi: Num quòd credituram prospiceret? Immo cuius incredulitatem, & maxima ex parte obstinationem, atque ad eò reiectionem prædixerunt Prophetæ, & nos iam pridem præsentem intuemur: manente tamen propter Patres electione, quæ non est volentis nec currentis: sed Dei quorum vult miserentis. Ecce Deum ipsum testantem per alium Prophetam, Elauum odio habui. Num propter præuisam eius perueritatem? Immo, inquit Apostolus, de tempore certè simpliciter non loquens, sed de causarum ordine, Antequam mali aliquid fecisset: immò quum adhuc in vtero matris lateret. Ecce denique eundem Paulum qui de innumeris populis, nedum singularibus hominibus, & tam multis repetitis seculis agès, Præteritis, inquit, ætatibus Deus omnes gentes suis ipsarum viis incedere. &c. Quinam verò nihilominus causa exitij in solis percuntibus hæreat, suo loco dicemus. Denique, quæ hæc est pietas & diuinæ Maiestatis reuerentia, illum existimare non prius quàm hominem conderet quorsum & in quem finem illum conderet constituisse, sed quid ipse homo facturus esset prospicietem, inde demum consilij causam cepisse, & quid inde secuturum esset apud se decreuisse? Immo etiam, si istorum dogmati assentimur, quos prius seruatos voluerit, postea vel mutata sententia inuitum, aut certè volentem simul & nolentem damnare? Vt autem hunc locum paucis concludam: etsi decretum illud Dei neque de seruandis per gratiam in Christo, à fidei & bonorum operum præuisione: neque de peccatoribus iusto suo iudicio damnandis, à corruptione & putribus eius fructibus dependere docemus, sed à sola ipsius voluntate: hanc tamen voluntatem, siue hoc ipsius decretum nunquam à iustitia & verè recta ratione suspendimus, & semper ordina-

ordinatissimam, quamuis ipsis etiam Angelis inscrutabilem, esse credimus, & propterea miramur & adoramus: nec aliam absolutam voluntatem in Deo agnoscimus. Itaque quum eò denentum est, Augustinū secundū Pauli vestigiū nos deducentem, & Serm. de verbis Apostoli II. libenter his verbis nobis præuentem audimus. *Disputare vis mecū, immo mirare mecum, & exclama, O altitudo!* *ambo sumus in pauore concordēs, ne in errore pereamus.* Et epist. 105. *Quis inquit, reprobos (id est iustæ damnationi destinatos) creauit nisi Deus? & cur, nisi quia voluit?* (non igitur vt isti volunt vllius vitij præuisione, vtpote quæ non decretum sed eius executionem antegrediatur) *cur voluerit: O homo tu quis es qui respondeas Deo?*

Expositio verbi καταρτιζεν apud Paulum Rom. 9.22.

Cæterū vt propiūs etiam cum aduersario congregiamur, agnosco argutiam ex Chrysostomo temerè arreptam ex eo quòd Paulus de vasis iræ loquēs illa dicit passiuā voce καταρτιζόμενα, id est coaginēta, non à Deo, inquit D. Andreas, sed à Diabolo & propria voluntate facta & preparata, & propterea iusto Dei iudicio ad æternam damnationem destinata. Et sanè fateor ego non aliunde oriri peccata, quæ sunt veræ damnationis causæ, quàm ab ipsorum hominum vitio, & Satana concupiscentias hominum incēdente. Sed quorsum hoc ad id de quo hic à nobis agitur? Nec enim à nobis controuertitur de medijs causis æterno illi Dei, vel de eligendis vel de reprobandis decreto exequendo subordinatis, vel de illarum exitu, quum de istis abundè, partim ex Dei verbo in electis, partim etiam ex ipsa cōsciētia in reprobis liqueat: sed de ipso decreto causas illas omnes & earū effecta ordine antegrediēte quærimus, cuius causam in ipso Dei sinu & arcano sitam esse dicimus, ad quam quum peruenisset Apostolus & vt idem August. inquit lib. de Prædest. Sanct. ep. 8. quum dictum esset, *Quid adhuc conqueritur? num responsum est à Paulo, O homo falsum est quod dixisti. Minimè: sed responsum est, O homo tu quis es.* Et Serm. 20. de verb. Apostoli. *Requieuit Paulus quia admirationem inuenit, (vbi autem admiratio est, si quemadmodum isti sentiunt, præuifa incredulitas est, vt damnationis percūitium, ita etiam decreti de illis damnandis causa?) Vocat autem ille inscrutabilia Dei iudicia, & tu scrutari venisti? Ille dicit inuestigabiles esse eius vias: & tu inuestigas?* Sed age videamus etiam quàm futilis & vana sit illa argutia. Vtitur Paulus verbo passiuo καταρτιζόμενα. Nec ego, vt antè dixi, inficior omne malū non aliunde quàm ab ipso Satana & homine: non à Deo oriri, quamuis quòd ad Deum bene quoque ordinantē quæ in sese mala sunt attinet, bonū sit vt sint etiā mala: & iuste etiam vtatur Deus peccantibus instrumentis. Sed si propterea excludendus est Deus ab isto καταρτιζόμενα, cur non etiam à nostre

salutis causis? Dicimur enim etiam passivis vocibus *ἡ ἀνομιὰ ἡμῶν, ἡ
ἀπειθεῖα, ἀλλ' ὁ θεὸς, ἀλλ' ὁ θεὸς, ἀλλ' ὁ θεὸς*. Vanum est igitur illius consecu-
tionis fundamentum. Nec etiam ignoro ipsum Augustinum sepe
per luti massam intelligere humanū gentis, non solum ut iam con-
ditum, sed etiam ut originis peccato vitiatum, unde nascantur ipso
volente quorum misereatur, & quos iuste induret. Sed si valet i-
stud, tam esset nota causa destinationis ad iram, quàm destina-
tionis ad misericordiam, quod etiam poscit eadem contrario-
rum ratio: Cur autem Apostolus si ita esset, exclamaret. O al-
titudo? Deinde verbum ipsum *καταρτιζεν* ad similitudinem fi-
guli accommodatum, vasa sicut ad decus, sic etiam ad dedecus,
ut sibi propositum utrunque finem, compingentis: quis non vi-
det, non ad causas medias executioni decreti subordinatas,
& in ipsis damnandis non in Deo hærentes, sed ad ipsius Dei opi-
ficis decretum causas illas omnes ordine antegrediens, allusione
ad humani generis in Adamo creationem manifesta, referri? Quid
quod non dicit Apostolus hæc vasa esse compacta *eis ἀμαρτίας*, sed
eis ὀργῆς, & ἐπιώλεται coagmentata, id est creata & cōdita: quæ certè
est non media vlla causa, per quam auctor est sui exitij ipse homo:
sed vltimus ille finis creanti propositus. Quid amplius dannon ipse
Apostolus versiculo præcedente opificem humani generis cum fi-
gulo conferens, utitur activo verbo *ποίησας*, tam de vasis ad dedecus
quàm de vasis ad decus comparatis? Sit denique nobis optimus
huius loci interpret Solomō utens ipso Creandi verbo, & dici
mali, quo nihil aliud quàm illa *ἀπώλεια* declaratur, quum inquit
Deum creasse omnia propter se, etiam impium ad diem malum
Prōverb. 16. 4. Qua de re loquens idem August. epist. 109. *Quamvis,
inquit, peccata non fecerit Deus, naturas tamen ipsas quæ per se ipse si-
ne dubio bonæ sunt, quibus tamen ex arbitrio voluntatis futura essent vitia
peccatorum, & in multis talia quibus esset pœna æterna reddenda,
quis nisi Deus CREAVIT? Quare nisi quia voluit? Quare autem
voluerit. O homo tu quis es qui respondeas Deo? Et contra Iulian. lib. 5.
cap. 3. Deus iræ suam materiam in omnibus inuenit, nisi quos gratis elegit,
ceteri mortales qui ex isto numero non sunt, & ex eadem quidem massa
ex qua & isti, sed vasa iræ FACTA SUNT, in utilitatem nascuntur
aut quid de illis boni operetur ignorat, quum & ipsum bonum operetur
quod in eis humanam creat naturam, & ex eis ordinem seculi exornat.*
Quos sensu Deus reproborum damnationem velle sit dicendus.
*Sed & istud cuiusmodi est, Deum nunquam voluisse damnatorum
damnationem? Saltem enim diceret antè quidem noluisse quum eos
diligeret & vocaret ad salutem, tunc demum autem mutata senten-
tia, vo-*

tia, voluisse ipsos propter ipsorum peccata damnari, quum eos dam-
naret. Nisi fortasse illis etiã placet Deum incredulos damnantem
non sedere ut iudicem & peccatorum vindicem, sed damnandos
peccatores etiosè sinere perire, ut æternas penas luat. Et quàm il-
lud quoque absurdum est, existimare mirabilem in sese Deum es-
se, qui certos homines modò diligit, modò habeat exosos: modò
seruatos, modò perditos velit? Et qualis iste Deus fuerit, cuius &
decretum & iudicium in sese incertum, ex hominum arbitrio pen-
deat? Qualis est iste figulus, si iudicium est penes lutum?

Quatenus autem ferendum sit quod ait, contra Dei voluntatem
perire qui propria voluntate percunt, antea docuimus, distincta
vocabuli voluntatis homonymia: quo sensu quoque rectè dicit
Aug. quod iste præterire nõ debuit, *Ne id quidẽ fieri præter Dei vo-
luntatẽ, quod sit, contra eius voluntatẽ, id est admirabili & ineffabili ra-
tione illa quoque non absque Dei interfueniẽtis voluntate fieri & e-
uenire, quẽ et si ipse non facit: tamen non sinit nolens, sed volens.*
Qua de re scribens idem in Enchirid. ad Laurent. *Non sit (inquit)
aliquid, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo ut fiat (non fieret autem
si non sineret, nec utique nolens sinit sed VOLENS) vel ipse faciendo.*

Quidnam est igitur, inquit, quod volendo velit, & volendo nolit?
Nempe quicquid malum est: at non quatenus bonum est ut etiam
mala sint, quæ in se Deus vitiscatur in malis, vel quibus etiam in
suis erudiendis benè utatur. Quicquid deniq; sic facit, ut quod fa-
cit bonũ sit, quod autem malum instrumentum facit, malum sit,
ut suo loco declarabo. Quidnam autem illud est quod verè volen-
do vult? Quod ipse suo Spiritu & bonis instrumentis in suis agit
ut in Lege sua faciendum præcipit. Quid est denique quod verè &
proprie nolendo non vult? Quod in Lege sua fieri vetat, & mala in-
strumenta, suo instinctu, malè agunt.

Eadem contrariorum ratione necessariò probari decretum re-
probationis à sola Dei voluntate pendere, non minus nec alièer quàm electionis.

Ad 2. 3. &
4. obfer.

Dixi, quod rursus affirmo, ex illo certissimo & omnium non
infamietium hominum cõsensione firmissimo axiomate, Eandem
esse contrariorum rationem, id est, si quis malit, pro portione, & ut
vulgò loquuntur, correspondentiam, necessariò concludi, si omni-
bus hominibus sub peccatũ conclusis fides & bonorũ operũ præ-
uiso, non est causa cur Deus aliquorũ misereri cõstituerit: præ-
uiso quoque fidei priuationem & eius fructus, causam esse non pos-
set, cur aliquorum misereri non cõstituerit: Et quum constet, ipsius
etiam aduersarij mei confessione, illius quidem causam nullam a-
liam subesse quàm Dei voluntatem, idem quoque de isto prædicto

else statuen dum. Hoc autem oppugnans ille, id est Apostolo velut
 ex professo contradicens. *Immo, inquit, non eadem hic est ratio, Nam
 interitus impiorum unica & sola causa est Diaboli & ipsorum mala vo-
 luntati salutis autem aeternae piorum, est Dei in Christo reuelata volun-
 tas.* Verè certè vtrumque. Nolo enim istud voluntatis vocabulum
 exagitare, quo videri possent omnes ante adultam aetatem extra
 Christum pereuntes nihilominus excipi. Sed quorsum ista respon-
 sio? Et quænam hæc est, vel sophistica malignitas, vel artis dispu-
 tandi ignorantia? Primum enim, vt paulò antè dixi, & iterum re-
 peto, hic inter nos non quæritur, neque de causis intermediis per
 quas Deus quos ipsi visum est per misericordiam in Christo ser-
 uat, neque de ipsorum etiam salute: itidem neque de mediis per
 quæ ceteri quos Deo visum est in se ipsis relinquere in suum lo-
 cum abeunt: neque de ipsorum exitio. De his enim apud omnes
 sanæ mentis homines & in Dei verbo versatos optimè & sine cõ-
 trouersia conuenit. Sed de illo aeterno & omnes subordinatas v-
 trinque causas antegrediẽte decreto inter nos disceptatur. Quorsum
 igitur, inquam, istud aduersarij nostri responsum? Et quid est *ἡ
 ἀλλὰ τὸ πῶς*, siue quum de vno interrogatus fueris, de altero
 respondere, si hoc non est? Deinde contraria ipsa & earum natu-
 ram ac vires, quatenus inter se opponuntur, conferre, quod iste in
 suo responso facit: & contraria quatenus ab vno & eodẽ fonte in
 oppositos postea riuos sese diffundente, & rursus in vnum riuum
 confluente diducuntur expendere: quatenus denique, vt non tam
 philosophia quàm ipse communis sensus dicitur, eadem est illorum
ἡ ἀλήθεια & ἡ δύναμις considerare, quod hic ego affirmavi, quantum
 inter se dissident? Nam ex illa priore consideratione, vno posito
 alterum tollitur, & contrà: vt Siquis est electus, ergo non est re-
 probatus. Si electi per misericordiam seruantur, ergo iusti per iu-
 diciũ pereunt. Si electis aeterna vita, ergo reprobis aeterna mors
 tribuitur. Ex hac verò contrà, vno posito, alterum ponitur, vt, Si
 Deus aliquorum tantum miseretur, ergo aliquorum non misere-
 tur, Siquos Deus electioni & salutis, ergo aliquos reiectioni &
 morti destinat: Si aeternum est decretum electionis causas omnes
 salutis antegrediens, ergo & reprobationis. Si præuisa fides non est
 causa electionis decreti, ergo præuisa priuatio fidei, non est causa
 decreti reprobationis, sed vt illa decretum electionis, ista quoque
 decreti reprobationis subsequitur causarum ordine: & vt illa, sic
 etiam & eodẽ ordine ista executioni diuini & aeterni decreti, suo
 tempore, subseruit. Quænam hæc est igitur disputandi ratio, vt ne-
 ges eandem esse rationem contrariorum in eo in quo eadem est
 ipsius contrarietatis proportio, vnde fit vt vno posito alterum po-
 natur, sumere argumentum ex ipsa contrariorum repugnantia,
 qua fit vt vno posito alterum tollatur? Sed quorsum hac de re plu-
 ra: Apo-

ra? Apostolus ipse ex eadem illa contrariorum proportione, annon sicut loquens de Iacobo dilecto, vt operum bonorum præscientiam ac omnem præscientiam ostēderet causam illi dilectionis decreto minimè præbuisse, vltus est his verbis, *antequam boni aliquid fecissent*: ita etiam de Esau quem Deus odio habuerit, id est odio suo destinauit, itidem ex aduerso vlturpauit, *antequam mali aliquid fecissent*, vt malorū operū præuisionē doceret odij decreto nō præbuisse: Et mox rursus eadem argumentādi ratione, sicut misericordiam, ita etiam indurationem ab vno & eodē fonte, id est à Dei voluntate **QVOS VVLT** miserantis, & **QVOS VVLT** indurantis deduxit: & quidē eiusmodi vt eam irritā facere nemo possit? Et quoties hoc ipsum argumentū August. ad Simplicianū lib. i. quæst. 2. repetit, si dicatur odiū ex malis præuisis operibus pendere, colligi amorē ipsius ex bonis præuisis nasci? Hęc autē vel vnica ratio certē non contentiosis omnibus satisfecerit, etiā hoc concesso, per massam ex qua in tam diuersos fines vasa compingatur, intelligi corruptū & vitiatum omnē genus humanū, quasi Deus non nisi præuiso lapsu de humano genere constituere cœperit: tamē quum hæc vitiositas toti humano generi sit cōmunis, neque Deum magis latuerit illa in vnīs quā in alijs, quā dici potest id quod pariter in omnibus & singulis Deus animaduertebat, occasionem ei præbuisse, cur vnīs irascetur & quidē capitaliter, alijs nō item? Nā si excipiatur, idcirco id factū quōd alios excipere misericors voluerit, ira tamē iusta in alios perseueratē: cōsequeretur quōd vnōs exceperit, alios nō item, non aliā posse causam subesse quā quōd vnōs omnes essent indigni quorū miseretur, immō quibus irascetur: placuit tamen illi quibusdam parcere, alijs verō non item: neutris iniuriam facturus, si vtrosque perdidisset.

Cur igitur Deus eos oderit & perdat, quos in peccato relinquit, causa manifesta esto, à qua pender æterni ipsius decreti executio. At cur aliquos deligere constituerit quorū miseretur: caterorū misereri noluerit, causa quidem finalis ab Apostolo assertur triplex, vna vt sic iustē iudicando non minū quā benignē miserendo, gloriam suam illustraret: altera, vt sic alios quorū miseretur erudiret, illis ostendens & quid reuereri ipsos in timore & tremore oporteat, & quanto beneficio sint ipsi obstriditi: tertia quōd sic quoq; seculi ordinem in illa *οικονομία* exorner, vt multis locis explicat August. locum illum illustrans Pauli ex 2. Tim. 2. 20. Causa verō impulsua nec tamē finalis cur vnōs miserari, alios deserere voluerit, vt etiā cur hos potius quā illos, nulla alia præter ipsius *ειδωλον* asserti debet, nec etiam indagari, vt ex eodē August. antea citauimus: quū nihil sit ea Dei voluntate superius, qua bene est quicquid est: nec etiam melius, quū sit ipsamet omnis boni & recti norma. Certē si iræ & destinationis ad iram vna

causa est, peccatum videlicet, seu praesens, seu iam admissum, causa non fuit, cur vel illud quisquam obiiceret Apostolo, *Quid adhuc conqueritur, voluntati ipsius quis resistit?* vel cur responderet Apostolus, *O homo, tu quis es, qui Deo respondas?* &., *O altitudo* de quo ipso archano scribens August. Serm. de Verbis Apostoli 20. *Quis tu sis, & quid sit Deus attende. Melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia.* Et lib. 1. ad Simplicianum, in extremo. *Cur huic ita? & huic non ita? Homo, tu quis es?* Et mox. *Dicamus Alleluia, & collaudemus Canticum, & non dicamus, Cur hoc, & hoc? Omnia enim in tempore suo creata sunt.*

Ad 9
 Ut cunque tergiueretur D. Andreas, si, posito quod Deus omnes homines ad aeternum exitium nulla ipsorum culpa perdendos, non aliter condidisset quam tot animantia ad lanienam & martirionem condidit hominum nutriendorum causa, (hoc enim ergo dictum volui, non autem hoc duntaxat, si nullus ex peccatoribus miseretur) non posset tamen Deus iniustitiae argui: multo minus reprehendi potest eò quod aliquos ad decus per misericordiam seruandos, alios ad dedecus iusto iudicio damnandos, ab aeterno decreuerit: vnde illud Augustini à nobis antea citatum, *Quis reprobos (videlicet futuros) creauit nisi Deus? & cur nisi quia voluit? Cur voluerit, O homo tu qui es, qui respondeas Deo?* Certè si praesens corruptio vel (vt perperam mauiit in hac tota collatione D. Andreas) còtumacia aduersus oblatam Euangelij gratiam decreto reprobationis sequuto causam antegredientem praebuit: non defuit Apostolo facilis & plana, nec vlli reprobatorum obnoxia responsio. Quis enim ambigat vitiosos & incredulos, damnationi propterea merito destinari? Num verò D. Andreas penitus aliquid quam Apostolus in Dei schola didicit.

Quo sensu Deus nolit mortem peccatoris.

Quoddam affirmare audet contrarium in sacris literis doceri, nempe nolle Deum cuiusquam hominis mortem, tam fallum est, si hoc referas ad Dei iudicium, (qui certè non magis inuitus iudicat quam miseretur, quum vtrumque conueniat ipsius naturae, sicut secundo Legis praescepto declarat, & communis ipse sensus dicitur) quam verum est, si Nolendi verbum ad id referatur quod non simpliciter, sed certo tantum respectu probat: &, vt praclare docet August. ad Simplic. lib. 1. quaest. 2. hominem quatenus homo est, ab homine quatenus peccator est discernas. Nec enim Deus hominis, quatenus homo est, sed quatenus peccator est, damnatione delectatur: & praeterea ne damnationem quidem vllius vt peccatoris simpliciter vult, sed quatenus ex peccati odio & vindicatione, gloria ipsius illustratur, ex illo Solomonis, Deus omnia fecit propter semetipsum, etiam impium ad diem mali Prouerb. 16. 4.

Non tantum finem sed etiam causas inter medias reprobationis à Deo volente decerni.

Ad 2.

Quid huic homini facias, qui in tam paucis verbis, toties aberrat: Primum enim (vt sæpissimè iam diximus) non omnibus, imò verò paucis, præ aliorum perditorum multitudine, convenit contemptus verbi & oblata in Christo gratia, quam infinitè pluribus non offeratur Christus nec Evangelium, quam sint qui oblaturum contemnant. Ergo etiam si non esset falla, tamen manca & mutila hæc est repositio. Deinde suo more causam derelictionis cum ipso per illam causam derelinquendi decreto cõfundit, cui tamen decreto illa necessariò subordinatur. Tertio, Nisi diuino illo decreto agnoscat D. Andreas non tantum finè vltimū sed etiā causas intermedias decerni, quod proinde ipsi derelictioni præcat, ergo temerè & ignorante Deo ipso qui illos derelinquit petitur, derelinquuntur quod non aliud est quàm Dei providèntiam singularem negare. Illo autem concessò, quum subordinate causæ primam non tollant, non minus inepta est illa D. Andreae conclusio, quàm si posito nostram hæc vitam naturalibus vel varijs casibus amitti, excludere velem Dei de nostræ huius vitæ initio & fine decretū, quod tamè certū est neq; accelerari neq; longius produci vel momento posse. Absolutū autè illud damnationis decretū quod à nobis fingi imaginatur, quasi mero Dei beneplacito, absque vllis damnationis causis in iis ipsis qui damnantur, in hærentibus vllis damnari doceamus, vana est calumnia.

Explicatio loci Matthæi 23. 37. & de Vocationis externa & interna

apparentis repugnantia, conciliatione.

Quod autem ad illum Matthæi locum attinet, dico Christum illic commodè considerandum vt Ministri quoque officio tum superioribus seculis per os Prophetarum sanctū, tum quo tempore hæc loquebatur per se fungentem: & de externa Verbi prædicatione toti Ecclesiæ, in qua sunt etiā reprobi electis permixti, differentem: non autem de interna illa vocatione, quæ tota est diuinæ virtutis, & ab illa *condonata* in solidum promanat, per quam Deus, sicuti decreuit eligendos à iusta derelictioni & reprobationi secuturæ destinatis discernere, ita etiam illos suo tempore ad se trahit. Hoc autem æternum & arcanum consiliū de auditoribus, vel credituris, vel non credituris, Deus nec Prophetis olim, nec Apostolis postea, nisi nonnunquam, ex peculiari reuelatione, veluti Mosi de Pharaone & Aegyptiis in genere, & Esaia de iis ad quos mittebatur, & siquæ sunt alia eiusmodi exempla, patefecit. Hinc illa Ionæ indignatio, meritò diuinitus castigata. Hinc factum vt quum Paulus

Yj.

lus optima voluntate vellet in Asia & Bithynia verbum Domini
 annuntiare. Act. 16. 6. & 7. prohibitus sit à Dei Spiritu: Et non semel
 Romam optimo consilio venire conatus, à Deo inhietur. Sic
 student fratres vltimam Pauli in Ierusalem profectioem con-
 tra Dei & ipsius Pauli voluntatem, additis etiam propheticis
 testimoniis, impedire. Vnde verò hoc dissidium? Certè non ex
 ea repugnantia qua homines mandatis Dei resistentes peccant,
 sed ex illius arcani diuini consilij ignorantia, iuste & probabili-
 ter præsumpto quod Deum velle opinabantur: ad eò quidem
 vt ipsorum voluntas, quamuis arcana illi Dei voluntati ali-
 quatenus contraria, (volebant enim quod Deus nolebat) Deo ta-
 men minimè fuerit ingrata. Quinam istud verò? Quoniam in hac
 dissensionis specie, si causam duarum illarum tam inter se dissiden-
 tium causam impulsuam spectemus, optimus fuit consensus.
 Quod enim bona voluntate, habita ipsorum scopi ratione, illi vole-
 bant, imò etià cupiebāt, Deus sapientiore ac meliore volūate no-
 lebat, dei sibi patefacta tandem illi acqueuerunt. Bonū enim, qua-
 tenus bonum est, ab aliquo bono differre potest, bono repugnare
 non item. Hinc illa inter Deum & ministros ipsius sancta dissensio,
 quum eos etiam quos nesciunt ad Dei gregem non pertinere: id
 est nullo discrimine, omnes, Zelo Dei incensi, seruos capiunt:
 ad eò quidem vt pro iis quoque preces ardentissimas concipiant
 quos tamen videri possint cognouisse ad electorū gregē non per-
 tinere: irritis ideo ipsorū precibus. Sic precatur Samuel penè ob-
 stinate pro Saule: & Ieremias pro populi exitio destinati conserua-
 tione, donec diuinitus aliter decretum semel fuisse intelligerent.
 Hinc tot increpationes & lamentationes, quibus permoueri pos-
 se nonnullos frustra se sperasse tandem sunt multi sanctorum ex-
 perti. At enim excipiet quispiam: non Propheta, non Apostolus,
 non ex cæterorum hominum numero quispiam hic loquitur, sed
 filius ille Dei æternus, quem etiam vt hominem nihil latere po-
 tuit. Quid si verò cum D. Luthero, cuius testimonium clarum &
 perspicuum alio loco recitavi, respondeam, Christum secundum
 carnem tantum sciuisse quantum pater, & ipsemet sibi quatenus
 Deus est, patefecit: vt qui Filium etiam, id est sese (quatenus vide-
 licet homo est) diem illum vltimum ignorare Marc. 13. 32. fateatur?
 Nam vt cumque veteres non pauci (quod illorum pace dictum sit)
 locum illum præpostero Dei gloriæ Zelo torserint: rectè tamen
 Nanzianzenus oratione 4. de Theologia, istud humanitati distin-
 ctè consideratè vt propriè dictum attribuit. Nam vt duplex est
 Christi natura, & vna quidem infinita, altera finita: sic duplicem
 in eo quoque scientiam ac voluntatem statuamus necesse est: vnam
 videlicet infinitam quæ est ipsamet Deitas essentialis: alteram quæ
 qualitas est, ac proinde creata & finita, cuius fines ac limites
 ipsemet

ipſemet ὁ λόγος cum Patre & Sancto Spiritu in diebus carnis suæ ſibi circumſcripſit: & poſt ineffabilem ipſiſque angelis incomprehenſibilem exaltationem, prout ipſi libuit, amplificauit. Neque verò quum humana humanitati, diuina deitati tribuuntur, perſona cum Neſtorianis diuiditur, ſed naturæ aduerſus veteres illos Eurychianos & Monotheletas, & ex vtriſq; conſtatū Vbiquitarię Omnipreſentię monſtrum, diſtinguuntur. Neque ſic etiam vltimum humanitati Chriſti vitium affingitur. Abſit. Alia enim eſt proſus ignorantia illa vitioſa, qua ignoratur quod patefactū eſt & quod ſciri debuit: quàm ea ſcientiæ mēſura, qua quicquid eſt creatum infrà Deitatis infinitatem neceſſariò ſubſidet. Sed in hanc quæſtionem nūc longiùs ingredi non placet. Immo fateor Chriſtū etiam ſecūdum humanitatem prophetias de illius populi reiectione, quas ipſemet vt Deus teſte Petro, & Pet. II. prophetis ſuggeſſerat minimè ignorare: & ipſamet etiam experientia inſanabilem hoſtium ſuorum cōtumaciam cognouiſſe & prædixiſſe, & ſuum quoque proditorem nominatim præcognouiſſe. Hinc tamen non efficitur ipſi fuiſſe ſecūdum Humanitatem, & quatenus erat Miniſter Patris Circumciſis deſtinatus, cognitos fuiſſe ſingulos in ipſum non credituros: quos tantum à poſteriore, vt in ſcholis loquuntur, & quatenus illos ipſe vt Deus, ſibi vt homini, patefaciebat, agnouit. Nec enim Ioh. 6. 64. temere additur ἀπ' ἀρχῆς, quæ particula quid Chriſto ſecūdum Deitatem, non ſecūdum humanitatem tribuendū ſit, deſignatur: in qua ſententia Cyrillum doctiſſimum interpretem fuiſſe liquet ex eo quod in eum locum ſcribens, *Cognouit, inquit, omnes Ieſus, fideles ſimul & incredulos, & ipſum impij ſacिनoris illius miniſtrum. Neq; id mirum. Omnia enim vel antequam producantur cognouit.* Sic igitur promiſcūe Chriſtus vt Euangelij ſui Miniſter omnes auditores ſuos aggregare voluerit, ac etiam ſtuderit, vt & fidi omnes Miniſtri, relicto penes Deum arcano ſuo conſilio, facere conſueuerunt. Quia tamen illud ἀπ' ἀρχῆς de variarum rerum principiis accipitur, ne contentioſus videri poſſim, etiā ſi largiar hæc eſſe de Chriſto ſecūdum vtramq; naturam, & perſonaliter intelligendū, (vt Theologi in ſcholis eruditè loquuntur) tamè hæc Chriſti vt hominis, & quod amplius eſt, vt ad Euangelium quoq; verè ſuum Iudæis prædicandū delecti miniſtri voluntas, qua ſeruos etiā illos deſperatiſſimos patris ac ſuos aduerſarios ſuſcipere potuiſſet, voluit: diſcernēda eſt ab illa æterna & immutabili voluntate qua, vt cæteras ſine exceptione res omnes, ita etiā illorū exitiū ſapientiſſimè decretum, & iuſtiſſimè ordinatū ſciebat. Neq; hic villa repugnāria inter iſtas volūtates ſed diuerſitas tantum ſtatūda eſt: & ea quidē recta, & omni vitio carent, quoniā & ab optimo fonte nempe ſummæ φιλανθρωπίας proficiſcitur, & ad optimum ſinem, nempe Dei gloriam tendit. Et quod ad diſpenſationis viam inter-

in mediam attinet, à conditione, si Deo visum esset, suspèditur, quamuis non totidem verbis expressa. Sic Moses, quamuis satis intelligeret, & planè confideret se ex libro vitæ deleri non posse: tamen serid & ex animo Exod. 32. 32. non tantum vult, sed etiam optat, aut deleri ex libro vitæ, aut populo peccatum condonari, quorum alterum, sed non sine conditione, à Domino impetravit. Sic Paulus quod nec fieri posse sciebat, nec fieri etiam alio respectu optasset, tamen paratus erat populi sui abiectiōem sui ipsius separatione à Christo redimere. Sic benigni patres liberos etiam de quibus nihil frugi sperant, & de quorum infelici exitio tam certi sunt quam si præsens illud spectaret, tamen ex animo monent ac etiam castigant, que ad eò tandem non odio, sed quia sic opus est Magistratui dedunt, non temerè lata lege, Exod. 21. 17. cuiusmodi exempla in prophanis etiam historiis, vt in Bruto, patriæ salutem in Manlio, publicanæ regum auctoritatè paternæ charitatè anteponente, legimus: animo proculdubio inter duas tã diuersas, immò, si simpliciter spectentur, cõtrarias voluntates cõfligente. Quid obstat igitur, quominus benignissimus ille Seruator noster, sic quoque non modo sine vitio, sed etiam immèsse eum *quæ in oporiat* testimonio feruatos quoque voluerit, & si fieri potuisset, seruare studuerit vt Circumcisionis Minister, quos tamen iusto iudicio inuitabili destinatos vt Deus illius decreti cum Patre & Sancto Spiritu auctor sciebat & probabat: Quis enim illum improbasse existimaret quod patri probaretur, quum vnica sit sacræ Triadis vt natura sic etiam voluntas? Quod si D. Andreas cum suis hæc habeat pro G. L. O. S. S. I. S. quas vocare per ludibrium isti consueuerunt, credant saltem ipsi Christo, qui Mat. 11. 25. decretum istud respiciens, non tantum illud agnoscit, sed de eo quoq; gratias agit Deo patri quod ista absconderis, inquit, à sapientibus & intelligentibus quæ detexisti infantibus, quoniam hæc tua fuit *vidoria*: ea videlicet quibus hos ipsos aggregare frustra studuerat, de quibus postea hoc quem nunc tractamus loco lamentatus est: & quidem eius decreti causam non in ipsorum contumaciam reiciens, vt ii faciendum docent qui decreti de reprobandis & reprobatorum damnationis causas confundant: sed alius assurgens, nempe ad *vidorias* illam ad vtrumque membrum, id est tum ad illos per misericordiam seruandos infantes, tum ad illos iuste perdendos, ex æquo & pari serie spectantem. Quæ duo præclarè discernens eo ipso loco Cyrillus, nempe Ioan. 6. 64. & quærens cur non etiam peccata sint istis incredulis per misericordiam dimissa, *Non est, inquit, id eò iniustus Deus iram suam istis reseruans, immò, vt natura iustus, omnia rectè ac sic natura conuenienter determinat, quamuis dispensationis sue viam nos ignoremus.* Quid amplius? etiam si D. Andræ largiar Christum loqui secundum Deitatem suam, dico Deum velle quodammodo illos

illos etiam ipsos aggregari Ecclesiæ suæ, quos tamen non aggregandos esse alio respectu nēpe immutabilis æterni decreti constituerit: non quod simpliciter possit nolle quod velit, aut velle quod nolit, sed habito mediōrum illorum respectu quæ reprobandis etiam nonnullis proponit, id est illius tolerantie quæ testatur Apost. Rom. 9. 22. ipsum uti in ipsa quoque vasa ad iram compacta: donec videlicet illi, non quia Deus ipsorum incredulitatem non sanat, nec imbecillitate iudicij, sed sola affectata aduersus conscientiam desperata improbitate, vel naturalem notitiam in sese suffocant, de quibus agit Apostolus Act. 14. 17. & Rom. 1. 18. vel multo magis, quia veritatem Evangelicæ prædicationis, cuius conuicti tenentur, aut scientes prudentes repudiant, quales erant illi de quibus toties in historia Evangelica cōqueritur Christus: aut etiam degustatam vltro eromunt, de quibus Apostolus horrendum illud iudicium pronuntiat Heb. 6. 4. & deinceps.

De distinctione Voluntatis signi & beneplaciti.

Denique, licet Dominus Deus noster minimè sit hypocrita, sed hypocritarum iudex: nec multiplex, sed simplex & vnica sit ipsius voluntas: tamen hoc non impedit quominus pro captu ingenij nostri bifariam à nobis illa voluntas consideretur: vno videlicet modo, quatenus nobis aliquid patefacit, altero quatenus in ipso aliquid occultum latet: idque interdum cum eo quod patefacit conueniens, interdum ab eo dissidens. Hinc illa distinctio scholasticorum minimè repudianda, si dextrè intelligatur, inter voluntatem signi & voluntatem beneplaciti, id est voluntatis patefactæ & voluntatis secretæ, quod plenius exponam, quoniam hoc video à nonnullis non intellectum immeritò reprehendi. Patefactum fuit hominibus ab ipso peccati initio, fore ut Deus per semen illud mulieris, capite Satanæ contrito, homines seruaret. Quando verò & quomodo seruaturus esset, paulatim & per gradus fuit patefactum. Promisit Deus Abrahamo, & creditur Abraham, fore ut ipsius benedictionis participes fierent omnes gentes: fuit tamen vocatio Gentium quàm plurimis seculis dilata. Act. 14. 16. & Romanor. 16. 25. & 26. Patefactum est nobis Dominum vltimo die venturum iudicandis viuis & mortuis, quem diem tamen solus Deus nouit. Et infinita eiusmodi possunt tum ex sacris literis, tum ex quotidiano rerum vsu proferri. En non multiplicem, sed vnica partim apertam, partim occultam Dei voluntatē. Sed quid si quidpiam celari à Deo dicamus ei quod idem præ se fert, & quod patefacit repugnās? an non tunc à se ipso videbitur dissidere, & planè hypocritam agere? Nequaquam. Includit enim hypocritis vitium quo decipere volunt alios hypocritæ, mala cum

corū dāno: at non omnis simulatio. Est enim aliquis dolus bonus. Sic Deus voluntate signi siue exterius patefacta, non tantum vult sed etiam iubet Isaacum à patre maectari: voluntate verò beneplaciti, ipsi Abrahamo ad tempus ignota, voluit duntaxat Abrahami fidem illa tam insigni obedientia explorari. Sic Dominus Moſen alloquens Exod. 32. exardescet, inquit, furor meus aduersus hunc populum, & absumam eum: iubet Esaiam annuntiare mortem Ezechia: denuntiat Nineuitis interuencionem intra diem quadragesimum. Nihil eorum tamen exequitur Deus. Num quòd aliter sentiret quàm loqueretur hypocritarum more? vel quòd sententiam postea mutaret? Neutrum, opinor, ausit dicere aduersarius. Num quòd in arbitrium populi vel Ezechia, vel Nineuitarum reponeret Deus decreti sui veritatem? Ne hoc quidem verè & piè dici potest. Quòd enim illos pœnituit, quo medio Deus non impleuit quod denuntiarat, ipsis datum fuit per gratiam ab eo ipso qui hæc illis denuntiabat: neque hoc illis dedisset, si exequi denuntiationem voluisset: quod si voluisset, utiq; immutabiliter fecisset. Quid igitur? nempe hominum respectu duplex hic fuit voluntas: & quidem vna, nempe signi seu patefacta, alteri arcanae repugnans, quæ non nisi ipso exitu apparet. Quòd ad Deum autem attinet, nunquam aliud voluit, nisi quod etiam fecit: sed quod nolebat factum, facturum se tamen dixit: non hypocritarum more, non mendacii specie, sed pœnæ comminationem, celata resipiscentiæ conditione, denuntians perinde ac si pœna esset semel decreta & immutabilis: eorum nēpe bono quos perdere nolebat iratus, vt sic perterrefactione conscientiaē viam sibi ad resipiscentiæ donum recipiendum iis ipsis patefaceret, quos arcana sua voluntate seruare resipiscentes decreuerat. Idem est autem prorsus iudicandum vbi è contrario voluit Dominus partim patefacta, partim arcana, donec illam patefaceret, voluntate iusta sua iudicia exercere, quæ vna videtur alteri ex diametro repugnare. Sic sine distinctione & simpliciter cum Abrahamo & eius sobole pactus aperta & communi voluntate signi, Ismaëlem beneplaciti voluntate repudiavit. Sic Esauum primogenitura quoque nascendi donatum, & ipsius sobolem benedictione fœderis priuauit. Sic denique multi communi prædicatione verbi & Sacramentorum externa iam olim vocati sunt & quotidie vocantur, ex quibus soli beneplacito salutari electi seruantur. Et hoc illud est quod hoc etiam in loco statuendum est, habita siue Patris, siue Filij, vt Dei loquentis ratione. Quòd enim, nisi ad hanc aggregationem & salutem, Christi doctrina & opera auditores omnes & spectatores inuitabant, si naturam illarum rerum & quid ista vel inuitis patefacerent consideraremus? At cur non omnes aggregare voluit? Nā si voluisset, certè illis omnibus fidem, qua vna oues omnes huic capiti adiunguntur, donasset:

nasset: & si donasset, utique fuissent omnes aggregati. Cur igitur illos quoque non traxit? Certè quia hos noluit, qui nulli debitor est, trahere, idque voluntate occulta quod ipso tandem exitu patuit. Huic autem voluntati (quam & ipsam Filius tribuit *éudonq.*, id est beneplacito patris) tantum abest ut repugnarit Filius, omnes quidem indefinitè volens voluntate signi & aperta aggregare, solos autè sibi à Patre datos ab iis passim discernens voluntate sui quoque beneplaciti: ut contrà Deo patri de hoc discrimine gratias agat Matth. 11. 25. & pro iis non oret, Iohan. 17. 9. & 16. quos etiam ut Deus nouerat Iohan. 6. 64. Duplex igitur fuit humano respectu hæc volūtas, vna aperta, spectandā quidem potentiā & bonitatē Seruatoris & in doctrina & in operibus ipsius, sed natura simul & aduersus suā quoq; conscientiam cæcis: altera occulta, quam suo denique iusto exitio sunt experti. At in patre & Christo vnica fuit voluntas, externa quidem illa præbitione ipsos conuincendi, & magis ac magis omnem prætextum ignorantia illis adimendi, interius verò ipsos iustè indurandi, ac tandem sua ipsorum culpa & impœnitentia arcanum de ipsis perdendis decretum re ipsa exequendi.

Malorum quoque malas voluntates scilicet semper & rectè à Deo non tantum franari & regi, sed etiam moueri & ad id quod ipsi libuit conandum vel etiam perficiendum inclinari, nec propterea ullius mali operis auctorem esse.

Ignoscat mihi velim Christianus lector quod toties eadem, occinenti, eadem repetam inuitus. Dixi eos qui damnantur, damnari sua ipsorum, non Dei, culpa. An sum in eo mentitus? Addidi nihilominus istud iustum iudiciū non euenire, absq; Dei decreto eterno & immutabili. Ex his tribus, obsecro, quid culpæ quispiam possit, qui quid sit Deum esse, vel ex illa notitia quam Paulus Dei veritatem vocat, vel ex ipsius verbo nouit? Certè si quid sit quod Deus factum nolit, vel non sit quod factum velit, Deum nulum superesse vel ipse Epicureus esset confessus, si ausus esset. Dei verò voluntatem ab ipsius decreto, vel decretum à voluntate separare, eius est hominis qui planè insanit. Quinam enim velle possit aliquid esse quod non decreuerit ut sit: vel inuitus decernere quod nolit? At si quod tale est decretum, omnino vel nihil ab eo excipiendum est, vel quantum de ipsius prouidētia, tantundem de ipsius Deitate detraxeris. Pertinebit istud igitur tam ad seruandos quam ad damnandos: vnde intelligitur cuius sit inscitia in illis istud fateri, in istis negare. At decretū istud, si Dei est, ergo est æterno: ergo immutabile: quod si quis negat, nihil est in rerū natura quod istiusmodi monstrū non cōspuat. Sed audire iam mihi vi-

deor DD. Andream & Osiandrum, & alios succenturiatos & praeposituris ac Abbatibus inhiantes, GLOSSAS GLOSSAS, GLOSSAS hæc esse clamitantes. Audiamus igitur ipsum Dei verbum. Omnia, inquit Solomon, *fecit Deus propter se, etiam sceleratum ad diem malum.* Num quæso absque decreta & certa deliberatione? Ilte, inquit Simeon, Luc. 2. 34. positus est ad ruinam & resurrectionem multorum. Ceddè verò: num temerè positus? ac non potius ex eius decreto, qui interprete Paulo Rom. 9. 33. Ecce pono, inquit, in Sion lapidem offendiculi. Sed & Paulus 1. ad Thess. 5. 9. Deus, inquit, *ἐν ἑτέρο ἡμεῖς εἰς ὄψιν.* Verbum enim *τις ἐν ἡμῖν* sicuti quum de electis Ioh. 15. 16. & de Christo ipso in quo electi sunt agitur Ef. 49. 6. primarium illud fundamentum omnino declarat, cui ceteræ inferiores causæ subordinantur, sic quoque de altero membro intelligatur necesse est ex mutua contrariorum ἀμείνων ratione. Hinc illud *ἐξήγειρά σε*, Excitavi te, de Pharaone Rom. 9. 17. & *ὑπερπαμμένους εἰς τὸ ἑτο κρῖνα* Iudæ 4. necessariò includens diuinum in arcanae providentiæ codicem relatum ab æterno decretum. Sic iam tū quum mundus crearetur, nō tantum regnū illud electis destinatum fuisse dicitur Matth. 25. 34. sed etiam ipsi quoque electi Eph. 1. 4. atq; aded ipse Christus quatenus in ipso sumus electi 1. Pet. 1. 29. vt contra reprobis dicuntur 1. pet. 2. 8. offendisse immorigeri ad hunc ipsum sermonem, *εἰς ὃ καὶ ἐρέθισται.* Ab hoc autem decreto quānam excludetur Dei voluntas, etiam si res ipsa per se nō reclamaret, dicente Apostolo, non tantum, *Cuius vult miseretur* sed etiam. *Quem vult indurat:* idque ea voluntate cui resisti non possit. Quid amplius. Si conuenerunt Herodes & Pilatus (sic testante Hierosolymitana sanctissima Ecclesia) vt facerent quæcunque Dei manus & cōsiliū prædefinierat, quo, quòd ad illos quidē attinet, nihil sceleratius vnquam cogitatum vel factū fuit: cuius pudoris fuerit negare quæ tam expressè Spiritus sanctus affirmat? Quod igitur docemus tum ex ipsa vera naturali Dei noticia, tum ex ipsius verbo nobis tam expressè reuelato, non est OS PONERE IN COELVM vt impudenter aduersarius iste nos calumniatur, sed loquentem è cælo Deum exaudire. Quod autem adiciere ausus est, sic everti omnem piorum cōsolationem, omnem certè impudentiam superat. Nam è contrario, quānam esse potest piorum in aduersis rebus omnibus cōsolatio, præter istam qua cōstituunt nequæ Satanam, neque ipsius Ministros, vel tantillam posse aduersum ipsos aggredi, nedum perficere, nisi Deo Seruatore nostro ita vt ab æterno ipsi visum est sapiētissimè, iustissimè, benignissimè ad nominis sui gloriam, ad suorum salutē, ad hostium deniq; suorum subuersionem, volente, decernēte, nec tantum principia, sed etiam progressum, & tum castigationum, tum probationum fines, pro inscrutabili sua sapientia & bonitate moderante? quod si velim

prolatis

prolaris scripturę testimoniis probare, describēdi mihi forent integri Prophetarum & Apostolorum libri. Sufficiant autem hæc pauca, *Quos Deus præsciuit* (inquit Apostolus Rom. 83 o.) *eosdem & prædestinauit ut conformes fiant imagini filij sui*: quod idem exponens 2. Tim. 2. 12. *Si cum eo toleramus* (inquit) *etiam cum eo regnabimus*. Et 1. Thessal. 3. 3. *Nemo commoveatur in istis oppressio- nibus, scitis enim nos ad id esse constitutos*. Et 1. Pet. 3. 17. *Melius est ut bene agentes, SIITA VELIT DEI VOLUNTAS malis afficiamini, quàm malè agentes*. Quòd si contra stat uamus esse in Satanæ & sceleratorum potestate quidpiam in nos moliri, (còtrarium autem ex historia præsertim Iobliquet) quorum dun- taxat maliciam Deus refrænet, quantũ illis potestatis tribueris, tan- tum Deo ademeris, & integræ consolationi detraxeris.

Responsio ad argumentum, Quod est causa cause, est causa causati.

Ad. 8.

Hoc est palmarium illud argumentum, quo decepti nonnulli clamitant Deum à nobis constitui malorum auctorem, nisi cum i- p̄s præscientiam Dei à decreto, & permissionē à voluntate, in iis quæ iniuste ab hominibus fiunt separemus: non animaduertentes ipsi Horatianum illud, Dum vitant stulti vitia, in contraria cur- runt, sicut initio huius tractationis ostendimus. Antequam autem vanitatem eius quo nituntur argumenti ostendam, de dæobus illis dicam quæ hic nobis obliicit aduersarius. Horum prius est quòd dixerim, *volente Deo primos homines peccasse*. Ego verò istud mini- mè dixi: sed neque inuito, neque ignorante, neque otiosè præ- sciente, ac proinde reuera sic volente & decernente Deo fuisse la- psos, id est prima illa felicissima origine excidisse. Etsi enim hic la- psus verè, quòd ad ipsos attinet, ingens fuit peccatum, quod meri- tò Deus adhuc in toto humano genere vlciscitur: tamen quòd ad Dei volūtatem & decretum attinet, nullum hinc nobis vitium con- cipiendum est, Deo semper benè & iuste decernente quicquid eti- am à peccantibus instrumentis admittitur. Quòd igitur primi parentes sese natiua illa bonitate priuarunt, non potuisse nisi ex Dei sic volentis, & hanc mutationem in optimum finem decer- nentis, ut antea ostendi, decreto factum fuisse dixi & dico. Quòd autem peccarunt illi, non aliunde quàm à Satana susore, & ab i- p̄s Satanæ vltro obsequentibus emanauit: eò grauiore peccato quòd voluntate adhæc libera, nec dum seruituti peccati mancipa- ta, à Deo descuerunt. Denique ut præclare non vno loco dicit Au- gust. quòd malum est in sese, mali rationem non habet, quatenus à Deo pender, sed quatenus bonum etiam est ut sint mala, quæ alio- qui Deus esse non sineret: non fuit autem utique nolens, sed vo-

lens. Altero autem loco me reprehendit quòd alibi dicam, oportuisse hominem labi: quòd rursus indiget explanatione. Non enim fuit in Adamo ea peccandi necessitas, cui post peccatum mancipati fuerunt primi parentes, & quæ in nos ab ipsis est propagata, & à cuius seruitute paulatim per Iesu Christi gratiam inanimimur, plenè tandem ultimo illo die liberandi: sed alia necessitate dicendus est Adam necessariò lapsus, nempe quòd ad Dei ordinationem attinet, quæ falli non potest: nec tamen mutat rerum naturas, sed vnam quamque rem pro natura ipsius determinat: qua de re quoque plenius alibi dicemus. Nunc ad rem accedamus.

Fundamentum huius argumenti D. Andreas his verbis scholæ vſitatis concepit, *Quod causa est causa, causa etiam est causati*: cui cœnuntiatio, vt cōtra nos valeat, subiicienda est hæc assumptio & cōclusio: At Dei decretum & voluntas causa est, si Beæ credimus, malæ voluntatis hominum: cuius causatum est peccatum. Ergo Deus sic fuerit causa peccati. Ego verò plenius postea de hac re dicturus, primùm respondeo quòd ad huius syllogismi propositionem attinet, quum Deo tribuimus nomen causæ, & quidem primariæ, vniuersalis, immutabilis & efficacissimæ, æstimandam illam esse nobis non ex natura creaturarum causarum quantumuis excellentium, sed ex illa Dei sublimissima Maestate, ipsis etiam Angelis incomprehensibili: neque illam esse cum vllis causis secundis complexu quodam connectendam ex Stoicorum imaginatione, sed considerandã vt eam quæ longè latèque ab illis diuersa, rebus omnibus creatis, vt instrumentis, modò pro ipsarum natura, modò præter atque adedò contra earum naturam, prout ipsi libuit, vtatur: ac proinde illi axiomati simpliciter minimè subiiciatur: quoniam siue bonis, siue malis instrumentis vtatur, semper iustum est ipsius opus. Ad assumptionem autem respondeo, Deum quidem esse voluntatis, etiam malorum morricem causam, at non quatenus illa mala est: siue, vt in scholis loquuntur, secundùm rationem entis, at non secundùm illius defectum, qua de re sic verè, quamuis non admodum Latinè, Thomas 1. parte quæst. 49. art. 2. ad 2. *Effectus causa secunda deficientis reducitur in causam primam non deficientem quantum ad id quod habet entitatis & perfectionis, non autem quantum ad id quod habet de defectu: sicut quicquid est motus in claudicatione, causatur à virtute motiva: sed quod est obliquitatis in ea, nõ est ex virtute motiva*: Et pr. 2. quæst. 79. art. 1. ad 3. *Effectus causa media procedens ab ea, secundùm sed si procedat à causa media, secundùm quod exit ordinem cause primæ, non reducitur in causam primam. Deus ergo causa est omnis actionis, in quantum est actio: sed peccatum nominat ens cum quodam defectu, qui est ex causa creatæ scilicet voluntate deprauata & deficiente à primi agentis ordine. Hoc autè vt ad oculum penè perspiciatur, primùm illud ponendum*

ponendum est, res omnes creatas esse Dei, nunquam otiosi sed semper agentis, instrumenta: deinde bonarum & malarum actionem discrimen cadere in ea demum instrumenta quæ intelligentia & ratione prædita sunt, cuiusmodi sunt Angeli & homines: alij quidem suapte natura boni, vt Angeli qui non ceciderunt: alij ex gratia, vt homines regenerati quatenus Dei Spiritu aguntur: alij verò mali non ex creatione, sed ex naturæ deprauatione spontanea, vt Angeli, qui non permanserunt in veritate, & homines quales nascuntur. Hinc igitur fit vt res istæ vtræque habeant quidem rationem instrumenti quatenus per eas Deus operatur: rationem verò causæ quatenus ipsæ sese mouent intrinseco principio. Quatenus igitur instrumenta sunt, & à Deo aguntur: effectum quod inde Deus assequitur bonum semper est: quatenus autem causæ sunt, & suo ipsarum motu agunt, bonum est etiam carum opus: quarum voluntas cum Dei voluntate consentit, vt quum Angeli boni Dei mandata exequuntur, & regenerati homines illa rectitudine voluntatis sese mouent quam Deus in ipsis per gratiam creauit. Contrà verò quod Deus per mala instrumenta facit, semper quoque bonum est: quod autem agunt ipsa vt causæ, semper malum, tum quoque quum id agunt quod Deus fieri vult: siue sit hæc Dei voluntas ipsis patefacta, vt in Iobi & Achabi historiis liquet, siue sola mala mens & malus animus hoc illis suggerat. Semper enim est inter Dei & istorum malorū instrumentorū voluntatem repugnantia, tum etiam quum videntur istæ voluntates inter se consentire, vt suo loco dicemus. Ac Dei quidem potentiam & voluntatem plenam, tum in bonorum instrumentorum motu, tum in ipsorum actione propria sic interuenire vt verè & per illos & in illis agat, extra controuersiam est. Quinam verò Deus mala instrumenta moueat, & quæ hic sit ipsius actio controuertitur, quum certum illud sit, Deum nolle iniquitatem, immò peccatorum esse hostem & vindicem. Certè, si quod diximus de Deo vt prima causa instrumenta mala mouente, nõ aliter intelligatur quàm de illa vi diuina qua naturæ ordo in rebus omnibus creatis conseruatur, & rerū voluntate præditarum voluntates cientur, transeundum erit in Peripateticorum castra, qui vniuersalem tantum prouidentiam agnoscunt. Itaque fatendum est omnino, quum ne passeruli quidem cadant sine voluntate conditoris: & ipse sortium exitus, teste Solomone, sit à Deo, voluntates illas etiam malas, non tantum vniuersaliter: sed expressè certo & fixo diuinitus momento ad hoc vel illud agendum agi. Hoc autem non aliter posse fieri quàm Dei voluntate & decreto, & quidem potente & efficaci multis antea rationibus & auctoritatibus probauimus, & ex istis expressis testimoniis sic loquente Spiritu sancto liquet. Vos me huc non misistis, inquit Iosephus, sed Deus, Gen. 45. 8. Sic Pharaonem excitat,

Exod. 9. 16. & eundem indurat. Exod. 4. 21. & quidem volens Rom. 9. 18. Sic tradit Davidis vxores Absolomo. 2. Sam. 12. 21. Sic incitat cor Davidis ad numerandum populum. 2. Sam. 24. 1. Sic præcipit Semei vt maledicat Dauidi, 2. Sam. 16. 10. Sic aduersarios suos vocat Dauid, manum & gladium Domini, psal. 17. 13. Sic Dominus ipse Medos & Persas vocat sanctificatos suos, & ira suæ instrumenta Esa. 10. 5. & 13. 6. Sic defectionem decem tribuum, vocat opus suum 2. Paralip. 11. 4. Sic Chaldæorum rex confertur cum ferra & securi Esa. 10. 15. Sic inquit Iobus, minimè blasphemans, Dominus dedit, Dominus abstulit Iob. 1. 21. Sic affliguntur pij ex Dei voluntate Rom. 8. 29. 1. Pet. 3. 17. & 4. 19. Sic conuenerunt Herodes & Pilatus vt facerent quæcunque manus Domini & consilium prædefinierat vt fierent, Act. 4. 28. idè non potuit nisi hora sua capi Ioh. 7. 30. & 8. 29. & 12. 27. Sic traditus dicitur ex definito Dei consilio, & præeunte decreto Act. 2. 23. Sic à Deo vulneratus est Esa. 53. 5. Sic Deus filio suo non peperit Rom. 8. 32. Sic denique dat Deus Reges in ira sua Nehem. 9. 37. Et Iob. 34. 30. Errare facit. Esa. 63. 17. Misceat spiritum vertiginis inebriat. Exod. 4. 21. & 7. 5. & 9. 12. & 10. 1. & 11. 10. & 14. 4. Deut. 2. 29. Ios. 11. 20. & 1. Samuel. 2. 25. & 2. Paralip. 22. 7. Psalm. 105. 25. Tradit in reprobum sensum Rom. 1. 18. Mittit efficaciam erroris vt credatur mendacio. 2. Thessal. 2. 11. Prophetas seducit. Ezech. 14. 9. Spiritus malos immittit, addito nocendi præcepto, & data ad fallendum efficacitate 1. Reg. 22. 22. & 23. & 2. Paralip. 18. 21. & Iob. 1. 12. & 2. 6.

Illis autem agedum subiiciamus etiam duorum scriptorum grauiſſima testimonia, Augustini. videlicet veterum Theologorum facile principis, à quo aduersus Pelagianos pertractata est multis libris & locis hæc questio, & Thomæ, scholasticorum omnium doctissimi. Sic igitur Augustinus illam ipsam permissionis vocem à nonnullis postea deprauatam, & de qua mox differemus, vero sensu exponens aduersus Iulianum. *Quid est inquit lib. 3. contra Iulian. cap. 5. quod dicitis, Quia desideris suis traditi dicuntur, veliſti per diuinam patientiam intelligendi sunt, non per potentiam in peccata compulsi? Quasi non simul posuerit hæc duo idem Apostolus, & patientiam & potentiam, ubi ait, Si autem volens Deus ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, tulit in multa patientia vasa ira quæ perfecta sunt ad perditionem. Quid horum tamen esse dicitis quod scriptum est, Et Prophetæ si errauerit, & locutus fuerit, ego Dominus seduxi Prophetam illum: patientia est an potentia? Quodlibet eligas, vel vtrumque fatearis, vides tamen falsa prophetantis peccatum esse, & poenam peccati. An & hic diciturus es quod ait Dominus, Ego seduxi Prophetam illum, intelligendum esse, Deserui, vt pro eius meritis seductus errares? Age vt vis, tamen eo modo punitus est pro peccato, vt falsum prophetando peccares. Sed illud*

illud intueri quod vidit Michæas Propheta, Dominum sedentem super thronum suum, & omnis exercitus stabat circa eum à dextris eius & à sinistris eius. Et dixit Dominus, Quis seducet Achab Regem Israël, & ascendet, & cadet in Ramoth-Galaad? Et dixit iste sic, & iste sic; & exiit Spiritus in conspectu Domini, & dixit, Ego seducam eum. Et dixit Dominus ad eum, In quod? Et dixit, Exibo, & ero Spiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius. Et dixit, Seduces, & præualebis: ex, & fac sic. Quid ad ista dicturus est? Nempe Rex ipse peccauit, falsis credendo prophetis. At hæc ipsa erat etiam pœna peccati, Deo iudicante, Deo mittente Angelum malum, ut apertius intelligeremus quomodo in Psalmo dictum sit, misisse iram indignationis suæ per Angelos malos. Sed nunquid errando, nunquid iniuste quicquam vel temere iudicando, siue faciendo: Absit. Sed non frustra illi dictum est, Iudicia tua sicut abyssus multa. Non frustra exclamat Apostolus, O altitudo! Idem August. eodem loco. Quis ita, inquit, despiat, ut quum audierit quod in Psalmo canitur, Ne tradas me Domine desiderio meo peccatori: hoc dicat orasse hominem, ne Deus sit patiens erga illum, si Deus non tradit ut mala fiant, nisi patientem bonitatem prebendo quum sunt? Quid est autem quod quotidie dicimus, Ne nos inferas in tentationem, nisi ut non tradamur concupiscentiis nostris? Vnusquisque enim tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus: An furie hoc non petimus à Deo ut non sit erga nos patiens eius bonitas? Non ergo, eius inuocamus misericordiam, sed potius iracundiam prouocamus. Quis ista sapiat sanus, imò quis vel furiosus hoc dicat? Tradit ergo Deus in passionem ignominie, ut fiant quæ non conueniunt: sed ipse conuenienter tradit, & fiunt eadem peccata, & peccatorum supplicia præteritorum, & suppliciorum merita futurorum. Sicut tradidit Achab in pseudoprophetarum mendacium: sicut tradidit Roboam in falsum consilium. Facit hæc miris & ineffabilibus modis qui nouit iusta sua iudicia non solum in corporibus hominum, sed & in ipsis cordibus operari: qui non facit voluntates malas, sed utitur eis ut voluerit, quum aliquid iniquè velle non possit. Thomas autem de excacatione loquens i. secundæ. quæst. 79. artic. 4. satis declarat his verbis quid de re tota senserit, Omnia mala quæ Deus facit, (nempe mala pœnæ) vel permittit fieri, (nempe mala culpæ) ordinantur ad aliquod bonum, nempe interdum ad sanationem peccantis, medicinaliter in iis quos Deus permittit cadere in peccatum, ut humilientur & conuertantur, sicut dicit August. lib. de Nat. & Grat. cap. 22. & 35. nimirum prædestinatis, quibus omnia cooperantur in bonum Rom. 8. Interdum verò ad excacatorum damnationem quam ordinat Deus ad gloriã iustitiæ suæ: Interdum ad boni alterius proficientis nimirum in Dei iustis aduersus alios iudicium: interdum totius vniuersi causa, sicut culpam tyrannorum occupat in boni alterum.

Ex istis autem inter se collatis, satis apparere exultimo quid sit de eorum sententiis existimandum qui optimo quidem conatu, sed ex humana tamen sapientia de rebus istis iudicare mihi qui-

dem videntur, veriti ne Deus alioqui sibi ipsi repugnare, præcipere quæ nolit, punire quæ præcipiat, malorum denique auctor esse statuatur. Quæ certè omnia sunt horrendæ impietatis & blasphemix plena. Ex illis igitur alij, Deum quidem bona facere, mala verò permittere, docent, iuxta illud psalm. St. 13. Permissi eos in prauitatem cordis illorum. Et Act. 14. Siuit omnes Gentes ambulare suis ipsarum viis: quò etiam torquetur lex illa de permissis diuortijs, ob duritiem cordis Israelitarum. Neque verò nos istud discrimen rectè & ex Augustini sententia intellectum repudiamus, Græcis etiam patribus *οὐκ ἀποφρασε* nomen passim vsurpantibus, nempe vt ita quod ipse Deus suo Spiritu, vel adhibitis bonis instrumentis facit per bonitatem & gratiam, ab iis distinguatur quæ facit quidem etiam ipse sed malis instrumentis habenas laxans, quoniam tam potens est & tam bonus ipse Deus, vt non tantùm bona bonis instrumentis & causis agat, sed etiam, quod est opus ipsius maxime admirabile, malis ad bona facienda vtatur, & ex tenebris lumen ericiat. Quæro igitur ex illis qui hanc Permissionem aliter interpretantur, volenti an nolenti, an verò vt otioso spectatori & quasi gubernatori clauum nauis deferenti, & obstinatorum nauarum arbitrio nauem permittenti, permissionem istam attribuant. Si volenti Deo, nobiscum faciunt: nec inde consequetur quod metuunt, vt iam antè ostendimus & iterum ostendemus. Si nolenti & inuito, quis est iste Deus cui vis afferatur? Si gubernationis mundi desertori, quantum ab Epicuri impietate abfuerint? Mitigant igitur istam sententiam nonnulli, qui nullam quidem permissionem & ipsi statuunt ab omni voluntate & actione segregatam, sed opus malorum diuinitus tantùm ordinari, id est suis limitibus circumscribi, & tum ad Dei gloriam, tum ad piorum salutem, & malorum exitium dirigi volūt. Hæc autem sententia si vera est, consequetur prouidentiam Dei, quum infinitis partibus plura malè quàm benè in mundo fiant, mūdo non præesse: sed Satanæ & malorum arbitrio, excepto duntaxat illorum arbitrij, & conatus limitatione, subesse. Molietur ergo Satan cum suis aduersus Ecclesiam quicquid ipsis libebit, quamuis non quicquid libuerit perficiant. At longè aliter loquitur Satan in historia Iobi, nihil ausus nisi Deo concedente conari: immò ne in porcos quidem nisi venia petita & impetrata ingressus. Quid? quum castigat suos Dominus, non præscribet & decernet pœnas, sed tantùm moderabitur? Quorsum ergo ipse Dominus Assyrios & Chaldæos exciuisse, aduocasse, adduxisse dicitur? Et quum malos inter se committit Dominus, annon ipse sedet vt index causa cognita decernens? Deniq; agit-ne Satan iudicis simul & carnificis partes, Deo scilicet eius tantùm sauitiam moderante? Quæ omnia quum ex illa opinione consequantur, hinc apparet quantum sit illi tribuendum. Et vt paucis dicam

dicam quicquid istiusmodi permissiōi obtendatur, nihil eos adiuerit qui sic putant humana quapiā ratione Deū à peccato excusare. Qui enim permittit eum ruere quem seruare potest, annon illius exitio causam præbet? Alij igitur quandam aliam rationem excogitant, qua Deus, minimè certè hominum patrociniō indigens, excusari posse videatur. Aiunt enim, vt apparet ex lib. Sentent. 2. Distinct. 45. & 46. Deum respectu mali culpæ, non habere actum positium nec volendi nec nolendi, sed tantum actum negatiuum non volendi, qui sit indifferens & permissiōem significet. Illos enim permittere, non qui velint aut nolint, sed qui non velint prohibere. Hæc illi, quibus si creditur, multò apertius consequeretur eorum quæ in mundo aguntur longè maximam partem, vel Deo imprudente, vel non curante fieri, quorum illud ab eius prouidentia, istud ab eius potentia penitus est alienum. Denique non desunt qui Deum esse causam peccati dicant, sed non aliter quàm Sol tenebrarum causa dicitur, vt potest quæ eius recessu in aëre existant, accessu euanescent. Ita enim necessariò illos in peccata ruere à quibus Deus gratiam suam subducat, quæ sola faciat vt peccata vitentur. Et fatendum quidem est, gratiam Dei, vel iis non tribui, vel ab iis subduci quos Deus sibi ipsis relinquit, Satanæ & suis cōcupiscentiis traditos. Sed illos sic sibi ipsis derelictos, non consequitur Deum postea non mouere, & illis tanquam instrumentis uti, tum ad ipsorum iustam perniciem, tum ad alios quos libuerit, vel probandos, vt in persecutiōibus Ecclesiæ accidit: vel castigandos, vt quotidie piis euenit, & iis qui in Ecclesia traduntur Satanæ ad tempus ad interitum carnis. Deinde, ne sic quidem excusari Deus humana ratione possit, quum Deo Spiritum suum subducente, nihil aliud possit homo quàm peccare. Hinc enim collegerit caro superbiens, Deum, quum gratiam suam subducit, (quod non nisi volens facit) homines, etsi non directè, tamen in ipsam peccandi viam inducere. Quid ergo? Certè sanctissimus & purissimus est Deus noster, & omnis vitij hostis, & vindex vsque aded seuerus, vt ne suis quidem electis non aliter parcat quàm omnibus peccatis ipsorum, in vnico illo Mediatore nostro vindicatis. Sed absit vt propterea suo illo in Angelos sceleratos, & longè maximam hominum partem imperio exciderit: quominus non tantum illorum improbitatem frænare possit, & in contrariam partem auertere, verum etiam illam ipsam eorum peruersitatem sanctè, iustè, potenter mouere & inclinare: modò ad suorum electorum utilitatem, quoties illi visum est ipsos per illa mala sua instrumenta exercere, vt sic in suorum infirmitate virtus ipsius perficiatur: vel castigare, vt sub ipsius potente manu humiliati erudiantur: vel ipsos met sceleratos inter se iusto suo iudicio committere, donec ipsi sibi vltimum exitium accersant: nullo prorsus

peccantium etiam instrumentorum vitio contaminatus. Habent enim omnes illæ mala malorum instrumentorum actiones, siue internæ, siue externæ, quod ad ipsa quidem attinet, peccatorum rationem, tum quoque quum malè faciunt quod Deus bene vult fieri, quæ postea Dominus iustè vlciscitur. Quod autem ad ipsum Deum attinet bene mouentem & inclinantem ea ipsa instrumenta quorum mala volūtates malè sese mouent: mala ipsorum actiones non vt peccata considerantur, sed vt peccatorum pœnæ diuinitus inflictæ, inter quas vel maximas ipsa quoque peccata recensentur. Vix enim peccatoribus quicquam deterius possit accidere, quàm vt sibi relictis, & cōcupiscentiis suis, non orioso sed iudicante Deo, mancipati, peccata peccatis cumulent. Nec enim mali à bonitate defectus, à quo pendet malarum omnium actionum deformitas ad solum vsque diuinæ purissimæ Maiestatis pertingit. Nam eius operatio semper optima, quibuscunque instrumentis vtarur, optimum semper opus edit: aded vt quod ad Dei æternum decretū & ei subordinatorum instrumentorū vsum & finem inde tandem nascentem attinet, nihil in rerum vniuersitate nisi sapientissimè, & quàm optimè diuinitus fiat: sed vitiositas illa omnis gradum sistit & figit in defectu malorum instrumentorum, non quatenus instrumenta sunt Dei per illa quoque operantis, sed quatenus suarum malarum actionum principium apud se intus habet, quo sensu explicandum est quod ex August. Enchir. ad Laurent. iam antea citauit, vbi, *Magna*, inquit, *opera Domini, exquisita in omnes eius voluntates, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem quod etiam contra eius sit voluntatem, quia non fieret, nisi sine ree, nec vtrique notēs finit sed volens.* Et pauld antè. *Non dubitandum est, inquit, Deū FACERE BENE sinendo fieri quæcunque sunt malè. Non enim hoc nisi iusto IUDICIO finit.* (ergo & decreto eoque interdū occulto, semper tamen iusto, vt idem multis aliis locis declarat.) *Quamuis ergo quæ mala sunt, in quantum mala sunt, non sint bona: tamen vt non solum bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum, vt essent & mala, nullo modo sinerentur esse mala ab Omnipotente Deo: cui proculdubio quàm facile est quod vult facere, tam facile est quod non vult esse, non sinere. Hoc nisi credamus, periclitatur ipsum fidei nostræ initium, qua nos in Deum Omnipotentem credere confitemur.* Hæc ille, perspicuè ostendens salua fide de Dei Omnipotentem tum in vniuersum, tum in singulis rebus prouidentia, non posse quidquã geri à quo vel voluntas eius excludatur, vel id quod vult ab eius æterno decreto separatur: quæ voluntas non aliunde quàm à se ipsa normam iustitiæ & rectitudinis sumit, ideoque à nobis est adoranda non scrutanda: & ad quam vbi peruentum est, audiendus est Apostolus clamans, O Altitudo! quod nos etiam vel inuitos trahunt tot ipsa luce clariora sacræ Scripturæ testimonia quæ prius citauit: præscr-

præfertim in quibus fit expressa *ὑπομείνεις βουλῆς* & *προβιβάσεις* mentio, vt omnes intelligant quantum illa Permissio quam & ipsi agnoscimus, & qua id quod Deus ipse Spiritu suo facit, ab eo discrepat quod mala instrumēta, quamuis bene ab ipso instrumenta-liter mota, malè tamē faciunt, vt causæ: ab ea Permissione differat, quam nonnulli comminiscuntur, nodū in scirpo quærentes, & nihil minùs quàm id quod quærun, vt antè ostendimus, assequentes.

Et si verò futurum spero vt ista plerisque veritatem serid quærentibus satisfaciunt: tamen vt ex iis ipsis exemplis quibus perspiciat, quomodo in vno & eodem opere insignis discrepantia tum consilij tum actionis duorum operantium, tum etiam finis repugnantia sit consideranda. agedum hoc etiam per partes consideremus. Ac primùm quidem de primis parentibus dicamus. Quid igitur Deo propositū fuit in Adami lapsu spontaneo? Nec enim illum Deo vel inuito vel ignorāte, vel insigne illud opificiū suum nō curante, labi potuisse priùs ostendimus, quamuis illi sanè nullam malam voluntatem instillarit. Nempe, tum seruandis per misericordiam suis, tum iustæ damnandæ reprobtorum malitiæ, suæ denique nature, qualem illā in Lege describit, patefaciendæ viam aperire. Nam alioqui nec vlla in electis miseria extitisset, quæ per mediatorem destinatum expiaretur: nec vllum in reprobis peccatum quod condemnaret. Sed vnde hoc habes, inquit, D. Andreas. Cui si respondero ex Scholasticis ac præsertim Thoma, hoc potestulasse mundi ordinem, ridebit suo more. Respōdeo igitur, quod vt etiam rideat, tam verum est tamen quàm ipsa veritas, eo quidem fundamento posito, quod nemo nisi impius, vel planè Epicureus inficiari possit, & quod sæpe iam in calcaui, Vnum videlicet Deum esse à seipso & per se: vnde consequitur nihil fuisse, vel esse, vel futurum, nisi quod Dei potestate & voluntate fuerit, sit, & futurum sit. Quoties ergo de rebus præteritis agitur, nulla est consecutio firmior quàm ista à posteriore, vt in scholis loquuntur, sumpta. Hoc factum est, Ergo Deus voluit vt fieret. Ex hoc facto istud consequutum est, Ergo Deus fieri hoc voluit vt hoc inde consequeretur. At id quod ego dixi negari non potest Adami lapsu effectum. Rectè igitur illud & necessariò conclusi, non ex humana cōmentatione. Satan verò quid cogitauit, quamuis imprudens Dei consilio subseruiret. Nempe quia Deum odit, & totus inuidia exæstuat, inimicitias serere voluit inter Deum & hominem. Et certè seuit: sed summo eligendorum bono, & suo ac reprobatorum iusto exitio: & quidem vtrinque ad sempiternam Dei gloriam. Quid autem cogitarunt Adamus & Eva, simulatque se dociles Satanæ præbuerunt? Nempe sese in Dei solio collocare. Meritò igitur & Satan & Adam ac Eva puniuntur, vt qui sic fuerint Dei instrumenta insigne illud opus molientis, vt tamen Deo non sint obsequi: sed

contra aduersus ipsum coniurarint, quatenus suum ipsorum opus
 spontaneo suo motu sunt moliti. Nec minus apertum est discrimen
 in ipso agendi modo. Nam Deus quidem vt bonus est, Adam
 & Euam bonos & bona voluntate præditos creauit, admo-
 net quid ab illis exigat, addit præcepto minas, vt periculi metu à
 transgressione deterreantur. Quodd autem illos noua gratia non
 fuleit, in eo reprehendi non potest qui nulli est debitor, nec ab il-
 lis quidquam exigit quod ipsi præstare iis quas acceperant viribus
 non possent, nondum videlicet peccati seruituti mancipati. Quid
 autem agit Satan? Deum impudenter calumniatur, & miseros illos
 ad defectionem sollicitat. Quid Adam & Eua? Non modò non co-
 acta, nec tantum spontanea, sed etiam prorsus adhuc libera, licet
 mutabili volutate, à Deo suo opifice vltro deficiunt. Quis autem
 de Deo hic conqueri potest? Certè non Satan: non Adam & Eua.
 Num autem nos Adami posterii? Atqui quodd ad electos attinet
 quum multò plus recipiant in Christo quàm in Adamo amiserint;
 quid illis euenit de quo conquerantur? Reprobi verò quum non-
 nisi in peccatis concepti, et si adoleuerint suorum peccatorum mo-
 le obruti, sua denique ipsorum conscientia conuicti, meritis pœnis
 addicantur, quo tandem iure cum Deo exostularint? At cur non
 omnes seruat? inquiet quispiam. Os impudens! Mirare potiùs cur
 aliquos seruare dignetur. Denique quoniam Deus (quod testatur
 Apostolus Rom. II.) concluderit omnes sub contumacia: & (vt
 ad diem exitij, nisi per Adami spontaneum lapsum, ab ipso
 constitutum? Nam neque malum condere, neque bonum crea-
 rum ad malum impellere potuit ipse summè bonus. Et hæc qui-
 dem de ipsius Adami lapsu dicta sunt. Ad cætera verò exempla
 quæ sunt à nobis paulò antè prolata quodd attinet: si Dei opus
 sanctum à malè se mouentium malorum opere, sicuti par est,
 discernatur, tum res ipsa declarabit Deum quidem sic agendo
 alios ex suis exercuisse ipsorum bono: alios sic castigando erudini-
 se ad salutem: malos autem Satanæ & suis concupiscentiis man-
 cipatos, & magis ac magis inexcusabiles redditos ad iustam exi-
 tium ita perduxisse. Quæ quum ita sint, viderit D. Andreas, quo iu-
 re, nihil præter impietates & blasphemias in me egregiis istis suis
 obseruationibus crepet. Me quidem certè non pœnitet diuersum
 prorsus ab ipso sentire, hoc ipsa flagitate veritate, cui testimonium
 perhibens August. toties à me citatus in Ench. ad Laurent cap. 101.
*Aliquando inquit bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non
 vult, etiam ipse bona multò amplius, multòque certius voluntate, veluti
 si bonus filius patrem velit viuere quem Deus bona voluntate vult mori.
 Euerfus, fieri potest vt velit homo voluntate mala quod Deus vult bona.*
vt si

ut si malus filius velit mori patrem: velit hoc etiam Deus: nempe ille vult quod non vult Deus: ille verò vult quod vult & Deus, & tamen bona voluntati Dei, pietas illius potius consonat, quamvis aliud volentis, quam huius idem volentis impietas. Tantum interest quid velle homini, quid Deo cõgruat: & ad quem finem quisque suã referat voluntatem, ut aut approbetur aut improbetur. Nã Deus quasdam volũtates suas, utique bonas, implet per malorum hominũ voluntates malas: sicut per Iudeos malevolos bona voluntate Patris Christus occisus est, quod tantum bonum fuit ut Apostolus Petrus, quando id fieri volebat, Satanã ab ipso qui occidi volebat, diceretur. Quã bona apparebant voluntates piorum fidelium, qui volebant Apostolum Paulum Ierusalem pergere, ne ibi pateretur mala quæ Agabus Propheta prædixerat? Et tamen Deus hæc illum pati volebat pro annuntianda Christi fide, exercẽs martyrem Christi: neque iste bonam voluntatem suam implevit per Christianorum voluntates bonas, sed per Iudeorum malas: & ad eum potius pertinebant qui volebant quod volebat, quã ipse per quos volentes factum est quod volebat: quia id ipsum quidem, sed ipse per eos bona, illi autem mala voluntate fecerunt. Sed qualibet sint voluntates vel Angelorum vel hominum, vel bonorum vel malorum, vel illud quod Deus, vel aliud volentes quã Deus: Omnipotentis Dei voluntas semper inuicta est, quæ mala esse nunquam potest, quia etiam quum mala irrogat iusta est, & profectò quia iusta est, mala non est. Item epist. 48. ad Vincent. Quum, inquit, pater tradiderit filium, & Dominus corpus suum, & Iudas Dominum, cur in hac traditione Deus est iustus, & homo reus, nisi quia in re una quam fecerunt, causa non una est quæ fecerunt? Item. Quod mali peccant, eorum est: quod peccando hoc vel illud agunt, ex virtute Dei est, tenebras prout visum est diuidentis. Hæc ille, quibus finire refutationem istam maximi momenti volui, ut futilis illa quoque nonnullorum argutia refellatur, qui, huius distinctionis ignorantia, falsò concludunt ex nostra de his rebus doctrina consequi Deum malè agentibus assentiri: & obsequentes esse Deo quos tamen ut peccatores auerferet: quum non simpliciter ex eo quod vult vel non vult quispiam, sed ex volentis vel nolentis animo sit consensus vel repugnantia æstimanda.

Ad 9. Si absolutum decretum vocat D. Andreas, cuius executioni nullæ causæ sint subordinatæ, vnde efficiatur reprobos non idè damnari quòd Deus in ipsis iustas damnationis causas inuenit, sed nudè quoniam sic ipsi libeat: fabricat sibi homo iste monstrum de quo absit ut vnquam cogitauerimus. Sin verò sic appellat decretum illud æternum, cuius executioni causæ mediæ subordinatæ in ipsis reprobis in hærent, & cuius causa est sola Dei voluntas: non tantum pugnat cum Apostolo illam ipsam voluntatem, & quidem talem ut ei resisti non possit, disertis & perspicuis verbis asserentis: sed etiam non longissimè profectò videtur ab eo reprobo sensu.

abesse, in quem tandem incidunt qui pertinaciter veritati relu-
 ctantur. Quis enim magis insanit quàm qui superius quippiam æ-
 terna illa Dei voluntate querit, qua res omnes, prout, & quando,
 & quales voluit, condidit, & eadem voluntate dispositas admini-
 strat? Qua de re loquens noster Aug. quæ antea citavi lib. 1. de Gen-
 cõtra Manich. cap. 3. ubi queritur inquit cur ita fecerit Deus, respon-
 dendum est, quia voluit. Quòd si rogando pergas cur ita voluerit, maius
 aliquid queris & sublimius Dei voluntate, quod inueniri non potest. Et
 ad Bonifacium epist. 109. Quamuis peccata non fecerit Deus, naturæ
 tamen ipsas, quæ per se ipsa sine dubio bona sunt, quibus tamen ex arbi-
 trio voluntatis futura essent vitia peccatorum, & in multis talia quibus
 esset pœna æterna reddenda, quis nisi Deus creauit? quare, nisi quia vo-
 luit? quare autem voluerit, O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Et hac
 de re scribens non ignobilis quidam scholasticus, Sicut, inquit, non
 idcirco predestinauit Deus suos electos quia præsciuit illos obtemperatu-
 ros, sed predestinauit illos ut obedirent & crederent ex gratuita eius mo-
 tione: ita ceteros reprobauit, non quia prauidit illos fore rebelles, sed re-
 probauit illos non volens taliter misereri ac trahere illos qualiter aptum
 nouerat ut obedirent. Et rursum. Non est quispiam predestinatus quia
 est obediurus: sed idcirco est obediurus quia est predestinatus ut obe-
 dit. Pariformiter inobediencia & rebellio, etsi sunt causæ meritoria æterni
 supplicij, non tamen sunt causæ meritoria propter quas Deus permisit aut
 permittit voluntatem inobedientium & rebellium cadere in ipsius inobe-
 dientia ac rebellionis culpas. Quomodo sit autem intelligendum il-
 lud quod dicitur Deus neminem velle perire, sic idem August. de-
 clarat lib. ad Simplic. 1. quæst. 2. Idem sunt & homines & peccatores,
 sed homines conditione, peccatores propria voluntate: illos amat Deus,
 istos odit: Non igitur Deus odit Esau hominem: sed odit Esau peccato-
 rem. Licet autem Deus odio habeat peccatum tam Iacobi quàm Esau:
 tamen non eo dem modo: quòd illius peccatum adimat per condonatio-
 nem, quem admodum iudicat esse faciendum illis iudiciis inscrutabilibus.
 Et ibidem. Sic iudex in homine odit furtum: sed non odit quod datur ad
 metallum: illud enim fur, hoc iudex facit: ita Deus quod ex conspersione
 impiorum facit vasa perditionis, non odit quod facit, id est opus ordina-
 tionis suæ: sed opus in pœna debita pereuntium, in qua occasionem sa-
 lutis illi quorum miseretur inueniant. Denique oblatae gratiæ in
 Christo, & verbi eius contemptum esse causam interitus illorù re-
 bellium, quis vnquam nostrum negauit? Sed illud sanè non tan-
 tum falsò, verum etiam ridiculè dicitur, nisi paulò antè comme-
 morata ex Augustino distinctione explicetur: Deum nolle eorum
 exitium qui Euangelium aspersionantur. Et quæso, quorsum hæc om-
 nia? Aliud enim est, ut millies iam inculcaui, causa damnationis
 quæ sanè nota & perspicua est, quàm causa æternæ ad damnatio-
 nem destinationis: cuius voluntatis profunditatem qui scrutatur,
 querit

querit quod inueniri non potest, & cuius adoranda non scrutanda est altitudo. Et ne queri possit D. Andreas, Prædestinationis vocem perperam à me ad reprobationis decretum detortam contra veterum & recentiorum nonnullorum sententiam, à quibus tamen in re ipsa nihil prorsus dissentio: sciat quamuis plurimum inter se dissent electionis & reprobationis causæ in ipsa decreti executione, quod illi significare voluerunt qui prædestinationis vocabulum alteri tantùm huius decreti membro, nempe reprobationi accommodarunt: Augustinum tamen, à quo diligenter istud discrimen fuit semper obseruatum. Enchir. ad Laurent. cap. 100. scribere non dubitasse, quod etiam illa de qua priùs disputavi contrariorùm eadē eam ^{causam} flagitat, Deū malos iustè prædestinasse ad pœnas, bonos benignè prædestinasse ad salutem. Et lib. de Ciuit. Dei 15. cap. 1. Duas esse hominum societates, quarum vna prædestinata sit in æternum regnare cum Deo, altera æternum supplicium subire cum Diabolo. Et Fulgentium meminerit, prædestinata esse peccata & à Deo esse mortem, rectè negatam, obseruata quam suo loco tradidimus distinctione eorum quæ Deus rectè per mala etiam instrumenta facit: & eorū cuius ipsimet causæ sunt: librū tamen illum suum primum ad Monimum inscripsisse de duplici Dei prædestinatione, vna bonorum ad gloriam, altera malorum ad pœnam.

Ad 30.

Quàm absit ab omni hypocrisis Dominus Deus noster qui est ipsa veritas, quamuis non omnes trahat quos vocat, nec semper quid facere decreuit externa seruatorum suorum voce declarat: & quomodo sit intelligendum voluntatis Signi & Beneplaciti discrimen plenissimè tum ex sacrarum literarum testimoniis certissimis tum aliunde probatis argumentis firmissimis, paulò antè, nempe in obseruationem & declarare studuimus: ac proinde quàm vana & inepta sit ista occulti decreti & externæ vocationis repugnantia, quam D. Andreas hic somniat. Istud verò quod ait postea, eos solos videlicet damnari qui sese electioni in Christo reuelatæ opponunt, quinam tandem potuit à satis sani iudicij homine proficisci? Nam isti certè vel suæ, vel aliorum electioni sese opponunt: si suæ, ergo & ipsi fuerunt electi, siue electioni diuinitus destitinati. Quinam autem id verè dici possit quin vel absurditas illa crassissima consequatur, omnes esse apud Deum electos, quum tamen eligere dici nullus possit qui non aliquos reiciat: vel Deum, mutata sententia, reuocare partem eorum longè maximam quos antea saluti destinarit: vel in cuiusque arbitrio situm esse siue à natura, siue à communi in omnes homines collata gratia, oblatum Euangelium velle & posse recipere: quorum primum penitus insani fuerit hominis, alterum manifestè impij, tertium impurissimi Pelagiani, quartum eius qui sese manifestè vniuerso Dei verbo opponat, ac præsertim his duobus testimoniis, Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxe-

rit eum, & non est omnium fides. Denique quis hominis istius vel inficitiam vel impudentiam in deprauandis verbi diuini testimonijs patienter ferat? Christus Matth. II. 15. & deinceps discipulos & in ipso persona pios omnes preparans aduersus horrendū illud offendiculū quo futurū erat vt ab ipsis malis agricolis filius nō modò nō agnosceretur sed etiā interficeretur, (quod etiā nū quotidie experitur Ecclesia) postquā in ea re iustum patris beneplacitū adorauit, & discipulos admonuit non omnibus communem esse gratiam, cuius faciebat illos participes pater: tandem omissis & iusto Patris iudicio relictis ceteris, omnes laborantes, id est non sibi in sua falsissima iustitia placentes, sed sub peccatorum suorum sensu, publicani illius instar, fatiscētes, & ad solam Dei misericordiam sub tanto pondere anhelantes, ad se vt vnicū illius gratiæ fontem vocans, qui certè etiā si omnes ad Christum vocantē venirēt, præ ceteris tamen pauci essent, certum illis leuamen pollicetur. Et tamen D. Andream non pudet ad suum illud vniuersalis electionis commentum probandum, pulcherrimum hunc locum detorque.

De isto cōmentitiæ volūtatis absolutæ, ad quam veluti scopulum toties iam iste naufragium fecit, toties iam respondimus vt nos etiam huius iterationis pudeat.

Immodè extremæ impudētiæ plena est hæc calūnia. Nec enim dixi causam cur impœnitentes nec velint nec possint cōuerti, manare à Deo qui ipsos in ea derelinquat. Quid enim esset ineptius quàm id in quo derelinquuntur, statuere ipsius derelictionis causam? Sed hoc dixi, quòd perseverēt impœnitentes in sua impœnitentiā, non euenire quòd Deus ipsis respiscere volentibus obstitat: quoniam alioqui non esset volūtaria, sed coacta ipsoꝝ impœnitentia: sed quia per deprauatam suam naturam nolunt conuerti: sicut etiam, nisi Deo ipsos sua conuersionis gratia dignante, conuerti ne velle quidem nedum reipsa possunt. Hic verò quid habet D. Andreas quòd reprehendat? nisi fortasse vel cum manifestis Pelagianis negat vel conuersionis gratiā à Deo in solidū proficisci: vel illud Velle de quo loquitur Paulus, Phil. 2. 13. ad solos electos nō pertinere. Paulus certè Rom. 8. non tantum negat intelligentiam carnis Dei Legi subiici, sed ne posse quidem affirmat. Et dicit Iohannes 12. 39. credere non modò noluisse, sed etiam non potuisse qui Christo resistebant vt futurum prædixerat Isaias. Et hoc est, scilicet, vniuersam doctrinam Euangelij & Sacramentorum vsus, & conscientijs perturbatis omnem consolationem adimere.

VII. Thesis. DD. Vvirtemb.

Fundamenta assertionis nostræ sunt hæc.

Rom. 15. *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem conscientiarum spem habeamus.*

Antithes. VII. Th. Beza.

Locus ex Roma. 15. ad electorum vniuersalitatem pertinet. Nec enim aliis, id est exitio destinatis & extra Ecclesiam positis Apostolus se accenseret.

i. Vniuersalis est doctrina Pauli de usu sacræ scripturæ: omnia ad consolationem hominum Peccatorum dirigit, qui veram pœnitentiam agunt, à qua nemo excluditur, sed OMNES HOMINES ad eam inuitantur.

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andrea.

Quando verò cœperit ista vniuersalitas? Certè non ab eo tempore quo loquens Moses Deut. 4. gentis Israëliticæ prærogatiuas recenseret: neque Deus in præfatione Legis omnes populos, nedum omnium populorum singulos compellat. Nec missi sunt ad omnes gentes, aut omnibus gentibus scripserunt Prophætæ. Non denique ad ipsa loquentis Christi tempora, quibus discipulos suos vetat extra terminos Iudææ proficisci: sed ad id demum tempus quo repudiantibus Euangelium Iudæis, & diruta macerie patefactum est tam diu celatum arcanum, de quo Paul. Rom. 16. 25. & 26. arcanum inquam antea tam occultum vt, licet missi ad vniuersum orbem terrarum Apostolis, peculiari visione Petrum oportuerit de sublato Gentium discrimine crudiri. Quinam igitur quod ab illo tempore incepit perpetuum fuerit: id est quod iste docet de vniuersali, non tantum omnium populorum, sed etiam singulorum hominum ad veram pœnitentiam inuitatione? quod alioqui scilicet sua iustitia Deo constare non possit. Quis autem ita cæcus est vt Paulum non animaduertat eo loco de sacrarum literarum in Ecclesia sine & usu simpliciter disserere, & sese illi cæui aggregare qui solus Verbum illud pro Dei verbo agnoscit?

D.D. Vvirtemb.

Item. 1. Tim. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri & ad agnitionem veritatis peruenire.

Amos. V. C. C. *Antist. Th. Beza.*

1. Verba Pauli aperta & manifesta sunt, quibus iubet orare pro OMNIBVS hominibus: QVIA Deus velit OMNES HOMINES saluos fieri. Ideoque impietas est, ab hac vniuersali promissione quenquam excludere.

2. Non agit ibi Paulus de variis statibus hominum, sed in genere de omnibus hominibus loquitur, pro quibus orandum, maximè verò pro Magistratu, quòd is plu-

3. Deus non absoluta voluntate voluit omnes homines saluos fieri. Sic enim omnes homines certò saluarentur. Quis enim eius voluntati resistere possit? sed restricta voluntate IN CHRISTO. Extra quem neminè vult saluare. Quam omnibus hominibus per prædicationem Euangelij, & vsum Sacramentorum, offerit. Huc quisquis se opposuerit, non Dei voluntate, sed sua propria impietate, contra Dei voluntatem perit.

Responso Th. Beza ad obseruat. D. Andrea.

Antequam ad genuinam huius loci explicationem accedam, vultim Christianum Lectorem obseruare quàm futile sit argumentum ad istam commentitiam vniuersalitatè stabilendam, ab hac particula desumptum, quam si libet sic vbique interpretari vt singula generum complectatur, quanta nascetur falsissimarum absurditatum multitudo? Deus erit vltimo die OMNIA in OMNIBVS, inquit Apostolus 1. Cor. 15. Ergo etiam in Dæmonibus & damnatis singulis. Imò, inquit, Paulus ibi agit tantùm de Ecclesia in cælis collecta. Ergo & hîc videamus qua de re Paulus agat, nec longius illam sententiam trahamus. Ioh. 12. inquit Dominus, OMNIA traham ad me ipsum. Num etiam reprobos? Nequaquã certè, quum vniuersaliter intelligi non possit illud eiusdem Christi, Nemo venit ad me nisi Pater traxerit eum, in eos ipsos dictum qui tunc vsque ad eò non trahebantur, vt loquenti Christo non possent credere. Ierem. 31. 34. Omnes inquit Dominus me cognoscent à maximo ad minimum. Contrà Christus illam vniuersalitatè ad electos restringens, Nemo, inquit, nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare Luc. 10. 22. Factus sum Omnibus
omnia.

omnia, inquit Apostolus: quod quis aufert ad singula vel singulos sine exceptione accommodare, non magis quam illud, Omnia mihi licent? De plenitudine eius Omnes accepimus, inquit Iohannes: An nõ verò duntaxat credères? Dictum est Abrahamo. Genes. 18. In te benedicentur omnes gētes. Num verò singuli ex omnibus gentibus, quum ex ipsiusmet gente non fuerit hæres Ismaël? & de Esauo, & de Idumais dictum sit, Jacob dilexi, Esau autem odio habui? Deus, inquit Apostolus. 1. Cor. 12. 6. agit omnia in omnibus. Num etiam peccata in sceleratis, & quidem singula in singulis? Oudio etiam inquit Dominus Luc. 21. 17. Omnibus? Num etiam bonis? Et Luc. 6. 26. Væ vobis quum benedixerint vobis omnes homines. Nempe qui ex mundo sunt, cui placere se nolle dixit Paulus. Et quàm multa eiusmodi possunt ac etiam debent passim obseruari? Videndum est igitur in his particulis de qua vniuersalitate agatur. Et notum est hanc particulam ex Hebræorum idiotismo non minus sæpe indefinitè quàm vniuersaliter accipi, vt quum dicitur Dominus, Omnem linguam sanasse, pro quo diuis linguoris genus: & Pharisei decimare, Omne olus, id est quoduis. Et nemo ignorat quàm sæpe synecdochicè per totum pars intelligatur, & totum pro parte. Sic autem in illo Apostoli loco, particulam illam non de singulis generum, sed de generibus singulorum accipiendam esse, audiamus in primis August. & quidem non verbis tantum, sed etiam certissimo testimonio testificantè Enchirid. ad Laurent. cap. 103. *Sic dictum est, qui omnes homines vult saluos fieri, non quòd nullus hominum esset quem saluum fieri nollet qui virtutes miraculorum facere noluit apud eos quos dicit facturos fuisse pœnitentiam si fecisset: sed vt Omnes homines, omne genus humanum intelligamus, per quas cunque differentias distributum, Reges, priuatos, &c. quæ pluribus ille persequitur. Et mox, Præcepit enim Apostolus vt oraretur pro Omnibus hominibus; & specialiter addiderat pro Regibus & iis qui in sublimitate sunt, qui putari poterant fastu & superbia seculari à fidei humana simplicitate aberrare (vel potius qui hostes & persecutores erant Evangelij, & extra illius fœdus, vt viderentur digni potius contra quos quàm pro quibus preces conciperentur) & idcirco addidit, Qui omnes homines vult saluos fieri. Isto loquendi modo & Dominus vsus est in Evangelio, vbi ait Phariseis, Decimatis omne olus. Nec Pharisei, & quæcunque aliena et omnium per omnes terras alienigenarum omnia olera decimabāt. Sic ut ergò hęc omne olus, omne olerum genus, ita & illic omnes homines, omne hominum genus intelligere possumus: & quocunque alio modo intelligi potest, dãm tamen credere non cogamur aliquid Omnipotentem Deum voluisse fieri factumque non esse, qui sine vllis ambiguitatibus si in celo & in terra sicut & veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit, profecto facere noluit quodcunque non fecit. Idem lib. de Corrept. & Grat. cap. 14. Ita dictum est. Omnes homines vult saluos fieri, vt intelli-*

gantur omnes Predestinati, quia omne genus humanū in eis est, sicut dictum est Pharisais, Decimatis omne olus &c. Et secundum hunc locutionis modū dictū est, Sicut & ego omnibus per omnia placeo. Nūquid enim quī hoc dixit placebat etiā tā multis persecutoribus suis? Sed placebat omni generi hominū quod Christi cōgregabat Ecclesia, siue iam intus positus, siue introducendis in eā. Hæc ille tū exemplis similiū locutionū, tū irrefragabili ratione quod voluntas Dei exitū suū necessariō assequatur, sententiam suam confirmās, cui etiam assentitur Thomas 1. Summā parte, quæ est. 19. art. 6. & 23. quæst. art. 4. & in eum ipsum Apostoli locum scribens. Ut autem magis etiā perspicuis rationibus istud confirmetur, quæro ex quo tempore censeri possit Deus voluisse ut singuli homines salui fierent. Nam aut perpetuō fuit hæc eius voluntas: cœpit tandem velle quod antea volebat, & antea noluit quod postea voluit. Hoc autem posterius dici de Deo sine blasphemia non potest. Prius autem illud non tantum ipsa historia & experientia omnium seculorū falsū esse ostenditur, sed etiam manifestis testimoniis Scripturæ refellitur. Fuit .n. vocatio Gentium quam plurimis seculis tacita, & Iudæis etiam ipsis ignota, nec dum Gentibus ipsis patefacta Rom. 16. 25. & alibi sæpe. Et quinam dici posset seruatas voluisse Deus tot hominum myriadas, quantum fuit illas viis suis incedere? Neque quom hęc dico Dei seueritatem accuso qui nulli debitor est, sed hoc dico cum Apostolo, nunquam tempus fuisse, vel esse, vel futurum quo voluerit, velit, aut voliturus sit singulorum misereri: sed ab æterno pro bona sua voluntate, & ea quidem cui resisti non potest, constituisse & quorum in Christo miseretur, & quos in Christo induraret. Et cur obsecro diutius de huius loci vera interpretatione ambigeremus, quom hęc vniuersalitas alibi tam perspicuè, non tantum quod ad euentum, nequis (Sophista hinc interueniat) sed quod ad ipsum Dei consilium & propositum seu seruandi voluntatem attinet: alibi quidem ad solos efficaciter vocatos, ut Rom. 8. 28. alibi ad adoptionem & electionem Ephes. 1. 5. & 11. alibi ad solos credentes, ut Ioh. 3. 16. Rom. 1. 16. Ephes. 1. 13. restringatur: et ipse Apostolus hoc ipso loco, *Velle seruari & ad agnitionem veritatis venire*, ut res cōturbatissimas inter se copulet? Certè quoscunque vult Deus ad agnitionem veritatis venire, eos etiam ad Christum vocet necesse est. Christum autem non caro & sanguis, sed Deus ipse solus patrefacit, Matth. 16. 17. idque vel arcano tantum afflatu interiore, ut Paulo accidit, vel adhibito exteriori ministerio suos trahens. Quod si ostendere conetur D. Andreas, non dico singulos homines, sed populos omnes omni tempore ad Christum interioribus suis se vocatos, quis istam impudentiam ferat? Vocari enim interioribus, nihil aliud est quam fide donari, quam ne illam quidem *opōnā opōn* omnium esse communem res ipsa euincit. Quanto minus autem commu-

communis illa fuerit omnibus quæ electos à reprobis discernit? Sin verò de externo ministerio ista ad Christum vocatio intelligatur, ostendat nobis D. Andreas, quinam post cæterorum, excepta Abrahami familia, populorum à Deo defectionem, ad singulos populos ante Apostolorum tempora, nedum ad singulos homines missi sint qui venturum Messiam, & Prophetarum scripta explicarent. Quod enim adfert, & mox à me refutabitur, gratiam illam Israëlitis factam, debuisse omnes homines ad veri Dei cognitionem & cultum allicere, tale est vt ridiculum etiam videri possit, vt suo mox loco ostendam. Quid ampliùs? Omnes, id est singulos, certè si Deus vult seruari: ergo singulis brachium illud suum reuelat. At Esaias loquens de electis, omnes quidem eos vocat *Di di datur:* sed addit, brachium Domini cui reuelatum est? Ergo etiam omnes trahit. Sed si omnes trahit, quorsum Christus non gratiæ vniuersalitatem, qualem iste constituit, ponens, sed offendiculo multitudinis incredulorum remedium opponens. Nemo venit ad me, inquit, nisi pater meus traxerit eum? Ergo etiam Filius singulis patrem patefacit. At Christus contrarium vociferans, Nemo, inquit, nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et quinam voluisset Gentes etiam seruare, sui quidem illius solis Circumcisus destinati tempore, quum discipulis suis diceret, In viam Gentium ne abieritis: *Math. 10. 5.* Itaque vt semel huc scriptum verbis Fulgentij lib. de remissione peccatorum 2. cap. 2. finiamus, *Illos hic Omnes accipere debemus quibus, sicut Paulus ait, dat Deus penitentiam ad cognoscendam veritatem, qui ante finem presentis vite misericordia Dei gratis proueniuntur, ad quam sunt diuinitus predestinati per gratuitam gratiam vt conuersi non pereant sed habeant vitam aternam.* Neque illud veræ huic soli & genuinæ interpretationi obstat, quod eodem illo Apostoli loco, quod de precibus pro omnibus hominibus concipiendis dicitur, de singulis etiam generum intelligendum est. Nouit enim suos Dominus, quos etiam solos vult saluos fieri. At nos contra de aliis statuere pro certo non possumus an ad cum pertineant an secus. *Nescientes enim,* inquit August. lib. de Correp. & Grat. cap. 15. *quis pertineat ad predestinatorum numerum, quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu, vt omnes velimus saluos fieri.* Et rursum cap. 16. *Quantum ad nos pertinet qui predestinatos à non predestinatis discernere non valemus, & ob hoc omnes saluos fieri velle debemus, omnibus ne pereant, vel ne alios perdant adhibenda est à nobis medicinaliter seuera correptio. Dei est autem illis eam facere visum, quos ipse predestinavit conformes fieri imagini filij sui.*

Rursum ad eisdem seopulos impingit noster aduersarius, medium illud per quod Deus illud decretum exequitur, id est Christum, ipsi decreto ad eos demum quos ipsi donat, pater, vt in ipso electos, sic per ipsum seruandos ante omnia secula subordinatum.

confundens cum illo ipso filij mittendi decreto. Deinde quod ait omnibus, id est singulis offerri Christū per prædicationem verbū, tā falsum est quā ridiculū statuitur. Deus talis esse iudex qui nolens id est inuitus (sic enim accipiat nolendi verbum necesse est) condēnet quos seruare scilicet voluerit, sed non potuerit. At cōtra Domin⁹ ipse istos alloquēs, Ego, inquit, in interitu vestro ridebo.

Antith. Th. Beza.

Ezech. 18. Vno ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.

Antith. Th. Beza.

1. Ipsa res docet, vniuersalem esse cōnuntiationē, quum inquit **OMNIBVS**: Nolo mortem aorientis, quisquis fuerit. Manifesta ergo impietas est & doctrina abominanda, contra expressam literā ex promissione vniuersali particularem efficere.

2. Electio autem non absoluto Dei decreto definitur, sed in Christo, qui omnes homines ad penitentiam vocat. Ideoque ex numero electorum sese nemo excludat, sed cum Augustino dicamus: si non es prædestinatus, fac vt prædestineris. 3. Quomodo non redderentur excusabiles: si verum esset, quod affirmatis, illos ad exitium æternum occulto & absoluto Dei decreto creatos & destinatos, & quia Deus **NOLIT** illos conuerti, idē etiam non posse conuerti? Horrenda & abominanda sunt hæc auditu in Ecclesia Christi. 4. Precatio hæc non confirmat errorem de occulto & absoluto Dei decreto, in damnandis hominibus, sed docet humanis viribus conuersionem ad Deum fieri non posse. Ideoque gratiam Dei implorat, **OMNIBVS** hominibus, adeoque vniuerso mundo oblatam.

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andrea.

Exprobet iam nobis D. Andreas nostras quas vocat glossas præ appendice ista (*quisquis fuerit*) qua dici nihil potuit magis repugnās ei quod subiicit Ezechiel *sed magis vt conuertatur a viis suis & viuat*: ex quo intelligitur illam Dei voluntatē ad solos eos qui conuertuntur, id est trahuntur, pertinere, si de arcano illo proposito voluntas ista accipiat, de quo scribens Augustinus ad Bonifacium lib. 2. cap.

Ad.

cap. 9. *Non omnes vocati, inquit, secundum propositum sunt vocati, quoniam multi (non dicit omnes) vocati, pauci vero electi. Ipsi vero secundum propositum vocati, qui electi ante constitutionem mundi.* Quod si putat D. Andreas quibuscunque prædicatur Euangelium dari quodque illius amplectendi facultatem, siue habilitatem, (vult autem ipse singulis sine vlla exceptione hominibus Euangelium offerri, quod commentum toties iam refutaui, quantumuis tam falsum vt refutatione non indigeat) quæram in primis quo termino istam habilitatem concludatur, id est num intelligentia illam sistat, an versus longius illam porrigat, id est vsque ad assensum, & ab assensu ad particularem applicationem & Spiritus Sancti testimonium quod spiritui nostro reddit: denique ad ipsos vsque fidei fructus & perseverantia donum. Et quod ad intelligentiam quidem attinet, si putat D. Andreas illius facultatem singulis diuinitus offerri per verbi prædicationem: etiam si largirer singulis offerri Euangelium (quod non nisi ridiculè affirmatur) tamè falsitas eius dicti ex re ipsa apparet. Quotus enim quisque est ex quàm plurimis auditoribus, qui reperitis etiam concionibus non dico melior sed doctior euadat? Nempe, inquit aduersarius, quia non vult. Nec ego, verò auditorum vel negligentiam vel contumaciam excuso. Sed quid si ne velle quidem potest? Natura enim, vt omnes sunt homines post lapsum, Apostolo teste, ne cogitare quidè quisquã potest, nêdũ discere, vel per se vel ex alio, quàm ex Dei spiritu, quæ Dei sunt. Quod si gratia vniuersali datur omnibus vt possint velle, quid sit vt non omnes qui possunt velint? Annon quod alia etiam gratia opus fuerit, vt id re ipsa velint discere & intelligere quod illis tantum datum est vt possint intelligendo discere? Et certè hoc extra controuersiam est, non apud Pelagianos, sed apud Christianos omnes, nullam primam gratiam posse esse efficacem nisi secunda illam comiteretur. Hæc autem secunda gratia, qua fit vt *dúvamus* illa & *inavõrns* oblata energiã suam exerat, si communis singulis esse statuatur, absurdissimum illud & falsissimum necessariò consequetur, nullum esse hominem qui salutis nostræ mysterium non re ipsa intelligat. Sin verò non est omnibus communis (sicut certè paucissimis præ aliis donatur, & quidem nonnullis ad suam ipsorum perniciem) iam statuatur discriminè inter eos quos Deus alloquitur. Et quum ex æquo omnes natura sint surdi & cæci, causa certè non ipsius surditatis & cæcitatatis, sed cur hanc surditatè & cæcitatem in aliis sanat, in aliis non item, in ipsis non inuenietur: sed tota est, citra vllum vitium, ex eius voluntate qui quorũ vult miseretur, & quos vult indurat, prout ab æterno illi visum est. Verissimum est enim istud quoque Augustini, *Certum est nos velle quum volumus, sed ille facit vt velimus, Philipens. 2. 12. Et certum est nos facere, quum facimus, sed ille facit vt faciamus*, Ezech. 37. 26. Itaque cogitur noster aduersarius etiã si

commentitiam illam vniuersalitati primæ gratiæ illi concederē, tamen ad inæqualitatem secundæ gratiæ deuenirēm. Quodd si vltcrius pergamus, nempe ad assentiendi idest veritatis per intelligentiam perceptæ probandæ & agnoscendæ gratiam; rursum istud donum, paucioribus etiam quam superius vtrūmque dari comperietur. Quàm enim multi Diabolica rabie veritatem etiam cognitam, contra conscientiam oppugnant? Quod si vltcrius pergamus vsque ad illius veritatis gustum, quo fit vt credens sibi peculiariter applicet Evangelicas in Christo promissiones: rursum ad pauciores hoc donum restringetur. Quàm enim multis est amara illa veritas, adeo vt illam ne mandere quidem sustineant: & ex iis qui cibū hunc deglutiūt, quàm nulli illū tamen non concoquunt? Et hæc est fides illa *ἡ ὁδοὺς ἁπλοῦς*. Deniq; si ad ipsum vsq; terminum, quod superiora illa omnia dona spectant, perueniamus, quo fit vt verè simus & esse perseueremus vnus cum Christo Spiritus: hoc illud est donum, quo facti ad decus & verè Christo dati: & per misericordiam saluandi, à cæteris ad dedecus & iustum exitium factis discernuntur. Vobis enim, inquit, discipulis suis Christus, Datum est nosse mysteria cælorum, illis verò non item. Sunt enim abscondita, vt idem inquit, à sapientibus: nec in aliis quàm in suis Deus operatur vt velint: nec Spiritus vbique, sed vbi vult spirat: nec omnibus finius sed quibus voluit, patrè reuelat: nec alij possunt credere quàm quos Pater trahit: nec alij audiunt quàm quibus dantur aures ad audiendum: nec alij credunt, quàm ad vitam prædestinati: nec aliis datur vt fiant filij Dei, quàm qui nō sunt nati ex sanguinibus: nec est volentis aut currentis, sed miserantis Dei salus. Et hæc quidem illa est doctrina, quam audet noster aduersarius manifestè impiam & abominandam vocare.

Sed ex illo præterea libens quæsiuero, quam tandem particulam in hoc Ezechielis loco inueniat vnde possit indefinita in vniuersalem mutari, quum, vt paulò antè respondens ad locum ex 1. Timoth. 2. ostendi, particulæ etiam vniuersales expressæ, sæpe modò ad credentes, modò ad solam Ecclesiæ vniuersitatem, vt, Omnis caro videbit salutare Dei, Omnes erunt docti à Deo, Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, Subleuat Deus omnes corruentes, & similia plurima: modò ad sodalitiū impiorum restringantur, vt Nemo accipit testimonium eius, Eritis odio omnibus hominibus, Omnes quærunt quæ sua sunt, cuiusmodi infinita penè possent præferri? Sed istis sanè nihil fuisset opus, nisi nos aduersarius huc adegisset. Hoc enim loco Ezechiel. non de illa voluntate Dei arcana & ne electis quidem, quod ad alios certo dignoscendos attinget patefacta, sed de ea demum loquitur quæ per prædicationem verbi toti Ecclesiæ cætui patet, in quem etiam ad tempus reprobi colliguntur: & cuius prædicationis auditu, in electis quidem
creatur fi-

creatur fides per Spiritum Sanctum, ceteri verò magis ac magis inexcusabiles, & suæ ipsius conscientia testimonio conuicti coarguuntur: de quibus hic propriè agit Ezechiel. Quàm autem nulla ratione hinc colligi possit Deum efficaciter velle omnium salutem, etiamsi concederem omnibus Vniuersaliter Euangelium prædicari: saltem infantes plurimi demonstrant extra Christum pereuntes, vt copiosè declarat Ambros. de vocatione Gentium lib. i. cap. 5. & præterea quoque tam multi qui stulti & surdi nascuntur, & tota vita sua nunquam rectam iustumque rationis vsu habent. Itidémque quod multi aliquandiu honestè transacta vitamendè pessimo sine intereunt, & cõtrà qui perpetuò in flagitiis vixerunt, repentina tandem fide ac pœnitentia donati seruantur: in quibus exemplis quàm dici potest Deus efficaciter illorum omnium salutem voluisse?

Denique, quum satis superque vel sola illa viciositas originalis faciat vt omnes nascantur iræ Dei obnoxij, quorsum laborant isti de ista vniuersali gratia, cuius contemptus tam sit ad Deum in reproborum damnatione iustificandum necessarius, vt iniustus alioqui, imò, etiam crudelis videri possit? quamuis certè non negem ad illam corruptionem natiuam quæ ad perditionem sufficit, accedente naturalis *corruptio* de qua Paulus Rom. 2. disserit, violatione, dupliciter fieri homines æternæ mortis reos: ad quæ si accesserit Euangelij contemptus, longè grauissimam damnationis pœnam sic homines sibi accersere quis dubitat?

Quàm multa, quæso, in tam paucis partim extrà rem, partim falso dicta? Absolutum iste perpetuò vocat decretum ipsum Prædestinationis, quasi nos illud absque Christo, & separatim spectemus. Nam, vt in illa disputatione de Christi persona sæpe ostendimus, ita hic quoque D. Andreas putat quicquid distinctè consideratur, etiam separari. Res autem ita se habet. Prædestinationis decretum & eius executioni subordinatas causas medias, ipsamque ad eò executionem nunquam separamus, sæpe distinguimus, interdum coniungimus, præeunte nobis Dei verbo & ipsa ratione flagitante vt hæc interdum per se, interdum quatenus coherent spectentur. Sic dicitur nos elegisse Deus ante iacta mundi fundamenta, nempe æterno illo decreto distinctè & velut intra ipsum Dei sinum considerato, de quo scribens August. in psalmum vltimum, *Prædestinatio*, inquit, *nostra non in nobis facta est, sed in occulto apud ipsam in eius presentia.* Tria verò reliqua in nobis sunt, *Vocatio, Iustificatio, Glorificatio.* Sicut autè, hæc seruata distinctione, nos à Deo in ipso prædestinati, minime quidem separamus, sed distinctè consideramus vt vocati, iustificati, & tandem glorificandi, vt ita prædestinans à prædestinatis, & decretum à causis executioni subordinatis, ipsaque ad eò executione discernatur: sic etiam Filius ipse Dei

dupliciter necessariò in hac disputatione consideratur. Quatenus enim est vnus cum Patre coæternus Deus, & secundum quod Verbum est Dei, Deus apud Deum, & habita illius æterni propositi per se considerati ratione non est prædestinatus, sed cum patre & Sp. S. prædestinator: & sui ipsius vt hominis futuri, & omnium à Patre in nos conferendorum, ipsarumque aded causarum mediarum coordinator: quatenus autem homo est, non tantum est & ipse prædestinatus & subordinatus, (idque gratis ab æterno) sed etiam vt omnium ad vitam æternam prædestinatorum futurum, singulorum videlicet suo tempore in ipso reipsa eligendorum, vocandorum, iustificandorum, & tandem glorificandorum, caput. Hoc autem inximi momenti discrimen qui vel ignorant, vel non observant, omnia in hac per se perplexa tractatione inuoluunt, & tum sese tum alios in auia secum abducunt. At Augustinus, cui à Pelagianis vexato Ecclesia debet veram & attentis omnibus perspicuam huius mysterij explicationem, vt illam de qua dixi inter decretum ipsum, & subordinatas eius executioni causas distinctionem accuratè vbique obseruat: sic etiam duplex istud Christi, modò vt prædestinatoris & prædestinati, plurimis locis, discrimen notat vt lib. de prædest. Satorum 1. cap. 15. & lib. 2. c. 24, plenè demonstrat. & Tract. in Ioan. 17 perspicuè definiens, *Prusquam, inquit, hic mundus esset, neque nos eramus, nec ipse Mediator Dei & hominum ipse Iesus Christus. Et mox. Nemo regulam fidei intuens Filium Dei negaturus est prædestinatū qui negare eum hominem non potest. Rectè quippe dicitur non prædestinatus secundum quod est Verbum Dei, Deus apud Deum. Et quid enim prædestinaretur, qui iam esset quod erat, sine initio, sine termino sempiternus? Illud enim prædestinatum erat quod nondum erat, vt suo tempore fieret quem admodum ante omnia tempora prædestinatum erat vt fieret.*

Aliter igitur Christus considerandus est vt causa prædestinationis efficiens cum Patre & Spiritu Sancto: aliter vt primum ipsius Prædestinationis, de seruandis per misericordiam in ipso electis effectū. Quod igitur hoc loco D. Andreas de Christo scribit, si in Christo considerat vt prædestinate: ineptissimè putat sic tolli quod è contrariò sic statuitur: nepe decretū illud quod ipse absolutū inuidiosè & falsè vocat, nos autè, occultū dicimus, quia sola Dei voluntate nititur, ad cuius altitudinè ipse Apostolus obstupescit: & quoniam donèc nobis per Spiritum Sanctum detur mentem Domini tenere 1. Cor. 2. 16. & Esai. 45. 3. quasi in sinu Dei latet, vt paulò antè ex Augustino declarauimus. Sin verò Christum considerat vt prædestinatus & prædestinatorum caput, tum sanè facit D. Andreas quod consuevit, id est, decretum illud à subordinatis illius decreti causis non distinguit.

Quod autem postea subiicit, omnes videlicet homines à Christo ad penitentiam vocari, ne de externa quidem vocatione verum esse

esse, si de singulis personis, ut iste vult, accipiatur, non tantum falso sed etiam ridiculè affirmari millies iam ostendimus, & res ipsa ab omni penè auro testatur. Nec certè Christus omnes, sed multos vocari dixit Matth. 20. 16. Internam autem vocationem, quæ præordinationem ad vitam æternam necessariò sequitur Act. 13. 48. & 22. 14. siue apertionem cordis Act. 16. 14. siue tractionem Iohan. 6. 44. de qua loquens Christus, *Omnia, inquit, qui audiuit à Patre meo & dicitur, ad me venit.* Ioh. 6. 45. quis Christianus ignorat?

Denique quòd ad istud attinet, *Si non es prædestinatus, fac ut prædestineris*, quis non miretur ab isto proferri potuisse, quòd non ignorat non à vero Augustino petitur, sed ex impurissimis Pelagij lacunis haustum, nobis etiamnum hodie à Semipelagianis sorbendum impudentissimè propinari? Quis enim non videt, sic incertam cuiusvis Prædestinationem statui ad extremum vsque haticum? id est vnicam nostræ *καὶ προσηλυτισ* basin sic penitus euerri? Nam quando tandem quispiam statuet se effecisse, ut ex non prædestinato fieret prædestinatus: scilicet postquam Legem impleverit, id est se impleuisse somniauerit. Quum autem fides in solam Dei in Christo gratiam feratur, & non nisi secundum propositum prædestinatis & vocatis detur. Rom. 8. 28. & Eph. 1. 5. quàm id fuerit prædestinationis causa efficiens, cuius est effectum? Deinde si faciendo prædestinationem impetramus, certè ex meritis vel præiis vel presentibus dabitur, quum è contrario testetur Apostolus electos esse nos & vocatos, non quòd iam sancti essemus, vel essemus futuri, sed ut sancti fieremus: nec sit electio eius qui velit, vel qui currat, sed misericordie Dei, quòd millies verus August. aduersus Pelagi. obseruat. Et quæso, quid erit non esse prædestinatum? Nempè mediæ cuiusdam esse conditionis ab hominis voluntate & operibus suspensæ, utpote in cuius arbitrio sit positum, vel prædestinari, vel non prædestinari. Age igitur, manifestè ad Pelagianos deficiant quicumque cum D. Andrea non certè Augustinianam sed ab Augustino fortissimè integris etiam libris oppugnatam sententiam illam ut veram usurpabunt. Quòd si libeat illam emollitam ad orthodoxæ fidei ab ipso Augustino defensæ canonem reuocare, tum sanè minimè nobis aduersabitur. Erit enim non ad Deum ipsum sed ad nos, neque ad illud Dei decretum in ipsius sinu ab æterno conceptum, sed ad eius nobis in Euangelio patefacti sensum & agnitionè referenda: sicut nos Petrus admonet, ut nostram electionem & vocationem firmam efficiamus: non certè in Deo qui seipso solo innititur, sed in nobis, crescentibus videlicet in fide & ad finè adducètib; sanctificationem nostram in timore Domini. 2. Corinth. 7. 1. iuxta illud 1. Iohan. 3. 10. *Per hoc manifesti sunt filij Dei & filij Diaboli, quòd quisquis non exercet iustitiam non est ex Deo, & quisquis non diligit fratrem suum.* Num verò nos prædestinationis nostræ patefactionem in-

illo occulto Dei decreto, ac nō potiùs in Dei verbo, vt auribus nostris per hominum ministerium insonante, sic per Sp. Sanctum eorum nostrū pulsante & illud aperiēte, atque ad eò in illud sese insinuante quærēdū docuimus? Neq; à Prædestinatione ad medias causas descendendū esse dicimus: sed contrā ex effectis, nempe ex Sanctificatione, siue Dei fructibus ad fidem, à fide ad Iustificationem, à Iustificatione ad Vocationem ex proposito, & ab hac tandem ad ipsum æternum & immutabile prædestinationis propositum ascendere nos in grauissimis præsertim tentationibus oportere: vnde certa illa nostra glorificationis spes, quæ nunquam confundit: immò *καὶ ἀποφραξίας*: immò *καὶ ἀρχῆς*, exemplo Pauli Rom. 8. à 31. versic. ad finem vsque nobis præeuntis, in animis nostris sonetur. Sed aliud est de ipsa Prædestinationis doctrina quàm de ipsius vsu & applicatione differere: quas duas quaestiones prorsus diuersas qui commiscet, magnas huic tractationi tenebras offundunt.

Neque naturali necessitate peccandi, neque necessario, tum in electis, tum in reprobis, prædestinationis æterna euentu excusari peccata, vel tolli contingentiam.

Immo, horrendum & abominandum est auditu in Ecclesia Dei dogma, quo statuitur vel posse fieri quod Deus fieri nolit, vel non posse fieri quod Deus fieri velit: quod si pietas & veritas ipsa vt impium condemnat, consequitur id demum fieri quod Deus fieri velit, & nunquam fieri quod fieri nolit: à quo si quis excipiat damnandorum siue damnatorum exitium: tantumdem Deo detraxerit. At non illud dico, inquit D. Andreas, sed hoc nego ex absoluto illo decreto quod Deo tribuitis euenire. Quasi verò nos vllum tale absolutum decretū, quale ille somniat, Deo affingamus: quo videlicet fiat vt ex vnica sua voluntate quenquam damnet. Nam è contrario simul illum ab æterno decreuisse dicimus, & quos, & per quas causas, non in ipso decernente, sed in ipsis perdendis inhæsuras, sit suo tempore perditurus, quos decreuit non nisi iusto iudicio & perditionem commeritos perdere. Quod si D. Andreas omnes atque ad eò singulos posse velle credere imaginatur, hoc certè vel naturæ in solidum, vel partim naturæ, partim gratiæ, vel soli gratiæ tribuat necesse est. Si naturæ soli, age transeat aperte ad Pelagianos: si partim nature, partim gratiæ, abeat ad Semipelagianos Sophistas, & cum Iesuitis tranfigat, ne à sanioribus quidem Scholasticis admittendus. Sin verò soli gratiæ, sit igitur deinceps nobiscum Orthodoxus, & gratiā istam præterea desinat vniuersalem facere. Consequeretur enim (quum Trahere, vt rectè ab August. explicatur, nihil aliud sit, quàm ex nolente per naturam, facere volentem per gratiam.) Omnes trahi, siquidem datur Omnibus

nibus vt possint velle credere : & rursus omnes ad Christum non tantum venire posse, sed re ipsa venire, testante Christo ad se venire omnes eos qui audierunt & didicerunt à Patre. Audierint enim profectò & didicerint à Patre, quibuscumque datum fuerit Filium nosse, & velle posse in ipsum credere. Quid igitur fiet aliis Christi verbis, quibus testatur, non omnes, nedum singulos, Patrem nosse, sed eos demum quibus ipse illum patefecerit Matth. 11. 27. Philip. 3. 15. & alibi passim? & non tantum non credere, sed ne credere quidem posse, quibus brachium Dei non fuerit reuelatum? Ioh. 12. 39? & non modò non venire, sed ne posse quidem venire, quibus non fuerit datum à Patre? Ioh. 6. 65. Voluisse verò vnquam Deum seruari mundum, id est, vnquam trahendos siue fide donados, pro quibus ipse Christus se non rogare patrem testetur, quibus tandem sani iudicij hominibus D. Andreas persuaferit? Sed hic audire mihi videor occurrentes mihi, & cum Pelagianorum reliquiis clamantes, cur ergo damnantur quinon credunt, si credere idcirco non possunt, quia Deus nolit illos conuerti? Quasi verò hæc ad non credendum & sese Deo non subiiciendum naturalis, & vni Deo per gratiam sanabilis habitudo, sit vel à naturæ creatione, vel ab eo quod Deus, qui nulli est debitor, nolit eos gratia conuersionis donare: ac non potiùs ab illa vna spontanea & voluntaria, quamuis non præter Dei voluntatem, defectione à primis illis nostris parentibus in nos propagata emanarit, quâ testatur Apostolus Deo non modò non subiici, sed ne subiici quidem posse. Rom. 8. 7. Quod autem huius necessitatis loco Sophistæ imbecillitatem tantum quandam substituunt, ne refutatione quidem indiget, quum tota scriptura nos per peccatum non tantum vulnerat os sed etiã peremptos dicat: & veterem hominem non refocillari vel adiuuari vt infirmum, sed vt feram & truculentam bestiam maectari ac penitus aboleri oportere. At enim, inquit rursus nonnulli, si hæc sit Dei voluntas vt in hanc necessitatem sese & omnes suos posteros precipitaret Adã, cui necessitati nihil potest resistere, quid habet Deus de quo conqueratur? Respondeat pro me Apostolus, O altitudo! Cui respõso qui non acquiescit, sese quandiu volet suis illis deliriis discruciet, nunquam inuenturus quod nusquam est, vt iam ex August. ostendimus, & veritas ipsa dicat, quum nihil sit sublimius Dei voluntate. Et si quis excipiat, Apostolum ibi non agere de Adami lapsu, sed de reprobatorum damnationis causa, quam effugere nõ potuerint si quos vult Deus indurat, verum quidem assumpserit, sed nihil contra nos concluderit. Nam Dei voluntati non magis eximi potest primus ille lapsus, quàm necessitas inde cõsecuta, quæ & Adamum, & omnes eius posteros inuoluit. Apostolum autem eoulsque nos deducere vt inde stultam sapientiam hominum abominari discamus ex eo quoque manifestè apparet, quòd Deum cū

figulo, humanum genus cum massa, non humani generis conditi sed ita condendi comparat, vt alia inde vasa ad decus, id est ad vitam æternam, alia ad dedecus nempe ad exitium sempiternum faciat, id est nasci iubeat: cui discrimini, nisi duorum illorum qui ex illa luti massa primi vt stirps totius humani generis conditi sunt, spontanea mutatione interueniente, locus nullus esse potuit. Cæterum absque eo vt in istam altissimam abyssum ingrediamur, immò vt illi superstruamus quod verissimum est: inde quoque istorum hominum error, quibus ab iniustitia vindicari Deus videtur non posse, si quis necessariò perire statuat quos ab æterno iustè perdere decreuit, triplici quoque ratione conuinci potest: vna, quòd posito nullum hinc Dei decretum interuenire, abrogabitur Deo æterna ipsius prouidentia, quæ à primo demum hominis lapsu inchoabitur: altera, quòd nisi, sicut rectè loquitur Augustinus, Dei voluntas statuatur esse, sensu quidem, (vt in scholis dicit,) composito, rerum omnium necessitas, abolebitur ipsius Omnipotentia: tertia quoniam si voluntatis eius euentus ab vlla secunda causa vt fundamento suspendatur, tota causarum omnium series inuertetur, ita vt non secundæ causæ à prima, sed prima à secundis pendeat: quæ omnia absurdissima, falsissima, impia denique sunt.

Quid igitur? Voluntatis Dei appellatione nonnunquam declaratur Lex & Euangelium: illa quidem quòd in ea patefaciat, quid vt benè & rectè factum probet: quid vt malè & peruersè factum improbet: idque præcipiendi & prohibendi forma, non quòd aut præceptis illius auditis obsequi, aut ab ipso interdicta vitare velle, nedù re ipsa præstare homines natura possint: sed vt ita quidnam & ipsi Deo, & proximo debeamus, expressiùs etiam quàm ex Lege naturali intelligentes, magis ac magis conuicti teneamur. Euangelium autem consilium illud Dei per Prophetas promissum, & suo tempore ab ipso Christo exhibitum declarat, quo vnico constituit homines, in ipso videlicet Christo per veram fidem apprehenso seruare. Et hæc quidem vtraque voluntas iam pridem est patefacta & quotidie patefit, nec tamè vniuersaliter id est sine exceptione singulis populis nedù hominibus sed promiscuè & indefinitè his vel illis, prout ipsi licet in umbra mortis positus, vt loquitur Esaias, apparere. Quæ autè voluntatis Dei appellatione illà Prouidentia Dei partem intelligimus qua res omnes humanas, ipsosq; aded homines singulos, causis omnibus secundis & earundem motibus ac effectis huic suæ voluntati exequendæ subordinatis, ad vltimum illum finem, id est ad gloriam suam Solomone teste, alios quidem per misericordiam, alios per iudicij viam adducit: illam solemus occultam & arcanam duabus de causis præcipuis vocare: nempe, tum quòd à mero ipsius beneplacito, cunctis etiam Angelis inscrutabili & adorando, proficiscitur: tum quòd non nisi à posteriore, vt in scholis loquuntur, id est ab effectis dignoscatur. Hæc autem præ-

destinatio neque à secundis causis, inter quas præcipua est humana voluntas, afficitur, sicut somniantur Stoici, & adhuc imaginantur qui præuisam fidem & eius fructus faciunt decreti electionis causam, & vicissim præuisam incredulitatem & impœnitentiam decreti reprobationis causam esse contendunt: sed illas duobus diuersis modis mouet & afficit, nunquam tamen voluntatem humanam cogens, quoniã vbi coactio est, nulla est voluntas propriè sic appellanda. Itaque quum de iis agitur quorũ misereri vult, quoniã eius beneficij particeps esse homo non potest nisi Dei promissionibus credens, hominis autem voluntatem inuenit, non modò non dispositam ad credendum, sed etiam penitens Euangelio repugnantem: idcirco pro singulari sua bonitate mentem ad admittendam Euangelij lucem præparat: cor lapideum emollit: interiorum denique totum hominem innouat, formans in illo nouam Velle & Facere in Christo, per fidem gratis itidem in ipso formatam apprehenso. Nam, vt præclare inquit Augustinus, *certum est nos velle quum volumus, sed ille facit vt velimus. Et certum est nos facere quum facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati quam fecit.* Electos igitur Deus non inuenit, sed facit, vt idem inquit alibi. Ad alios autem quòd attinet, inueniens illos corruptos, & ab ipsa natura spontaneo illo primorum parentum lapsu deprauata, ad vltimum exitium iam pronos & penitens comparatos, quorsum illorum voluntatẽ ad malè agendum cogeret ad quã ipsi sponte sua feruntur? quorsum nouam illis malitiam instillaret, quum nullius mali author esse possit qui est ipsa bonitas, & vel sola natiua corruptio iustissimam exitij sempiterni causam præbeat? Prout tamen ipsi libet malam illam voluntatem, non tantum regit & frænât, sed etiam mouet & inclinât, tum ad seipsam obdurandam, tum illam modò ad exercendos, modò ad castigandos suos, modò ad malos inter se committendos, iustè semper & sapienter adhibens. Neutrobi verò falli quum possit nec mutari qui est omnipotens & immutabilis, efficitur omnino, quum necessario definiatur id esse quod aliter se habere non potest: necessario quoque seruari saluti destinatos, idque per misericordiam, & necessario perire exitio destinatos, idque per ipsorum vitium. Ista verò necessitas euentus diuinæ & in his & in illis prædestinationis, quum nullam vim afferat neutrorum voluntati (nam & bonorum voluntas quatenus est per Dei gratiam à seruitute peccati liberata, sponte ad bonum fertur: & cæterorum itidem voluntas in sua vitiositate manens & crescens, itidem sponte ad malum præcepserit) qua tandem ratione vel illi de liberrimè illius bene agendi necessitate, vel isti de ea in qua serui nati sunt, peccandi necessitate conquerentur? Nam quòd ad illam priorem quam vocauimus liberrimam necessitatem attinet, ea certè est vera libertas, & nihil a-

liud quàm instauratæ in electis Dei inchoatio, sicut Deum ipsum dicimus necessariò bonum esse, nec mentiri, nec mori posse, cuius certè voluntati propterea nihil detrahitur, potius asseritur. Sed & ex aduerso necessitas peccandi, spontaneum malæ voluntatis motum non tollit, sed ostēdit. Quinam enim aliter mouere se possent mala voluntas malè? Hoc autem vt planius etiam intelligatur, ne τὸ ἐνδεχόμενον quidem sic tolli ista decreti diuini necessaria firmitate & certitudine sic demonstratur. Prouidentia Dei quæ res omnes & singulas sine vlla exceptione administrat, secundas causas non tollit sed ponit, ideòque rerum naturas non mutat, sed quàmque rem pro natura illius determinat. Est enim Deus conditor tum rerum omnium quæ existunt, & modorum quibus existunt. Et quum duo sint isti modi, necessitas videlicet & contingentia, utrâque sic determinat, vt nò tantùm necessariò, sed etiam necessaria ex causa, & quæ aliter se habere suapte natura non possit, eueniat quod decreuit vt tali necessitate eueniret. Et vicissim quædã sic definiuit, vt necessariò quidẽ quod decreuit eueniat, quatenus ipse nunquam falli potest, at non tamen necessaria ex causa, sed contingente, quæ videlicet decreuit vt cōtingenter euenirent. Quod agendum distinctè in Adamo primùm: deinde in omnibus ipsius posteris ostendamus. Adamum igitur ante lapsum dubium non est voluntatem habuisse bonam, sed vt res ipsa ostendit, mutabilem. Potuit igitur naturalibus suis viribus Satanæ suggestioni obsistere, nondum introductis in hominis voluntatem concupiscentiis. At quãuis in alterutram partem flexibilis esset hæc voluntas quòd ad ipsam εὐναμίαν & facultatem volendi attinet, tamen vtrumque eligere non potuit, sed tantùm alterum. Voluntas autem non coacta, sed sua vnius sponte, non necessariò, sed contingenter in partem illam inclinauit quæ erat à Deo determinata, cuius proinde necessarius quidem fuit euentus ex causa remota, nempe Predestinatione Dei: contingens verò ex propinqua causa contingente, cuius quū spontaneus fuerit motus, tota culpa in eo hæsit qui spontè lapsus est. Notum enim est τὸ ἐκείνου non opponi τὰ ἀναγκαῖα, sed τὰ βίαια, quoniam quamuis ipsius ἐκείνου Adami, facultas in sese qualis est considerata fuerit in alteram partem flexibilis, tamen actio ipsa non vtcunquẽ sed in alteram demũ partem ferti necessariò potuit quam sponte delegisset: eam autem elegit contra conscientiam quam eligere non debuit. Ad posteros autem Adami quòd attrahet, deprauata eorum voluntas, tunc quoque à vero aberrante ipsorum mente, quum aliquod tantùm boni & veri simulachrum intuetur, (de iis enim hic ago quæ ad officium conscientiæ erga Deum & proximum spectant) nunquam inter verè bonum & malum deliberat, sed vel inter illa quæ speciem quidem habent boni, (cuiusmodi sunt Philosophiæ omnes morales virtutes) sed

tes) sed verè bona non sunt, quamuis alia longiùs, alia propiùs à vero bono absint: vel inter illas virtutes & vitia verè & penitus mala vel denique inter hæc vel illa vitia deliberantes pendet: & vtramuis partem elegerit, non potest aliud quàm peccare. Sed rursus quum in alterutram partem habeant quoque flexibilem illam seruilem & peccato mancipatam vtrinque libertatem, itidem in eam semper partem sponte inclinant quam Deus ab æterno determinauit, prout etiam Deo visum est efficere vt ipsi sponte ferantur, efficaciam Spiritui erroris & ipsorum concupiscentiis tribuenti. Vnde consequitur infallibili Prædestinationis euentu contingentiam volûtatis minimè tolli. Hoc autem vt magis etiam liqueat, certis etiam exemplis ostendamus, Prouidentia Dei, quamuis certa & immota determinatione mediarum causarum naturam non mutari. Christum mori citiùs potuisse quàm mortuus est quis neget, si spectetur in sese aduersariorum ipsius potestas & malenolentia: Hora igitur illa à patre determinata, non nisi contingenter, quòd ad auctores ipsius mortis attinet, mortuus est, quibus, quòd ad ipsos attinet, tum quoque quum illum interficere statuerunt, licuit mortem eius, vt antea, differre: quòd ad Dei verò determinationem attinet, nec citiùs nec tardiùs, nec alio loco, nec alio mortis genere occidi potuit: sed tum demum quum aduenit ipsius hora, conuenerunt Herodes & Pilatus vt facerent quacunq; manus & consilium Dei prædefinierat vt fierent. Actorum. 4. 28. Sic si naturam ossium Christi spectes, & quid carnificibus quales in sese fuerunt licuerit còsideres, illa frangi potuisse quis neget? Quia tamen alterutrum tantùm eligere potuerunt carnifices, & vtrò, quamuis inscienter, ad id inclinarunt quod Deus ante omnia secula determinatum prædixerat: idcirco ex Dei quidem ordinatigine fieri non potuit vt frangerentur, ac proinde necessariò integra manserunt: sed ex media causa, id est carnificum voluntate contingenter fracta non fuerunt. Rectè igitur August. aduersus Ciceronè eruditissimè hac de re disputans lib. 5. de Ciuit. Dei cap. 9. postquam & Stoicorum fatum refutauit, quo contingentia omnis tollitur, Epicureorum quoque omnem prouidentia certitudinem tollentium insaniam redarguit: & cuius verbis totam hanc disputationem finire placet, *Non est, inquit, consequens vt si Deo certus est omnium ordo causarum, ideò nihil sit in nostro voluntatis arbitrio: Nam & ipsæ nostræ voluntates in causarum ordine sunt, qui certus est Deo, eiusque præscientia continetur, quoniam & humana voluntates, humanorum operum causa sunt.* Item. *Voluntates nostræ tantum valent quantum eas Deus valere voluit ac præsciuit.* (En præscientiam cum voluntate semper còiunctam) & ideò quicquid valent, certissimè valent: & quod ipse omnino factura sunt quia volituras ac facturas ille præsciuit, cuius præscientia falli non potest. Item, *Si desinitur illa esse necessitas secundum*

quam dicimus ut ita sit aliquid vel ita fiat, nescio cur eam timeamus ne nobis libertatem auferat voluntatis. Nec aliter etiam hac de re sentit Thomas scholasticorum eruditissimus I. quæst. 22. art. 2. ad 1. & 23. quæst. art. 4. ad 1.

Conuersionis certè donum nihil ad reprobos pertinet, sed si proprium est saluti destinatorum, falsissimum est, ac etiam ridiculum dicere Deum velle vltos alios quàm illos conuerti, vel negare Deum nolle cæteros damnationi destinatos conuerti. Quàto magis autem ridiculum est, affirmare audere conuersionis donum omnibus, id est ex sententia D. Andreae singulis hominibus offerri? Quasi verò alij quàm quos Deus trahit petere nedum obtinere possint conuersionis gratiam, quam ipse D. Andreas rectè testatur humanis viribus fieri non posse.

D.D. Vvirtemb.

Luc. 24. Sic scriptum est, & sic oportuit Christum pati, & predicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum IN OMNES GENTES.

Antib. Th. Beza.

1. Magis mirabile est, hoc à vobis negari, cum sit res manifestissima, quòd videlicet sub vniuersali particula (OMNES) etiam singuli intel ligantur homines in omnibus gentibus.

2. Deus iam inde ab orbe condito, suam voluntatem in saluandis hominibus patefecit, & in omnibus Monarchiis populum Israëliticum illustrem reddidit, apud quem hæ promissiones conseruatae sunt. Quum ergo propter mercimonia trans mare currant homines, cultus autè Dei tam fuerint negligentes, non voluntatem Dei, aut occultum eius decretum de damnandis hominibus, sed suam ipsorum impietatem accusare debebunt, qui profelyti fieri & saluari potuissent.

3. Non ad occultum Dei & absolutum decretum referri posse, quòd maxima pars orbis terrarum NUNC in tenebris versatur, sed malitiam hominù causam esse, Paulus apertè docet, 2. Thess. 2. cum inquit: Quia amorè veritatis non receperunt, VT SALVI FIRRENT, ideo misit eis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Quid magis apertè contra opinionem de absoluto Dei decreto, in damnandis hominibus dici possit?

Responsio

Responsio Th. Bezae ad obseruat. D. Andreae.

Ad 1.

Reprehendi vt ineptissimam hanc interpretationem, Omnes gentes, id est singuli omnium gentium homines. Contrarium tueretur D. Andreas. Quo argumento? Res est, inquit, manifesta. Et hoc est scilicet appositè & solidè refutare Bezae haereses, impietates, blasphemias. Quinam verò per omnes Gentes intelligi possint omnes singularum Gentium homines, quum Deus ipse, certissimus illius Abrahamo factæ promissionis de benedicendis in ipso Gentibus omnibus interpret, non tantum Ismaëicè cum sua Gère, quoniam solus Isaac erat promissionis filius: sed etiam Esauum cum Idumæis adhuc in vtero latentem: immò & alias quàm plurimas Gentes ex Abrahami lumbis eductas, ab illo benedictionis fœdere exclusit: quibus etiam postea nullos acerbiores hostes habuit Dei populus? Sed & idem ille Deus qui omnes Gentes dixerat benedicendas in Abrahamo, alibi omnes interpretatur multas. Genes. 17. 4. & 5. Paulus autem toties illam Abrahami benedictionem citans & explicans, nusquam istius glossæ meminit: sed Ecclesiam generali distributione in Iudæos & Græcos, siue Gentes, tunc demum ad Euangelij participationem vocatas, vbique distinguit. Neque verò sic tollitur vsus particulæ vniuersalis, quum sua quoq; Ecclesiæ vniuersalitas constet: vnde illa August. commentissima distributio humani generis post conditum mundum in duas hominum ciuitates siue societates: *quarum vna, (inquit ipse lib. de Ciuitate Dei l. cap. 15.) prædestinata est in æternum regnare cum Deo: altera æternum supplicium subire cum Diabolo.* Postremò quàm absurda est & ad id de quo hic agitur nullo modo accommodata istius loci citatio? Dicuntur enim illa Christi verba, de Euangelio non vt omnibus Gentibus à condito mundo, (sicut D. Andreas contendit) prædicato, sed post ipsius demum Christi discessum, aliquot etiam interiectis annis, prædicando.

Ad 2.

Hæc demum obseruatione D. Andreas probare instituit suum illud falsissimum & absurdissimum commentum, quod nemo propter aliam causam, quàm propter oblatam Euangelij gratiam contemptam, vel incredulitate repudiatam, sit vnquam damnatus, vt non aliud quàm suam ipsius impietatem accusare quisquam debeat. Ceddè verò quàm solidis argumētis? Primùm quod Deus iam inde ab orbe condito suam illam voluntatem de seruandis hominibus patefecit. Concedo, & priorem illum mundum qui longætos illos Patriarchas præceptores habuit à promissionis liberatoris contemptu minimè absolui posse fateor. Sed nullos adhuc infantes tunc è viuis excessisse priusquàm audire quicquam de Euangelij gratia possent, & in illa malorum, quos Moses filios hor

minum vocat, periisse ausitne D. Andreas, qua solet confidentia,
 affirmare? Et paulatim, parentum negligentia & improbitate, om-
 nem illius promissionis & veræ pietatis apud illos prophanos me-
 moriam, & inter ipsorum plerosque posteros obsoleuisse, qui nun-
 quam ea de re quidquam audierint, probabilius est quàm vt negari
 possit. Neque istud dico quasi exultationem isti mereantur, sed vt
 quàm vana sit de oblata singulis illorum temporum hominibus
 Euangelij gratia conclusio appareat. Deinde, cui potius quàm ipsi
 Deo, causas secuturi diluuij, Gigantū videlicet illorum vitā omni-
 vitiorū genere contaminatissimā cōmemoranti credimus? *Quam-*
uis igitur Noachī præconis iustitiæ contemptus quasi cumulus
fuert superioribus omnibus sceleribus adiectus, ex illis tamē ver-
bis liquet omnis iuris & æquitatis violationem potius quàm E-
uangeliæ quasi singulis hominibus oblatae gratiæ contemptum,
propriam fuisse diluuij causam. Sed inquit D. Andreas, Deus omni-
bis Monarchiis Israëlēm apud quem promissiones illa conseruatae sunt
illustrem reddidit, à quo petere vt homines veritatis illius cognitio-
nem: atque ita profelyti fieri & seruari potuerunt, quum alioquo
propter mercimonia trans mare currant homines. Et illa rursus
 quàm ineptè, immò etiam quàm falsò magna ex parte dicuntur?
 Primum enim agitur hic inter nos de ea ratione quam Deus in
 damnandis singulis, quos à condito mundo damnauit, hominibus
 omni tempore sit secutus. Quum autem Abrahamum Dominus ab
 omnibus omnium terrarum familiis segregatum, Euangelicò ser-
 uare cum ipso & vnus ipsius posteris renouato, ex Vr Chaldaeorum
 educeret: notum scilicet istud mysterium fuit omnibus tunc genti-
 bus & populis cuius cognoscendi desiderio tangi possent. Et
 quum postea vnica Iacobi familia, 75. animabus constans, in Egy-
 pto exularet: scorsim in territorio Gosen collocata, licet Iosepho
 Ægyptum moderante, cui persuaserit D. Andreas Pharaonem &
 singulos Ægyptios de illo aeternæ vitæ fœdere in illa familia resi-
 dente certiores fuisse factos? Sed percontari, inquit D. Andreas
 potuerunt, nempe siquid eiusmodi de Israëlitis audiuiissent quo ad
 illam cognoscendam alluci possent: quum potius illis euenerit
 quod omnibus etiam Euāgelium audientibus, nisi intus à Deo tra-
 hantur: nempe vt siquid tale ad ipsorum aures peruenit, aut etiam
 ex Iosepho vel aliis plenius cognouerunt, fuerit illis id omne præ-
 sua Ægyptiaca superstitione vel offendiculo vel ludibrio. Illustris
 fuit autem postea redditus populus Israëliticus Chananæis & vici-
 nis Gentibus: at non ceterè omnibus: ac ne Chananæis quidem vt
 erudirentur, sed vt territi exterminarentur. Quòd si de subsecutis
 temporibus vsque ad Christi aduentum quæritur, fuerunt quidem
 Israëlita longè latèque illustres: sed insignibus miseriis & calamita-
 ratibus: quæ scilicet fuerunt egregium prophanis Gentibus ad
 suam

suam deferendam superstitionem, veram autem Israëlitarum religionem amplectendam, incitamentum. Quorsum autem plura de istis ineptissimè conclusis, quum Apostolus Ephes. 1. Gentes minime testetur fuisse ista Israëlitis vocatione peculiari ad fœderis æterni participationem illectas, sed contrà nihil ad illos consilium & beneficium istud Dei pertinuisse? Fuisse enim illas extra Christum, nihil cum Repub. Israëlitis commune habuisse: extraneos à fœderibus promissionis: Dei denique expertes in mundo extitisse: aded quidem vt, quamuis iam appropinquante illarum vocationis tempore diuinitus præstituto, Christus discipulos suos, in priore illa delegatione, prohibeat Gentibus aduētum suum prædicare: & illam Charanitudè mulierem, quamuis singulari beneficio afficiendam compellans, panem filiorum canibus obiciendum neget. Itaque hoc ipsum argumentum tractans Apostolus Actorum 14. 17. & Rom. 1. accuratè explicans, nullam contemptæ Euangelij gratiæ mentionem facit: sed ex violata naturali Dei notitia & Legis naturæ transgressione quæ inter turpe & honestum discernit, & nulli faciendam iniuriam dictat, iustam iram Dei toti humano generi incubuisse & incumbere demonstrat: peculiariter postea Iudæos ex beneficiis propriè ad illud vsque tempus in eam Gentem collatis coarguens. Postremò, quorsum totum istud, quum inter nos non de damnationis causis notis ac perspicuis quærat, sed de ipso æterno causas illas omnes medias & antegrediente & ordinante? quod dum existimat positis illis causis tolli, in ipsum communem sensum peccat. Et sic quoque ad tertiam obseruationem responsum esto.

D. D. Vvirtemb.

Ioan. 3. Sic Deus dilexit M V N D V M, vt vnigenitum Filium suum daret, vt OMNIS, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Antithesis. Th. Beza.

Ioan. 3. appellatione¹ Mundi non vniuersaliter, sed indefinitè humanum genus intelligitur, & quidem ijs accommodata qui in ipsum credunt, dicente ipso Christo² se non orare pro mundo, sed tantum pro ijs, quos dedit ei pater, & nomini ipsius credituris.

1. Manifesta verborum Christi deprauatio & vocabuli (Mundi) falsa interpretatio, quam ex Scriptura Sancta nunquam probare poterit. Contrarium autem ipse Iohannes, optimus suorum verborum interpres docet, quum inquit: Christus est propitiatio pro peccatis TOTIVS MVNDI. Vbi non est indefinita vocula, sed vniuersalis particula posita. 2. Et si vocabulū (MVNDVS) hic restrictum est, non tamen errore de absoluto decreto damnationis confirmat. Nam per MVNDVM contemptores doctrinæ Euangelij intelligit, qui se Christo opponunt: pro his se orare negat Christus. Non autem sequitur, quod absoluta voluntate Christus eos velit saluari.

DD ij.

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andrea.

Coniungā mox cum hac duplici obseruatione refutāda cætera Adi. & 2.
 quæ noster aduersarius in eandem sententiam à pag. 540. vsque ad
 543. attulit, nihil moratus egregia illa emblemata quibus ipsi visum
 est, pro egregio illo suo in Ecclesiā Dei zelo, me aspergere, quibus
 se potiùs, quod æquos omnes lectores iudicaturos spero, con-
 spuit, cuiusmodi sunt illa, pag. 542. *Falsa opinio Beza de inefficaci
 uocatione, & p. 543. Doctrina Beza de Predestinatione in perpetua du-
 bitatione relinquit conscientias perturbatas. Et 547. Horrenda doctrina
 Beza, Christum non esse pro totius Mundi peccatis mortuum. Et ibidem.
 Hic Beza cum suis fratribus in altera mensa sedentibus risit. Et 550. Be-
 za doctrina usum Euangelij & Sacramentorum prorsus tollit:* quæ quàm
 verè in me dicantur, iudicet Ecclesia. Nunc de hoc loco agamus.
 Status quæstionis est, An quum Iohan. 3. dicitur Deus sic dilexisse
 mundum vt vnigenitum suum daret &c. singulos homines dica-
 tur dilexisse, & pro iis Filium suum dedisse, quod ille affirmat, ego
 de solis illis ex vniuerso mundo delectis intelligendum assueturo.
 Rationes autem illius istæ sunt. Prior ex collatione loci 1. Ioh. 2. vbi
 totius mundi fit mentio, de quo proxima refutatione respondebo.
 Altera perscripta est ex pa. 540. vbi postquam (non minùs grauitèr
 de rebus extra controuerſiam omnem positis, quàm leniter con-
 trariis argumentis respondere consuevit) præfatus fuit non ex ra-
 tione humana, sed ex verbo Dei aperto & minimè obscuro de Dei
 erga homines voluntate esse iudicandum, tandem, oro, inquit, vt
 mihi categoricè & discretè respondeas, an Deus vnquam dilexerit
 eos qui nunc damnati sunt, aut in futurum damnabuntur. Potui
 respondere, & si quorsum hæc ipsius impudens interrogatio ten-
 deret suspicari potuissim, respondiſsem ex Augustini distinctione
 Deum odisse simul & amare homines: amare videlicet homines
 quatenus sunt opus suum, odisse verò in hominibus opera homi-
 nis, id est peccata, siue vt idem alibi loquitur, ad Simplic. *quum ex
 numero impiorum quos non iustificat, facit vasa in contumeliam, non hoc
 in eis odisse quod facit: & in quantum vasa sunt, eos ad aliquem usum
 facere, vt per eorum ordinatas pœnas vasa que sunt in honorè proficiant.
 Non itaque odisse Deum illos, nec in quantum homines sunt, nec in quan-
 tum vasa sunt, id est, nec quod in eis fecit creādo, nec quod in eis facit or-
 dinando. Nihil enim eorum odit que fecit. Quòd autem vasa eos facit
 perditionis, ad usum correctionis aliorum facit: odit autem in eis demum
 impietatem quam ipse non fecit. Sicut ergo Iudex in homine odit furtum,
 sed non odit quòd fur datur ad metallum: illud enim fur, hoc iudex facit:
 ita Deus quod ex conspersione peruentium facit vasa perditionis, non o-
 dit quod facit, id est opus perditionis sua in pœna debita peruentium, in
 qua*

qua occasionem salutis illi quorum miseretur inueniant, sicut Pharaoni dictum est, *Ad hoc te excitavi.* &c. Hæc inquam quum possem illi respondere, quæ tum satis mihi in mentem veniebant, fui tamen simplici negatione contentus, qua sic illum constringi videbam, ut aut mihi assentiri, aut (quum de singulis personis, non autem de tota quapiam gente *ὁλως* in se considerata inter nos ageretur) Deo mutabilitatem tribuere cogeretur. At ille prolatis illis Christi verbis, *Sic Deus dilexit mundum*, denuò quæsiuit, quid in his Christi verbis significet vocabulum *Mundus*, Respondi, *Electos*, ut rectè exceperunt illius amauentes: qui tamen vel imprudenter vel malitiosè (quod ipsorum conscientia relinquo) præterierunt hæc totidem verba: *Ex vniuerso mundo colligendos*: quod minimè prætermisum oportuit. Nam hæc ratio est cur *Mundi* vocabulum Christus illic vsurparit. Ille verò primùm ad vniuersum consensum omnium Sacra scripturæ veterum & neotericorum interpretum prouocauit, ex quibus certum sit, vniuersum genus humanum sic intelligi. Quasi verò istud neget qui sic fatetur significari omnes ex vniuerso humano genere diuinitus electos quorum miseretur. Sed det mihi vel vnicum probatæ fidei, id est non Pelagianum aut Semipelagianum interpretem D. Andreas, qui docuerit ex hoc vel alio vllò Scripturæ loco, patrem vnquam decreuisse Filium mittere, vel Filium suo tempore misisse ut singulos natos homines per misericordiam seruaret. Nam id certè si decreuisset etiam fecisset, quum nec impediri nec mutari possit, nec à luto sed à figulo pendeat ipsius voluntatis executio.

Sed subiicit ille postea, *Idem Christus mox eodem loco dicit hoc esse iudicium quòd Lux venit in mundum, sed dilexerunt potius homines tenebras quàm lucem, ubi, inquit, vocabulum *Mundus*, non potest intelligi de electis tantum, sed maxime de illis qui reiciuntur.* Respondeo, manifestè hic apparere in D. Andrea spiritum vertiginis. Res enim ipsa clamat in his Christi verbis, *Mundi* vocabulū quū bis hic vsurpetur, aut vtrobiq; pro solis exitio sua ipsorū culpa secuturo destinatis intelligi, aut priore quidem loco pro terrarum orbe, posteriore verò pro solis illis reprobis intelligi. Quisnam autem satis sanæ mentis homo, colligat, quum dicitur Deus dilexisse mundum, hoc nomen de singulis sine vllò electorum & reproborum discrimine dilectis & saluti destinatis intelligi? Saltè verò mihi concedat aduersarius vnicum saltem Esauum exosum fuisse, idque non alia ratione quàm quia Deus voluit. Sic enim Apostolus Rom. 9. 18. manifestè, & quidem numero multitudinis nō minùs quàm in altero electionis membro colligit. Sed ut cætera prætermittam, quorsum rursus istud aduersum me? Agit enim Christus de ipsius executionis æterni illius decreti, id est damnationis causis quæ per se notæ sunt & perspicuæ. Ego verò de ipso

decreto contendo, cuius causa sit vnica Dei voluntas, omnes sub-
ordinatas antegrediens, quod iam pridem occinere illi surdo non
desino.

Profert idem postea suauissimam illam Iohan. Baptistæ vocem:
Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. M V N D I inquit, non ele-
ctorum tantum. Immo verò non Israel tantum, sed ex cæteris quoque
gentibus colligendorum electorum, vt antea Simeon distinctè in
illo suo cygneo cantico explicauit. & Christus Ioh. 10. loquutus est,
restatus eos quos alloquebatur, quanuis Israëlitas secundum carnem,
nò esse ex ouibus suis, nedum vt quum agitur de dilectione Dei erga
suam gregem quem nunquam deserit, singuli omnium gentium
homines eo nomine intelligantur. Sed hac in rem turpiter hallu-
cinatum fuisse D. Andream mirum non est, quem paulò post au-
diemus manifestè contendere Christum pro omnibus singulorum
peccatis satisfecisse, nec quenquam propter alia peccata, sed pro-
pter solam incredulitatem damnari. Addit postea in eadem sen-
tentiam pag. 541. hæc Pauli verba ex Rom. 5. *quum inimici essemus re-*
conciliati sumus Deo per mortem filij eius & ex 2. Cor. 5. Deus erat in
Christo M V N D V M reconcilians sibi. Quorsum istud verò? Pau-
lum enim constat non aliud ostendere quàm realis vocationis &
reconciliationis nostræ fundamentum non esse volentis neque
currentis, sed miserentis Dei, ex illo ipsius proposito quo nos in
Filio ante tempora æterna dilectioni suæ destinatos, quamuis po-
stea natos & inuentos peccatores, sic foris vocat vt intus iustificet.

Accumulat postea locum illum ex Ezechiele, 18. *Non est volun-*
tas meæ mors impij, & ex Matth. 11. *Venite ad me omnes qui laboratis.*
Et ex Timoth. 2. *Deus vult omnes homines saluos fieri.* ad quorum lo-
corum falsas & ineptas interpretationes suo iam loco respondi-
mus, vt & illud quoque quod de falsa vt ipse loquitur, inefficaci vo-
catione pag. 542. & deinceps nobis obiicit, plenissimè refutaui-
mus pag. huius nostræ responsionis 93. & aliquot sequentibus.

D. D. Vvirtemb.

1. Iohan. 2. *Ipse est propitiatio non pro nostris tantum, sed pro totius mun-*
di peccatis.

Antith. Th. Bezæ.

2. Verba Iohannis ni-
mis aperta sunt, quàm
vt admittere possint hæc
tam manifestè falsam
interpretationem. Non

Prima Epistola Iohan. 2. quòd dicit Iohan.
non pro nostris tantum, sed pro peccatis 'ro-
tius mundi facta est propitiatio, de sola vni-
uersalitate electorum & credentium intelli-
gitur

gitur, quæ iam non ex vnica ipsius Apostoli gente, nempe Iudæorum colligatur: sed diruta macerie, sicut copiosè explicat Apostolus in Epistola ad Ephes. sese in reliquas gètes effundat, sicut Abraham promissum fuit, fore: vt per illius semen omnes gentes benedicerentur. Et videtur Iohannes hæc ipsa Christi verba securus de industria, qui in extrema illa sua ardèntissima prece, Iohan. 17. ver. 20. Non pro his tantum rogo, inquit, sed & pro iis, qui per sermonem eorum credituri sunt in me. Sicut etiam Iohannes dixit: Esse hunc agnum Dei, qui tollit peccata mundi. Num verò Christus totius mundi peccata sustulit, vt vos de singulis hominibus interpretamini? Et certè nobis [†] intolerabilis vox vestra visa est. Christum esse mortuum pro damnatis, & homines non damnari propter peccata.

enim collationem instituit, inter Iudæos & gentes, sed vniuersaliter de toto mundo loquitur.

2. Nihil certius est, quam Iohannem vocabulo (mundi) non indefinitè, sed vniuersaliter omnes homines intellexisse, sicut alia propemodum in scriptura loca testantur & confirmat.

3. Sufficenter pro singulorum hominum peccatis satisfecit, vt noua aut alia victima non opus esset, si mille mundi, vt sic loquar, restarēt Deo reconciliandi, pro quibus vna gutta sanguinis Filij Dei sufficeret.

ret. Quia verò maxima pars hominum hunc contemnit: ideo illis nihil prodest, & eò grauius damnantur. 4. Summam impietatem nos esse dicimus, si quis hoc neget. Quin ideo potissimam damnantur, quòd non credere voluerunt Christum pro ipsorum peccatis mortuum esse: quod summum & maximum peccatum est. 5. Hæc non sunt nostra, sed Christi verba & doctrina, quum inquit: Hoc est iudiciū, (hoc est, causa iudicij & damnationis) quòd lux venit in mundum, & mundus tenebras plus dilexit, quam lucem. Etsi igitur peccata sua naturâ damnant: tamen amplius damnare non possunt, si in Christum verè credas. Non ergo ideo damnantur homines, quia peccarunt, vt nulla ratione amplius illis succurrì possit: aliâ etiam omnes sancti damnarentur, quoniam omnes peccauerunt: sed ideo damnantur, quia liberatorem respuunt, & in eum credere nolunt.

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andrea.

Adi. & 2.
3. & 4. Ad hunc locum duo respondi. Vnum, propitiationis beneficium necessariò ad solos electos, &, quia electi sunt, credentes pertinere: alterum, significare Ioan. non sibi soli & iis quos secum accenset, sed etiam in vniuersum toti mundo commune esse istud beneficium, quoniam videlicet diruta macerie, non iam vnus gentis seruator apparuit. Et ad prius quidem quod tamen præcipuum fuit, nihil prorsus responderet aduersarius: ad alterum autem, tantum vrget particulam T O T I V S pag 545, & deinceps addit quòd hæc epistola non ad Iudæos tantum, sed ad omnes Christi discipulos, doctrinam Christi amplectentes Ioannes scripserit, quos vniuersaliter alloquatur. Atqui prior illa responsio nec illius commentum probat de singulis omnium gentium ho-

minibus, nec contra me facit, quum sua sit etiam electis vniuersa-
 litas, sicut loquens Apostolus I. Cor. 15. 22. Sicut, inquit, in Adam om-
 nes moriuntur, sic in Christo omnes viuificabuntur: quo in loco
 quamuis prior vniuersalis particula simpliciter accepta omnibus
 hominibus conueniat, quum nullus sit cui non statutum sit mori,
 tamen de solis electis necessario intelligitur, vt sibi constet vniuer-
 que membri oppositio. Sed hoc etiam ex eo liquet, quod tractatio-
 nem de resurrectione Paulus, vt ex omnibus & singulis ipsius ar-
 gumentis apparet, ad solam illam accommodat quicum aeterna vi-
 ta cohaeret. Coniunctissima sunt autem & inseparabiles propitia-
 tio & viuificatio, ac proinde illa vt & ista ad solam electorum vni-
 uersitatem necessario refertur. Sed & quid hic valeat MVNDI
 appellatio, D. Andream ex ipso Deo & ex Paulo inter se collatis
 non pudeat cognoscere. Apostolus igitur pro eo quod Do-
 minus. Genes. 22. 18. Omnes gentes dixit benedicendas in Abra-
 ham semine, Paulus Rom. 4. 13. Promissionem illum accepisse dicit
 quod esset haeres mundi futurus, id est mundum pro haerede habi-
 turus. At omnes Gentes ipse Dominus Genes. 17. 4. & 5. multas in-
 terpretatur: nempe vniuersitatem illam ad solam electorum ex o-
 mnibus Gentibus multitudinem restringens: de quo etiam vnico
 mundo agit hoc quem tractamus loco Ioannes. Qua de re agens
 August. noster, & has ipsas promissiones explicans. *Possunt esse in-
 quit, aliqua omnia que non sunt multa, sicut omnia dicimus Euangelia,
 que tamen breui numero, id est quaternario continentur. Et rursus possunt
 aliqua esse multa non tamen omnia: Sicut multos dicimus credere in Chri-
 stum, non tamen omnes credunt. Quod autem dictum est, In semine tuo
 benedicetur omnes gentes, & Patrem multarum Gentium posui te, eas-
 dem omnes multas, & easdem omnes esse monstratum est. Similiter quum
 dictum est, Per vnus iustificationem ad omnes homines in iustificatio-
 nem vite: & rursus dictum est, Per vnus obedientiam iusti constituentur
 multi, non aliquibus exceptis, sed de eisdem multos omnes oportet intelligi, non
 quod omnes homines iustificetur in Christo, sed quod omnes qui iustifican-
 tur, non aliter possunt iustificari quam in Christo. Altera vero D. Andree
 obiectio pag. 146. in qua dicit Iohan. epistolam scriptam esse ad omnes
 discipulos Christi doctrinam Euangelij amplectentes, quos simul omnes
 intelligat vocabulo NOSTRIS, nomine autem TOTIVS mundi
 omnes homines nemine excluso, quod inquit apud omnes verè pios &
 sinceros Doctores est indubitatum, etiam si illi largirer, recto quidem
 sensu ita vt per omnes homines intelligantur singuli electi, ac pro-
 inde credentes, contra me non facit: ad singulos autem sine cuius-
 quam exceptione ex huius commento accommodatum, tam im-
 pium & blasphemum est illud affirmare, quam dicere damnari pos-
 se quenquam cuius expiata per Christi mortem sint peccata, sine
 pro quo Christus satisfecerit: siue Christum pro aliquo satisfecisse*
 qui

qui beneficium eius fide non sit amplexus, quod tamen aded præ-
 fractè & impudenter ausus est disertis verbis inculcare pag. 546. &
 deinceps *ut paratum sese dicat, non solum ad publicam reuocationem*
sed etiam ad durissimam pœnam, si quis ipsi contrarium demonstrauerit,
ex ullo veteri vel neoterico scriptore probato. Ego verò hic meipsum
 ad eadem offero, si quem Orthodoxum protulerit qui absurdissi-
 mum eius commentum toto pectore non detesteretur.

Illud enim, *Christus mortuus est pro omnium hominum peccatis Suf-*
ficienter, sed non Efficienter, et si recto sensu verum est, durè tamen
 admodum & ambiguè non minùs quàm barbarè dicitur. Illud e-
 nim P R O, vel consilium Patris ex quo passus est Christus, vel ip-
 sius passionis effectum, vel potius vtrumque declarat, quorum neu-
 trum ad alios quàm ad electos spectat: quamuis negandum non sit
 tanti esse hanc oblationem vt potuerit etiam pro infinitis mundis
 satisfacere, si plures essent mundi, & mundani omnes fide in Chri-
 stū donarentur, nedū pro singulis vnus mundi, nullo excepto, ho-
 minibus, si Deus eorū omnium vellet misereri. Christi verò propi-
 tiationis de qua hic loquitur Iohan. & quam ait pro toto mundo
 præstitam, siue ipsius Sacrificij, duæ sunt partes inter se inseparabi-
 liter coherentes & veterum Sacrificiorum ritu adumbratæ: nem-
 pe, solennis illa deprecatio Ioh. 17. expressa, quam non pro suis, vt
 legales illi Pontifices, sed pro nostris peccatis obtulit, ad sui ma-
 stationem properans: deinde ipsa illius per se ipsum in ara Crucis
 oblatio. Quis autè illum pro aliis sese offerre voluisse dixerit, quàm
 pro quibus summus iste noster Sacerdos simul & victima, Patrem
 rogauit, quin istas coniunctissimas partes inseparabiles nefariè di-
 strahat? Pro quibus autè se rogare testatur? Pro illis in primis cha-
 rissimis discipulis quos dederat ipsi Pater: deinde pro iis, inquit, qui
 per sermonem eorum credituri sunt in me. Pro mundo autem ego
 non rogo. Et ex mundo non sunt, sicut & ego non sum ex mundo:
 Mundi appellatione, vt cogitur noster aduersarius pag. 545. fateri,
 credentibus oppositos intelligens. Distinctio autem illa quam iste
 tandem protulit inter SVFFICIENTER & EFFICIENTER,
 T E R, mera est tergiuersatio, nec aduersarium meum in isto com-
 mento subleuat. Constat enim ex hac tota nostra disputatione non
 quæsitum fuisse inter nos singulisne hominibus, an verò solis cre-
 dentibus saluifica sit Christi redemptio: qua de re, exceptis Orige-
 nistis insanis qui Dæmonas etiam ipsos tandem seruatum iri som-
 niarunt, quisnam inter Christianos vnquam quæstionem mouit?
 Sed de his duobus capitibus maximi momenti inter illum & me
 controuersum est, & controuertitur. Primum, an Deus aeterno illo
 & immutabili suo decreto facere constituerit, & suo tempore fa-
 ciat, fecerit, & ad seculorum vsque fines facturus sit ex eodem lato,
 tam vasa ad decus, quàm vasa ad dedecus: illa quidè per iudicium,

ista verò per misericordiam ad destinatū sibi finem necessariò peruentura, vt in vtrisque in æternū glorificetur, quod ego affirmo, ille verò negat. Alterum, an Deus (quod ille affirmat, ego verò inficior) sicut singulos, nemine prorsus excluso, semper voluit seruatos, ita Filium pro illis singulis passurum miserit, singulis à condito mundo illam gratiam patefecerit, & illius recipiendæ potestatem fecerit: an verò (quod ego tueor, & ille inficiatur) sicut ab æterno Deus immutabiliter constituit, quos ipsi libuit per iustas in ipsis hærentes causas perdere, non minùs quàm alios quos itidem ipsi libuit, quamuis & ipsos in se ipsis exitio dignos, per misericordiam seruare: sic etiam solis suis illis seruandis, Christum suum qui est illorum caput, olim per Prophetas promissum, suo tandem tempore exhibuerit: quibus etiam solis verè cor aperiat, vt quemadmodum foris externo ministerio, sic intus per Sactum suum Spiritum efficacì vocatione doctos, & per fidem iustificatos, tandem æterna vita glorificet: cæteros, partim nulla prorsus Euangelij sui patefactione dignans: partim sanctis suis permixtos per æternam vocationem, sua ipsorum tamen culpa indurans, vt in æternum tandem dedecus & exitium cui destinati sunt præcipitentur. Quum de istis igitur inter nos quæsitum sit, quorsum iste mutata, vt Sophistæ solent, quæstione, istā SVFFICIENTIÆ & EFFICIENTIÆ distinctionem videri possit induxisse, nisi vt illa sua portenta hoc obducto fuce operiret: hoc etiam ausus totidem verbis (proh scelus) scribere, & æternam ac immutabilem veritatem vocare, quòd Christus NON MINVS pro DAMNATIS SIT PASSVS, crucifixus & mortuus & pro ipsorum peccatis satisfecerit, quàm pro Petri, Pauli, & omnium Sanctorum peccatis.

Et ne quis ambigere possit hunc hominem in ea esse sententia, quòd Christus verè & re ipsa singulorum hominum, nullo prorsus excepto, peccata expiarit, quamuis postea per ipsorum incredulitatem non percipiant istius expiationis fructum, ecce ex pag. 548. apposita quoque ad marginem hac sententia, *Sola incredulitas damnat homines*, totidem ipsius expressas voces, *Non ideo damnantur, inquit, æterno exitio adiudicandi quòd peccauerint, aliàs quoque omnes electi damnarentur, quoniam omnes peccauerunt, & egent, (verte potius deficiuntur, vel destituuntur) gloria Dei, Sed ideo damnantur quia non habent vera fide amplecti Iesum Christum, quoniam beneficium mortis Christi per fidem sibi non applicant, qui pro ipsis mortuus est, & pro peccatis illorum satisfecit: sicut Christus aperte testatur, quum inquit, Hoc est iudicium, quòd Lux venit in mundum, & nūdus plus dilexit tenebras quàm lucem Ioh. 3. Item Ioh. 16. Spiritus Sanctus arguet mundum de peccato quia non credunt in me. Obsecro verò, Christiane Lector, ecquis vnquam antehac in Ecclesia Christiana tam falsum, tam monstruosum, tam abominandum dogma ausus est tam impudenter in Ecclesiam*

lesiam Dei inuere, ut illud etiam æternæ & immutabilis veritatis appellatione exornet? Præterquàm verò quidd iam toties ostendi non posse incredulitatis singulos homines argui, quin statuat quod tam ridiculum est ut ne refutatione quidem indigeat, singulos exterius saltem ad Euangelij gratiam vocari: quæ ista est amentia, negare quenquam propter peccata damnari, & tamen omnes qui damnantur incredulitatis reos facere? Num enim, quæso, incredulitas peccatum non est? Immo tantum est peccatum, ut de eo certè non quasi solo, sed quasi omnium penè maximo differens Christus, Si non venissem, inquit, & eis non essem loquutus peccatum non haberetis Ioh. 9. 41. quos tamen infinitis aliis vitiis fuisse contaminatos, saltem illud ostèdit, quodd eosdem illos alloquens Ioh. 8. 7. qui vestrum, inquit, immunis est à peccato, primus in eum coniciat lapidem. Et Ioh. 3. 36. de hac ipsa incredulitate loquens, nõ dixit, ut pulchrè obseruat alicubi noster August. ira Dei venit, sed ira Dei manet super eum. Quod si excipiat D. Andreas non negare se quin aliis etiam peccatis scateant increduli, sed tantum negare propter illa damnari, secum profectò pugnarit. Etenim si Christi mors est expiatio pro istorum peccatis, si pro ipsis nõ minùs quàm pro Petro & Paulo & sanctis omnibus satisfecit Christus, si dedit sese agnus ille ut singulorum nullo excepto, tolleret peccata: consequitur necessariò deleta esse illa peccata, quum deletio peccati, ab expiatione inseparabiliter pendeat: & satisfactio culpam omnem necessariò aboleat. At si fatetur tamè ille suos incredulos alia quoque habere præter incredulitatem peccata, ut certè contumacia aduersus Euangelium nunquam neque præcedentibus & subsequen- tibus peccatis vacat: qua tandem rationis specie hæc peccata apud Dei tribunal nullo loco censentur, quorum tamen vel vnicum ac minimum mortem æternam commeretur? Ecquid verò frequentius & horribiliùs exprobrat Sp. Sanctus in sacris illis libris, quàm peccatorum multitudinem? peccata, inquit Dominus, diuisionem posuerunt inter me & vos. Num igitur sola incredulitas est damnationis causa? Et cur quotidianis precibus ad remissionem peccatorum anhelant etiam sanctissimi quique, immò tantò ardentius vnusquisque quantò sanctior est, si sola damnat incredulitas? peccatorum autem expiationem ab eorundem verè reali, & actuali deletione quis vnquam sanè mētis separauit? Et quum sola fide apprehendantur cum ipso Christo omnia eius beneficia saluifica, inter quæ tanti est momenti propitiatio peccatorum gratis donata, ut interdum beatitas illo solo beneficio definiatur: quinquam incredulorum peccata expiasset Christus verè dicitur? incredulorum, inquam in ea ad damnationem vsque perseuerantium? Nam alioqui Deus quo libuit momento inueniri se facit, ut loquitur Esaias, ab iis qui prius ipsum non quærebant. Quodd autem attinet ad

ea quæ huic suæ tam apud omnes pios doctores indubitata, aeterna, & immutabili veritati præterit D. Andreas, aduersus tam, vt ipse loquitur pag. 549. absurda, horrenda & manifestè impia quæ Beza docet de morte Christi, negans illum (vel patris decreto vel effectu) pro omnibus (id est singulis nullo prorsus excepto) peccatis & peccatoribus mortuum: æquum est vt ad illa quoque respondeam. Primum, inquit ille, si aeterno iudicio adiudicandi, damnarentur quod peccauerunt, omnes etiam electi damnarentur. Nam omnes peccauerunt. Obsecro verò quisnam hic est stupor? Sint ægroti duo, lethali eodem per se morbo, sed tamen perito medico sanabili, decumbentes. vni subuenit medicus: alterum vel cui desit medicus, vel qui medico desit, morbus perimit: quis præter hunc fortassis vnicum disputatorem negarit illum ex eo morbo mortuum, eò quod eodem vterque morbo laboraret? At si D. Andreas de præscientia differens sic esset argumentatus, si præuisa corruptio originalis peccati & eius fructuum, nempe peccatorum, Deo causam præbisset aliquos damnationi destinati, omnes essent damnationi destinati: firmum & solidum esset argumentum, quoniam in nullis Adami filiis aliud potuit Dominus præscire vel inuenire. Sed quàm firmum istud est, tam illud est futile ac etiam ridiculum: quoniam Deus vni tribuit quod in eo non inuenit, & ita expellit quod in ipso inuenit: in altero verò quod inuenit, relinquit. Cur ita quæris? quoniam sic Deo libuit. At cur libuit? O altitudo! Neuter interim habet de quo conqueratur: quum illi vita sit ex gratuito remedio, isti mors non nisi ex morbo obuenerit, quæ nec ægrotus depelli, nec medicus depellere voluit. Quod autè attinet ad locū Ioh. 3. 19. illud nequæ ad singulos homines pertinet sine exceptione, præsertim omnium seculorum: neque reliqua peccata excludit. Immo viderit D. Andreas cur extremam illius versiculi particulam, hæc videlicet verba reticuerit, *Quia sunt mala opera eius*, quibus vna ex præcipuis contumaciæ aduersus veritatem causis declaratur, nempe quod homines, quia mali sunt, vt tota ipsorum vita testatur, coargui à luce nolunt. Mirum autem fuerit si ad cætera peccata accedat incredulitas propterea nullam in condemnatione haberi cæterorum operum carnis vel præcedentium vel subsequantium rationem quæ tamen qui agunt, inquit Apostolus Galat. 5. 21. *regnum Dei non possidebunt*, quia, inquit idem Apostolus Rom. 1. *digni sunt morte*. Nec aliter etiam est explicandus alter locus ex Ioh. 16. in quo notatur quidem contumax incredulitas vt peccatum quo maximè omnis excusatio rebellibus adimitur, at nõ quasi Deus minimè propterea peccatorum cæterorum, etiam præcedentium, rationem non sit habiturus.

Ad hanc quoque obseruationem modò respondimus. Quod Ad. s. autem in extremo D. Andreas non iam dicit simpliciter vt antea homines non damnari quia non peccarunt, sed addit restrictionem, *ita*

ita ut nulla ratione amplius illis suo curvi possit. rectè facit & verum dicit: rectius autem multò facturum si apertè suum illud dogma reuocasset, sicut in collatione si erroris conuinceretur facturum se promiserat pag. 547. Quis enim illi restitisset si in ipsa collatione ita esset loquutus? Et quid eum ad egerit ut hanc restrictionem nunc deum ad iiceret, præter conuictæ conscientiaë testimonium? Iterum autem dico, & coram tota Ecclesia Dei profiteor, falsum, blasphemum, impium esse dicere, *Christum sine quò ad Dei consilium attinges, sine quò ad effectum, NON MINVS pro damnandorum & eterno iudicio adiudicandorum peccatis passum, crucifixum, mortuum esse, & satisfecisse quàm pro peccatis Petri, Pauli & omnium Sanctorum*, ut totidem verbis D. Andream non puduit ore & scriptis affirmare. Distinctionem autem illam inter SVFFICIENTER & EFFICIENTER, quam sanè rectè intellectam non nego, duris & ambiguis verbis conceptam esse, nec ad quaestionem qua inter nos agitata est quicquam pertinere proximè præcedente responsione ostendi. Sed quid si ne ista quidem restrictio nostrum aduersarium satis subleuat? Sic enim videtur omnino incredulitas peccatis remissibilibus superueniens statui irremissibilis, ac proinde per solam illam homines damnari ex aduersarij nostri dogmate, quoniam incredulis succurri nulla amplius ratione possit. Et fateor quidem si quis Euangelium respuere ad extremum vsque perseveret, de illo prorsus actum esse, quoniam solum credentium est salus: sed proprium hoc non est incredulitatis, quum de quouis peccato idem sit sentiendum, cuius quempiam ad extremum non pœniteat. Deinde si hæc fuit aduersarij nostri sententia, cur hoc non expressit? Præterea quis illi concesserit nullam respicientiaë & salutis spem iis relinqui, qui priùs seu breui seu longo tempore (quis enim hoc tempus præter Deum definiat) non solum vel per ignorantiam, vel per contemptum, verum etiam obstinatè, Deo nondum illorù cor emolliente, Euangelio restiterint? Sic profectò abiit in vineam qui vocatus obtèperare Patri superbe noluerat. Nà alioqui eadem fuerit incredulitas, atque peccatum in Sp. Sanctum, quod tantùm abest ut verum sit, ut còtrà ij demum in Sp. Sanctum peccent, absque vlla veniè spe, qui à Sp. Sancto eousque edocti ut veritatem nouerint & agnouerint, postea, Diaboli more, ut Iulianus ille apostata, illam ipsam veritatem scientes oppugnant.

D. D. Vvirtemb.

Matth. II. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.

EE. iij.

1. Horrendum auditu est, tam apertā vniuersalem vocationem particularem fingere, quasi non serio omnes laborantes vocet. Quod impium est de Deo vel salutem cogitare.

Antithes. Th. Beza

Matth. II. compellantur omnes, qui laborent & onerati sint, id est, sub peccatorum onere ¹ fatiscunt, quod certè iis solis conuenit, qui se peccatores agnoscunt, & ad eum confugiunt, à quo se subleuari posse sperant.

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andrea.

Vide responsionem nostram ad obseruationem decimam in sextam Thesin.

D. D. Vvirtemb.

Rom. II. Deus omnia sub incredulitate conclusit, vt OMNIVM misereatur.

Antith. Th. Beza.

1. Verba Pauli adeò manifesta sunt vt nulla interpretatione indigeant, cum inquit: Conclufit Deus omnia sub peccatum, vt omnium misereatur. Sicut enim nò dicit: Conclufit quosdam sub peccatum, sed inquit, omnia: sic quoq; non dicit, vt quorundam, sed omnium misereatur, vt ostenderet suam misericordiā omnibus serio offerri, & Deum velle, vt omnes credant & saluentur, si eum omnes peccauerunt.

2. Hæc assertio simpliciter impia est, & auditu horrenda, adeòque expresso & reuelato verbo Dei contraria. Quicquid enim Deus prohibet, hoc non vult, vt quisquam faciat. Nolente ergo Deo, & non volente, sed contra ipsius voluntatem primi nostri parentes transgressi sunt præceptum in Paradiso traditum, & in hanc miseriam inciderunt. Sic docet Spiritus Sanctus in Scriptura sacra, & qui aliter docet, si Angelus è cælo esset, anathema sit. 3. Si vestra doctrina vera est, culpa omnis non in hominem conferri potest, sed in Deum creatorem, qui (secundum vestram opinionem) absoluto de creto suo, eos ad peccandum & damnationem creauit & ordinauit, vt qui noluerit eos aliter agere, conuerti aut saluari, quod auditu horrendum est & abominandum.

Pati

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andreae

Ad. Pati non potest D. Andreas vt in isto Pauli dicto, *Conclusit Deus omnes in contumacia vt omnium misereretur*, dicatur Paulus de vniuersitate electorum (quales omnes in ministerio ordinario esse præsumuntur) in duas hominū species, Iudæos videlicet & Gentes, distributa loqui, quod de singulis potius omnium populorum hominibus, nullo penitus excluso vult intelligi. At ego diuinitus factum puto vt iste hunc locum citaret quo manifestissimè falsitas huius interpretationis redarguitur. Primum enim tota Pauli eo in loco instituta disputatio tam apertè istud ostendit, nempe de generibus singulorum non de singulis generum illic agi, vt meræ sit pernicitiae de ista re controuersiam velle mouere. Et quoniam Apostolus hac sententia subuerteret quod toto capite nono ad singulos Iudæos pertinere negauit, & prolatis exemplis Ismaëlis & Esauj, probauit, ad solos promissionis filios quos vocat, idest promissioni destinatos spectare. Nec enim vel in electorum fide, vel in reprobatorum incredulitate subsistit, sed ad summam vsq; Dei voluntatem ascendit & lectorè deduxit. At huius certè altitudo nulla est quod ad reprobos attinet, si vt damnationis, ita etiam reprobationis decreti causam, siue corruptionem siue incredulitatem, siue quippiam aliud in ipsis hæres statuas, cuius præmissio sit in Deo *προκαταρτηθη* ipsius decreti causa. Deinde quum hoc in loco Apostolus *ἀπεδείχθη* (quam rectius D. Andreas vertisset contumaciam quam incredulitatem, quum illa latius quam ista pateat) statuat pro termino à quo omnes isti ad misericordiam ac proinde ad fidem vocantur: contumacia verò prædicationem cui contumaciter resistitur includat, quam D. Andreas de sola Euangelij gratia intelligit: tum denum verum fuerit istud ipsius de singulis hominibus vt Euangelij contemptoribus commentum, quum probauerit verum esse singulis tot populorum hominibus, tunc, immò ab æuo condito, promulgatum fuisse e Euangelium, quum vt idem Apostolus scribit ad Ephes. erant alieni à Republica Israël, extranei à pactis promissionis, spem non habentes, & Dei expertes in mundo. Sed & Iudæos singulos an ausit iste dicere fuisse Euangelicæ prædicationi rebelles? Nihil ergo minus dictum voluit Apostolus, nec istud quidquam ad propositam ab ipso quæstionem de vocatione Gentium, & excisione Iudæorum pertinuit. Sed hoc significauit, tum Gentium vocationem, cuius præcipuus Minister fuit Apostolus, tum Iudaicæ Gentis, tunc quidem quum hæc scriberet Apostolus excidendæ, postea verò tandem instaurandæ restitutionem à mera Dei misericordia proficisci. Tunc enim Gentes ad Euangelij gratiam fuisse vocatas, quum nihil minus essent quam ipsi ob-

sequentes, Dei videlicet veritatem de qua loquitur Paulus Rom. I. 18. in iniustitia detinētes: Iudæos autem Deum suo tempore restitutum, quātumuis insignis contumaciæ reos: & quidem vtrumque factorum planè admirabili consilio: ab usum nimirum ipsorum Iudæorum contumacia ad Gentes ipsorū loco substituen das: & contra per Gentium obedientiam Iudæos ad ipsas emulandas & Evangelium quoq; recipiendum, suo tempore prouocaturum. Ista verò omnia quorsum ad D. Andræ somnium? Nam etiam si, nō obstantibus istis, vera esset eius interpretatio: tamen oporteret omnibus seculis singulos omnium gētiū homines fuisse primū ad Evangelium vocatos, cui singuli quoque resisterint, à qua incredulitate postea vocati ad misericordiam fuerint, immodò misericordiam consecuti. Omnes enim eos quos dicit Paulus fuisse in cōtumacia conclusos vt eorū omnium Deus miseretur, dixit antea partim quidem ἐλεηθῆναι id est misericordiam cōsecutos, nēpe Gentes: partim verò, nempe Iudæos, suo demum tempore ἐλεηθῆναι, id est misericordiam consecuturos: quod omnibus ætatibus, & singulis hominibus tribuere (trahit enim hæc D. Andreas ad æternum Dei decretum quod vnum & idem semper fuisse necesse est) quā ridiculum sit quis non videt? Præterea si eiusmodi rebellio aduersus Evangelium oblatum, quæ pessima est incredulitatis species, præiuisse dicatur, in singulis hominibus, vocationi ad misericordiam: duæ minimū in singulis hominibus statuendæ fuerint vocationes, in quarum medio statuenda fuerit ἀπεθῆνα: quod rursus absurdum est & ridiculum, vt ex plurimis eorum exemplis constat quibus datum est vocantem Deum statim sequi. Insuper quomodo cum hac sententia cohærebit discriminem quod paulò antè, nempe obseruatione 5. in locum I. Iohan. 2. inter alios peccatores & per incredulitatem peccantes constituit? quòd videlicet illi quidem sic peccent vt ipsis aliqua ratione succurri possit, nempe fide: illi verò propterea damnentur quoniam alia ratione illis succurri non potest, vt qui liberatorem respuant? Nam ecce contra Apollolus hoc loco, si vera est ipsius D. Andræ sentētia superiori repugnans, singulos homines dixerit prius oportere esse contumaces quā ad misericordiam efficaciter vocētur. Deniq; vt omnes obseruent quā supinè & negligenter obseruationes istæ sint à D. Andrea conscriptæ: quum ego in mea responsione ad obiectum mihi locum ex Rom. II. 32. respondiſsem. iste transit ad locum alterum, nempe Gal. 3. 12. sic vnum cum altero commiscens vt siue per oscitantiam, siue sciens prudens extremum locum ex Rom. II. substituat eius vice quod in epist. ad Gal. scribitur, quæ interpolatio maximi est momenti. Nam quum Romanis scribens dixisset, vt *Omnium miserereatur*, ad Galat. scribit vt promissio ex fide Iesu Christi detur creditibus: quib. verbis Paulus vniuersitatē eorū quos Deus conclusit

sub contumacia, non ut in ea perirēt, sed ut inde ad misericordiam vocarentur ad solos credentes restringit. Non est autem omnium fides, sed eorum demum quos trahit Deus. Nec volentis & currentis, sed miserentis Dei qui quorum vult miseretur, & quos vult indurat. *At cur non potius, inquit D. Andreas, scripsit Apostolus, conclusit quosdam, & ut quorundam misereatur?* Nempe, quoniam non de singularibus personis, sed de electis vniuersaliter, tum ex Gentium iam vocatarum, tum ex Iudæis suo tempore restituendis, & in vnum cum Gentibus corpus coalituris agit.

Ad.

Nihil hic crepat meus aduersarius præter anathemata aduersus ipsos etiam Angelos, si fortè ab ipso dissenserint. At ego Deū precor ne ipse potius audiat aliquando ex ipsius ore, *Qua mensura dimensus es alios & ego te metiar.* Vnde verò tandem profecta est tanta istius indignatio? Nempe, quòd ex illis verbis, *Conclusit Deus omnes sub contumacia*, collegi, nec temerè nec inuito Deo homines, in istam miseriam sua tamen ipsorum, non Dei culpa, incidisse. Nec interim quicquam ad illam phrasim respondet, neque ad innumerabiles alias multò etiam expressiores quas suo loco protuli & plenissimè tum ex locorum aliorum collatione, tum ex August. aduersus Pelagianos disputationibus certissimis & eruditissimis explicauit, quæ rursus hic nolim inculcare. Quid te verò fiet, miser Augustine, immò etiam quid te D. Luthere, si coram D. Andrea tribumali steteritis? Sed ad rem. *Quicquid, inquit, Deus prohibet, hoc non vult ut quisquam faciat.* Sanè quicquid prohibet, malum est, nec Deo summè bono placere potest. Neque hoc quicquam pius negarit. Sed plurimum ista inter se differunt: Legem per se & absolute qualis est in sese, & quatenus ab hominibus impletur vel non impletur considerare. Semper igitur ex Lege Dei quid ut rectum approbet, ut peruersum improbet, quam voluntatem suam Deus in lege patefecit, intelligimus. Quòd verò spectet Deus, his vel illis pronuntiari non tantum Legem, sed etiam Euāgelium suum iubens, ex illa sola externa denuntiatione colligi nequit, sed ex effectis demum consequentibus intelligitur: quod superioribus disputationibus abundè me probasse confido, paucis autem nunc rursus attingam.

Si quoties Deus aliquid prohibet, id fieri non vult à quoquam, certè, fieri vult quod iubet. Nūquam autem aliquid prohibet quin contrarium iubeat: nec quicquam iubet quin contrarium prohibeat. Ceddò verò, quum præciperet Abrahamo ut Isaacum mactaret, ac proinde vetaret ne illi parceret: num Isaacum mactari volebat, Isaacum parci volebat? Num perdi Nineuitas, quod iussit à Iona renuntiari: num mori Ezechiam volebat, præcipiens ei per Esaiam ut ad mortem se compararet? num volebat à Pharaone dimitti populum quum id ei per Mosè mandaret, & tamen ipsius

improbritatem non modò non mutaret, sed etiam, gloriæ suæ cau-
sa, in illa malitia per ipsiusmet cor induraret? qua de re suprâ disse-
ruimus, quum voluntatem signi à voluntate beneplaciti inter-
dum prorsus dissidere, nec tamen Deum propterea culpari pos-
se ostendimus. Cæterùm vt generalius loquamur, num Legem
mâdauit populo suo, & quotidie præcipit, vt eam plenè quisquam
impleat? Et tamè plenam præcipit. Et quum promissiones Legales
audimus, an illas vult à nobis præstari? Nihil minùs. Nec enim vn-
quâ constituit suos per Legè ab ipsis præstitâ seruare. Mâdat igitur
etiâ aliquid quod fieri nõ vult, & promittit etiam aliquid quod pre-
stare non vult: nec homines propterea ludificatur. Nam homines
è contrario, quum audiunt à se peti quod implere nequeant, & sibi
interdicti à quo abstinere non possint, & promissionibus quidem
addi vident conditionem sibi ἀδύνατον, cum minis autem con-
trâ cohærere conditionem quam effugere non possint: necessariò,
nisi sint prorsus mente capri, animaduertant oportet nõ alio con-
silio sibi diuinitus proponi Legem quàm vt redarguantur, & inui-
ti quoque perterresiant: In hoc autem terrore, nisi peculiari gratia
velut ex inferis educantur, vel in desperationem ruunt, vel magis
ac magis sua ipsorum improbitate indurâtur. Num quæso, absque
Dei iusti iudicis consilio & voluntario decreto? Quod si Deus illum
peccati per se lethalem morsum conuerterit in cor contritum &
humiliatum coram ipsius facie, vulneri postea oleum illud Euan-
gelicæ gratiæ inspersurus, tum immutatus homo Dei præcepta
audiens, experitur alio sibi quàm antea consilio Dei Legem rursus
inculcari: nempe non magis quàm antea vt plena ipsius præstatio-
ne seruetur, sed vt pro viribus quas à Deo accepit, carnis suæ reli-
quiis repugnans, secundum illam Dei voluntatem ambulet. At vi-
res istas si putat D. Andreas homines habere à natura, totus Pela-
gianus est. Si partim ex natura, partim ex gratia, Semipelagianus:
quod neutrum tamen velim illi ascribere, quamuis non videam
quânam ex ipsius dogmate necessariò non consequatur. Nã si hanc
gratiam singulis vult offerri, rursus eadem quæstio recurret, vt
iam antea plenius ostendi: cur videlicet hæc gratia sit in aliquibus
efficax, in aliquibus nõ itè: quod discriminè vel ex natura orietur in
solidū vel ex gratia quidè, sed inæqualiter distributa: nec Deus ex-
pers erit culpæ in hac inæqualitate, si naturalis destitutio omniū
virium ad bene cogitandū & agendum ad iustam hominis damna-
tionè non sufficit: sed præterea vt Deus culpa vacet, offerri singulis
porter gratiam cum aliqua ipsius recipiendæ possibilitate: respon-
saturis alioqui peccatoribus cur ab ipsis exigat quod sciat ab ipsis
præstari non posse: & cur ipsos condemnet propter id ab illis non
præstitum, cuius præstandi facultatem ipsis non dederit. Perinde
ac si

ac si, vt aiebat profanus ille infelicis memoriæ Castellio, à bubus flagigaret Deus vt volarent. Os impudens! quasi hæc hominis impotentia ad bonum, & captiuitas sub malo, sit à creatore, ac non ab eo qui à creatore suo sponte defecit. Quid? quum peccata quoque inter peccatorum pœnas censentur, annon quoties Satanæ & malis instrumentis, nō tantum facit quidpiam agendi potestatem, quamuis nouam malitiam ipsis non inspirando, tamen illam quam in ipsis inuenit bene mouendo: sed etiam illis quid actura sint præscribit, illa ciet, excitat, & efficacia reddit, an non vult illa agere quod agunt? Agunt autem omnia legis præceptis interdicta. Neq; hic valet illa distinctio, inter actionē & actionis vitium, & in vno opere duplex opus, vnam Dei vt instrumento malo bene vtentis, alterum ipsius instrumenti non iam vt instrumenti, sed vt causæ. Nam satis nunc est probasse, Deum sæpè minimè fieri per aliquem velle quod in lege vetat, & contrà fieri nolle quod in lege præcipit, vt D. Andrea anathematismo non teneamur. Quod autē dixi de lege, multò manifestiùs & multò magis de Fide & Euangelij gratia sentiendū est. Lex. n. multò pluribus quàm Euāgelium loquitur, vt pote quā ipsa natura in cordibus omnium ratione præditorū, quòd ad notitiam ipsius attinet, in sculpsit: & nonnullū alicuius honestatis naturale desiderium in iis superest qui nō sunt profus deplorati: quæ tamen omnia procul absunt à dono Spiritus S. regeneratis proprio. Specialior est ergo multò Euāgelij gratia, quam si somniat aduersarius noster aut singulis vnquam fuisse oblatam, aut nunc offerri, aut vnquam offerendam, vel sola experientia, quæ stultorum magistra est, redarguetur. Quòd si vanissimum istud delirium hoc etiam errore cumulet, vt sentiat omnibus quibus illud offertur, cor aperiri, vt attendere posse velint: & aures ad audiendum dari, vt audire queant & discere: doceat igitur omnes à patre trahi, filium sese omnibus reuelare, datum quoque fuisse turbis vt mysteria regni Dei noscerent. Duplex autem illud testimonium quod ex primo tractationum mearum volumine pag. huius collationis 551. mihi opponit, ea qua vti solet fide ab aduersario meo descriptum est. Nec enim vsquam dixi quòd iste mihi adscribit, *miro & incomprehensibili modo placuisse Deo, & voluisse Deum vt primi nostri parentes peccarent.* Sed hoc scripsi totidem verbis pag. voluminis illius 179. *lapsum illum (alibi verò dixi, cur nō peccatum sed lapsum dixerim) ita à voluntario Adami motu profectum, vt tamen non inuito Deo acciderit, cui miro quodam & incomprehensibili modo placet vt id quoque quòd quatenus peccatum est non probat, non tamen sine ipsius voluntate eueniat.* Sic autem explicare planiùs studui quòd ait Augustinus, *nēpe, miro & ineffabili modo fieri vt nō fiat præter Dei voluntatē, quòd sit vtrāque Dei voluntatē.* Locus autē alter ex pag. eiusdē voluminis 192. meliore quidē fide exscriptus est, sed ab illo astutè detortus. Nec

enim simpliciter & indefinitè scripti, vt iste vult, *Reprobis*, sed, nonnullis ex reprobis intelligentiam excitari ad percipienda & credenda quæ audiunt: quod tam verum est de generali & historica fide Diabolis etiam ipsis communi, vt ibi explico, quàm falsissimum est singulis reprobis hanc gratiam fieri, vt aduersarius meus contendit.

Et hic quidem mihi plenissimè respondendum esset ad impudentissimam illam calumniam quam in me totis paginis 551. & 552. effundit, quòd videlicet Bezae doctrina vsum verbi Euangelij & Sacramentorum profus tollat: esset, inquam, plenissimè mihi ad hanc calumniam respondendum, nisi iam antea tum in collatione de Baptismo pag. 66. & 83. tum in hoc Prædestinationis tractatu quomodo sit ex vera & solida doctrina conscientijs de sua electione dubitantibus consulendum ostendissem: qua de re tamen cogit me rursus istius hominis importunitas nonnihil dicere. *Facis, inquit, promissiones omnes particulares, id est ad electos tantum pertinententes de quibus Deus occultum æternum decretum fecerit, quòd eos tantum seruare velit. Quis igitur tibi dicet, aut unde scies an sis in numero electorum aut reproborum comprehensus, quum in grauissimis illis tentationibus conscientie de illis ipsis Sp. S. testimonijs & eius moribus dubitet, ad quos illas remittis?* Hæc ille in summa ex quibus concludit pag. 558. *pijs omnibus cauendum esse ab ea doctrina, gignendis nouis erroribus tam fecunda, vt hominibus non solum Substantiam & vsum Sacramentorum verum, sed etiam totum Euangelium unà cùm Christo eripiat, & eos omni consolatione priuet.* Et hoc scilicet est placidè disputare, non autem conuertiari. Cedò verò quasnam iste consolationes eiusmodi tætionibus opponit? Eas profectò quas facile non Satan tantum ferat tentatis de sua electione proponi, verum etiam ipsemet suggerat, vt vel falsa fide nitatur, vel in altius desperationis barathrum ruant. Vult enim D. Andreas semel tolli particulare decretum electionis, quod inuidiosè & falso sensu occultum vocat, (vt mox ostendemus) id est ipsam electionem, quo quid tandem Satanæ fuerit optabilius, quum non alio fundamento fides & spes nostra omnis nitatur quàm æternæ & immutabilis electionis nostræ certioratione? teste passim Paulo, & præsertim Rom. 8. 29. II. I. I. Cor. 2. 16. Ephes. 1. 5. 2. Tim. 2. 19. I. Pet. 1. 2. Immo quum non eligat qui singulos nullo profus excepto trahit: si stat hæc D. Andreae doctrina certè vel dulcissimum illud electionis nomen ex Sacris literis expungatur oportet: vel si eos demum eligere dicatur Deus qui vniuersalem illam externa vocatione oblatam gratiam receperint, prius vocabuntur homines quàm electioni destinètur. Et ita peruertenda fuerit omnium nostræ salutis causarum series. Et præterea pendebit hæc electio ab hominum ipsorum arbitrio, si tribui dicatur à Deo singulis hominibus potestas credendi vel

non credendi, vt fides sit *duo a me* singulorum sine exceptione hominum, actu verò duntaxat eorum quibus libuerit Deo ad credendum, non secundæ alicuius particularis primam confirmantis; sed primæ illius vniuersalis gratiæ vi cooperari. Quæ omnia quum falsissima sint teste vniuersa Scriptura, consolationem inde peti aduersus illos conscientiæ terrores facillè tulerit Satan, vt tentati se ipsos decipiant. Deinde, si tentato veniant in mentem illa certissima. Non quicumque exteriùs vocantur trahi iatus à Patre, Nec filio dari omnes, sed duntaxat credituros suo tempore, quòd fides non sit omnium, Nec Filium quibusuis reuelare Patrem, sed iis demum quibus vult, & quod ipsorum Israëlitarum tristissimo exemplo constat, ne omnes quidem qui promissionem auribus audiunt esse promissionis filios, id est promissioni destinatos, multos vocatos, paucos electos: nec verius esse posse, singulos exteriùs baptisatos aqua, esse Spiritu baptisatos, quàm Circumcisos singulos carne, sive quoq; corde Circumcisos: quàm sibi persuadere potuerint, falsam illam vniuersalis siue electionis (quod sanè dictu ridiculum est, quum eligere dici non possit quispiam qui nullos reiicit) siue vocationis gratiam, quam toties iam dixi, nisi ad solam vniuersitatem electorù restringatur, debere potiùs indefinità dici: nepe vt sic noverimus omnes illas circùstantias, quæ *προσώπων* nomine in sacris literis intelligi consueuerunt, vt Gentiù, sexus, ætatis, paucorum vel multorum, grauium vel leuiorum peccatorum, quum agitur de Dei misericordia cessare, nec fidem & spem nostram vllò modo remorari vel impedire debere. Denique quum non vsque adedò firmam illam vniuersalem commètitiam gratiam esse doceat D. Andreas, quin ab ea possit quispiam excidere, vt qui *μεταμέλητον* illà esse neget, & amitti penitùs posse Spiritù adoptionis contendat, vt in tractatione de Baptismo audiuimus: annò ipsemet, quæso, quicum quid antea superstruxerat hoc dogmate subuertit, si negotium illi sit cū eo qui se à fide & gratia Dei excidisse sibi persuadeat? Quàm igitur ista vana & futilia sint nemo non videt, quibus quæ sint opponenda ex puro Dei verbo de prompta, & quomodo sit Prædestinationis doctrinæ vsus applicandus, siue vnde petenda & quomodo retinèda sit electionis certioratio, plenissimè, vt modò diximus, in tractatu de Baptismo studuimus explicare. Tantùm nunc Christianù lectorem velim, duplicem istius hominis errorè de particulari quam vocat electione & occulto Dei decreto animaduertere. Enimverò, si particularem illam vocat quæ ad singulos sine exceptione homines pertineat, non ego sed ipse fuerit huius particularitatis reus. Sin verò particulare appellat quam vniuersaliter positam oporteat singulos audientes sibi particulariter applicare, id ipsum facit quod in me reprehendit: eo tamen excepto quòd ille & quidem falsò, vniuersitatem istam ad totum humanum genus,

nullo prorsus homine excepto extendit, ego verò ad solos electos suam & ipsos vniuersitatem cōstituentes cum sacris literis restringo. Et quis hic non miretur hominem istum vsque aded tuenda istius suæ sententiæ studio abreptum, vt non animaduernerit quod de vniuersali ad singulos sine vlla exceptione homines pertinente prædicatione opinatur, locum habere in Sacramentis non posse nisi fortassis istud etiam ausit affirmare, singulis totius mundi hominibus offerri Baptismi & Cœnæ Domini participandæ gratiam. Sed de hac re plus satis. Occultum autem illud æternum Dei decretum quod iste ferre non potest (quo tamen sublato omnis Dei prouidentia, atque aded Deus ipse necessariò vel tollitur, vel à medijs causis suspenditur) sæpè iam diximus occultum à nobis vocari, primùm quoniam omnes medias causas sine exceptione antegrediens, immò illas ipsas omnes medias causas sibi subordinans à mera illa Dei voluntate pender, cuius altitudo inscrutabilis est & ipsis etiam Angelis admiranda. Deinde quòd non nisi à posteriore, id est per effecta nobis patet, & tunc demum nobis esse occulta *αποδεδειγμένον* definit, quæ patefactio nobis sufficere debet, ac plenè sufficit: à fidei videlicet & Sanctificationis fructibus, id est à displicentia peccati & operibus Spiritus ad iustificationem & veræ fidei *ἀμεταμέλητον* donum: inde ad interiorem vocationem, cum externa id est verbi prædicatione & Sacramentorum administratione coniunctam, ac deinceps ad certissimam & omni quantumlibet vehementi tentationi inexpugnabilem in Christo Prædestinationem ascendentibus, vt de certò secutura nostra glorificatione certi, iam nunc pacem in conscientijs nostris habeamus.

Quoties tandem isti anathematum fabricatori tantum erit orij Ad 3. in tanto negotio vt oppugnando illi monstro non defatigerur, quod ipse solus sibi imaginatus est? Ecquis enim tam vnquam fuit impudens vt à Deo senserit homines æternis pœnis addici quoniam sic ipsi libuit, absque eo vt damnationis causæ in ipsis damnatis iustissimæ inueniantur. Præteritis certè causis medijs à primo ad vltimum non est descensus, sed præcipitium. Quantum autem & quantum hic valeat illud axioma, Quod est causa causæ, est causa causati, plenissimè suo loco exposuimus in hac eadem tractatione.

D. D. Vvirtemberg.

2. Pet. 3. Non vult Dominus aliquos perire, sed OMNES ad penitentiam reuerti.

Neque ex lege, neque ratione humana, sed ex solo Euangelio de Prædestinatione electorum iudicandum est.

Antichristus

Antith. Th. Bezae.

2. Petr. 3. ver. 9. His verbis: Non vult Dominus aliquos perire, liquet ex præcedentibus, totaque adeo tractatione, Petrum solos fideles alloqui, quibus etiam se accenset. Denique quod additur: neque ex lege, neque ex ratione humana, sed ex solo Evangelio de Prædestinatione Electorum iudicandum esse, approbamus: modò illud intelligatur existis verbis, 1. Iohan. 3. ver. 24. Per hoc cognoscimus nos in ipso habitare, & ipsum in nobis, quòd de spiritu suo dedit nobis.

Et 1. Iohan. 3. ver. 10. per hoc manifesti sunt filij Dei & filij diaboli, quisquis non exercet iustitiam, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum.

agi sentiunt, vt prorsus contrarium cor experiatur. Si ergo ex hoc solum sensu de electione iudicandum est, nullus vsus erit promissionum diuinarum Baptismi, Cœnæ Domini, Absolutionis, adeoque totius Ministerij Ecclesiastici. Siquidem (secundum opinionem Bezae) ex his omnibus nihil certi de electione nostra ad æternam vitam statui potest. 3. Ruunt interdum etiam electi filij Dei in manifesta scelera, sicut filij diaboli, quemadmodum Dauid in adulterium, homicidium, &c. Vbi ergo consolatio & certitudo electionis eorum? aut vnde petenda aut sumenda erit? Quæ in promissionibus Evangelij vniuersalibus, in Baptismo, in Cœnâ DOMINI, in Absolutione, secundum opinionem Bezae & sociorum eius, non est certa. Quis igitur non videt, quid diabolus hac doctrina meditetur? videlicet desperationem in piis, & Epicureisimum in dissolutis hominibus, qui certò sequetur.

Responsio ad obseruationes D. Andreae.

Ad 1. Suas sibi horrendas blasphemias & impietates sumat si volet D. Andreas. Tu verò lector, vide si libet quid supra ad locum 1. Tim. 2. 4. & Ezech. 18. 32. responderimus.

Ad 2. & 3. Vide nostrum respòsum ad locum Rom. 11. 32. in obseruat. secundam, secunda eius respòsi sectione.

1. Est & hæc Petri sententia tam aperta, vt falsam hanc interpretationem vestram nullo modo admittere possit. Nā non solum vniuersalis particula ponitur (OMNES) sed etiam explicatio præmittitur, NOLENS ALIQUOS perire, sed OMNES ad penitentiam reuerti. Horrenda ergo & blasphemica doctrina est Bezae, quæ contrarium impiè asserit.

2. Saepe in tentationibus aded infirmus est sensus, quosè à spiritu

3. Ruunt interdum etiam electi filij

4. Quæ in promissionibus Evangelij vniuersalibus

5. Quis igitur non videt, quid diabolus hac doctrina

6. Videlicet desperationem in piis, & Epicureisimum in dissolutis hominibus, qui certò sequetur.

REIICIMVS (AIVNT D. D. VVIR-
TEMBERGENSES) TANQVAM VERBO
Dei minimè consentanea, & quæ omnem consola-
tionem piis mentibus adimunt, cum docetur.

Dogma I. damnatum à D. D. Vvirteimb.

Reprobationem esse sapientissimum Dei propositum, quo ante om-
nem æternitatem (ut ipsi loquuntur) constanter absque omni ini-
stia decreuerit, **EORVM NON MISERERI**, quos non di-
lexit, sed præterit, quò iusta eorum condemnatione iram suam erga pec-
cata, & gloriam declarat.

Responsio Th. Beza ad Dogmata subiecta.

I. Horrendum auditu
& abominandum: quòd
Deus quoddam æterno
suo decreto **NON DI-
LEXERIT**: sed ad iustam condemnationem eos reliquerit, quorum **NON
VELIT MISERERI**.

Primum dogma, quòd reiicitis, nos vt ve-
rè Christianum & orthodoxum tuemur.

Dogma II. damnatum à D. D. Vvirteimb.

Causam efficientem reprobationis esse propositum Dei, quo placuerit
Deo quosdam creare, & **IN EVM VSVM SVSCITARE**,
vt iram & potentiam suam ostenderet, vt in ipsis quoque glorificetur.

Responsio Th. Beza ad II. Dogma.

I. Est & hoc horrendum
& abominandum, asse-
rere, quòd Deus quos-
dam **CREAVERIT**, &
in eum vsum suscitaue-
rit, vt iram & potentiam
suam ostenderet, & vt
in ipsis quoque glorifi-
cetur. Etsi enim Apo-
stolus testatur, quòd in
hac vita Pharaonè suscitauerit, vt potentiam suam in hoc seculo in ipso declara-
ret: tamen nusquam scriptum legimus quòd cum ad æternam damnationem
creauerit, adeò, vt absoluta voluntate noluerit eum pœnitentiam agere & con-
uertere. Nam quòd de indignatione dicitur, non absoluti decreti effectus, sed præce-
dentis crudelitatis iusta pœna fuit, quam in filios Israël immanissimè exercuit
Pharao. 2. Reprobationis nomine, siue decretum intelligatur, siue executio
decreti: impium tamen est, asserere, quòd Deus absoluta voluntate decreuerit,
quorundam hominum **NON MISERERI**. Quòd cum ipse reuelata voluntate
apertè pugnat.

Dogma III. damnatum à D.D. Vvirtemb.

Deum reprobos nondum NATOS nullo indignitatis respectu exiitio destinasse, & quosdam ad iustum iudicium à DEO CONDITOS esse.

Dogma V. damnatum à D.D. Vvirtemb.

Decreti Reprobationis & electionis causam esse, tum æternam benignitatem in IIS, QUOS LIBVIT ad salutem prædestinationis: tum æternum mali odium, ad IVSTAM DAMNATIONEM QUOS IPSI LIBVIT ORDINANTIS: Cur HOS autem potius, quàm ILLOS saluti, vel damnationi DESTINET, causam προκαταρτιών NVLLAM esse ALIAM, QVAM IPSIVS VOLVNTATEM.

Responsio Th. Beza ad III. & V.

Paulum ipsum oppugnatis hoc dogmate, Rom. 9. 11. Tam enim falsum est, ¹ incredulitatem esse causam diuini huius decreti de iustè perdendis aliquibus, quàm falsum est ² præuisam fidem, vel bona opera, causam esse Prædestinationis, vel electorum, quod Pelagianorum est dogma, vt dictum est ad easdem Theses V & VI.

1. Non minus hoc quoque horrendum est auditu, & abominandum, quòd negare audet D. Beza: INCREDVLTATEM causam esse decreti Dei de perdendis hominibus. Siquidem Christus apertè dicit: QUI non credit, iam iudicatus est. Item, Spiritus

Sanctus arguet Mundum de peccato, QVIA NON CREDVNT in me. Item, Qui non crediderit, condemnabitur. Quapropter nullo modo Paulum oppugnemus, qui nusquam dicit: quosdam ad æternam damnationem CONDITOS esse sicut Beza docet. 2. Fides in Christum non est naturæ, aut nostrarum humanarum virium, sed Sancti Spiritus opus. Quum ergo fides causa Electionis esse dicitur: nequaquam Pelagianorum dogma sapit, qui naturæ viribus tribuerunt, quod solus Spiritus Sanctus præstare potest.

Dogma IIII. damnatum à D.D. Vvirtemb.

Adamum sponte quidem, sed tamen non modò presciente, sed etiam IVSTE ORDINANTE & decernente Deo, in istas calamitates prolapsus esse.

1. Apostolus nequaquam dicit: Adamum Deo **IUSTE SIC ORDINANTE ET DECERNENTE** in istas calamitates prolapsum esse. Sensus enim verborum Pauli est: omnes homines esse peccatores, quorum omnium Deus velit misereri, si Christum per veram fidem recipiant. Non autem dicit: Deum ordinasse, ut homines omnes peccarent, & pereant.

2. Humana cogitatio

est de Deo inuito, vel otioso, vel oscitantia eius, qua homo peccaverit. De Deo autem & ipsius voluntate **NON NISI EX VERBO DEI** iudicandum, loquendum, & sentiendum est, & Majestas eius non scrutanda. 3. Paulo ante dictum est, si vera esset D. Beza, & fratrum eius opinio de absoluto Dei decreto, quo Deus ordinaverit & decreverit, ut homo peccaret: quis culpam in Deum iniuste conferret? quod lectoris iudicio committitur. Quod quidem in Thesi nostra quinta ipsorum propriis verbis magis aperte posuimus, ubi dicunt: **CVR HOS** potius, quam illos salutis vel damnationi **DESTINET**, causam **προκαταρτινῆς** **NULLAM ALIAM** esse, **QUAM IPSIUS VOLUNTATEM**. Quomodo ergo culpa in eos confertur, contra quos decretum æternum & immutabile **NUNDA & SOLA** Dei voluntate, nulla alia causa **προκαταρτινῆς** præcedente, de ipsis damnandis factum est?

Dogma VI. damnatum à D.D. Vvirtemb.

Cunctos mortales quum Scriptura Sæcta clamet, in vnius hominis persona morti æternæ mancipatos esse, HOC NON NATVRÆ adscribi posse, sed ab ADMIRABILI DEI CONSILIO PROPECTVM esse.

Dogma VII. damnatum à D.D. Vvirtemb.

Quòd lapsus Adæ tot gentes unà cum liberis, tot infantes æternæ morti inuoluerit absque remedio, non aliam causam esse, quàm QVOD DEO ITA VISVM fuerit.

Responsio Th. Beza ad VI. & VII. Dogma.

Superius responsum, hanc quoque Thesin non rectè scriptam refellit. Nec enim vel lapsus Adami

Adami aliunde quàm à spontanea ipsius voluntate profluxit, vel posterorum eius contumacia, quàm ex ipsorū corruptione promanar, quamuis absque decreto neutrum euenit. Vnde illud Prudentij scitissimè dictum: Nemo nocens, si fata regunt, quod viuitur, & fit: Imò nocens, quicumque volens, quod non licet, audet.

1. Quum ex decreto Dei sic ordinatè oportuerit homines primos labi, quemadmodum Thest octaua & decima à nobis ipsorum verba recitata sunt: quomodo verè dici potest, non aliunde, quàm ex ipsius hominis voluntate profluxisse? Qua in parte D. Beza & socij eius sibi ipsis manifestè & apertè contradicunt.

Dogma VIII. damnatum à D.D. Vvirtemb.

Deum ideò præsciuisse, quem exitum esset habiturus homo, antequam ipsum conderet. **QVIA DECRETO SVO SIC ORDINAVERIT.**

Responsio Th. Beza ad VIII. Dogma.

Cùm ordine causarum nihil priùs sciat Deus futurum, quàm quod decreuit futurum, nisi (quod absurdissimum esset) absque Dei decreto aliquid esse vel fieri censeamus: consequitur decretum scientiæ præire, nec scientiam esse propriam rerum causam.

1. Aliud est præscire, aliquid talem exitum habiturum: & aliud, decreto suo ordinare. Illud enim intellectus, hoc voluntatis est. Quæ voluntas Dei si in peccato Adæ concurrat: à

causa excludi non potest. Quod enim quis vult, & ipso ordinante & decernente fit: eius causa quoque iure dicitur.

Dogma IX. damnatum à D.D. Vvirtemb.

Adamum non potuisse, nisi ex DEI decreto & ordinatione labi.

Responsio Th. Beza ad IX. Dogma.

De hoc diximus ad dogma VI. & VII.

1. Id magis confirmatam recitatam impietatem. Si enim non potuit Adam labi, nisi Deus sic decreuisset & ordinasset, ut labi eum oportuerit: quomodo voluntas Dei lapsus eius causa non apertè à vobis constituitur?

Dogma X. damnatum à D.D. Vvirtemb.

OPORTVISS E hominem puritate & integritate sua excidere.

GG. ij.

Responsio Th. Beza ad X. Dogma.

1. Hęc hypothesis, quam fingit Beza cum sociis suis, non est modò falsa sed etiam impia, & in Deum blasphema. Scilicet, quasi Deus absolutum decretum fecerit, quale ab aduersariis fingitur, tanquam in arcano Dei consilio sedissent.
2. Hęc hypothesis est vera: quia DOMINVS decretum fecit, de genere humano per sanguinem Filij sui redimendo. Quod sine morte ipsius fieri non potuit. Sed non est absoluta necessitas, quasi non potuerit Deus omnia aliter ordinare.

Dogma XI. damnatum à D.D. Virtemb.

Quòd Deus nolit Reprobationi destinatos SERVARI, AVT ILLIS MORTEM FILII PRODESSE.

*Iacobus Andrea D.
Lucas Osiander D.*

Responsio Th. Beza ad XI. Dogma.

1. Nullum pium sensum his verbis inesse quum dicunt & asserunt aduersarij: Quòd Deus **NOLIT** reprobationi destinatos **SERVARI, AVT MORTEM** filij sui **PRODESSE**: omnes verè pij & in rudimentis duntaxat fidei & religionis Christianæ mediocriter institui facile intelligere & iudicare possunt.
2. Quo sensu rectè & orthodoxè dicatur, quod hîc damnatis, exposuimus ad V. & VI. Thesin.
- Quæ vniuersa aduersariorum nostrorum doctrina, cùm ad euerfionem totius Evangelici Ministerij, certitudinis promissionum diuinarum de Christo, Baptismi, Cœnæ Domini, Absolutionis faciat, & omnem consolationem piis & afflictis conscientijs auferat, meritò fugienda est, sicut collatio, quæ sequitur, perspicuè docet.

*Theodorus Beza, Geneuensis Ecclesie Minister.
Abrahamus Musculus, Bernensis Ecclesie Minister.
Petrus Hubnerus, Græca lingua in Gymnasio Bernensi pub.
Professor.
Antonius Faius, Geneuensis Ecclesie Minister.
Claudius Alberus D. Professor Philosophiæ in Academia
Lausannensi.*

Mompelgarti, 29. Martij, Anno 86.

Ad superiores omnes D. Andreae obseruationes Th.

Beza responsio.

Quum in istis obseruationibus nihil contineatur præter vanissima conuitia, non committam vt lectorum patientia diutiùs videri possim abusus, à quibus mihi potius petenda est venia, quòd & antea dum premo aduersarij vestigia, toties eadem inculcarim, & nunc rursus reponam ad quæ iam toties & in præfatione vtraque & in ipsa disputatione respondi. Quoniam enim ilte quamuis (non iam vt collocutor, sed rursus ipsius Illustrissimi Principis personam vel attripiens, vel sibi impositam cupidè recipiens) finem, vt ipse, grauissimus videlicet censor, pag. suorum Actorum editionis 549. loquitur, absurdis, horrendis, & manifestè impiis Bezae sermonibus imposuisset: nihilominus tamè præterea perorare voluit quatuor præterea paginis, addita *brevi*, vt ad marginem apposuit pag. 553. *repetitione doctrinae & Glossarum Bezae*: idcirco ad ista quoque partim deminutè proposita, quæ vna est ex præcipuis fallendæ veritatis speciebus, partim eumentita, partim calumniosè detorta cogor & ipse perinuitus respondere.

Summa GLOSSARVM Bezae in controuersia de Cæna Domini à D. Andrea obiectarum.

1. Hoc est corpus meum, id est, significat corpus meum, siue, est signum & figura corporis mei à terra absentis, & tantum in cælo existentis.

Responsio Th. Bezae.

Duplex occurrit in hoc limine calumnia, Vna, quòd mihi verbum SIGNIFICAT, vt nudè ac simpliciter positum obiicitur: quasi diligenter & accuratè Sacramentalem significationem, quicum rei significatæ vera præbitio semper coniuncta est, à communi & vulgari non distinxerim. Altera, quòd sic ista in me dicuntur vt etiam possint ad ipsius Cænae institutionis tempus referri, quasi sic insaniam vt rum quum hæc diceret Christus, corpus ipsius à terris abfuisse, & in cælis tantum fuisse doceam: quum tamen tunc tam in terris esset præsens vnde nondum discesserat, quàm à cælis absens supra quos nondum ascenderat: neque tamen alia Sacramentalis fuerit præsentia quàm nunc sit. Istud autem non temerè obseruare hoc loco volui, quòd nihil sit tam absurdum quod homines isti nobis affingere non audeant. Res auem omnis ita se habet. Eucharistiam duplici re constare, extra controuersiam est: vna ter-

rena, nempe pane vt signo in sensus ipsos incurrente: altera cœlesti nempe corpore illo Domini verò, tradito pro nobis: quod etsi verum corpus est è terra sumptū, tamen cœleste dicitur: partim quòd propter gloriam, quæ naturā corporis illi non ademit, supra ipsos etiam Angelos sit euectum: partim quia in hoc mysterio non corporis sensibus, sed mentis oculis, vt externo signo representatum, intuentum proponitur: & quidem vtrumque ad hunc communem finem, vt neque panis oculis tantum corporis spectetur, sed & manu accipiatur & ore comedatur: nec corpus illud Domini duntaxat in memoriam reuocetur, sed verè quoque à nobis, Sp. S. virtute id operante, & fidei instrumento illud apprehendente, fiat nobis aeternæ vitæ cibus. Hactenus ergo inter nos conuenit, vt arbitrator: quod si satis attentè ab omnibus expendere, de reliquis etiam in hoc negotio controuersis, nempe de Sacramentali cōiunctione, & rei significatæ percipiendæ modo, iam pridem esset inter veritatis amantes cōstitutum. Sed ista plus satis iam sunt disputata. Tantum nunc dico, duas res numero, naturā disparatas, ad diuersos fines singulares, diuersis obiectis, (vnā videlicet corporis sensibus, alteram menti,) & diuersis quidem modis, vnā videlicet corporali, alteram spiritali modo, in hoc mysterio propositas, non posse vnā & eandem rem esse. Hinc autem necessariò consequitur, neque de ipso pane corpus, neque de corpore ipsum panem *ὑπαρτικῶς* dici. At enim, inquires, vera sit oportet Christi oratio. Omnino certè. Sed quum τὸ ῥῆτόν in illa prædicatione retineri veritas ipsa, sicuti modò diximus, prohibeat, nec fidei nostræ analogia vllò modo patiatur: fateri cunctos non contentiosos necesse est, de ipso pane dici corpus, non quòd panis sit *ὑπαρτικῶς* ipsum corpus, sed quatenus, vt Sacramentalis istius significationis vis & vsus expressus declaratur, ad signum transfertur ipsa rei significatæ appellatio: ex phrasi, sicut à nostris toties est demonstratum, non tantum sacris literis tam familiari vt vix aliter de sacris signis loquantur, verum etiam communi loquendi vsu confirmata, vsque ad eò vt inanes etiam picturæ appellari rerum pictarum nominibus consueuerint. Quæ hæc est igitur rixandi libido, verbum SIGNIFICAT, & voces SIGNIFIGVRÆ, & quàm plurimas alias similes quas negari nō potest apud antiquos omnes patres orthodoxos Græcos & Latinos passim occurrere, haud secus quàm prophanas & nefarias execrari: quum tamen aliter definiri sacramenta non possint, & sacramentalem significationem, etsi non semper cum perceptione, prohibente accedentium vitio, semper tamen quòd ad Deum promittentem attinet cum rei significatæ vera præbitione, sicuti par est cōiungamus? Vellent scilicet isti mei aduersarij, vt adlicerem pane significari corpus sua essentia in terris cū pane præsens, & ipsi ori præberi: quod neq; corporis Christi veritas, neq; eius vera

vera supra cœlos ascēſio, & vltimo demum die futura reuerſio, nec ipſa ſacramentorum natura & finis ſpiritualis patiuntur. Sed etiam ſi, quod abſit, iſtud largiremur, annon ſemper illud firmum erit, panem non eſſentia, ſed ſacramentali tantum ſignificatione, verè dici ipſius Chriſti corpus? Certè ſi penitiùs intueamur ipſum Trãſſubſtantiationis dogma, quo panis in ſpecies panis quas vocant, ſiue accidentia ſine ſubiecto tranſmutantur: tanta vis eſt veritatis, vt propugnari non poſſit quin ad extremum ad Sacramẽtalem illam metonymiam recurratur: quoniam non magis ſpecies panis quàm ipſa eſſentia panis poſſint *ὕπαρτυκῶς* eſſe ipſum Chriſti corpus. Et hætenus quidem de illa obiecta nobis GLOSSA.

2. Qui indignè manducat & bibit, reus eſt ſanguinis Domini, id eſt impii fiunt rei corporis & ſanguinis Chriſti, non manducando ſed negligendo, & repudiando corpus Chriſti.

Th. Beza reſponſio.

Error eſt ſcilicet, & quidem grauis, dicere cum Paulo, ſicut ſola fide Chriſto inferimur, ita Chriſto cum Belial, luci cum tenebris nihil eſſe commune, nedum vt Belial Chriſtum, tenebræ lucem ipſam in ſe recipiant, aut lux recipi poſſit quin tenebras illuminet: & cum eodem Apoſtolo negare, participem quempiam eſſe poſſe menſæ Domini & menſæ Dæmoniorum. Sed præterea dicat D. Andreas, qua cõſcientia, (an vt lectorem ludificaretur, quaſi dicat Paulus indignè manducari & bibi corpus & ſanguinem Chriſti?) expunxerit, *panis illius & poculi illius voces. Nec enim ſimpliciter dixit Paulus reum teneri corporis & ſanguinis Domini, quicumque indignè ederit aut biberit, sed quicumque ederit, PANEM HVNC, aut BIBERIT HOC POCVLVM Domini indignè*, quoniam videlicet ſacri ſymboli cõtempus in rem ipſam ſignificatam redundat. Et hocine eſt bona fide agere?

3. Non diiudicans corpus Domini, id eſt, Non diiudicans à communi pane, panem hunc Cœnæ Domini, qui habet nomen & appellationem corporis Domini.

Reſponſio Th. Beza.

Non tantum diminutè, ſed etiam deprauato ſenſu iſta ſcripſit D. Andreas. Nec enim hanc indignitatem, quam meritò taxat Apoſtolus, in eo vno poſitam eſſe dixi, quòd indignè accedentes ſacrum

panem à quouis vulgari pane non discernant, vt in solius panis cōtemptu sistatur hęc in Christū iniuria: sed quòd in ipsam Christi corpus, cuius sacramentū est facer ille panis, redundet. Mea. n. hęc verba sunt in maioribus meis Annotationibus, *Discernere corpus Domini dicitur maiori dignitatis illius habet rationem, vt illud à ceteris rebus distinguat, ac proinde cum summa reuerentia ad hunc panem & hoc poculum, non tanquam ad prophanos cibos, sed tanquam ad rei pretiosissime mysteria tremens accedat.* Hoc cōtine verò est quod iste facit, verum simpliciter dicere an calumniari?

D. Andrea GLOSSAE de Cena Domini.

Nunc autem audiamus qualem sese hic præstet, qui nos vt Testamenti Domini corruptores tam acriter reprehendit: & annon ipse potiùs totam Cœnæ Domini institutionem, non certè contemnet, sed penitus destruat. Primùm igitur in responsione ad Sperlingum, & in Theſibus cōtra Heydelbergenses, scatisam Sacramentalis coniunctionis & præsentia negat ab Institutionis verbis esse petendam: vel aliam illam esse cum pane & vino sacrae Domini Cœnæ præsentiam, quam cum alia quavis creatura: vnde necessariò cōsequetur eadem prorsus ratione de re quavis dici posse, Hoc est Christi corpus, traditum pro nobis. *Verba enim Cœnæ Domini, inquit, tantum sunt verba dispensationis corporis & sanguinis, Christi iam antè & ex alia causa communicata, videlicet proprietatis per vniōnem essentialiter in pane & vino, sicut in alia quavis creatura, præsentis.* Annon verò istud est Cœnæ Dominicæ institutionem à fundamentis conuellere, vt eius loco merè Eutychniana hypostaticæ vniōnis definitio statuatur?

Sed & præterea dico & affirmo nullam esse in hac enuntiatione *Hoc est corpus meum*, voculam quam iste sua interpretatione non sustulerit: & idem dictum volo de altera institutionis parte, quæ ad sanguinem spectat: & nisi istud apertè euicero, nō recuso quin habeat impurus sycophanta. Primùm igitur cōtendit in Malbrunnensi colloquio, per pronomen *HOC* demonstratum fuisse panem illum, quem manu prehensum & fractum Christus discipulis porrigebat, vt idem valeat *HOC* atque *HIC PANIS*: quamuis passim hoc sentiat ipse Lutherus, & vetus Brentius, (id est nondum apertè vbiq̄uarius) per synecdochen istud explicet: quam ne nūc quidem audent prorsus negare qui vetera certamina renouant, sed tam vulgarem esse volunt, vt propterea tropus non sit in istam Christi enuntiationem inuehendus: quia scilicet, vt cum pontificiis scribere non verentur, non nisi simplices locutiones Testamentis conueniant. Quid igitur D. Andreas iam & Luthero & Brentio scribentior? Vult perinde loquutum esse Christum ac si mercator quispiam

piam piper sacco comprehensum monstrans, nulla sacci habita ratione, diceret, Hoc est piper: aut quispiam socio præbibens, & vinum poculo contentum præbens diceret, Hoc est vinum Rhenum, vel Alsaticum. Sed hæc huius phrasæ interpretatio, satis eo refellitur, quod ipsius auctor postea interpretationem hanc restituit, in modo pertinacissimè tueretur. *Hoc est corpus meum, id est, corpus meum est In, Sub vel Cum hoc pane*, quæ stare certè nullo modo potest; nisi panem illo pronominè demonstratum esse ipsemet præsupponat.

Iam accedamus ad verbum seu copulam, *EST*, cuius propriam & præsertim significationem, quum usque ad eodè pertinaciter ipse propugnet, ut propterea quod ad *Adversarij* refugimus, nos ut omnium perniciosissimos hæreticos execretur, re ipsa tamen manifestè tollit, idem esse volens *Hoc est corpus meum*, atque *In, Cum & Sub hoc pane est corpus meum*. Hac enim explicatio non modo quod subiectum erat in Christi enuntiato vertitur in prædicatum, & contra: verum etiam, quæ manifestissima est falsatio, quæ litio, quæ Quid sit quippiam dicitur, in quaestionem, vbi sit quippiam, transformatur: & pro Sacramentali coniunctione Spirituali à qua pendet Sacramentalis institutionis usus, in falsissimam vnius essentiae vel in altera inclusionem, vel sub altera delitescentiam, vel cum altera comprehensionem degenerat. Et hoc est scilicet *hoc homo per se non habet* ut loquitur hic homo per se non habet.

Denique si Ubiquitarij credimus, quòdnam erit istud Christi corpus? Finitum, Visibile, Locale, in sese permanens: & tamen ab ipso hypostaticæ vnionis momento, infinite, inuisibiliter, illocaliter, vbi que sua essentia præsens: ad peculiarem autem finem, In, Sub vel Cum pane illo præsentissimum, quotcunque locis Cæna Domini ex verbo ipsius celebratur: non quidem ut manu accedentium tangatur, (nam hic quoque aliqua subest religio, vel antiquæ porij superstitionis istud quoque reliquum) sed ori ingestum, & quidem suo cuique accedenti distributo proprio pane (num fortasse quod periculum sit ne si fractio panis seruetur, ipsa quoque Christi corporis inpanati substãtia laceraretur?) indignissimorum etiam ore re ipsa manducetur. Quid tandem igitur integrum in sacra Cæna institutione sic relinquitur?

GLOSSAE à D. Andrea obiecta Th. Beza in articulo de Persona Christi.

i. Verbum caro factum est, item, Tu es Christus Filius Dei viui, id est, Homo cum Deitate vnitus, est Homo qui à Filio Dei gestatur & sustentatur.

Th. Beza responsio.

Deus compeecat Spiritum mendacij. Egone verò hanc enuntia-

tionem, Verbum caro factum est, ita sim interpretatus, vt terminos enuntiationis inuertetim: & pro verbi subiecto, substituerim personam secundum vtramque naturam? vtramque verò propositionem, qua naturæ distinctè considerantur, ineptè exposuerim? quæ certè corruptela ostendit hominem istum vel frontem penitus perfricuisse, vel neque quid nos dicamus, neque quid in quem dicat intelligere. Res autem ita se habet. Priore illo enuntiato, subiectum declarat Christi Deitatem vt secundæ in Trinitate personæ: predicatum verò humanam naturam, & quidem vt singularem: & in Concreto. Sensus est ergo, Deum verbum factum esse hominem, illius humanæ naturæ assumptione, id est illam sic & eò vsque in se ipsum assumentem, vt ei suam ipsius substantiam tribuerit. Et sic describitur illis Ioannis verbis ipsa personæ verbi cum assumpta illa humana natura *ἐνωσις*, ex qua postea exoritur *ἰδιωμα τῆς σαρκὸς καὶ αἰματός*. Sed neque in posteriore enuntiato in quo dicitur Christus Filius Dei viui, vllum nominatur idioma, sed propria modis omnibus enuntiatione, Christo, id est personæ, tribuitur Filij appellatio, siue secundum diuinam naturam distinctè, vt si de Petro loquens dixerim Petrum fuisse animam præditam: siue secundum vtramque naturam, vt si Petrum dixerim fuisse hominem. Est enim Christus, quamuis non secundum carnem vt blasphemauit Eucyches, tamen etiam quatenus homo est, verè Filius Dei viui: quem hic homo per se non subsistat, vt somniauit Nestorius.

12. Hic homo est Deus, id est Filius Dei cum humanitate vnitus est Deus. *Th. Beza responsio.*

Rursum hic occurrit eadem falsitas. Nam docemus quidem non alia ratione hunc hominem esse Deum quam quoniam in vnitatem personæ sit hæc humanitas à Filio Dei assumpta: nec aliter verum esse illud enuntiarum: sed enuntiarum *τῷ ὄντι* cum enuntiato *τῷ ὄντι* minime propterea confundendum est. Appellationes autem Dei & hominis, etsi naturarum idioma includant, tamen non ipsa *ἰδιώματα*, sed *ἁπλῶς* declarant.

3. Homo ille est Omnipotens, id est Deitas humanitati vnita est Omnipotens. Deus est passus, id est caro vnita Deitati est passa.

Responsio Th. Beza.

Meræ calumniæ, quâuis hic sit verissimus harum interpretationū sensus: Sed Vbiq̄uatiōrum est non nostrum Concreta per Abstracta, itidem Abstracta per Concreta explicare, & quidem duplicato errore, dum Homo explicatur per Deitatem humanitati vnitam: & Deus per carnem Deitati vnitam: quæ crassissimè dicuntur. Nos autem docemus ex sacræ scripturæ vsu & omnium patrum

Orthodo-

Orthodoxorum aduersus Nestorium & Euthychen scriptis, personam fape totam, quoniam vna est, ab altera tantum natura denominari, id est Hominem vel Deum, sed non nisi in Concreto: & hinc fieri vt per *ἀνθρώπων, ἰδιότητα* vnius naturæ, id est vel diuina homini, vt quum dicitur Homo Omnipotens, vel humana Deo, vt quum dicitur Deus esse passus, tribuantur: quæ nisi prudenter discernantur ita vt diuina homini quidem, sed κατ' ἄλλο, humana verò Deo itidē κατ' ἄλλο attribuantur, necesse sit (vt Cyrillus præsertim infinitis locis admonet,) in Eutycheis Charybdin incidere, quauis tum diuina tum humana toti personæ καὶ ἀπὸ τῶν ἰδιότητων sed distinctis semper vt hypostatica definitio postulat singularium naturarum proprietatibus, non minus quam ipsis naturis. Itaque vehementer etiam fallantur qui per *κοινωνίαν ἰδιότητων* non minus attribui diuina καὶ ἀπὸ τῶν personæ ab alterutra natura in Concreto denominatæ existimant, quam quum dicitur Christus est Omnipotens vel Christus est passus, ne, inquiunt, personam cum Nestorio diuidamus. At ego contrarium affirmo ne naturas cum Eutyche confundamus. Hac verò si vel non intelligit, vel intelligere se dissimulat D. Andreas, num propterea sum hæreticus? vel ullis GLOSSIS verbum Domini corrumpo?

D. Andrea GLOSSÆ in tractatione de Christi persona.

i. In illud Iohannis, Verbum caro factum est, ecce qualis D. Brentio & D. Andrea Christus sit Deus. Ex isto Euangelio dicto, Verbum caro factum est, quod de Christo dicitur non de Petro, discrimen Christi & Petri (inquit Brentius pag. recognitionis 40.) eo statuendum est, quod Filius Dei etsi sua essentia implet Petrum sicut & hominem Christum, non tamen communicat Petro omnes suas proprietates, sed tantum nonnullas. D. autem Andreas in Apolog. ad Theles Ingolstadt. Homo Christus, inquit, dicitur Deus, non quia Deus sit in ipso (qui in omnibus creaturis est, non modo, natura sed etiam secundum subsistentias) sed quia in assumptione carnis dedit huic homini omnem potestatem in caelo & in terra. Item, Diuinitas hominis Christi, non est illa secundum & æterna cum Patre & Spiritu essentia communis, sed communicata à secundâ hypostasi.

De humanitate verò Christi ante & post ascensionem in caelos sic scribit Brentius pag. Recognit. 273. Christus non erat in sepulchro (mortuus videlicet) qualem miserula quærebant, neque iuxta eorum aspectum. Erat autem non in sepulchro tantum, verum etiam & in caelo & in terra iuxta diuinitatis suæ Maiestatem. Et alibi in eodem scripto. Christus secundum humanitatem, siue humanitate sua erat eodem temporis momento in præsepî in Bethlehém, & in caelis ad dexteram Patris. Et D. Andreas in illis Theilibus blasphemiarum Eutychiatarum plenis. Corpus Christi gloriosum vñ amplius est præ seipsum, sed Spi-

rituale, Item, *Certum est, inquit, ex Christi verborum sententia eius humanitatem fuisse in celo, & sublimiorem quam in celo quum esset in terra. Item, Humanitatem Christi ex aequo eius diuinitati potentia, & Maiestate. At idem tribuit huic humanitati Omnipotentiam & Omnia maiestatem: ac proinde, duæ sunt in Christo Omnipotentes, Omnipræsentes, Omniscientes, Omnia maiestaticæ naturæ quibus potentis quid dici potest monstruosius? & corporis substantia inuisibilis, illocalis, vbiq; tota, quænam verè corporea esse potest? Audiamus ergo Brentium pag. Recog. 143. *Quod dicit Theodoretus & alij corpus humanum Christi habere in altero seculo eandem circumscriptionem quam habuit in hoc seculo, nullo rectè inintellecto sacra Scriptura testimonio dicit, & est puerilis cogitatio de rebus cælestibus.* Contra August. de essentia Diuinitatis, *De Filium in homine assumpto visibilem, corpoream atque localem post resurrectionem non credere & profiteri, est profanum.* Et epist. 146. *Ego corpus Christi ita in celo esse credo, ut erat in terra quum ascenderet in cælum. Et quemadmodum ipse Christus discipulis de resurrectione ipsius dubitantibus ait, Palpate & videte Spiritus carnem & ossa non habet.* Et Ambros. Epist. 22. *Eandem in Christo corporis veritas est que in nobis.* Et Vbiquitatis scilicet Omnia maiestaticis potius credemus?*

De hypostatica verò vnitione sic totidem verbis scribit idem D. Andreas, in iisdem Thesisibus. *Res vnus à Deo subsistentiales sustentantur.* Item, *Christus homo hoc habet commune cum omnibus sanctis, quod cum eo Deus personaliter suis vnitus.* Quis verò existimasset Nestorium, toties totius Ecclesie consensu ipso verbi Dei gladio iugularum, reuiviscere nostris temporibus potuisse: & quidem in altera Eutychieana impietatis parte, nempe in proprietatum confusione, eum Eutychète compositum? *Vado paraturus vobis locum* (inquit Christus Ioh. 14. 2.) id est, (in interprete Brentio pag. recognitionis 144.) *Vado ad mortem qua paraturus sum vobis patrem propitium, ut vos mecum perpetuò felices redadat.* Non enim loquitur de loco, sed metaphorice de felicitate & beatitudine.

Ait Christus Ioh. 14. 3. *Veniam.* Ergo discessit verè & tunc verè ueniet. Contra D. Andreas in illis iisdem Thesisibus pag. 63. *Quum corpus Christi non sit amplius physicum, sed spirituale, quis id dicit moueri de loco ad locum? Immo, bone vir, Paulus non opponit corpus quomodo sed quomodo spirituali.* Et Angeli, Act. 1. 11. *Ita ueniet, inquit, quemadmodum SPECTASTIS EVM proficiscètem in cælum.* Et August. in epist. ad Dardanum. *Christus, inquit, carni sue immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Quid plura? Si physicum desit esse Christi corpus quum à Verbo assumeretur, quod erit hypostatica vnitionis duarum in Christo naturarum initium? Sin verò post ascensionem ascensio profectò illam dissoluerit. Et hoc scilicet*

cet non est GLOSSEMA planè Satanicum? Eodem loco Christus, *Veni*, inquit, *ut ubi sum ego & vos sitis*: & Ioh. 14. 10. Philippum alloquens, *Non credis, inquit, me in Patre & Patrem in me esse? Est ergo Christus in Patre*, (inquit D. Brentius,) & *quum credentes ducat eò ubi ipse est, sequitur et faciat* **VT ET IPSI SINT IN PATRE**, id est habeant propitium patrem, & fruantur unà cum ipso paterna hereditate. En egregia rursus GLOSSA qua scilicet egregiè explicatur trium personarum *τὸ εὐπρὸς αὐτῶν*, nobis scilicet cum Filio Dei commune. Et hoc non est Trinitatis mysterium à fundamento conuellere?

Filius Dei non assumpsit Angelos, sed semen Abrahæ, inquit Apost. Heb. 2. 16. id est (inquit Brentius pag. illius Recognit. 66.) *Hominem assumptum in cœlesti & diuina gloria collocavit, id est exæquauit diuinitati gloria, potentia & maiestate*: ut repetit ex Brentio D. Andreas in disputat. de Maiestate hominis Christi Theol. 26. Idem & alibi, id est *λόγος per humanitatem Christi omnia administrat*.

Apostolus, Ephes. 3. 10. Ascendit supra omnes cœlos ut impleret omnia, id est interpretibus Vbiquitariis, iam tum quum assumeret carnem Filii Dei, effudit in eam omnes suas proprietates, ac præfertim Omnipræsentiam essentia suæ in res omnes creatas sine exceptione: sed peculiaritèr in panem & vinum Cœnæ Domini, non ut ibi sit qui iam antea vbique est, sed ut ibi dispensetur ore manducandus & bibendus essentialiter ab omnibus accedentibus dignis & indignis. Sic igitur descendens ascenderit. Et quid erit ista ascensio? *Externum spectaculum*, inquit Brentius pag. 167. *vsque ad nubes*. Et pag. 191. *Christus dicitur corpore seu humanitate sua penetrasse cœlum, & ascendisse super omnes cœlos, non quòd deseruerit hoc cœlum, (quisquam verò hoc vnquam somnauit?) aut terram & quæ in eis sunt. (Et quis vnquam orthodoxus hoc negauit?) Sed quòd non in hoc cœlo ita hæreat, ut non etiam omnia impleat*.

Christum, ut tradit Scriptura, & Symbolum Christianorum omnium docet, credimus ascensione demum sua ingressum fuisse in regni cœlestis gloriam, quòd ad Deitatem quidem ipsius Christi attinet, nunquam diminuti, nedum derelicti: sed quoniam tempore carnis assumptæ, sub infirmitatis velo delituerat, recepti: Humanæ verò naturæ respectu, absorpta infirmitate Crucis, re ipsa tunc demum sibi dati: quod Sessione in cœlis ad dextrâ Patris declaratur. At Brentius autem pag. 247. et si Christus (inquit) **ab EXTERNO SPECTACULO** ascensus sui in cœlum, dicitur condescisse ad dextram Patris sui Omnipotentis, tamen veritas huius rei non tunc primùm facta est, quum Christus ascendit visibiliter in cœlum, & misit discipulis suis Spiritum Sanctum: sed quum Verbum caro factum est & assumpsit humanitatem in Deam, id est, ut ipsemet explicat pag. 166. paulò ante à me citata in cœlesti & diuina gloria iam tum ipsam collocauit.

Coloss. 2. 9. *Inhabitat, inquit, Apostolus in Christo omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter, id est, inquit, D. Andreas in illa sua apolog. ad Thef. Ingolst. pag. 37. Inter in habitationē Dei in sanctis & in Christo. HOC VNVM est discrimen quod Sanctis distribuat sua dona diuina, Christo autem immensa. Et hoc scilicet non est Christi *εωαγγελιστον & εωαγγελιστον* in Nestorianam *εωαγγελιστον & εωαγγελιστον* tractate formate?*

GLOSSA à D. Andrea Th. Beza obiecta in tr. Relatione de Baptismo.

1. Apostolus ad Tit. 3. Baptismum vocat Lauacrum regenerationis Spiritus Sancti, id est ex Beza glossa, Signum Lauacri quo lauacrum regenerationis significatur & representatur.

Responso Th. Beza.

Si negat D. Andreas exteriore aqua lauacro representari interiorem interioris hominis per Spiritum Sanctum mundationem, ostendat igitur quod sit signum in baptismo, & quæ sit res significata. Nā utrumque simul aut ponatur aut tollatur necesse est: sublato verò etiam alterutro, dicat D. Andreas eum Baptismum inter Sacramenta numeret. Cæterum Apostolum eo loco lauacri nomine & signum & rem significatam comprehendere, veluti quum de Cæna Domini loquens, Panem & vinum esse dixit corporis & sanguinis Christi *ουρανιστον*: æquos omnes lectores mihi concessuros confido. In has autem absurditates illum incidere mirum non est, qui propter eam quod vnus est Baptismus, id est nunquam repetendus, & in vnicum Christum, per vnicam fidem tendens, ferre non potest distinctionem inter exteriorem Aquæ baptismum à Ministro administratum, & vim illam interiorem Spiritus Sancti nos à peccatorum sordibus omnibus eluentis, & mortificato veteri homine in vitam nouam resurrectione Spirituali educentis.

2. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, id est ob signatus per Baptismum aquæ ad futuram & suo tempore subsequentem regenerationem, id que in electis tantum qui in senecta demum sæpe numero renascuntur.

Th. Beza responso.

Adultos ad baptismum accedentes, tantum abest ut negarim re ipsa regenerari, ut contra, quum professio fidei ab ipsis ante baptismum requiratur, & vera fide Christus verè apprehendatur, dixerim & dicam, prius & tempore & ordine ipsos (nisi, quod Deus nouit, hypocrite fuerint) regenerari quàm baptisari. Baptismum autem in illis adhiberi, non ut tunc primum regenerentur, sed ut hæc gratia in

in ipsis obſignetur, ſicut Abraham credentem pater circumciſionem, antea in præputio iuſtificatus, accepit vt iuſtitia fidei *σημαῖον καὶ σφραγίς*. In ſantes verò, quo fructu Baptiſmi Sacramèto in fœdere Domini obſignetur eo ipſo quo baptiſatur momento, ſiquidè ante rationis uſum ex hac vita excedant, explicare, deſumptis ex Dei verbo teſtimoniis & argumentis, ſtudi. Non eſſe verò reſtringendum Baptiſmi fructum, ad id momentum quo Baptiſmus adminiſtratur, ſive in infantibus qui ſunt ad adoleſcentiam peruenturi, ſive in adultis ad baptiſmum accedentibus, affirmavi & adhuc affirmo. Ex his autem tribus ſi D. Andreas primùm reprehedit, dico ab ipſo non intelligi, neque quis ſit fidei effectus, neque diſcrimen quo Verbi ſimplicis prædicatio à Sacramentorum adminiſtratione, id eſt ipſa in fœdus receptio ab eiſdem receptionis obſignatione diſtinguitur. In ſecundo neceſſariis argumentis & auctoritatibus ſpero me probaſſe habitum actualis fidei nec poſſe nec debere, nec neceſſarium eſſe in infantibus fideliam, id eſt Chriſtianiſmum profitentium: qua tamen in re ſi fortatte hallucinatus deprehendar, doctiorum iudicium libenter audiam & ſequar. Tertium oppugnare D. Andreas non poteſt quin priùs demonſtret vnum ſaltem ex his tribus falſiſſimis: nempe, vel prodeſſe baptiſmum abſque baptiſatorum fide, id eſt ex opere operato, vt Scholaſtici Sophiſtæ loquuntur: vel fide verè eſſe præditos quicumque baptiſantur, ſive infantibus ſive adultis: vel quicumque in infantia baptiſati, poſtea cõtrariis & fidei & regenerationi fructibus, ſeſe fidei & veræ religionis atq; Chriſtianitatis expertes eſſe teſtantur, à fide priùs excidiſſe, quod fieri poſſe inter cætera noſter aduerſarius pernicioſiſſimè docet: vel eſſe iſtos reſipiſcentes rebaptiſandos, à Baptiſmi priùs recepti fructus ad totam vitam non extenditur, à quocunq; initio fides baptiſatorum inchoetur.

3. Actorum 8.13. Simon verò & ipſe credidit, id eſt, ſimulavit Se credere.

Reſponſio Th. Beza.

Si credendi Verbum de non ſimulata fide nunquam dici vult D. Andreas, oſtendat, quomodo miris modis cætera Spiritus Sanctus dona poſſint ſimulari, fidem inde eſſe excipiendam: & quoniam ſunt illi falſi fratres, quorum ineminit Apoſt. 2. Corint. II. 26. & Gal. 2. 4. peltes Eccleſiarum nocentiſſimæ: & quæ fides illa mortua, Iacobi 2. 26. De iſto verò Simone ſtare malo ipſius Petri teſtimonio Act. 8. 21. quàm D. Iacobo Andree aſſentiri: vt omittam quæ ſuprà de hoc ipſo Simone ſuo loco expoſui.

4. Actorum 23. Sequente nocte aſtitit Paulo Dominus, dicens confide Paule, id eſt, in viſione nocturnæ ei apparuit.

Responsio Th. Bezae.

Nihil hoc ad Baptismum. Sed veritus est aduersarius meus, ne hæc quoque Glossa sibi excideret. Visionem autem hanc fuisse intellectualem, vt in scholis loquuntur, non corporalem, primum articulus vera Ascensionis ad vltimum vsque diem duraturæ irrefragabiliter confirmat, de qua loquens August. In tantum, inquit, non est HIC, vt etiam venturus è cælo speretur. Deinde nequis hîc fortassis aliquid extraordinarium somniet, illud aliorum similitum locorum collatio manifestè probat, vt Act. 9. 10. & 12. vbi non *opduaræ* exprimitur, quo nunquam corporalis aspectus significatur. Immo ne ex eo quidem quod eodem capite Iesus dicitur Paulo visus in via, & quod repetitur 1. Cor. 14. 8. colligi debet Christi corporis præsentia in terris. Tum enim vt scitè inquit August. caput loquebatur è cælis, membrum autem iacebat in terra: & propterea quoque Actorû 22. vbi dicit etiam Paulus sibi Christum in ipso templo visum, exprimitur nomen *ἐνσώματος*. Nulla igitur Glossa, sed vera interpretatio in eum locum & alium similem Act. 27. 23. à nobis affertur, ne locum pugnet veritas. Sed ipse noster aduersarius, quomodo glossam hîc suam excusabit? Nam si verum est Vbiquitatorum cõmentum de vera & reali corporis Christi in omnibus locis præsentia, quid aliud declarabit verbû **ADSTITIT & VISVS EST** quàm *QVVM iam antea adstaret, ex invisibili factus est visibilis?* Et hæc quidem sunt nobis obiectæ glossæ in tractatione Baptismi, in qua quàm multis modis à vero aberrarit, noster aduersarius, & penè quicquid de Baptismo rectè & Orthodoxè dicitur deprauarit: modò vt olim Circumcisionem, vnam quidem carnis alteram Spiritus, ita nunc Baptismum propterea quod vnus est, duplicem esse vnum exteriorem aquæ, alterum interiorem Spiritus negans: quum tamen ipsa Christi persona, quæ vna est, sit naturis duplex: & singuli homines ex corpore & anima compositi: immodò & ipsa anima regenerata, quæ certè vna est, in veterem & nouum hominem, siue carnem & Spiritum distinguatur, modò vim ipsius Spiritus Sancti propriam, externo verbo & aquæ elemento inferens: modò Baptismi Sacramentum exinaniri in sese somnians, nisi omnes & singulos baptisatos sine exceptione certò statuamus re ipsa baptismi efficaciam consequi: modò infantes omnes eo ipso momento quo baptisantur actuali fide donari assermans: modò fidè illâ, qua vna interueniente Christus apprehenditur, quæ solis electis propria & peculiaris est, quæ deniq; anchora in illâ immutabilis Dei de nobis in filio seruandis voluntatem coniecta tum in Verbo tum in sacramentis patefactam & Spiritus sancti testimonio in credentium cordibus certioratam, sola fidem & spem nostram in omnibus quantumuis vehementibus tempestatibus fulcit, excidere & penitus amitti posse tradens: hæc inquam,

quam, & alia consimilia.

*CLOSSÆ à D. Andrea obiecta Th. Beza in tra-
tatu de Prædestinatione.*

1. Ezech. 18. Nolo mortem peccatoris, id est, volo mortem morientis peccatoris ad damnationem creati.

2. Matth. 23. Quoties volui congregare filios tuos, id est, nolui cōgregare vos quia ad æternam damnationem vos creauī, ordinauī, destinauī.

Responsio Th. Beza.

Vt quàm sit istius hominis in corrumpendis omnibus verè & rectè, tum ex puro Dei verbo, tum ex orthodoxo aduersus Pelagianos Ecclesiæ consensu dictis, intolerabilis audacia, vide, si liber, Christiane lector, quid in hæc loca scripserim de damnationis causis pag. 158. de voluntate Dei absoluta qualem iste mihi affingit pag. 161. & deinceps: quatenus Deus damnationem reproborum velle sit dicendus. pag. 164. & 188. in Ezechielis locum pag. 168. & 196. in locum Matth. pag. 169. de voluntate Signi & Beneplaciti pag. 173.

3. 1. Iohan. 2. Ipse est propitiatio nō pro nostris tantum, sed pro totius mundi peccatis, id est, electorum tantum ex mundo.

4. Ioh. 3. Sic Deus dilexit mundum, id est, electos tantum in mundo.

Responsio Th. Beza.

Rursum hæc omnia calumniosè. Nam Mundi quidem appellationem auctore ipso Christo, ad eos solos restrinxi quos dat ipsi Pater, iis exclusis pro quibus se nō precari, ac proinde missum non esse à Patre testatur. Sed causam adieci cur electorum vniuersitatem Mundum appellet, & quidem totum, nempe, propter sublatum omne gentium discrimen. Negat D. Andreas? Respondeat illi Apostolus tota penè ad Galatas epistola, & Ephes. 1. Act. 2. & Rom. 1. Euangelium, inquit, est potentia Dei ad salutem OMNI CRE- denti, id est, Iudæo in primis ac etiam Græco.

5. 1. Tim. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri, id est, aliquos. Luc. 24. Oportet prædicari pœnitentiam in omnes Gentes, id est, aliquas. Rom. 11. Deus omnia conclusit sub incredulitatem vt omnium misereatur, id est, aliquorum, 1. Pet. 3. Vult Dominus omnes ad pœnitentiam reuerti, id est, aliquos.

Responsio Th. Beza.

Compescat Dominus calumniæ ac etiam falsitatis Spiritum. Respondi ad illa omnia sigillatim, tum ex locorum Scripturæ col-

latione, tum ex Augustini praesertim testimoniis, tum firmissimis etiam rationibus. Nec usquam OMNES sum interpretatus ALIQUOS sed, QUOSVIS ex omni hominum numero diuinitus electos, qui & ipsi suam vniuersitatem constituent; quam interpretationem mirum non est D. Andream impudenter deprauare quam refellere maluisse, quum illud quidem sit facillimum homini in hac arte exercitatissimo, istud verò ne tentare quidem possint homines veritatis amantes. Quid si verò ex tot illius non tantum falsis, sed etiam crassis & ridiculis GLOSSIS quas vocat, hanc vnam ipsi obiciam in illum Apost. locum, *Deus quos vult miseretur, id est, Omnes? & Quos vult indurat, id est, Nullos?* Hoc enim vtrūq; ex ipsius dogmate necessarìò consequitur Nempe, suo more, pro refutatione quicquid ipsi in buccam venerit, anathemata, & conuitia mihi reposuerit. Et tamē, si huic calumniatori nostro creditur, ne vnum quidem Scripturae testimonium protuli, GLOSSAS repetij, falsas ratiocinationes recitavi, non modò Christum ex Sacramentis, sed etiam ipsum Verbum promissionum diuinarum de gratuita remissione peccatorum sustuli. Denique omnem sacrae Scripturae & Sacramentorum vsum in perturbatis erigendis conscientijs abrogari, omnemque ad eò certitudinem nostrae salutis consequendae prorsus euerti. Quae omnia, inquit bonus iste vir, quum à nobis firmissimis sacrae scripturae testimoniis sint confutata, MANIFESTVM EST OMNIBVS VERBUM Dei & textum Scripturae sacrae stare pro nostra parte apertissimè. Hae tunc ille Sten-torea voce, ad quae etsi mirabar Illustrissimum Principem posse conuultere, tamen memor potiùs quid me quam tam audacem aduersarium deceret, & maxime audientium partis obmurmuratione contentus, ea respondi, non quae merebatur illa Thraonica iactatio, sed quod mihi tunc suggestit Solomon, silentium mihi hac in re imponens prouerb. 26. 4. cuius tamen responsionis meae summam eadem fide qua plerasque alias exceperunt, & in hac Acta retulerunt ipsius amanuentes. Contra verò quibus commentis & delirijs ille dogmata sua ab initio ad finem vsque propugnari, penes & quos & veritatis amantes lectores iudicium esto, tantisper dum (quod omnes boni magnis suspirijs iam pridem exoptant) à pijs Principibus & ciuitatum Magistratibus impetrari possit legitimus aliquis verè Theologorum & moderatorum hominum conuentus, in quo, cohibita contentiosorum perulantia, de controuersijs istis omnibus ex Dei verbo constituatur. Interea verò, siue tam necessarium ad constituendam Ecclesiarum pacem remedium Dominus nobis tandè cõcesserit, siue sic merentibus nostris peccatis procedet etiã longius effraenis ista ad quiduis scribendū & propugnandum licentia: mihi quidem certum est atque constitutum, ne vculam quidem deinceps vllis istiusmodi hominum scriptationi-

ptitationibus opponere: veritatem interim minimè, Deo fauente quandiu spirabo, prodituros: sed ita vt istorum fricandæ scabiei & irritando pruritus, ne tantillum quidem temporis in vanum consumendi deinceps impendam.

In quinta collatione de Prædestinatione, in his consensum est.

Vtrique conuenit in iis omnibus, qua ad æternum electionis seruandorum decretum & eorundem in Christo salutem pertinet.

In hoc autem non conuenit.

Quòd R.D. Collocutores Vvirtemb. nullum æternum reprobatorum decretum agnoscunt. Deum enim omnes & singulos ab æterno dilexisse in Christo, & saluari velle. Quòd autem tam multi pereant, tribuendum esse ipsis, quòd Deum vocantem neglexerint.

Alterius autem partis Collocutores docent, exitium quidem eorum qui pereunt non à Deo, sed ab ipsis, id est ab ipsorum corruptione & eiusdem fructibus proficisci: se à hoc non obstare quominus Deus, qui potuit nullos etiam absque vlla iniustitia saluti in Christo destinare, & qui nulli debitor est, decreuerit ab æterno quos ipsi libuit in natua ipsorū corruptione relinquere, ob ipsorum tandem peccata damnandos.

Summas istas superiorum singularum disputationum bona fide fuisse à nobis collectas æquus lector ex ipsarum inter se comparatarum thesaur vtrique exhibitarum collatione deprehendet, quas quum finita disputatione ad D.D. collocutores Vvirtembergenses, vnà cum huc appposito scripto, in ipsorū cubiculū misissemus, fore sperantes vt illis subscribere non recusarent, & ita magnum operæpretium ex hac collatione domum referemus: illi contrà additis istis ipsorum manu ad marginem annotationibus, illas paulò post remiserunt. Erat autem illud scriptum his verbis conceptum.

His ita positis, quum¹ in fundamentis ipsis Christiana religionis, non obstantibus iis de quibus adhuc non conuenit, vtrinq, consentiatur per Dei gratiam, & spes sit Deum Opt. Max. tandem, pro sua infinita clementia, daturū vt omnes per omnia consentiant: vtriusque partis collocutores mutuā amicitiam² & fraternitatem datis dextris sponderunt: vtrique polliciti sese apud quoscunque potuerint bona fide curaturos vt deinceps ab illis odiosis vocibus ZVvingliatorum, Caluistarum, Sacramentariorum, vt & Lutheranorum, Brentianorum, Vbiquitariorum, Consubstantiatorum & cæteris eiusmodi tum in concionando, tum in loquendo & scribendo: ab omni denique amarulentia abstineatur, & Ecclesiarū Christianarum aduersus communem hostem Pontificem Romanum, concordia quibuscunque fieri poterit rationibus concilianda ac promouende synceris animis studeatur.

ANNOT.
ad marg.
D.D. Vvirtemb.

1. Vtinā esset verum.
2. Hoc fieri nō potest ex parte nostra bona cū conscientia, donec errores suos abiecerint.

Responsum ad superiores annotationes.

Et si verò repullam istam pakti, satis intelligebamus quis esset aduerfariorum nostrorum animus, idque maximo nostro cum dolore, præfagientes nimirum, quod mox euenit, fore vt ex hoc ipso colloquio arriperetur, nõ tantum veterum renouandorum, sed etiam nouorum excitandorum certaminum occasio: tamẽ vt nihil intentatum relinquemus, præfente ipso Illustriss. Principe eadẽ ab illis quàm benignissimè ac penè demississimè fieri potuit postulauimus, sicut pag. 566. continetur. Ad ea verò quum D. Andreas, vt ex ipsius verbis ab ipsomet editis apparet, exulcerato prorsus animo respondisset: mirari se testatus quomodo eorum fraternitatem ex peteremus, quibus tot errores & tot damnatas hæreses Beza scriptis publicis obiccerit, quos tamen ipsi non doceant sed detestentur: de hoc quoque vt & de superioribus annotationibus dicendum aliquid putauim. Fateor igitur me, viuo adhuc & superflite D. Brentio, quum ipsius Recognitionem, quam appellat, oppugnarem, scripsisse, & vt adhuc arbitror, apertissimis scripturæ & Orthodoxæ veteris Ecclesiæ testimoniis prolixè quoque scripto libro ostendisse Vbiquitatem, siue Omnipræsentiam quam vocant, Carnis Christi dogma, ex Nestorianismo quo naturæ separantur, & Eurychianismo quo proprietates naturarum confunduntur esse constat: sed nullis sanè conuictis, immò à me multis precibus postulata ab Illustriss. & humanissimo, beatæ memoriæ Principe Duce Christophoro, placida & Christiana super hac controuersia colloquutione. illum enim ipsum Illustriss. Principem ab hoc consilio minimè alienum antea fuisse, tribus apud ipsius Celsitudinem pro Gallicis Ecclesiis obitis legationibus cognoueram. Deinceps autem quum ignem istum foderint: & nostrarum partium Theologos ad scribendas tot Apologias adegerint: & me quidem inter cæteros, licet, cuius rei testes omnes vitæ meæ inspectores appello, minimè *ὀξύχολον* coegerint vehementius cum nonnullis agere: testes appello lectores eorum quæ vtrinque sunt perscripta: ac eam præsertim epistolam meam quam D. Hessiandri libellis quibusdam, per eruditè & orthodoxè scriptis, & ad has cõponendas cõtrouersias peraccommodatis, præfixam, Illustriss. illi Cattorum Principi ac Domino Dn. Gulielmo Hassiæ Lantgrauio inscripsi. Sed quàm mallem ego sic de præteritis, & quòd ad res ipsas, & quòd ad styli rationem atinet vtrinque cogitari, vt futuris, eo quo decet Ecclesiarum pastores ac Doctores animo, caueretur: neque communibus aduerfariis profanæ aduersum Dei veritatem exultationis occasionem diutius præberemus? Quòd autem D. Andreas miratum se fuisse dixit, ego minimè miror. Immo mirarer si ab ipso factum non esset. Dixi quamuis inter nos in istis grauissimis disputationibus non conuenerit, tamen de ipsis fundamentis Christianæ Religionis conue-

conuenisse: quod in illa sua obseruatione verè à me dictum fuisse optaret, ego verè à me dictum esse contendo. Quod enim ipsi fundamentis istis superstruunt, quodcunque nostræ collationis caput spectetur, affirmo non aliunde melius & certius quàm ex substratis & concessis tum ab illis tum à nobis fundamentis destrui: & verè an falsò istud dicam non recuso quin æqui lectores omnes, perlecta eorum in quibus consensimus & dissensimus summa, diiudicent. Sed istos *δορυφορέε* in Ecclesia ita se gerere quis mireretur: qui ne à se quidem illud peti paterentur, si saltem veteris Ecclesiæ historiam legerent, & imitandum sibi proponerent veterum doctissimorum & religiosissimorum Episcoporum exemplum, vt qui nò tantùm fraternitatis communis, sed etiam mutux inter Episcopos reuerentiæ memores perpetuò fuerint, etiam ad eos scribentes qui iam erant damnatissimorum errorum rei, nondum tamen auctoritate Synodica exauctorati: Quid quòd Apostolus ipse fratrum appellatione Achaïcas & Galaticas Ecclesias compellare non dignatur, quum tamè apud illas quidem de ipso resurrectionis carnis capite non leuiter disceptaretur, istæ verò maxima ex parte ad falsum Euangelium desciiuissent? At nos, Dei gratia, minimè veremur quod est illis nostris aduersariis potiùs metuendum, alioqui minime tot iam annis in iustæ ac legitimæ sanctarum Ecclesiarum Synodi efflagitatione persueraturi: cuius loco viderint isti: quo pudore, & qua conscientia, & qua audacia, piorum principum facilitate abutentes, obtrusis, quod nunquam in Ecclesia licuit, paucolorum *αυθαίπετων* definitionibus, & eorum quidè ipsorum quos potiùs suorum scriptorum ac factorum rationem reddere oportuit, tot conscientias turbarint, tot Ecclesias fidis pastoribus ac doctoribus spoliarint, denique damnata (quantum in ipsis fuit) tot omni doctrina, pietate, probitate cæterisque virtutibus omnibus illustrium virorum memoria, quorum ne crepidas quidem lingere isti merentur, tantam in Academijs Germaniæ celeberrimas, ingrati præceptoribus suis discipuli, vastitatem in duxerint. Vt ad rem redeam, verum est fuisse per nos obnixè flagitamam fraternitatis dextram, non quasi per omnia consentiremus, sed vt omni offensione animorum sublata, placidè disquisitioni deinceps aditus patefieret. Sed quod recitat in his suis actis D. Andreas, nos recusasse dextram amicitix porrigere, eadem fide narrat qua plerâque alia vltro eitròque domum reuersi, iis quas suo loco protuli epistolis perscripserunt. Nec enim illud ita se habet. Sed hoc verum est, quum disertè nobis fraternitatem spondere recusarunt, respondisse me dextram, id est eius rei signum præbere, quod re ipsa denegarent. Hinc autem certè colligere quoque debuerunt nostrum non esse sacramenta, sicuti nobis obiciunt, rebus significatis spondere, quum in externis etiam negotiis omnem hypocrisin verbis.

& re ipsa detestemur.

Quod autem ad illam narrationem attinet, Gallis religionis causa tunc profugis: & Mompelgardi, ab Illustrissimo Principe, humanissimè exceptis, quam D. Andreas additis etiam suis scholiis subiiciendam suis illis Actis putavit, hæc tantum habeo quæ respondeam. Verum est vtrumque Illustrissimi Principis responsum Gallis datum, ac præsertim posterius, mihi iam equum conscendenti in manus traditum. De cæteris absens testari nisi ex auditu nihil possum. Hæc autem ex honestissimis & optimæ fidei illorum non paucis audiui, verissima esse & ab ipsis notariis & testibus audita & descripta quæcunque illo de quo Illustrissimus Princeps conqueritur instrumento continentur, quamuis illud quidem nõ fuerit presentibus & consciis Mompelgardensibus Ministris conceptum & conscriptum, ita vt neque tanquam falsum, neque vt clam confectum & comparatum argui instrumentum illud posse videatur: non aliam certè ob causam, vt illi de quibus dixi bona conscientia testificantur, ab illo notario petitur, quàm ne in Galliam reuersis obici posset quippiam ab ipsis admissum quod Gallicæ iuratae confessioni repugnaret: tantum abest vt Illustrissimi Principis auctoritati, cuius summam benevolentiam & humanitatem sunt experti, detrudere, vel eam Ecclesiam in qua sunt benignissimè recepti turbare vilo modo, vel cuiquam denique nocere studuerint. Sed de his agere pluribus, & istud factum vel arguere vel excusare mei non est instituti: Tantum hoc dico constare, sicut Ecclesia Mompelgardensis, dominante Illustriss. Principe beatæ memoriæ Domino Comite Georgio, fuit fidi illius serui Dei & omnium penè à Mompelgardensi ad Geneuensem vsque ditionem Ecclesiarum, parentis Gulielmi Farelli ministerio primùm plantata: deinde à beatæ quoque memoriæ viro Dn. Tussano piè & prudenter exculta: sic non aliam fuisse doctrinam illic annuntiatam & receptam, quàm illam omnibus Helueticis & Sabaudicis Ecclesiis per omnia communem: donec caput tandem exerente Vbiquitatis monstro, nouis confessionibus & liturgiis, non tantum allatis, sed etiam obrutis, nullo certè cum fructu, sed cum maxima plurimarum Ecclesiarum perturbatione, & cum vicinarum antea coniunctissimarum Ecclesiarum offendiculo, Illustriss. Principe Domino Comite Vvirmbergensi Friderico adhuc puero, omnis Ecclesiarum illarum status magnopere fuit perturbatus, testatis sæpe ciuibus se se in vetere illa sua Confessione persistere & perstituros. Hinc illa Mompelgardensis duplex Confessio, Vna recentior, quæ in causa fuit, cur exulantes illic Galli à communicatione Cœnæ resilerint. Altera vetus, Gallicæ consentanea, de qua demum cum Mompelgardensibus Ministris ita se conuenisse Galli existimarunt, vt audio in illo instrumento contineri: quod alioqui ego ne vidi quidem
vquam

vnquam. Hinc autem apparet quæ sit iniuria Gallis ab Osiandro & aliis facta, quum & apud suos Tubingenses spargerent, & Argendoratum ac Vvitebergam vsque quàm plurimos Gallos scribere auderent fuisse, à teterrima scilicet illa Sacramentariorum hæresi ad Brentianam veritatem conuersos, idque in sacra synaxi Mompelgardii testatos: quod tam sanè commentitium est quàm tota ipsa Vbiquitas, & quicquid illius fundamento fulcitur, suo demū, quum Dominus volet, & peccata hominum patientur, tempore, vt & cætera eiusmodi, ruiturum.

F I N I S.

Errata sic reponito.

Pagina 20. linea 15. lege, possunt homines ad, p. 21. l. 27. dele, citata, p. 22. l. 20. leg. superstitiosos, p. 24. l. 20. leg. Andreas sese, p. 25. l. 37. leg. magni tempore, p. 44. l. 23. leg. ablutio, pag. 46. l. 3. leg. fas esset, p. 55. l. 41. leg. igitur (etsi non quasi Sp. S. si Baptismi pars) ipsi assentior at non tamen in eo, pag. 61. l. 18. leg. & à sacrorum. Ibidem l. 34. dele, per fidem apprehensi, p. 62. l. 24. leg. simul, nec vt species eiusdem, & lin. 35. lege, id est ad adultos qui, & lin. 36. intelligi, p. 63. l. 7. Spiritus, p. 64. l. 38. leg. paulò antè, p. 66. l. 9. lege Andreæ obiecissem, & lin. vlt. naturæ, p. 75. lin. 34. lege, habebat. p. 79. l. 38. leg. pag. 464, p. 80. l. 27. leg. firmamentum? Etsi enim, p. 82. l. 20. Soli Mariæ Marthæ sorori auferri, p. 84. lin. 4. & propositum de, lin. 29, dele, vnquam, & 30. leg. esse semper & prorsus irritum, lin. 37. Ecclesiæ. p. 88. l. 39. l. ipsum per quod ingressus erat, & à quo, p. 101. l. 28. l. illa fides nullo. & lin. 38. dele in mille, p. 92. l. 5. l. & an credat, lin. 16. habitos hortamur, l. 33. antecedit, lin. 29. curriculo laborare, p. 95. l. 25. alterum, vt cæteris iusto, p. 104. lincis 18. & 19. sunt verba Beæ aliis characteribus distinguenda, lin. 25. l. traducendi. p. 106. l. 7. dele, eius, p. 113. l. 24. l. & vim lin. 26. aquam esse, p. 114. l. 11. ab his vocibus. Nos autem, vsque ad, præstare possit, verba sunt Beæ aliis characteribus distinguenda, pag. 120. l. 20. dele vt p. 111. l. 20. l. Quòd autem, p. 123. l. 29. l. exeruntur, p. 133. l. 40. l. neglectionem lin. 44. l. quæ nec, p. 137. l. 4. l. exceptio: quorum adhuc. p. 141. l. 4. l. præscribit, l. 6. dele, sua forma, p. 169. l. 14. l. derelinquit, perituri dereli, & c. p. 173. l. vlt. dele mala, p. 174. l. 1. l. simulatio mala, p. 194. l. 13. l. aut cœpit, p. 195. l. 21. l. destinationi ministerij. l. 22. hoc, p. 198. l. 2. l. deuenire, p. 198. l. 12. l. multi, p. 206. l. 3. l. sed sic potius, p. 207. l. 3. l. delibetans, p. 224. l. 4. l. abuturum, p. 233. l. 7. l. prædestinantis. p. 238. l. 24. l. τὸ πῦρ.

